

glasul

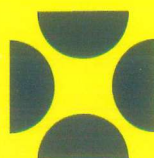
BUCOVINEI

CERNAUȚI

BUCUREȘTI

2 / 2009

An. XVI. Nr. 62

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

Revistă digitalizată gratuit de Asociația Rădăuțiul Civic, pentru păstrarea memoriei Bucovinei și pentru ca tot efortul oamenilor de cultură din Bucovina să fie accesibil și generațiilor de astăzi.

www.radautiulcivic.ro

Mai 2020

GLASUL BUCOVINEI

*

THE VOICE OF BUCOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUCOVINA
QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2009, No. 2
Year. XVI. No. 62

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Ștefan Hostiuc (Chernivtsi), Bogdan Jitea (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Hărieta Mareci (Suceava), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest).

EDITORIAL OFFICE: Prof. PhD. Alexandrina Cernov, Univ. Prof. PhD. Ilie Luceac (Assist. Chief Editor), Marin Gherman, Vasile Tărățeanu.

DTP – Nadina Cioban.

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI
REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2009, Nr. 2

Anul XVI. Nr. 62

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Bogdan Jitea (București), lector univ. dr. Hărieta Mareci (Suceava), conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu (Iași), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române (București).

REDACȚIA: prof. dr. Alexandrina Cernov, prof. univ. dr. Ilie Luceac (redactor șef-adjunct), Marin Gherman, Vasile Tărățeanu.

CULEGERE COMPUTERIZATĂ: Nadina Cioban.

CONTENTS

BUCOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

- Marin Gherman**, *Information as a Political Factor. PRESS MONITORING*
(15 January 2009 – 15 May 2009) 7
- Olimpia Mitric**, *Old Romanian books in the collections of the „Yu. Fedkovych”
National University Library in Cernăuți (eighteenth – nineteenth centuries)* 25

BUCOVINIAN PERSONALITIES

- Radu Grigorovici**, *Evocation or How a physician came to have a passionate
interest in the history of Bucovina* 34
- Ilie Luceac**, *Writers and plastic artists Partenie Masichievici (1887–1952) and
Hortensia Masichievici-Mișu in a retrospective exhibition* 47

LITERARY THEORY, CRITICISM AND HISTORY

- Alexandrina Cernov**, *History and myth in the novel The White Church by Ion Druță* 68
- Tatiana Basneak**, *The Personality of Gregor von Rezzori in the Context of
European Cultural Tradition* 88

WRITERS IN THE EVERYDAY

- Vasile Tărățeanu**, *I am nothing more than the city's watchtower.. (Almost
Jubilee Interview with Writer Simion Gociu)* 96

BOOKS. REVIEWS. CONFERENCES

- Adrian Dinu Rachieru**, *A Walk through Cernăuți* 122
- Ion Filipciuc**, *Cernăuți, in an Anniversary Album* 126
- Ion Filipciuc**, *Monograph of a Bucovinian Village, Oprișeni* 129

EVENT

- Ilie Luceac**, *Nicolae Hacman – Artist Emeritus of Ukraine* 135

SUMAR

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

- Marin Gherman**, *Informația ca factor politic. MONITORING-ul PRESEI (15 ianuarie 2009 – 15 mai 2009)* 7
- Olimpia Mitric**, *Cartea românească veche în colecțiile Bibliotecii Universității Naționale „Iu. Fedkovyci” din Cernăuți (secolele XVIII–XIX)* 25

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

- Radu Grigorovici**, *Evocare sau cum ajunge un fizician să se ocupe cu pasiune de istoria Bucovinei* 34
- Ilie Luceac**, *Scriitorii și artiștii plastici Partenie Masichievici (1887–1952) și Hortensia Masichievici-Mișu în retrospectiva unei expoziții* 47

TEORIE, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

- Alexandrina Cernov**, *Istorie și mit în romanul Biserica Albă de Ion Druță* 68
- Tatiana Basneak**, *Personalitatea lui Gregor von Rezzori în contextul tradiției culturale europene* 88

SCRIITORI ÎN COTIDIAN

- Vasile Tărățeanu**, *Eu nu sunt decât turnul de veghe al cetății... (Interviu aproape jubiliar cu scriitorul Simion Gociu)* 96

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

- Adrian Dinu Rachieru**, *O preumblare prin Cernăuți* 122
- Ion Filipciuc**, *Cernăuți, într-un album aniversar* 126
- Ion Filipciuc**, *Monografia unui sat bucovinean, Oprîșeni* 129

EVENIMENT

- Ilie Luceac**, *Nicolae Hacman – Artist Emerit al Ucrainei* 135

Bucovina – procese istorice și sociale

INFORMAȚIA CA FACTOR POLITIC

MONITORING-UL PRESEI
(15 ianuarie 2009 – 15 mai 2009)

Marin Gherman

Cernăuți

Presa este un mijloc de comunicare în masă. De aceea, menirea presei este de a aduce la cunoștința cititorului o anumită informație care poate influența opinia publică. Aceasta din urmă creează noi realități politice, care sunt reflectate de către presă... Astfel se desfășoară procesele politice și informaționale, care, dacă ar fi fost cercetate izolat unele de altele, ar fi părut că sunt dispersate și că n-au nici o logică. Dar dacă le cercetăm din punct de vedere al sistemului politic din care fac parte, ajungem la concluzia că ele se supun unor legități logice. De aceea, monitorizarea presei pe o scurtă perioadă de timp este doar o simplă încercare de a scrie despre sistemele politice și economice internaționale, ținând cont doar de unele segmente ale realității sociale. Este vorba de acel segment informațional creat de către presă și de către alte mijloace de informare în masă.

În Ucraina presa este implicată în primul rând în crearea opiniei publice. Cât privește evenimentele naționale și globale, ea îndeplinește mai mult funcția de sprijin informațional al mijloacelor de comunicare electronice. Acest lucru are o mare influență asupra percepției politice naționale. Informația este permanent dublată. Presa reflectă evenimentele în detalii, pe când posturile de radio și TV creează imagini fugitive, de scurtă durată, despre anumite segmente ale realității sociale. Există și o modă informațională, care constituie o carență serioasă a sistemelor democratice contemporane. Cetățenii simpli, de fapt, știu foarte puțin despre cele mai recente evenimente din lumea marii politici. Ei sunt la curent doar cu acele informații care apar în presă și cred că alte evenimente nici n-au avut loc. E un lucru banal, dar semnificativ faptul că cetățenii votează la alegeri candidați necunoscuți. Acești candidați apar doar în mass-media. Deci, oamenii votează nu persoane politice, ci doar imaginea lor care a fost creată în spațiul informațional. Încă nimeni n-a putut contrazice și contracara acest mare paradox politic.

POLITICA INTERNĂ

În timpul vizitei la Bruxelles a președintelui Radei Supreme, Volodymyr Lytvyn, spicherul a declarat că Parlamentul este disponibil să susțină guvernul. Lytvyn consideră că principalii lideri politici din Ucraina se vor certa în public până

când nu se va încheia campania electorală din anul 2009 sau poate 2010. De aceea, trebuie elaborat un plan concret de acțiuni pe această perioadă, care va depăși fenomenele de criză. Volodymyr Lytvyn a spus că Uniunea Europeană dorește să vadă un stat ucrainean stabil din punct de vedere politic, în care vor fi realizate o serie de reforme social-economice. În acest context, publicația regională „Libertatea Cuvântului” scrie că în timpul cel mai apropiat ne putem aștepta la o apropiere dintre formațiunea Iuliei Tymošenko și Partidul Regiunilor. Regionalii au nevoie de Tymošenko, la fel și Tymošenko are nevoie de regionali. Când este vorba de împărțirea sferelor de influență în economie, pot fi încălcate o mulțime de principii ideologice. În opinia unor experți, 70–80 la sută din sectorul real al economiei ucrainene este sub controlul persoanelor care au legături nemijlocite cu Partidul Regiunilor¹. De aceea, criza economică poate iniția o colaborare dintre formațiunile politice ucrainene în scopul soluționării problemelor din sectorul afacerilor. Pe de altă parte, atât Blocul „Iuliei Tymošenko”, cât și Partidul Regiunilor sunt cointeresați în implicarea electoratului potențial în procesele politice, care sunt inițiate de către fiecare partid în parte. Astfel, posibila apropiere dintre regionali și liderii Blocului „Iuliei Tymošenko” nu coincide cu principiile ideologice și de partid ale forțelor politice amintite. Cu alte cuvinte, partidele politice ucrainene sunt nevoite să camufleze prietenia din sfera economică cu diverse dușmării parlamentare care se manifestă în public.

Publicația republicană „Argumenty i fakty” (Argumente și fapte), nr. 8, februarie 2009, scrie că alianța dintre Blocul „Iuliei Tymošenko” (BIuT) și Partidul Regiunilor a fost creată pentru prima dată în toamna anului 2008. Această alianță n-a rezistat însă mult timp. La începutul anului 2009, unii membri ai formațiunii politice BIuT au cerut de la liderul lor ca să poarte tratative cu regionalii. Liderii Blocului „Iuliei Tymošenko” consideră că o nouă coaliție parlamentară ar putea debloca situația economică dezolantă. Pe de altă parte, membrul alianței BIuT, Andrei Portnov, a subliniat într-un interviu că prietenia politică dintre formațiunea sa și Partidul Regiunilor poate crea toate premisele necesare pentru inițierea procedurii de acuzare contra șefului statului ucrainean. E limpede că atitudinea Secretariatului prezidențial față de aceste procese politice nu este pozitivă. Membrii Partidului Regiunilor sunt îngrijorați de faptul că BIuT intenționează, în continuare, să țină sub control principalele posturi economice din guvern, ceea ce înseamnă că criza economică națională va trece de la o fază la alta. Astfel, în spațiul media ucrainean circulă diferite informații, care încearcă să ascundă nestabilitatea alianțelor politice și intriga adevărată din lumea marii scene politice.

Publicația regională „Svoboda Slova” (Libertatea Cuvântului) scrie că ex-premierul ucrainean Vitold Fokin consideră că Banca Națională Ucraineană în frunte cu Volodymyr Stelmah este o structură economică coruptă. El susține că resursele financiare care le-a primit Ucraina de la Fondul Monetar Internațional au fost redistribuite doar acelor structuri bancare care au legături nemijlocite cu elita politică ucraineană. Fokin ajunge la concluzia că problemele economice din Ucraina sunt provocate de acțiunile manipulatorii inițiate de către oligarhii din partidele politice republicane. Vitold Fokin a declarat într-un interviu acordat publicației „Stolychni novyny” (Noutăți din capitală) că prețul mizer al valutei naționale ucrainene este o aventură planificată. „În consecință, are de suferit

poporul, care trebuie să întoarcă datoriile statului ucrainean... Băncile comerciale au cumpărat 4 miliarde de dolari americani la prețul de 5,3 – 5,5 grivne pentru un dolar. Mai apoi, dolarul dispare de pe piață. Ce se întâmplă cu orice marfă deficitară? E limpede că ea devine foarte scumpă”². „Svoboda Slova” scrie că Iulia Tymoșenko de nenumărate ori a cerut demisia șefului Băncii Naționale. Viktor Iușcenko, însă, a luat apărarea organelor de conducere a Băncii Naționale.

Aceeași publicație scrie că la 17 februarie 2009, în cadrul unei conferințe de presă, președintele organizației regionale Cernăuți „Edynyi tsentr”, Teofil Bauer, a criticat politica guvernului ucrainean în domeniul economic. El a relatat că în anul 2009, în Ucraina, se așteaptă o scădere de 5% a nivelului PIB (Produsul Intern Global) și o inflație de circa 20%. T. Bauer a declarat că problemele economice și sociale din Ucraina sunt provocate în primul rând de către politica imprudentă a guvernului, iar criza financiară mondială a avut o influență secundară³. De aceea, T. Bauer consideră că stabilitatea economică este imposibilă fără o stabilitate politică generală. Atât timp cât în Rada Supremă activează fracțiuni politice în a căror componență intră sponsori și oameni de afaceri, sistemul politic va fi incapabil să elaboreze strategii economice favorabile bunăstării sociale.

Publicația republicană „Argumenty i fakty” (Argumente și fapte) scrie că în luna februarie ministrul de finanțe Viktor Pynzennyk a demisionat. El a declarat că în condițiile crizei economice, miniștrii sunt „niște prizonieri politici”. Un ministru aparte nu poate modifica situația economică și nu poate să se dezică de principiile sale profesionale. În consecință, Iulia Tymoșenko a fost nevoită să prezinte bugetul pe anul 2009 fără ajutorul ministrului de finanțe. Ea a declarat că Viktor Pynzennyk

Viktor Pynzennyk, ex-ministru de finanțe în Cabinetul Iulia Tymoșenko.

este un politician „foarte slab”. Pe de altă parte, forțele proprezidențiale au început să critice politica guvernului în domeniul economic și au numit demisia ministrului de finanțe ca fiind o demonstrație a incapacității echipei Iuliei Tymoșenko de a soluționa problemele social-economice naționale. Într-un alt articol, „Argumenty i fakty” scrie că Iulia Tymoșenko este obligată să informeze societatea ucraineană o dată la trei luni despre indicii economici naționali. Până în anul 2009, guvernul trebuia să facă acest lucru în fiecare lună. Publicația ajunge la concluzia că guvernul vrea să ascundă adevărul în ceea ce privește situația economică și financiară din țară⁴.

Revista republicană „Korespondent” din 7 februarie 2009 scrie despre conferința internațională de la Davos (Elveția), care a luat în dezbateri criza economică mondială. La această conferință au participat experți politici și economici, politicieni, savanți, oameni de afaceri ș. a. Din partea statului ucrainean au fost prezenți Serhii Taruta, Vasyl Horbal, Oleksandr Feldman, Arseni Iașeniuk și șeful Consiliului Securității și Apărării Naționale, Raisa Bogatyriova. În urma unor dezbateri și discuții, participanții la conferința de la Davos au ajuns la următoarele concluzii:

1. În viitorul apropiat (se are în vedere anul 2009) criza economică se va aprofunda.
2. Oamenii de afaceri europeni sunt sătui de instabilitatea politică permanentă din Ucraina. Experții politici nu înțeleg de ce în condițiile crizei economice mondiale Viktor Iușcenko și Iulia Tymoșenko nici măcar n-au încercat să colaboreze unul cu altul.
3. Criza economică din Ucraina va dura până în toamna anului 2009. Pe parcursul anului 2010, în Ucraina va avea loc o altă criză, și anume, strașnica criză a „managementului de criză”.
4. Ucraina trebuie să soluționeze patru probleme de importanță națională: dezvoltarea infrastructurii și comunicațiilor, problema ecologică, problema calității învățământului și problema sistemului administrării de stat⁵.

Experții Fondului Monetar Internațional (FMI) consideră că pierderile economice ale tuturor țărilor lumii în urma crizei financiare vor constitui 4 trilioane dolari americani. Ei au ajuns la concluzia că procesul de reînnoire a sistemului economic internațional va dura câțiva ani.

Publicația oficială a Cabinetului de Miniștri, „Ureadovyi kurier”, din 18 aprilie 2009, scrie că Fondul Monetar Internațional și Ucraina au ajuns la un acord privind deblocarea celei de-a doua tranșe, în valoare de 2,8 miliarde dolari, din cadrul împrumutului contractat de la FMI. Cu ajutorul acestui credit guvernul va stabili sectorul financiar al economiei naționale ucrainene. Acordul a fost convenit la nivel de experți și va fi supus aprobării, a precizat șeful misiunii Fondului la Kiev, Ceyla Pazarbasioglu, într-o conferință comună cu premierul ucrainean, Iulia Tymoșenko. FMI a aprobat în noiembrie 2008 acordarea unui împrumut de 16,4 miliarde dolari pentru Ucraina. Kievul a beneficiat până în prezent de o primă tranșă de 4,5 miliarde dolari. Deblocarea celei de-a doua tranșe a fost amânată de câteva ori din cauza conflictului politic dintre președintele Viktor Iușcenko și Iulia Tymoșenko.

În comparație cu Ucraina, România a obținut în martie curent acordul asupra unui pachet de finanțare de aproape 20 miliarde euro, din care 12,95 miliarde euro de la Fondul Monetar Internațional (FMI), 5 miliarde euro de la Comisia Europeană (CE), iar restul de la mai multe instituții financiare internaționale. FMI și CE condiționează, însă, acordarea banilor de adoptarea unor politici fiscale și salariale responsabile, după ce deficitul bugetar a depășit 5% din PIB (produsul intern brut) în 2008⁶.

La ședința Cabinetului de Miniștri a fost discutată problema recapitalizării acelor instituții bancare care au suferit cel mai mult în urma crizei economice. Premierul ucrainean, Iulia Tymoșenko, a declarat că guvernul va fi nevoit să intervină în procesul de administrare a băncilor „Nadra”, „Ukrprombank”, „Rodovid”, „Ukrgazbank”, „Imeksbank”, „Kyiv”, „Finansy”. De exemplu, banca „Nadra” va fi administrată de o misiune provizorie a guvernului ucrainean.

Publicația oficială a Radei Supreme, „Golos Ukrainy” (Glasul Ucrainei), critică politica financiară a guvernului ucrainean. Expertul economic Valentyna Pysanka consideră că pe parcursul ultimilor doi ani, Ucraina a împrumutat de la diferite organizații financiare internaționale circa 100 miliarde de dolari americani⁷. Guvernul susține că economia națională suferă în urma crizei financiare mondiale. V. Pysanka consideră că politica guvernului în domeniul economic este incorectă, fiindcă instituțiile bancare din Ucraina, precum și sectorul corporațiilor economice, n-au participat la cumpărarea obligațiilor sau acțiunilor pe piața hârtiilor de valoare. Cumpărarea obligațiilor este o formă originală de creditare. Emitentul se obligă nu numai să plătească obligația peste 5 sau 10 ani, ci și periodic să plătească dobânda. Dacă instituțiile bancare ucrainene n-au cumpărat obligații internaționale, rezultă că criza economică mondială n-a determinat criza economică națională din Ucraina. Majoritatea guvernelor lumii au minimalizat procentul de creditare până la 0,5% sau l-au anulat în genere. În Ucraina, însă, corporațiile nu pot lua în credit resurse financiare. V. Pysanka ajunge la concluzia că acțiunile guvernului ucrainean sunt neîntemeiate. Pentru a susține echilibrul economic, Ucraina este nevoită să ceară ajutor financiar de la FMI⁸.

Revista republicană „Argumenty i fakty” scrie că guvernul ucrainean planifică să emită hârtii de valoare în sumă de 500 milioane grivne. Mai apoi, acestea vor fi vândute populației. Schema economică elaborată are ca scop reîntoarcerea în circulație financiară a banilor ridicați de pe conturile bancare de către cetățenii de rând. Obligațiile emise de către stat vor îndeplini funcția de bani de rezervă. Expertul Maria Gorovets consideră că populația Ucrainei n-are încredere în instituțiile financiare naționale. Statul ucrainean încearcă să devină un actor activ în domeniul economiei. Dacă o persoană fizică dorește să cumpere obligațiile emise de către stat, ea va primi anual 8% din suma depusă. Pe de altă parte, inflația în Ucraina este de 9,5 %. Cu alte cuvinte, „inovațiile financiare” propuse de către Cabinetul de Miniștri nu însuflă mare optimism societății.

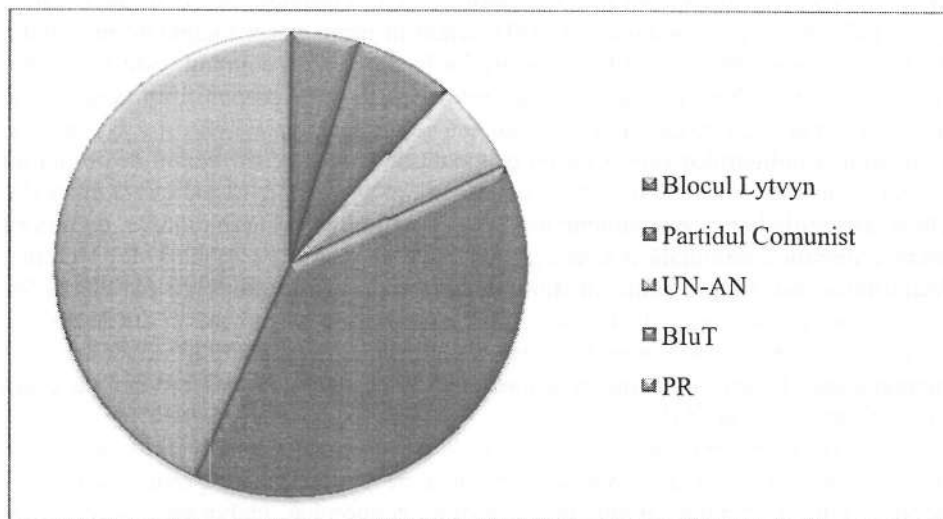
Aceeași publicație scrie că modelul financiar propus de Iulia Tymoșenko este unul vechi, chiar istoric. De exemplu, în Rusia țaristă, împăratul Aleksandru al II-lea a introdus pentru prima dată modelul economic amintit. Mai apoi, acest model a fost reluat de către conducerea politică a Uniunii Sovietice. Istoricii evidențiază trei etape de emisie a obligațiilor de către statul sovietic:

1. În perioada Noii Politici Economice (NEP).
2. După cel de al doilea război mondial.
3. În epoca lui Leonid Brejnev.

După destrămarea Uniunii Sovietice datoriile statului n-au fost întoarse cetățenilor. Deci, apare o întrebare retorică: „Va fi oare de acord poporul ucrainean să cumpere obligațiile emise de către stat?”.

ALEGERILE PREZIDENȚIALE

La 1 aprilie 2009, Parlamentul ucrainean a fixat data alegerilor prezidențiale pentru 25 octombrie 2009. Pentru această decizie au votat 401 din cei 422 de deputați prezenți la ședința Radei Supreme. În susținerea acestei date au votat 174 de membri ai Partidului Regiunilor, 155 de reprezentanți ai Blocului Iulia Tymoșenko, 26 de deputați ai fracțiunii Ucraina Noastră – Autoapărarea Națională (UN - AN), 27 de deputați comuniști și 19 membri ai Blocului Lytvyn⁹.

Potrivit publicației oficiale a Radei Supreme, „Golos Ukrainy” (Glasul Ucrainei), membrii Parlamentului au propus mai multe variante pentru organizarea scrutinului prezidențial, și anume, 25 octombrie 2009, 25 decembrie 2009 sau 17 ianuarie 2010. Autorul deciziei parlamentare, Henadii Moskal, a declarat că amendamentele constituționale adoptate în anul 2006 vor fi în vigoare doar atunci când va fi ales un alt șef al statului ucrainean. De aceea, alegerile vor avea loc în toamna anului 2009.

Iulia Tymoșenko a declarat că statul ucrainean are nevoie de alegeri prezidențiale anticipate. Ea a acuzat banca centrală a Ucrainei în devalorizarea monedei naționale. Într-un interviu acordat publicației „Le Monde”, Tymoșenko a declarat că Ucraina are nevoie de alegeri anticipate, „cu cât mai repede, cu atât mai bine”. Ea speră că aceste procese politice vor stabiliza viața socială. Fiind întrebată

ce ar putea să o împiedice să ajungă președinte, Tymoșenko a răspuns zâmbind: „Nimic!”¹⁰.

La rândul său, Viktor Iușcenko a declarat că el este de acord cu desfășurarea alegerilor prezidențiale în anul 2009, cu condiția ca ele să se desfășoare concomitent cu alegerile parlamentare anticipate. Președintele n-a precizat dacă pentru aceasta el a avut sau nu în vedere data de 25 octombrie. Publicația republicană „Argumenty i fakty” scrie că primul vicepreședinte al Radei Supreme, Oleksandr Lavrynovyci, a apreciat pozitiv decizia șefului statului. Lavrynovyci consideră că desfășurarea alegerilor prezidențiale și parlamentare corespunde totalmente intereselor naționale ale Ucrainei. Aceeași publicație scrie că anume Partidul Regiunilor este cointerestat în desfășurarea alegerilor parlamentare. De aceea, declarația regionalului Lavrynovyci devine logică. El a mai adăugat că fără acțiunile opoziției o astfel de hotărâre a șefului statului ar fi fost imposibilă.

În ultima lună a primăverii, Curtea Constituțională de la Kiev a calificat drept ilegală decizia Radei Supreme privind desfășurarea alegerilor prezidențiale la 25 octombrie 2009. Decizia Curții a fost adoptată de majoritatea judecătorilor de la Kiev. Aceeași instanță a stabilit de asemenea că prevederile articolului 17 al legii despre alegerile prezidențiale sunt neconstituționale. Potrivit biroului de presă al Curții Constituționale a Ucrainei, alegerile prezidențiale ar trebui organizate la 17 ianuarie 2010. Comentând decizia Curții Constituționale, spicherul ucrainean Volodymyr Lytvyn a declarat că posibila organizare a alegerilor prezidențiale în luna octombrie este o problemă de natură politică. Frațiunile parlamentare au încercat să organizeze aceste alegeri din considerente utilitare. Potrivit „mediastar.net.ua”, Rada Supremă este nevoită să adopte o decizie cu privire la organizarea alegerilor prezidențiale la 17 ianuarie 2009. Curtea Constituțională este unica instituție politică care poate comenta Legea Fundamentală. De aceea, în cazul de față, problemele politice se suprapun pe un set de norme constituționale și valori sociale. În felul acesta, data alegerilor prezidențiale n-a fost stabilită definitiv și nu trebuie exclus scenariul reluării procedurilor stabilirii datei alegerilor.

„Golos Ukrainy” din 24 aprilie 2009 scrie că A. Iațeniuk a declarat că organizația obștească „Frontul schimbărilor” va fi reorganizată în partid politic. Iațeniuk consideră că acele forțe politice, care pledează pentru adoptarea unor amendamente constituționale cu scopul de a limita împuternicirile președintelui, încearcă să „conservă” puterea politică existentă¹¹. Iațeniuk este de părere că alegerile prezidențiale vor fi „o mare luptă dintre trecut și viitor”.

Aceeași publicație scrie că la o conferință de presă V. Iușcenko a declarat că alegerile prezidențiale vor avea loc concomitent cu scrutinul parlamentar. Șeful statului a spus că va participa la aceste alegeri. El consideră că Ucraina are nevoie de o nouă reformă constituțională, iar imunitatea de deputat al poporului trebuie anulată. „Acesta este testamentul meu politic”, a adăugat președintele. În felul acesta, președintele dorește să convingă electoratul că promisiunile politice din perioada „revoluției portocalii” trebuie să aibă o continuare logică. Deci, aceeași actori politici urmează să le realizeze. Conform Legii Fundamentale, președintele n-are dreptul să stabilească alegerile parlamentare anticipate cu 6 luni înainte de alegerile prezidențiale. Numai desfășurarea scrutinului prezidențial la 17 ianuarie 2010 îi oferă șansa să recurgă la dreptul său de a dizolva Parlamentul. Iar pentru

aceasta trebuie să ai motive serioase. Unicul motiv la ora actuală este lipsa coaliției parlamentare.

Publicația regională „Doba” (Ziua) informează cititorul despre candidații potențiali la alegerile prezidențiale. La 22 aprilie 2009, Serhii Tyhipko a fost ales în calitate de șef al Partidului Muncii („Trudova Partia”). El a declarat că va participa la alegeri.

Un alt candidat la postul de președinte este Anatol Grițenko. După spusele lui, poporul este sătul „de poveștile guvernului despre creșterea economică și progres”. El a menționat că în ultimele două luni va avea loc scăderea tempo-ului de dezvoltare industrială cu 32,8%¹². Deci, declarațiile făcute de către Tymoșenko nu corespund realității economice existente. Tymoșenko, la rândul său, într-un interviu acordat publicației germane „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, a declarat că Viktor Iușenko este „concurrentul ei politic”. Ea a mai adăugat că această concurență pare irațională. Motivul concurenței sunt viitoarele alegeri.

Astfel, în politică nu există prieteni adevărați, ci doar interese adevărate.

PROCESE POLITICE ȘI ECONOMICE DE ORDIN GLOBAL

Publicația regională „Libertatea Cuvântului” scrie că al 44-lea președinte al SUA a moștenit de la administrația George W. Bush două conflicte militare și o criză economică fără precedent. Barack Obama trebuie să caute soluții pentru a scoate America din cea mai gravă criză de după anii '30 ai secolului trecut. De asemenea, el trebuie să rezolve problema prezenței trupelor americane în Irak. În luna ianuarie 2009, consilierul președintelui SUA, David Axelrod, a declarat: „Evenimentele mondiale cer ca președintele să acționeze rapid”¹³. „Libertatea Cuvântului” citează publicația românească „Adevărul”, care scrie că Obama a declarat că vrea să combată unele grupări de influență. El a menționat că dorește să minimalizeze influența grupurilor de interese și a corporațiilor financiare asupra societății americane. Această declarație este foarte radicală și încearcă să inițieze o reorganizare a sistemului politic american. Obama este cointerestat în obținerea unor posibilități de canalizare a intereselor societății în genere, dar acest lucru este imposibil de efectuat fără susținerea grupurilor de interese. Publicația scrie că Barack Obama cere blocarea primelor 165 milioane de dolari pentru directorii companiei de asigurări AIG (American International Group). Într-o declarație susținută la Casa Albă, președintele s-a arătat revoltat și a afirmat că AIG se confruntă cu probleme imense din cauza comportamentului nesăbuit și a lăcomiei de care a dat dovadă în trecut.

Publicația republicană „Argumenty i fakty” (Argumente și fapte) scrie că în anul 2007, la conferința din München, dedicată problemelor în domeniul securității, Vladimir Putin a declarat că nu susține intențiile SUA de a mări bugetul militar, menționând că Rusia e nevoită să procedeze adecvat. Stăpânul Kremlinului n-a susținut nici extinderea estică a blocului NATO, amintind că, după dispariția URSS, SUA au promis că blocul NATO nu va trece de hotarele de est ale Germaniei. Declarația lui Putin a fost, după spusele celor mai cunoscuți politologi din lume, cea mai dură după încheierea „războiului rece”. În februarie 2009, în

orașul München iarși a avut loc o conferință tradițională. De data aceasta, din partea Federației Ruse a vorbit S. Ivanov. În urma declarației lui Ivanov toți experții au ajuns la concluzia că noul „război rece” este amânat pe un termen nedefinit. Dmitrii Medvedev și Barack Obama sunt dispuși să inițieze o colaborare dintre statele pe care le reprezintă pentru a soluționa toate problemele diplomatice, economice și politice. Obama poate amâna eventuala dislocare a scutului antirachetă în Europa Centrală. Este vorba și de o posibilă micșorare a potențialului militar al ambelor state. Deci, din punct de vedere al teoriei relațiilor internaționale, are loc un proces invers celui care este dictat de un eventual „război rece”. Expertul politic din Moscova, Petr Topychkanov, consideră că în ultimii ani SUA au creat o mulțime de mecanisme moderne de securitate, și anume, sistemul cosmic de antirachetă și armamentul strategic contemporan¹⁴. Din punct de vedere al științei economice, SUA nu le este convenabil să cheltuiască bani pentru întreținerea armamentului nuclear. Astfel, criza economică mondială poate aduce și o primăvară caldă în relațiile internaționale de pe glob.

Conform agenției informaționale „HotNews”, SUA ar putea ieși din criză cu ajutorul inflației și al Chinei. Recesiunea va fi de lungă durată și profundă. Andreas Höfert, șeful băncii elvețiene UBS, a declarat că există multe incertitudini legate de creanțele băncilor americane, de piața cărților de credit, de piețele imobiliare din SUA și din Europa de Est. Gradul de îndatorare a americanului de rând scade, dar volatilitatea financiară a rămas de trei ori mai mare decât în vara trecută. SUA vor ieși din criză cu ajutorul inflației. Rezervele americane s-au triplat. Scumpirea prețurilor materiilor prime va alimenta inflația, o parte din aceste creșteri de prețuri urmând probabil să fie „finanțate” de China. Se pare că planurile autorităților americane nu au reușit să rezolve cele două probleme majore: deficitul SUA și finanțarea lor de către chinezi.

Problemele economice din Europa Centrală și de Est nu trebuie exagerate, a spus Jacek Rostowski, ministrul polonez al finanțelor, într-un interviu pentru BBC, relatează „NewsIn”. Letonia, România, Ungaria, Ucraina și alte țări din regiunea amintită au cerut sprijinul Fondului Monetar Internațional (FMI), după ce aversiunea globală față de risc și blocarea creditării au îngreunat accesul la capital. Oficialul polonez a spus că se așteaptă ca cele mai multe state din Europa Centrală și de Est să aibă o evoluție a produsului intern brut mai bună decât a multor țări din Europa de Vest, cu excepția țărilor baltice. „Situția este aceea că, utilizând resurse relativ mici, putem face foarte mult pentru stabilizarea acestor economii”¹⁵, a spus oficialul.

RELAȚIILE ROMÂNNO-UCRAINESE

În ianuarie 2009, în Ucraina s-a aflat într-o vizită de lucru ministrul de externe al României, Cristian Diaconescu. Înaltul oaspete a fost primit de către omologul său ucrainean, Volodymyr Ogrzyko. Publicația regională „Libertatea Cuvântului” scrie că Diaconescu a afirmat că, în cel mai scurt timp, cetățenii români și ucraineni, aflați în zonele de graniță dintre România și Ucraina, vor putea călători în cele două țări fără viză. Aceștia vor primi un permis de liberă trecere, valabil

pentru un an, pe baza căruia se va face micul trafic de frontieră. Șeful diplomației române a avut o întâlnire cu președintele Ucrainei Viktor Iușcenko. Șeful statului ucrainean a afirmat că relațiile cu România au avut întotdeauna o importanță strategică pentru Ucraina. Cristian Diaconescu a declarat că România va susține aspirațiile euroatlantice ale Ucrainei. Șeful diplomației române și omologul său Volodymyr Ogrzyzko au menționat că Ucraina și România vor respecta decizia Curții Internaționale de Justiție de la Haga în vederea delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră.

Cristian Diaconescu a avut o întâlnire și cu președintele Radei Supreme, Volodymyr Lytvyn. Ultimul a declarat că Ucraina este cointereseată în aprofundarea relațiilor interstatale cu România. Volodymyr Lytvyn a subliniat că are o mare speranță în posibilitatea renașterii în România a învățământului în limba ucraineană, care va asigura dezvoltarea limbii, culturii și valorilor spirituale ale comunității ucrainene. De asemenea, a relevat faptul că partea ucraineană este pregătită să asigure cu material didactic școlile ucrainene din România¹⁶.

De la stânga la dreapta: ministrul afacerilor externe al României, Cristian Diaconescu, și ex-ministrul de externe al Ucrainei, Volodymyr Ogrzyzko.

Site-ul „știriROL.ro”, în articolul *Ministrul Diaconescu a fost jecmănit în Ucraina*, citează din publicația românească „Adevărul”. Această publicație scrie că în cursul conferinței de presă Cristian Diaconescu – Volodymyr Ogrzyzko, șeful diplomației ucrainene a declarat că în timp ce învățământul românesc este asigurat în Ucraina în 90 de școli, în România, ucrainenii beneficiază doar de o singură școală cu predare în limba ucraineană. Publicația ajunge la concluzia că replica ministrului ucrainean „este total falsă”¹⁷. Ucraina ia în considerație principiul parității și nu al proporționalității, numărul românilor din Ucraina fiind de sute de ori mai mare decât numărul ucrainenilor din România. Ogrzyzko a susținut că va fi reluată monitorizarea situației minorităților de către autoritățile ucrainene. În realitate, continuă publicația, este vorba de 77 de școli din Ucraina în care ar trebui să se predea în limba română, dar conform plângerilor disperate ale comunităților

românești din sudul Basarabiei și nordul Bucovinei, adresate atât Ministerului Afacerilor Externe, cât și președintelui României, limba română a devenit în școlile de aici o limbă moartă¹⁸.

La 3 februarie 2009, Curtea Internațională de Justiție (CIJ) de la Haga a adoptat decizia cu privire la delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră. Publicația regională „Concordia” din 13 februarie 2009 scrie că dezacordul dintre Ucraina și România nu se referă nicidecum la vreo revizuire teritorială. Cele două state cereau ca CIJ să delimiteze definitiv platoul continental, luând în considerare normele Convenției ONU privind dreptul internațional maritim. Conform agenției „Hotnews”¹⁹ presa ucraineană a preluat un comunicat al Ministerului Afacerilor Externe de la Kiev. „Curtea a recunoscut Insula Șerpilor drept insulă, și a stabilit linia de coastă a Ucrainei în zona delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră, care este de trei ori mai mare decât cea românească”, a anunțat purtătorul de cuvânt al MAE ucrainean, Vasyli Kirilich. Iar viceministrul ucrainean de externe, Oleksandr Kupchishin, a declarat că este foarte important faptul că în relațiile ucraineano-române a fost clarificat ultimul moment problematic. În opinia diplomatului, la fel de important este și faptul că în conformitate cu hotărârea de la 3 februarie 2009, Insula Șerpilor a fost recunoscută insulă cu ape teritoriale de 12 mile marine.

De fapt, principalul obiect al disputei dintre cele două țări a fost constituit de platoul continental din Marea Neagră, zonă considerată extrem de bogată în resurse de gaze naturale și petrol. Președintele Curții, Rosalyn Higgins, a dat citire coordonatelor precise care trasează linia de delimitare a platoului continental și a zonelor economice exclusive, care revin celor două țări. Ucraina și România s-au luptat la Haga pentru o zonă de 12 000 de kilometri pătrați din Marea Neagră, care ar conține aproximativ 100 de miliarde de metri cubi de gaze naturale și 10 milioane de tone de petrol. Aceste rezerve de hidrocarburi ar asigura independența energetică a fiecărei țări pentru aproximativ douăzeci de ani²⁰.

Insula Șerpilor.

„Ziarul de Iași” din 3 februarie 2009 scrie că Insula Șerpilor nu va fi considerată punct de bază în trasarea liniei de delimitare în Marea Neagră, deci, practic, nu va fi considerată „țărâm” al Ucrainei. Curtea Internațională de Justiție a dat dreptate României în procesul împotriva Ucrainei pentru delimitarea platformei continentale, anunțând că Insula Șerpilor nu influențează linia de demarcație, deoarece insula nu este considerată ca fiind integrată în coasta Ucrainei și deci nu poate fi considerată un punct de bază pentru trasarea liniei de delimitare. Ucraina argumentase că Insula Șerpilor ar trebui să fie considerată „țărâm” al statului ucrainean. Spre deosebire de România, care susține realizarea delimitării printr-o metodă matematico-geografică, Ucraina a subliniat că în acest caz nu se pot efectua „calculare matematice precise”, fiind necesară deplasarea liniei astfel încât „să se ajungă la un rezultat echitabil”²¹.

Publicația regională „Concordia” scrie că politicienii de vârf ai statului ucrainean au comentat cu prudență decizia CIJ. De fapt, Curtea Internațională de Justiție de la Haga a făcut dreptate ambelor state. Președintele României, Traian Băsescu, a calificat public evenimentul ca fiind „o victorie a Ministerului de Externe al României”. Între timp, domnul Bogdan Aurescu, reprezentantul Ministerului de Externe al României la Haga, a fost propus pentru un mare premiu bănesc²².

Publicația republicană „Argumenty i fakty” (Argumente și fapte) scrie că experții ucraineni nu sunt unanimi în aprecierea deciziei Curții Internaționale de Justiție de la Haga. Politologul ucrainean, Viktor Nebojenko, consideră că Ucraina are doar de pierdut în urma deciziei CIJ. Președintele centrului „Sofia”, politologul Andrii Ermolaev, a subliniat că platoul continental din Marea Neagră era considerat o zonă geostrategică de o mare importanță pentru statul ucrainean. De fapt, în urma deciziei CIJ, controlul statului ucrainean asupra zonelor economice potențiale din Marea Neagră a fost minimalizat. Insula Șerpilor nu poate fi considerată teritoriu geostrategic ucrainean. De aceea, decizia CIJ „a dezechilibrat spațiul geopolitic și geoeconomic al Ucrainei”. Ermolaev consideră că România a demonstrat că este mai degrabă „un concurent agresiv” al Ucrainei, decât un partener de nădejde. „Folosindu-se de susținerea alianțelor internaționale”, România a rămas unicul învingător al procesului. Politologul ucrainean ajunge la concluzia că această decizie poate determina procesul de apropiere a intereselor Ucrainei de interesele statelor euroasiatice²³, având în vedere următoarele state: Federația Rusă, Iranul, Kazahstanul, India etc.

Într-un interviu acordat agenției ucrainene de presă „Golos.ua”, președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a avertizat Ucraina că și-ar putea pierde integritatea teritorială din cauza „românismului fundamentalist și agresiv”. Potrivit „Jurnalului de Chișinău”, Voronin a ținut să sublinieze că în unele regiuni ale Ucrainei oamenii primesc în ritm accelerat cetățenia română. Voronin a declarat: „Kievul a trecut în raporturile sale cu Bucureștiul prin același gen de probleme cu care se confruntă în prezent Chișinăul: România s-a opus semnării *tratatului politic de bază și acordului cu privire la frontiera de stat cu Ucraina*. Nu este un secret pentru nimeni că autoritățile române duc într-o serie de regiuni ucrainene aceeași politică de românizare ca și în Republica Moldova, finanțează tot felul de asociații culturale, biserici, organizații nonguvernamentale, publicații periodice, instituții de

învățământ”²⁴. El a adus în discuție și desfășurarea la 7 aprilie a hărții istorice a României pe fațada Administrației prezidențiale de la Chișinău, hartă pe care erau trecute ca orașe românești unele localități de pe teritoriul actual al Ucrainei. Este vorba de Izmail, Cernăuți, Belgorod-Dnestrovsk. „România este țară membră a UE, iar Bruxelles-ul trebuie să poarte responsabilitatea pentru toți cei pe care i-a «domesticit». Eu cred că structurile europene își dau bine seama că Bucureștiul nu se poartă chiar în mod european în raport cu Republica Moldova, pentru că principiile europene presupun respect față de independența și integritatea teritorială a altor state, față de frontiera de stat, față de identitatea culturală și lingvistică. Sper foarte mult că raporturile noastre cu România să facă obiectul unei analize minuțioase din partea UE”, a adăugat Voronin. Fiind întrebat dacă Republica Moldova nu-și va schimba vectorul politicii externe cu privire la integrarea în Uniunea Europeană, președintele moldovean a subliniat că orientarea țării sale spre UE nu se va schimba, ci dimpotrivă, Chișinăul contează foarte mult pe UE în reglementarea dialogului dificil de aproape două decenii cu România²⁵.

Declarația lui Voronin a provocat o adevărată discuție între publicațiile republicane din Ucraina. O serie de agenții informaționale, publicații electronice și reviste social-politice au informat cititorii despre declarația președintelui Republicii Moldova, fără să analizeze situația politică dificilă. Deci, majoritatea publicațiilor ucrainene au reflectat problema în cauză în afara contextului desfășurării proceselor politice internaționale. Publicația electronică „Gazeta.ua” și revista republicană „Korespondent” au privit evenimentul amintit prin prisma problemei separatismului transnistrean, menționând că o mulțime de forțe politice încearcă să realizeze în Republica Moldova așa-numitul „scenariu al revoluției colorate”. În ceea ce privește publicațiile regionale, ele au dublat informația dominantă fără să o verifice și să o analizeze.

Unica publicație republicană care a încercat să analizeze problema în cauză a fost revista „Glavred” (Redactor-șef). Ziaristul Serhii Solodkyi scrie că la începutul anilor '90 ai secolului trecut, în Republica Moldova domina ideea unirii cu România. Parlamentul republicii a adoptat câteva decizii privind imnul și limba oficială a statului. Limba română a fost recunoscută ca limbă oficială, iar imnul României a fost recunoscut ca imn de stat și al Republicii Moldova. Procesele de integrare, însă, n-au durat mult timp. Peste câteva luni a apărut problema Transnistriei, a avut loc modificarea configurației parlamentare, iar procesele de integrare politică au fost blocate definitiv.

Directorul Institutului de Colaborare Euroatlantică, Oleksandr Suško, consideră că problema constă nu în acțiunile politicianilor români, ci în „haosul politic” creat de către autoritățile de la Chișinău. Evenimentele care au avut loc după încheierea scrutinului parlamentar din Republica Moldova sunt legate în primul rând de strategia ineficientă de modernizare a statului elaborată de către administrația prezidențială. Drept consecințe ale instabilității sociale și economice sunt procesele migratoare și demografice. Cetățenii Republicii Moldova nu sunt mulțumiți de inițiativele elaborate de epicentrele politice din țară. Pe de altă parte, România, spre deosebire de Republica Moldova, și-a creat o imagine pozitivă în ochii generației tinere din Basarabia. De aceea, „factorul român” este unul natural și are anumite origini sociale. Cu alte cuvinte, în situația de criză masele populare sunt

dispușe să caute un set de valori și idealuri politice noi. În cazul de față, e limpede că elita politică din Republica Moldova n-a putut propune nimic nou poporului său.

Agencia informațională „Ukrainski novyny” (Noutăți ucrainene) scrie că prezidiul comitetului central al Partidului Comunist al Ucrainei (PCU) critică declarația președintelui României, Traian Băsescu, lansată la 15 mai 2009, conform căreia șeful statului român a renunțat să recunoască hotarele nord-estice ale României. Liderii PCU consideră că declarația lui Băsescu este o demonstrație în public a existenței unor pretenții teritoriale față de Ucraina. În afară de aceasta, Traian Băsescu nu a semnat tratatul privind delimitarea hotarului României cu Republica Moldova, considerând că un asemenea tratat ar „legaliza” Pactul Ribbentrop – Molotov din anul 1939. Din aceste considerente, liderii PCU au afirmat că statul ucrainean și-ar putea pierde integritatea teritorială. Comuniștii susțin că Iușenko trebuie să renunțe la ideea integrării euroatlantice, deoarece aderarea Ucrainei la blocul NATO nu corespunde intereselor naționale ucrainene. În felul acesta, Partidul Comunist al Ucrainei s-a alăturat declarației președintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin.

Ziaristul Serhii Solodkyi scrie că declarația lui Voronin are ca scop căutarea unor noi parteneri politici. Voronin dorește ca Ucraina să-l susțină, dar nu știe cum să facă acest lucru. În cazul de față, președintele fostei republici sovietice încearcă să demonstreze că problemele statului său sunt valabile și în cazul Ucrainei, iar acțiunile României amenință stabilitatea politică a ambelor state. Strategia informațională a președintelui constă în căutarea „dușmanului extern” și în crearea unui șoc psihologic în rândurile maselor populare. Expertul Olexandr Sușko ajunge la concluzia că anume strategiile ineficiente de modernizare a societății în genere pot provoca probleme politice majore în ambele state postsovietice. În ceea ce privește Ucraina, stabilitatea și prosperitatea depind de acțiunile elitei politice republicane²⁶. Dacă politicienii ucraineni vor ajunge la un consens politic și vor elabora o serie de strategii social-economice eficiente, atunci vina nu va mai fi dată pe factorii externi, român, rus, polonez etc. și ei vor dispărea definitiv.

EVENIMENTE SOCIALE

La 27 ianuarie 2009, la Moscova, în Catedrala Hristos Mântuitorul s-a întrunit Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, la care a fost ales cel de al XVI-lea Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii. 508 delegați și-au dat votul pentru Mitropolitul Smolenskului și Kaliningradului (fostul Königsberg) – Kiril. În ajunul alegerii Patriarhului Bisericii Ortodoxe Ruse, a fost convocat Sfântul Sinod Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Ruse, la care Mitropolitul Kievului și al întregii Ucraine, Volodymyr, cât și ÎPSS Onufrie, Mitropolitul Cernăuțiului și al Bucovinei, au întrunit câte 10 voturi.

Sanctitatea Sa Kiril, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, s-a născut la 20 noiembrie 1946 în fostul oraș Leningrad. El a absolvit Seminarul Teologic și Academia Teologică din orașul natal. În anul 1991, devine Mitropolit al Smolenskului și Kaliningradului.

Revista „Argumety i fakty” (Argumente și fapte) scrie că premierul Federației Ruse, Vladimir Putin dorește ca Biserica Ortodoxă Rusă să se unească cu Biserica Ortodoxă de peste hotare. Politologul Aleksei Makarin consideră că din punct de vedere al științelor politice, influența Patriarhului Bisericii Ortodoxe Ruse nu poate fi comparată cu cea a Papei de la Roma. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse trebuie să ia în considerație doleanțele majorității Sfântului Sinod. Pe de altă parte, Biserica Ortodoxă manifestă o atitudine tolerantă față de puterea politică din Federația Rusă. Mai mult, în timpul conflictului din Osetia de Sud, Biserica Ortodoxă a avut o poziție neutră, fiindcă ea nu dorea să-și strice imaginea pozitivă în ochii creștinilor din Georgia²⁷. Este limpede că Biserica Ortodoxă determină o mulțime de procese

sociale, culturale și istorice. Biserica, însă, nu luptă pentru acapararea puterii politice. Pe de altă parte, rezultatele cercetărilor sociologice demonstrează că 60% dintre cetățenii Federației Ruse se consideră ortodocși și numai 10% dintre aceștia vizitează sfântul locaș.

Publicația românească „Ziua” scrie despre un preot și profesor de matematică polonez, Mihail Heller, care a câștigat Premiul Templeton, cea mai mare distincție academică din lume, pentru o lucrare în care demonstrează cum poate fi dovedită existența lui Dumnezeu cu ajutorul matematicii. Teoria polonezului nu oferă atât dovezi ale existenței lui Dumnezeu, cât introduce îndoieli asupra existenței materiale a lumii. Lucrarea profesorului Heller se concentrează pe căutarea unei teorii fundamentale a creației. În cercetarea sa sunt incluse elemente de fizică cuantică, cosmologie și matematică pură, între care și propria versiune a ecuației Heisenberg. Deși teoriile sale nu dovedesc existența lui Dumnezeu, ele ar putea oferi dovezi circumstanțiale că El există. Atât timp cât Universul a avut un început,

Sanctitatea Sa Kiril, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii.

susține Heller, putem presupune că a avut și un Creator. Însă dacă Universul este cu adevărat autonom, fără limită, el nu ar putea avea nici un început sau sfârșit, ci pur și simplu ar exista. Unde ar fi, atunci, Creatorul? Profesorul Heller pledează împotriva conceptului newtonian al creației, respectiv și împotriva ideii unui spațiu și timp absolut și a unui Dumnezeu care creează energie și materie în anumite momente. El sugerează că teologii moderni trebuie să se întoarcă la doctrina tradițională, potrivit căreia creația Universului a fost un act care s-a produs în afara timpului și spațiului²⁸.

Rectorul unei importante universități din Cracovia, Karol Musiol, a declarat că Heller „a introdus o semnificativă noțiune a teologiei în știință. El a reușit să arate că izolarea religiei de viziunea științifică reprezintă o chestiune defectuoasă, iar eșecul științei de a recunoaște alte căi de înțelegere este orbire”. La rândul său, Heller a subliniat că omenirea se întoarce mereu la întrebarea cauzalității ultime: De ce există ceva în loc să nu existe nimic? Când ne punem această întrebare, nu ne referim la o cauză ca toate celelalte cauze. Punem o întrebare legată de rădăcina tuturor cauzelor posibile²⁹.

Publicația „Adevărul” scrie că juriul care a desemnat laureatul acestei distincții nu a ținut cont de apartenența religioasă a candidaților, de rasă sau de sex. Din juriul de anul acesta a făcut parte pentru prima oară și o personalitate din România, și anume, Prea Fericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Fundația Templeton, care acordă premiul, a fost fondată de americanul de origine britanică Sir John Templeton, care, pentru activitățile sale filantropice, a fost numit în grad de Cavaler de către regina Elisabeta a II-a a Angliei. Fondatorul a fixat valoarea premiului astfel încât s-o depășească pe cea a Premiului Nobel, deoarece consideră descoperirile spirituale superioare celor „provenite din ambiții omenești”³⁰.

Revista republicană „Fokus” (Focarul) din 6 martie 2009 publică un articol despre orientările sociale ale femeilor din Ucraina. Ziarista Evhenia Danylenko scrie că vârsta medie a femeilor din Ucraina este de 42 de ani. Sociologii ucraineni consideră că principalele valori sociale ale femeilor sunt: familia, fericirea, liniștea spirituală, sănătatea, adevărul, banii și iubirea. Din păcate, peste 70% dintre femei consideră că leașa pe care o primesc este foarte mică. 48,4% dintre femei nu sunt mulțumite de situația economică în genere, iar 40,6% manifestă o atitudine tolerantă față de instituțiile politice ale statului ucrainean. Doar 27,6% manifestă orientări de protest față de sistemul politic, iar 22% sunt dispuse să iasă la miting. Sociologii au ajuns la concluzia că femeile lucrează în fiecare zi cu 3–4 ore mai mult decât bărbații. Pe de altă parte, circa 50% dintre femei au absolvit instituții superioare de învățământ. Femeile din Ucraina sunt la curent cu cele mai recente evenimente politice din țară, citesc presa republicană și regională.

NOTE

- 1 V. Rusnac, *Guvernul Tymošenko a rezistat, dar are nevoie de remaniere*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 5, 13 februarie 2009, p. 3.
- 2 Oleksii Bulgakov, *Anemia cursului valutar a fost organizată de către Banca Națională*, în „Svoboda Slova”, nr. 7, 19 februarie 2009, p. 7.
- 3 Danylciuk Roman, *Teofil Bauer: „Puterea politică e un lucru scump, însă absența puterii politice este cu mult mai scumpă”*, în „Svoboda Slova”, nr. 7, 19 februarie 2009, p. 5.
- 4 Maria Kolos, *PIG: în așteptarea sentinței*, în „Argumenty i fakty”, nr. 8, februarie 2009, p. 4.
- 5 Vitaliy Sych, *Clătite în ciocolată*, în „Korespondent”, nr. 4, 7 februarie 2009, p. 16–18.
- 6 *Ministrul polonez de finanțe: „Problemele economice din Europa Centrală și de Est nu trebuie exagerate”*, http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-5584484-ministrul-polonez-finante-problemele-economice-din-europa-centrala-est-nu-trebuie-exagerate.htm
- 7 V. Pysanka, *Reîncărcare*, în „Golos Ukrainy”, nr. 70, 17 aprilie 2009, p. 5.
- 8 Idem.
- 9 Olena Horbunova, *Alegerile prezidențiale au fost numite la 25 octombrie*, în „Golos Ukrainy”, 2 aprilie 2009, p. 1–2.
- 10 *Premierul Ucrainei a declarat că țara sa are nevoie de alegeri prezidențiale anticipate*, http://www.amosnews.ro/Timosenko_doreste_alegeri_prezidentiale_anticipate_in_Ucraina-269903.
- 11 O. Iurkova, *Frontul schimbărilor va deveni partid*, în „Golos Ukrainy”, nr. 74, 24 aprilie 2009, p. 3.
- 12 V. Stefanets, *Țara este închisă: toți au plecat la alegeri*, în „Doba”, nr. 15, 23 aprilie 2009, p. 3.
- 13 *America intră în era Obama*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 2, 23 ianuarie 2009, p. 1.
- 14 Aleksandr Kolesnichenko, *La revedere, armament?*, în „Argumenty i fakty”, nr. 7, februarie 2009, p. 4.
- 15 *Ministrul polonez de finanțe: „Problemele economice din Europa Centrală și de Est nu trebuie exagerate”*, http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-5584484-ministrul-polonez-finante-problemele-economice-din-europa-centrala-est-nu-trebuie-exagerate.htm
- 16 *Ministrul de externe al României, Cristian Diaconescu, a efectuat o vizită la Kiev*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 3, 30 ianuarie 2009, p. 3.
- 17 Victor Roncea, *Ministrul Diaconescu a fost jecmănit în Ucraina*, <http://stiri.rol.ro/content/view/176614/2>. - 28.01.2009.
- 18 Idem.
- 19 Olga Popescu, *Reacția presei de la Kiev: Ucraina a pierdut procesul în cazul Insulei Șerpilor*, <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-5384051-reactia-presei-kiev-ucraina-pierdut-procesul-cazul-insulei-serpilor.htm>. - 4.02.2009.
- 20 *„Insula Șerpilor este o insulă” – susține presa ucraineană, după verdictul de la Haga*, http://www.ziare.com/Insula_Serpilor_este_o_insula_sustine_presa_ucraineana_dupa_verdictul_de_la_Haga-655901.html. - 04.02.2009.
- 21 *CIJ a dat dreptate României: Insula Șerpilor nu va influența linia de delimitare*, http://www.ziaruldeiasi.ro/cms/site/z_is/news/cij_a_dat_dreptate_romaniei_insula_serpilor_nu_va_influenta_linia_de_delimitare_video_171985.html. - 04.02.2009.
- 22 Ilie Gavanos, *Definitivă, obligatorie, aplicativă și executivă*, în „Concordia”, nr. 5, 13 februarie 2009, p. 1.
- 23 Svetlana Hollands, *Am câștigat, ori nu?*, în „Argumenty i fakty”, nr. 7, februarie 2009, p. 6.
- 24 *Voronin: „Românismul fundamentalist și agresiv amenință și integritatea Ucrainei”*, <http://www.adevarul.ro/articole/voronin-romanismul-fundamentalist-si-agresiv-ameninta-si-integritatea-ucrainei.html>. - 7.05.2009.

- 25 Voronin avertizează Ucraina asupra „românismului fundamentalist”, http://www.ziare.ro/1241446333Voronin_avertizeaza_Ucraina_asupra_romanismului_agresiv. – 7.05.09.
- 26 Serhii Solodkyi, *România atacă?*, în „Glavred”, 23 aprilie 2009.
- 27 T. Netreba, V. Țepleav, *Și Domnului și Împăratului*, în „Argumenty i fakty”, nr. 5, ianuarie 2009, p. 4.
- 28 Alina Oltean, *Profesorul Michael Heller este cel de-al 38-lea câștigător al Premiului Templeton, care se ridică la 1,6 milioane de dolari*, în „Ziua”, <http://www.ziua.net/news.php?data=2008-03-14&id=4536>. - 04.02.2009.
- 29 Idem.
- 30 Arina Avram, *Dovezi matematice ale existenței lui Dumnezeu*, în „Adevărul”, <http://www.adevarul.ro/articole/dovezi-matematice-ale-existentei-lui-dumnezeu/pagina-4.html>. - 04.02.2009.

SUMMARY

In Ukraine, the press is involved in the creation of public opinion, increasingly fulfilling more the function of an informational support for the electronic mass media. In the circumstances of the existence of media fads, which represent a serious shortcoming in contemporary democratic systems, press monitoring over a short time span is merely an attempt to write about the political and economic system, taking into account only certain segments of social reality.

Former Ukrainian premier Vitold Fokin is convinced that the financial resources Ukraine has received from the International Monetary Fund have been redistributed only to those banking structures that have direct links to the Ukrainian political elite. He draws the conclusion that Ukraine's economic problems are due to manipulation on the part of the oligarchs of the republican political parties. This information dominated in the press at the beginning of 2009. On the other hand, the press has also published a host of political scenarios regarding the closeness between the BYuT and Party of the Regions, which means that economic events influence the parliamentary political spectrum.

At the beginning of February 2009, the International Court of Justice in The Hague passed a decision with regard to delimitation of the continental shelf and exclusive economic zones of the Black Sea. This decision was reported by the press in both Ukraine and Romania. In fact, the International Court of Justice was fair to both states. Top-ranking Ukrainian politicians were cautious in their comments on the decision in question. Some considered that the latest problematic moment in Ukrainian-Romanian relations had been cleared up, others that “the geopolitical and geo-economical space of the Ukrainian State has been destabilised.”

CARTEA ROMÂNESCĂ VECHĂ ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE „I. FEDKOVYCI” DIN CERNĂUȚI (SECOLELE XVIII–XIX)*

Olimpia Mitric

Suceava

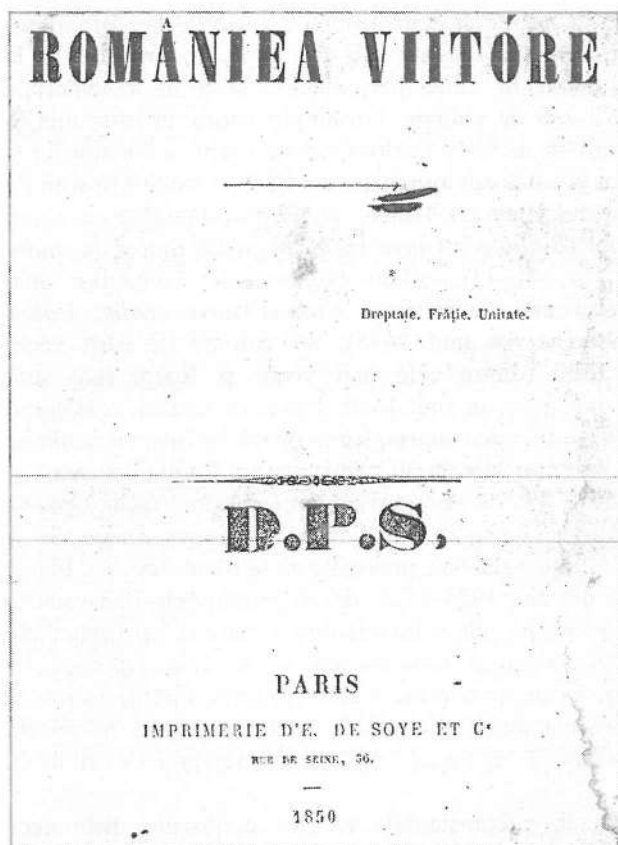
În anul 1875, „Biblioteca Țării” (prima bibliotecă publică înființată în anul 1851), ce număra peste 15 000 de volume, devenea Biblioteca noii Universități din Cernăuți, mai întâi germană, apoi, după anul 1919, românească. În această nouă ipostază, s-a acordat o atenție deosebită și achizițiilor de carte veche, Biblioteca Universității fiind una dintre cele mai bogate din România. În anul 1938, la 30 septembrie, de pildă, număra, în afara periodicelor și a altor materiale documentare, un număr de 472 259 de volume. Un amplu istoric al instituției, o prezentare a fondurilor și colecțiilor, inclusiv a celor de carte veche, a donatorilor și dotărilor, a frecvenței cititorilor și cataloagelor existente aflăm în studiul (însoțit de reproduceri) directorului Bibliotecii, Eugen I. Păunel. Din raportul cu date ceva mai noi, prezentat de același director (*Biblioteca Universității în cursul anilor de studiu 1933–1936*, Cernăuți, 1937, p. 41–42), aflăm componența colecțiilor mai importante: 29 incunabule (cel mai vechi fiind *Corpus iuris civilis. Codex Justinianus*, tipărit la Nurenbergae, în anul 1475), 86 volume de cărți vechi românești, tipărite până la 1830 (dintre cele mai vechi și foarte rare sunt menționate: *Psaltirea* tipărită de Coresi, în anul 1570; *Psaltirea* tipărită la Bălgrad (Alba-Iulia), în anul 1651; *Pravoslavnică mărturisire*, operă de mare circulație, scrisă inițial în limba latină, a lui Petru Movilă, în traducerea lui Radu Greceanul, și imprimată la Buzău, în anul 1691), 489 de manuscrise (dintre cele mai vechi: *Operele Sf. Ieronim*, din secolul al XIII-lea, scrise în limba latină, și câteva *Minee*, de la începutul secolului al XVI-lea, în limba slavonă, provenite de la Mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava). De altfel, încă din anii 1924–1925, dr. V. Pașchivski-Bănățeanu a semnalat 26 de titluri de cărți vechi; pe cele neînregistrate în tomurile și fasciculele imprimate până atunci din *Bibliografia românească veche* le-a reproduș cu caractere chirilice. Unele dintre manuscrisele mai vechi și cărțile tipărite rare s-au bucurat de o prezentare mai amănunțită din partea aceluiași autor, în revista „Junimea literară”. Este interesant că, de fiecare dată, se fac remarci cu privire la frecvența cărților prezentate.

În toamna anului 1944, în circumstanțele istorice cunoscute, Biblioteca Universității din Cernăuți, împreună cu personalul, a fost evacuată (desigur, parțial) în județul Sibiu; la conducerea ei se afla istoricul Teodor Balan. La Direcția Județeană a Arhivelor Naționale – Filiala Suceava se păstrează, în Fondul personal

---

*Într-o primă variantă, articolul a fost publicat în „Revista română de istorie a cărții”, III–IV, nr. 3 (2006) /4 (2007), București, 2008, p. 47–52.

Teodor Balan (Pachet II/39), un exemplar din Inventarul (nu știm dacă este complet) Bibliotecii evacuate. Cuprinde 14.398 de volume (cărți, periodice, manuscrise, file volante, inventare, afișe, calendare, regulamente, legi, bibliografii, cataloage, albume, teze de doctorat, dizertații, corespondență, inclusiv ale bibliotecilor facultăților), 830 de fișiere alfabetice și sistematice, 4 cutii pentru fișe de cărți, 2 cutii pentru hărți, 14 tablouri, 132 de hărți, 116 clișee, 9 tabele. În lăzile 4, 65, 100 și 102 au fost repartizate manuscrisele, cărțile vechi, inclusiv incunabilele și postincunabilele. Ordinul de întoarcere cu întreg materialul, la Cernăuți, din vara anului următor, coroborat cu știrea iminentei desființări a Bibliotecii, presupunem că l-au determinat pe Teodor Balan să ia hotărârea în conformitate cu care cărțile mai valoroase să rămână în țară, la Biblioteca Universității din Cluj. Cu câteva excepții, cărțile românești vechi înregistrate în acest Inventar (78 de titluri în 80 de exemplare) se regăsesc în prețiosul Catalog al cărții vechi românești din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”.

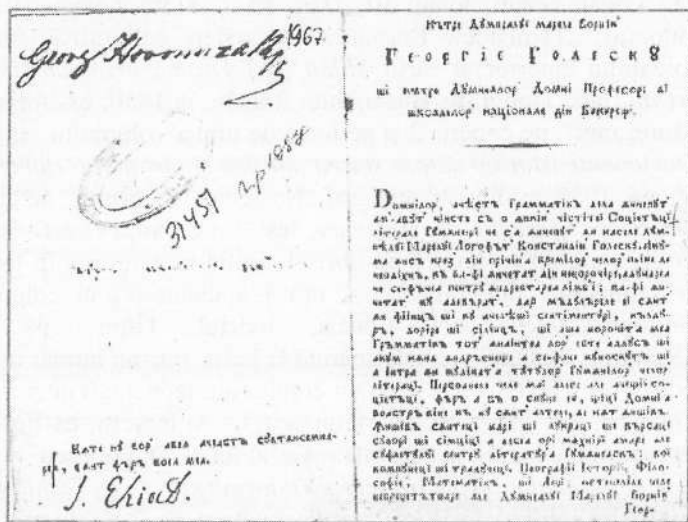
Foaia de titlu.

imprintate în cunoscute centre tipografice, precum: Râmnic, Sibiu, Cernăuți, București, Buda, Buzău, Brașov, Paris, Iași, Viena. Cea mai veche carte românească datează din anul 1783 (Atanasie cel Mare, *Sinopsis*, tipărit la Râmnic – BRV

Interesată fiind de prezența cărții românești în zilele noastre în această prestigioasă instituție, două stagii de documentare, în anii 2005 și 2006, ne-au oferit prilejul de a identifica două manuscrise (un *Tabelarnic protocol*, provenit de la biserica satului Stăneștii de Sus, datat 1818–1859, și un curs de *Teologie morală*, copiat la Cernăuți, în anul 1896, de Eugen Tarangul), 92 de titluri de cărți vechi și valori bibliofile (unele în mai multe exemplare, păstrate, în cea mai mare parte, în Compartimentul de cărți rare și prețioase), variate din punctul de vedere al conținutului (totuși, cele mai numeroase aparțin domeniului istoric) și două periodice de referință („România viitoare” și „Magazin istoric pentru Dacia”),

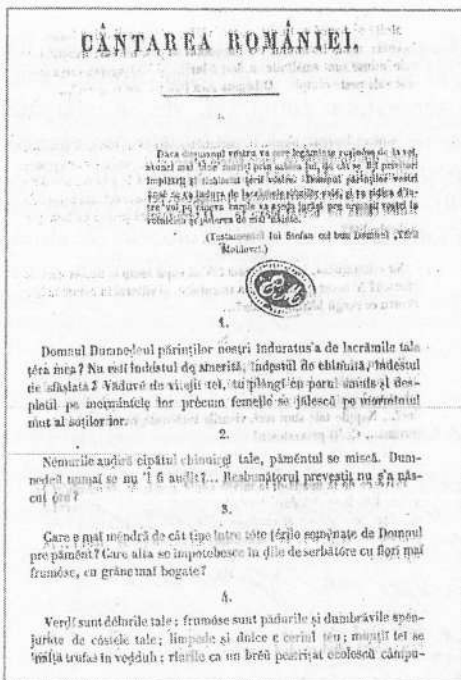
[Bibliografia românească veche] II – 459, cu circulație în Ardeal, provenit din Biblioteca Seminarului de Bizantinologie; una dintre însemnările de pe fila forțat posterioară, notată cu caractere chirilice: „Această carte este a lui popa Pavel Moțu, din Vața de Jos, căpătată din țară”, iar cele mai noi, dintre cele luate în considerație, din anul 1850. Din rândul cărților vechi, se mai păstrează: un *Catavasier grecesc și românesc*, tipărit la Sibiu, în anul 1803 – BRV II (659); o *Psaltire* destul de rară, tipărită la Brașov, în anul 1807 (BRV II–726), foarte folosită, dăruită „de părintele Ismail Cheie, născut din Igiești, călugărit în sf<ânta> Monastire Dragomirna, spre vecinica lui pomnire, anu 1878, 27 iunie”; un exemplar din *Chrestomaticul românesc* (Cernăuți, 1820, BRV III – 1067), în traducerea lui Teodor Racoc, dovada tentativei de editare a unui periodic românesc; din opera lui B. P. Mumuleanu, un volum din *Caracteruri*, tipărit la București, „în tipografia de la Cișmeaoa lui Mavroghene”, în 1825 (BRV III – 1241), prin care „a consolidat satira după I. Budai-Deleanu și înainte de Gr. Alexandrescu”; pe fila forțat anterioară se află un ex-libris autograf, cu caractere chirilice și cerneală neagră: „Den cărțile lui Ananie Iacobovicu”; urmează o raritate bibliofilă, cel puțin pentru Moldova, tipărită de Zaharia Carcalechi, la Buda, în 1825: *Carte de mână și Calendar pe anul 1825* – BRV III (1235). Din același an și aceeași tipografie, este voluminosul dicționar provenit din biblioteca Seminarului de Istoria Românilor, realizat în mai multe etape: *Lexicon româno-latio-ungaro-german* (BRV III – 1240), „în cursul a treizeci și mai multor ani”, cu concursul marilor cărturari iluminiști ale căror nume și contribuții sunt indicate în Salutul tipografiei (în limbile latină și română): Samuil Micu, Vasile Coloși, Samuil Vulcan, Ioan Corneli, Petru Maior, Ioan Theodorovici, Alexandru Theodori. Cu *Gramatica românească* (Sibiu, 1828, BRV III – 1366), o altă raritate bibliofilă, a lui I. Heliade-Rădulescu, prelucrată după un model francez, importantă pentru tendințele reformiste exprimate, bazată și pe propria-i experiență de dascăl în predarea gramaticii, se încheie prezentarea cărților românești vechi, imprimate până la anul 1830, inclusiv. Acest exemplar conține ex-librisul autograf al autorului „I. Eliad”, dedesubtul textului imprimat: „Câte nu vor avea această subînsemnare, sânt fără voia mea” (pe versoul foii de titlu, jos) și al proprietarilor: „Ghenadie, Ierodiacon, Șandru” (pe foaia de titlu), „George Hormuzaki” (pe versoul foii de titlu, sus).

George Hormuzaki, I. Eliad – însemnări, autografe.

În continuare, avem de-a face cu colecții de valori bibliofile (majoritatea imprimate în tipografiile și editurile unor scriitori și oameni de cultură, precum: Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti), ce excelează prin prezența ex-librisurilor (autografe, sub formă de ștampilă sau etichetă), ce contribuie și la cunoașterea provenienței și circulației cărților. Achiziționate din anticariate sau librării din Cernăuți, București, Bârlad, Ardeal (interesante sunt și ștampilele ovale sau etichetele acestora), cele mai multe provin, cum am și specificat mai sus, din bibliotecile unor Seminarii ale Universității cernăuțene (Seminarul de istoria românilor; Seminarul român de literatură modernă și folclor; Seminarul de bizantinologie); din bibliotecile unor licee, școli sau societăți (Liceul „Aron Pumnul”; Biblioteca Profesorilor din Cernăuți; Biblioteca Soțietății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina; Biblioteca Gimnasiaștilor Români din Cernăuți; Biblioteca Societății Junimea din Cernăuți), câteva sunt donații ale Bibliotecii Academiei Române.

Din multe ex-librisuri autografe sau de tip ștampilă, deseori ale donatorilor cărților (oameni simpli sau personalități ale timpului pe care, iată, i-a reunit dragostea de carte), menționăm: ex-librisul autograf: „Elisa Sturdza” prezent pe foile de titlu a trei cărți, pe un volum de I. Eliade, *Vocabularul de vorbe străine în limba română ...*, București, în Tipografia lui Eliade. 1847; pe alt volum, *Colecție din poeziile D-lui marelui logofăt I. Văcărescu ...*, București, 1848, și pe un exemplar din ediția primă a cunoscutei opere a lui D. Cantemir, *Hronicul romano-moldo-vlahilor*, tomul II, Iași, în Tipografia Sfintei Mitropolii, în 1836; pe pagina a V-a a unui exemplar din tomul I din aceeași operă, întâlnim: „Ex libris Georgi Kantemir, Parochum, 1848”. Potrivit unei însemnări, de pe filele următoare, este vorba de părintele Gheorghie Cantimir, paroh din satul Căjvana, <județul Suceava>, ce primește cartea „spre a să îndelitnici a ceti într-însa” de la „Neonil, ieromonah în mănăstirea Râșca, în anul 1848, iunii 13”; ex-librisul ștampilă: „Leca Morariu”, pe verso filei 1 din *Letopisișile Țării Moldovii*, publicate pentru întâiași dată de M. Kogălniceanu, tomul III, Iași, La Cantora Foaiei Sătești, 1846; ex-librisul autograf: „Temistocle Bocancea” (o scriere caligrafică, impecabilă), pe versoul forțașului anterior al cărții *Mihul [...] Dramă originală în trei acte de Neculai Istrati*, Iași, Tipografia Buciumului Român, în 1850; ex-librisul autograf: „Silvestru Mureșanul”, pe coperta 2 și pe foaia de titlu a volumului semnat de A. Tr. Laurian: *Documente istorice despre starea politică și ieratică a românilor din Transilvania*, Viena, 1850; ex-librisul autograf „Nosievici Gheorghii”, pe pagina I a volumului lui Gh. Sion, *Ciasurile de mulțemire*, Iași, La Cantora Foaiei Sătești, 1844; o surpriză neașteptată ne-au produs ex-librisul sigiliu monogram, în tuș albastru (v. p. urm.) și semnătura autografă (v. p. urm.) a cunoscutului colportor de cărți, preotul Emilian Micu, din Checia, județul Timiș, pe un exemplar din „România viitoare”, revistă apărută la Paris, într-un număr unic, în noiembrie 1850, editată de N. Bălcescu și de un comitet de redacție, compus, între alții, de: Ștefan Golescu, Gh. Magheru, V. Mălinescu, C. A. Rosetti; ex-librisul sigiliu monogram, în mai multe locuri, în cerneală roșie, al lui N. D. Popescu, în vol. *Filosofice și Politice prin Fabule învățători morale întocmite de ... D. Țichindeal*, București, în tipografia lui I. Eliad, în 1838. În același volum, pe foaia de titlu, întâlnim și ex-librisul autograf: „Dintr-ale lui Sava Degeanu”, care inspirat de fabulele citite nu scapă

Emilian Micu – ex-libris monogram.

Emilian Micu – însemnare autografă.

ocazia de a transmite un mesaj urmașilor, în formă versificată, pe versoul foii de gardă anterioară: „Țichindeal ne sfătuiește,/ Prea frumos și deslușit,/ Cum noă ne trebuiește/ A urma pân la sfârșit./ Fericit ca să trăim,/ Și aici, și-n altă parte,/ Trebuie să ne sălim,/ Când citim această carte,/ Ori și câte ea coprinde,/ Toate să le deplinim./ Și aurul a nu-l vinde/ Drept aramă că greșim./ 1840, oct<ombrie> 17, Sava Degeanu”; pe coperta 2 a unui volum de Gh. Lazăr, *Povășuitoiul tinerimei ...*, tipărit la Buda, în 1833, semnează: „Cristian Astel, Brașov, în 24 noemvrie 1837”; ex-librisul autograf “Arhimandrit <Filaret> Bendevschii”, pe foaia de gardă anterioară a exemplarului din *Satire și alte poetice compuneri de prințul Antioh Cantemir ...*, tipărit la Iași, La Cantora Foaiei Sătești, în anul 1844; două tomuri din *Besericeasca Istorie a lui Meletie, Mitropolitul Atenei, tradusă românește de smeritul Veniamin Costachi, Mitropolitul Moldaviei [...], în Tipografia Sfintei Mitropolii*, în anii 1842–1843, poartă, pe coperta 2, eticheta cu înșrisul „Donațiunea Romanovici”; pe pagina 3 din tomul I al aceluiași titlu, întâlnim ex-librisul autograf „Isaia Bucevschi, monah, 1844”, nume imprimat și pe cotorul cărții; ex-librisul autograf „Simeon Oprean, 1838”, pe foaia de titlu a exemplarului din *Almanahu Statului din Prințipatul a toată Țara Romanească, pe anul 1837, tipărit [...] în Buda, la Cr<ăiasca>Tipograf<ie>, tipărit și întocmit prin Zaharia Carcalechi*; ex-librisul stampilă (passim): „Biblioteca particulară Dragoș Vitencu. Nr. inv. 329”, pe exemplarul din *Foile Duminecii ...*, Brașov, în Tipografia lui Ioan Got, în 1837. Altă mare surpriză o constituie prezența dedicației lui Anton Pann pentru unul din prenumerați, pe foaia de gardă posterioară a tomului II din *Noul Erotocrit*, cunoscutul roman cavaleresc, versificat de Anton Pann, tipărit la Sibiu, în

1837: „D. Domnul Marin Bratvinovici a răspuns prenumăranția toată, adică un galben, și are aș priimi tomurile următoare, al 3-lea, 4-lea și al 5-lea. Anton Pann, 1837, avgust 11”; același rol o are și semnătura autografă, de la sfârșitul Procuventării, a paharnicului A. Lesvioudacs, pe exemplarul din *Istorie bisericească...*, tipărită la Zaharia Carcalechi, tipograf al curții, în București, 1845; ex-librisul „Dintr-ale lui V. Stroescu. 1840, oct.8. Această carte am citit-o cu destulă mulțumire”, pe versoul foii de titlu a tomului 1 din *Noul Erotocrit*. De altfel, acest ex-libris, în formă prescurtată, apare și pe primele file ale celorlalte patru tomuri.

Anton Pann – însemnare autografă.

Am mai remarcat și ex-librisurile numeroase ale legătorilor din Cernăuți, sub formă de ștampile sau etichete colorate.

Dintre însemnările dedicatorii, ne-a atras atenția cunoscuta dedicație, „profetică”, a lui M. Kogălniceanu, la un an de la înființarea „Bibliotecii Țării”, de pe foaia de titlu a tomului II din *Letopisișile Țării Moldovii...*, tipărite în propria-i editură și tipografie, în 1845: „Dăruit Bibliotecii Naționale din Bucovina. M. Kogălniceanu, 26 iuni 1852. Iașii” (v. p. urm.). De asemenea, pe foaia de titlu a exemplarului *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu*, tipărite cu fondurile *Asociației literare...*, ce conține și emblema Asociației, carte tipărită în București, în 1847, întâlnim o altă dedicație: „Bibliotecii Buc<ovinei>, C. Hurmuzaki”.

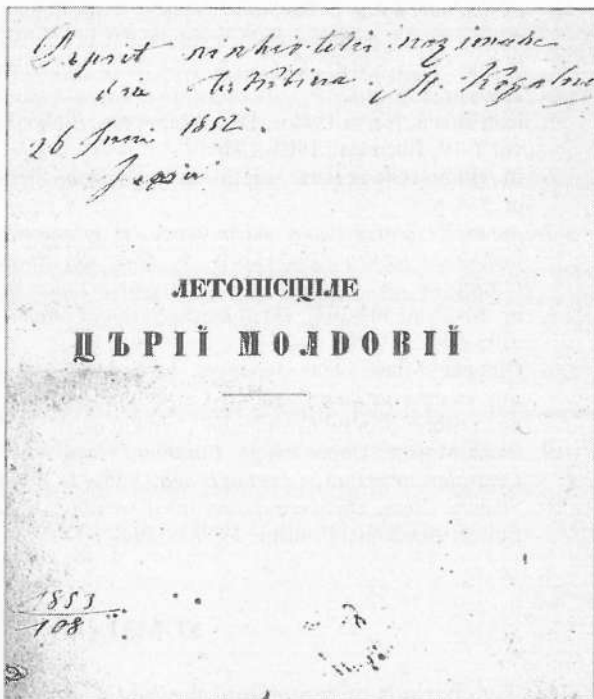
Desigur, am întâlnit pe filele cărților și alte categorii de însemnări, datorate proprietarilor, a celor ce au venit în contact cu ele; reproducerea și comentariul lor vor constitui subiectul unui alt articol.

De asemenea, în cuprinsul acestui articol, nu am avut posibilitatea de a-i prezenta pe toți autorii și traducătorii întâlniți în aceste colecții, ale căror cărți au suscitât interes, au fost cumpărate și citite; ca dovadă, sunt adnotările cititorilor

(unele, de pildă, refac forma cuvintelor după un nou sistem ortografic). Cărțile incomplete, fără foaia de titlu, sunt, aproape întotdeauna, identificate, numele autorilor în formă abreviată sunt reconstituite. Pe acești autori îi enumerăm, în ordinea propriilor noastre fișe de carte: V. Alecsandri, Matei Millo, A. Pelimon, S. Andronic, Petru Lupulov, Constantin Halepliu, spătarul Enacachi Gane, George Fălcoianu, I. Dumitrescu, Mihail Cuciuran, serdarul Iorgu Copcea, Teodor Codrescu, Atanasie N. Pâcleanul, arhimandritul Filaret Scriban, Costache Caragiale, Cezar Bolliac, G. A. Baronzi, Alexandru Gavra din Arad, Iancu Văcărescu, Gh. Seulescul, Gh. Șincai, I. Albineț, Theotokis Nikiforos, arhiepiscopul Astrahanului, Samuil Mîcu, Lasslo Gavrilă-Pop, F. Aron.

Prin urmare, dacă toate aceste cărți, parte componentă a patrimoniului cultural românesc, există și astăzi, se poate constata că a fost un interes constant privind conservarea și fișarea corectă a lor pentru a putea fi oricând valorificate științific.

În încheiere, datorăm cele mai respectuoase mulțumiri Direcțiunii Bibliotecii Universității de Stat din Cernăuți, care ne-a acordat fără rezerve aprobarea de a studia toate colecțiile de carte veche, întregului personal al Compartimentului de cărți rare și prețioase, de la depozitele celorlalte compartimente, care ne-a pus la dispoziție manuscrisele și cărțile solicitate. Orientarea în folosirea cataloagelor ne-a fost ușurată și de solitudinea personalului de acolo.

**M. Kogălniceanu –
însemnare autografă.**

BIBLIOGRAFIE

- 1 Mircea Grigoroviță, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică. Preliminarii*, în „Glasul Bucovinei”, an. II, 1995 (6), nr. 2, p. 124.
- 2 Idem.
- 3 *Biblioteca Universității din Cernăuți*, în „Boabe de grâu”, 1933, nr. 4, p. 225–239.
- 4 În scurt timp, numărul incunabulelor se va fi mărit, de vreme ce, în anul 1937, în prima sa comunicare către redacția *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* (Catalogul colectiv al

- incunabilelor*) de la Berlin, diplomatul, colecționarul, bibliologul Constantin I. Karadja descrie și 30 de incunabile aparținând Universității „Carol al II-lea” de la Cernăuți (Elena-Maria Schatz, *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, în „Biblioteca”, 2002, nr. 3, p. 80).
- 5 Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, vol. I–IV, București, 1903–1944.
  - 6 În „Bibliotecile noastre”, supliment la „Junimea literară”, Cernăuți, 1925, nr. 1–2, p. 1–3; nr. 3–4, p. 5.
  - 7 Anton de Marchi, „un necunoscut”, și gramatica sa (1924, nr. 5–6, p. 247–259); *Învățătură pântru sămănătorii de tăbăc din Bucovina* (1924, nr. 7–8, p. 347–350); *O ediție necunoscută a istoriei lui Arghir și Elena de Bărac* (1924, nr. 9–10, p. 435–442; nr. 10–12, p. 500–504); *Două manuscrise: un Mineiu și Rânduiala Sf. Ilie* (1925, nr. 1–3, p. 43–55).
  - 8 Olimpia Mitric, *Un document bibliographique moins connu: l'Inventaire de la Bibliothèque de l'Université de Cernăuți, évacuée à Sibiu en 1944*, în *Analele științifice. Seria istorie „Codrul Cosminului”, seria nouă*, nr. 13 (23), 2007, p. 303–310.
  - 9 Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul cărții vechi românești din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”. 1561–1830*, Cluj-Napoca, 1991.
  - 10 Stănuța Crețu, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, p. 594.

SUMMARY

Two periods of research at the Yuri Fedkovych National University Library in Cernăuți have offered us the opportunity to identify two manuscripts (one a *Synoptic Protocol*, from the village church of Stăneștii de Sus, dated 1818–1859, the other a *Moral Theology* course, copied in Cernăuți in 1896 by Eugen Tarangul), ninety-two book titles (some in multiple copies), of varying content (most of them nevertheless belonging to the field of history), and two important periodicals (*Future Romania* and *Historical Magazine for Dacia*), printed at well-known typographic centres: Râmnic, Sibiu, Cernăuți, Bucharest, Buda, Buzău, Brașov, Paris, Jassy and Vienna. The oldest book dates from 1783 (Athanasius the Great, *Synopsis*, Râmnic), and the newest, among those taken into account, from 1850. The oldest books, some of them considered bibliophilic rarities, printed up until 1830, include the following: *Greek and Romanian Katavasion* (Sibiu, 1803); a *Psalter* (Brașov, 1807); a copy of *The Romanian Chrestomathy* (Cernăuți, 1820), translated by Teodor Racoce, proof of attempts to publish a Romanian periodical; *Characters*, a volume from the works of B. P. Mumuleanu (Bucharest, 1825); *Handbook and Calendar for the Year 1825* (Buda, 1825); a voluminous dictionary, published in a number of stages, with contributions by major Enlightenment scholars; *Romanian-Latin-Hungarian-German Lexicon* (Buda, 1825); and *Romanian Grammar* by I. Heliade-Rădulescu (Sibiu, 1828), of importance for the reformist tendencies it expresses.

Of great importance are the marginal notes, the *ex libris* bookplates, and the owners', binders' and booksellers' autographs, book stamps, monograms, and labels. The authors of these notes and *ex libris* autographs include Elisa Sturdza (one of the sisters of the Hurmuzaki brothers), Leca Morariu, Temistocle Bocancea, Silvestru Mureșanul, Father Emilian Micu (the celebrated itinerant bookseller from

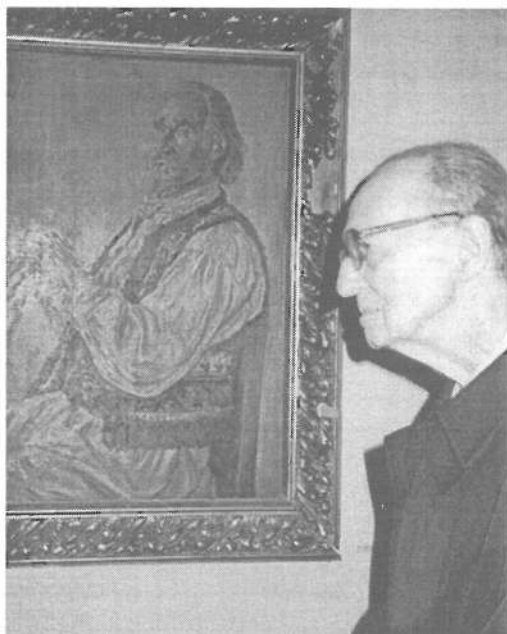
Timiș county, whose signature can be found on a copy of the single issue of *Future Romania* magazine, published in Paris in 1850 by Nicolae Bălcescu), Sava Degeanu, I. Heliade-Rădulescu (on a copy of his own *Romanian Grammar*, Sibiu, 1828), Mihail Kogălniceanu, George and Constantin Hurmuzaki, Anton Pann (volume two of *The New Erotocritus*, the well-known chivalric novel, versified by Anton Pann, printed in Sibiu in 1837), Archimandrite Bendevschi, Father George Cantemir from the village of Costâna, and Ananie Iacubovici.

EVOCARE sau CUM AJUNGE UN FIZICIAN SĂ SE OCUPE CU PASIUNE DE ISTORIA BUCOVINEI*

Radu Grigorovici

București

Era 20 noiembrie 2001. Împlineam 90 de ani. Ca în fiecare an la această dată, colaboratori apropiați și prieteni se adunaseră în casa noastră. Era ziua porților deschise. După o gustare și tradiționalul tort de turtă dulce pregătite cu artă de soția mea, și un pahar de vin roșu făcut de mine, am fost rugat ca, în locul obișnuitului mic „recital” de pian – pe care ochii și degetele mele obosite nu-mi

Academicianul Radu Grigorovici (1911–2008) la o expoziție de artă din București.

mai permiteau să-l susțin – să povestesc ceva din lumea fizicienilor anilor '30 – '40, când îmi începusem cariera. Altceva îmi stătea însă pe suflet și am dorit mai degrabă să le transmit acest altceva. Să le explic cum a ajuns un fizician pasionat de cercetarea de fizică și în același timp de soarta fizicii în România să se abată de la îndeletnicirea îndrăgită. Ce-i drept, pentru o altă dragoste, mai veche, mult timp neglijată, dar nu uitată – Cernăuțiul și Bucovina mea natală. Să le explic cum m-a prins noua cercetare, cum am găsit în ea plăcere, bucurie, dar și alinare în anii senectuții.

Și am început așa:

V-ați întrebat poate cu ce mă ocup eu acum și de ce.

Eu n-am fost un bucovinean entuziast, în sensul că după ce am făcut armata la București și în

---

*Regretatul academician Radu Grigorovici a povestit despre trecut și prezent colaboratorilor și prietenilor săi veniți la el acasă să-l sărbătorească la împlinirea vârstei de 90 de ani. Textul ne-a fost oferit de către dr. Rodica Marchidan, fiica academicianului, fiziciană, colaboratoare a tatălui său, care a păstrat spiritul „poveștii” nealterat.

Dobrogea și mai știu eu pe unde, profesorul meu de la Cernăuți, Eugen Bădărău, se mutase, fiind chemat la București în locul profesorului de la catedra de optică, care murise. I-a plăcut lui mai mult de mine, și m-a luat aici. Da, s-au făcut anumite târguri; eu am făcut lucrarea pentru ca un director din Ministerul Educației să-și facă doctoratul (voia să ajungă și profesor universitar) și am ajuns preparator, apoi asistent și am găsit un mediu care mi-a plăcut în comparație cu mediul cernăuțean.

Pot să spun acum sincer, pentru că, mă rog, nu mă bateți nici unul. Acel mediu renumit al Bucovinei – multinațional, în care toată lumea se împăca, lupul păștea împreună cu oile, care era ceva cum n-a mai fost pe lume – care trebuie să fie model pentru Europa care nu știe să se înțeleagă, era o exagerare. Imaginea aceasta se bazează într-adevăr pe elemente reale, caracteristice Bucovinei austriece, dar este idealizată acum de nostalgie, de distanțarea în spațiu și în timp de acele vremuri. Era o exagerare, în sensul că într-adevăr exista acolo o toleranță remarcabilă, care nu era de origine austriacă, era de interes austriac. De a avea venituri cât mai mari din orice provincie pe care o aveau. Și Bucovina ajunsese, după ce devenise autonomă în 1862, o provincie bogată, adevărat giuvaer al Austriei. Iar dacă oamenii se înțelegeau și își vedeau de treabă și nu se certau între ei și nu se omorau, veniturile pentru împărăție erau mai mari. Prin urmare, sprijinul legislației și al administrației era într-adevăr pentru înțelegere. Caracterul tolerant și pașnic al relațiilor interetnice a fost în realitate rezultatul mai multor factori care au lucrat împreună. *Orice activități războinice au fost îndepărtate în mod voit de teritoriul provinciei.* Români, ucraineni, polonezi, evrei și armeni bucovineni căzuseră într-adevăr ca soldați pentru Austria în bătălii din Italia sau Bosnia, dar pe pământul Bucovinei fusese tot timpul pace, până în 1914, ce-i drept. Sistemul educațional – cu limba germană care era obiect de studiu obligatoriu în școlile elementare, pe lângă cea maternă condiționată etnic, și era ca limbă de predare unică în școlile medii și în învățământul universitar modernizat. *Administrația avea, așadar, în Bucovina o limbă comună de înțelegere.* Apoi, bogata *Biserică Ortodoxă, tolerantă și subordonată statului, avea o dominație supernațională;* aparțineau de ea atât toți românii, cât și majoritatea ucrainenilor. *Țăranii* de toate etniile, care reprezentau un procentaj ridicat din întreaga populație, *erau toleranți prin tradiție.* Era toleranța din cadrul unei populații rare, care, prin îndeletnicirile ei de creștere a vitelor, agricultură, apicultură, prelucrare a lemnului, și prin modul ei simplu de viață, nu era înclinată spre război, cuceriri sau certuri între vecini ori sate îndepărtate. Și mai știau că ei vor suferi cel mai mult în timpul conflictelor violente. Și, ca un ultim factor, pe care l-am amintit și mai înainte, este *legislația austriacă cu caracter iluminist, birocrăția și jurisdicția incoruptibilă și eficientă a Austriei.*

Existau, desigur, și tensiuni interetnice, atât în întregul imperiu, cât și unele specifice Ducatului Bucovinei. Pentru înlăturarea lor a fost încercat renumitul *Ausgleich*, dar asta-i altă poveste.

Să reiau acum firul după această lungă paranteză.

La Universitatea din Cernăuți nu se întâlneau practic niciodată cei de națiuni diferite. Eu am trăit în Cernăuți vorbind nemțește. Știau toți din generația mea, pentru că aceasta fusese limba oficială. Mai departe, fiecare vorbea limba lui și nu vorbea cu ceilalți. Eu nu știu nici acum care au fost colegii mei ucraineni. Nu aveam nimic cu ei, dar nici atingere.

Deci, Bucovina era un conglomerat, tolerant, în care toți oamenii nu-și dădeau cu parul în cap, dar în general evitau contactul cu cei ce gândeau sau simțeau altfel, și nici nu încercau să înțeleagă punctul celuilalt de vedere. Ceartă nu era decât la nivel înalt, în politică, în biserică. Era un conglomerat tolerant.

La București am găsit cu totul altceva. Toată lumea, de ce nație vrei: grec, armean, evreu, albanez, sârb, bulgar, toată lumea vorbea unul cu altul limba română; nimeni nu făcea caz de această chestie. Decât că armenii, de exemplu, aveau biserica lor (și acum, în Bucureștiul tranziției, grecii au grijă să o dărâme). Și în felul acesta era o atmosferă interesantă. Și în laborator aveam toate culorile politice, de la legionari până la comuniști. Nu făcea nimic. Era într-adevăr o altă atmosferă, mult mai internațională, pe baza unei concentrări administrative și de exprimare românești. Și m-am simțit incomparabil mai bine decât acolo unde pe celălalt îl priveai altfel. Aici nu se dădea importanță acestor diferențe. Am simțit nu numai toleranța reciprocă, evitarea, ci și comunicarea și înclinația de a privi în general cu înțelegere punctul celuilalt de vedere. Era o deschidere mai largă.

Exact asta încerc să explic acum colaboratorilor și prietenilor noștri germani de la Institutul Bucovina din Augsburg (în paranteză fiind spus, mi-aș dori să înțeleg de ce și acum nemții au devenit pro-bucoveneni, în timp ce austriecilor nici nu le pasă, dar asta e atmosfera actuală), care se amăgesc cu gândul că Europa ar putea să-și ia drept model Bucovina. După părerea mea e greșit. Dar nu ne certăm, ci, dimpotrivă, cu stimă și înțelegere reciprocă, încercăm să fixăm, pe bază de documente, puncte de vedere comune privind istoria frământată a Bucovinei.

Odată ajuns în București, am ajuns fizician la catedra condusă de profesorul Eugen Bădărău. Și aici trebuie să-i aduc o laudă. L-am combătut pe multe chestiuni, și pe chestiuni de etică despre care nu vreau să vorbesc, dar ca șef de școală de cercetare și de catedră bună, în funcțiune, a fost superb. Una din metode: nu se știe când, se deschide ușa, Bădărău intră – dacă e unul rău îi oferă un scaun de dimensiune mică iar profesorul se supără. Pe urmă venea întrebarea fatală: Ce-ai făcut de alaltăieri? Era imposibil să nu faci ceva. Și dacă nu te supuneai, te dădea afară fără nici un fel de discuție. Atunci profesorul era suveran. Nu era nici un fel de problemă.

Așa m-am îndrăgostit de meserie. Au urmat alte aventuri, care au fost multe, și am ajuns anno Domini 1989. „Revoluția”. Schimbare fundamentală. Va fi bine din toate punctele de vedere. Din punctul de vedere al fizicii, a fost o tragedie. Mai bine spus, așa cum văd eu lucrurile, fizica a ratat ocazia de a se organiza astfel încât să realizeze o cercetare românească de fizică cu adevărat eficientă și de nivel internațional.

Cei care înainte se puneau mai mult sau mai puțin alături de putere, mai profitau de câte ceva: un aparat, câte o plecare, câte o publicație sau mai știu eu ce, aceștia s-au menținut în aceeași atmosferă. Eu mă pun bine și atunci eu capăt și ceilalți o să continue să nu capete și o să facă contracte, și numai teoreticienii vor continua să aibă condițiile necesare pentru a face cercetare fundamentală. După cum știți, eu am ieșit la pensie încă în 1974, la 1 ianuarie, când Florin Ciorăscu, Dumnezeu să-l ierte, a refuzat să-mi aprobe demisia, mă rog, ieșirea la pensie, dar până la sfârșit n-a avut ce face, că nu era altceva de făcut. Iar eu am continuat să lucrez tot timpul, o știți prea bine.

Acum s-a intrat într-o atmosferă în care prima mea cuvântare publică la IFA, din aprilie 1990, în care îmi exprimam cu mari speranțe un punct de vedere asupra viitorului fizicii în România, s-a lovit de o mobilizare potrivnică în loc să fie urmată, cum ar fi fost firesc și democratic, de o discuție deschisă menită să zidească. Toți au trebuit să se alieze la punctul de vedere că cercetarea fundamentală revine numai teoreticienilor, toți ceilalți să piară și să facă mai departe contracte și mai tâmpite ca până acum, și altele...

Mi-am zis atunci și eu – la fel ca profesorul Murgulescu la sărbătorirea a 80 de ani, când răspundea laudelor aduse de diverșii vorbitori – că viața mea de luptător a stat sub semnul dictonului latin *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, quam tua te fortuna sinet*. Adică: Nu ceda în fața dificultăților, ci, dimpotrivă, mergi înainte cu îndrăzneală, pe cât soarta îți va permite.

Și a venit ispita, care totdeauna se apucă de tine când nu te aștepți și când ești cam dezorientat și nu știi ce să faci. A venit Dimitrie Vatamaniuc, editorul lui Eminescu și al altor scriitori români. A venit la mine cu niște cărți din biblioteca profesorilor de la liceul din Rădăuți. Acolo existau două biblioteci. Una pentru elevi, una pentru ca profesorii să aibă posibilitatea să se documenteze dincolo de ceea ce prevedea programa. Așa era pe atunci, sub austrieci.

Acolo erau *statisticile, recensămintele austriece din Bucovina, începând cu anul în care s-a înființat liceul, 1870 și ceva*. Și mi-a spus: „Uitați, aici sunt cifre, iar de scris scrie nemțește. Noi nu înțelegem nimic din lucrurile astea, dar toți politicienii naționaliști din Bucovina afirmă totdeauna că de fapt aceste statistici nu sunt valabile, că deși sunt făcute cu mare exactitate, *conțin falsificări grave*; nu prea se știe însă de fapt în ce constau. O dată, dumneata știi nemțește, al doilea ești fizician și poți analiza cifrele alea să spui unde sunt șmecheriile”.

Mi-a plăcut această provocare. Iată ceva care poate să mă preocupe, în loc să mă duc la Măgurele și să-mi fac sânge rău. Și am găsit, evident, fiindcă noi fizicienii gândim altfel, gândim până la capăt, nu ne oprim la impresie și spunem: asta este. Iar ca fizician care și-a însușit dictonul lui Descartes *dubito ergo sum* nu numai din punct de vedere filozofic, ci și ca unul dintre principiile de bază ale *metodei* cercetării științifice, mi-am permis să pun la îndoială corectitudinea Comisiei Centrale Statistice Austriece.

Care erau șmecheriile? Unele erau cunoscute. Altele erau mult mai rafinate. Cea mai importantă era cunoscută, dar nu se știa până la ce a dus. De exemplu, chestia clasică. La recensământ, evreul care era chestionat nu era întrebat care-i limba ta maternă, sau româna sau ucraineana, ci era întrebat: care-i limba ta de conversație ? (așa a fost tradus la noi; sună pretențios, dar de fapt este vorba de limba cu care te înțelegi cu ceilalți în societate). Evreii spuneau: idiș. Neamțul nu avea această limbă pe lista făcută de un conte scoțian, contele Taffe, care a fost 20 de ani ministru de interne. Aceea era lista limbilor de conversație admise. Idiș nu era pe listă, rusa nu era. Deci nu era ceva antisemit. Era însă o socoteală aici. Așa. Și atunci el era trecut ca un dialect german, deci el figura la limbi ca neamț. Prin acest *criteriu al limbii de conversație*, se amplifică în mod intenționat proporția elementului german în populație. Pe de altă parte, compoziția etnică a unei localități se distorsiona în favoarea majorității etnice a localității și în defavoarea minorității.

Pentru că, firește, în conversația cu recenzentul local, personaj oficial, minoritatea folosea limba majoritară. În plus, limba rusă era eliminată, așa cum am mai spus.

Altă așa-zisă „șmecherie”, de fapt o tehnică a manipulării datelor statistice, a apărut clar numai pentru că am avut și o broșură publicată la Viena, cu datele mai detaliate ale recensământului din 1880. Această ediție detaliată n-a mai reapărut atunci când, după 5 ani, au fost republicate datele statistice ale aceleiași recensământ. Ce-am constatat? Două șmecherii. Dacă inițial, în capul de tabel, la „limba vorbită” scria de exemplu *deutsch* sau *rutenisch* (adică germană, respectiv ruteană), după 5 ani apărea în formular o modificare aproape imperceptibilă pentru un necunoscător al limbii germane, dar semnificativă pentru statistică. La „limba vorbită” scria acum *Deutsche* și *Rutene* (adică germani, respectiv ruteni). Deci *limba de circulație a fost transformată în naționalitate*, cum se spunea pe atunci. Etnie, cum se spune acum. Asta a fost prima.

Acum, a doua. Ea se baza pe faptul că în Austria erau două feluri de cetățenii. Era o cetățenie de stat și o cetățenie de localitate. Broșura prezenta datele statistice pentru toată populația prezentă recensată în 1880. Cea *autohtonă*, cu domiciliul stabil în Bucovina, și cea *străină*, adică: din alte landuri ale Austriei (Galiția, Boemia, Silezia,...) – cu cetățenie statală austriacă, din landurile coroanei ungare, între care Transilvania – cu cetățenie statală ungară, sau cetățeni ai altor țări europene (Grecia, România, Turcia,...) sau de peste ocean. Șmecheria ? Iată.

În broșură sunt considerați străini toți cei ce nu au domiciliul legal pe teritoriul Bucovinei. În schimb, în ediția ulterioară a datelor statistice, practic singura în circulație, străini sunt considerați numai cei cu cetățenie ungară sau a altor țări, nu și cei cu cetățenie austriacă. În acest sens, imigranții din Galiția care nu erau încă încetățeniți în Bucovina au fost incluși în formulare ca cetățeni autohtoni. Totodată, cetățenii bucovineni, autohtoni, care se aflau la acea dată în România sau Transilvania, nu au fost corect cuprinși în formulare. Prin această încercare, *raportul real dintre numărul vorbitorilor de limba română și cei de limbă ruteană era falsificat*.

În plus, faptul că existau două recensăminte paralele, unul după limbă și altul după religie, mi-a permis să descurc și alte ițe voit încurcate și să extrag informațiile corecte.

Dacă ești fizician, descurci. Scazi aicea, aduni nu știi ce și afli; obții datele corecte pe etnii și poți trage diverse concluzii privind ocupațiile, distribuția și evoluția acestora. Astfel, dacă zice că e catolic, poate fi romano-catolic sau greco-catolic. Greco-catolicii erau uniții. Cum erau în Ardeal uniți, așa erau în Galiția aproape toți ucrainenii. Cum se muta omul în Bucovina devenea ortodox, și în 1910 numai 8% din ucrainenii mai erau greco-catolici, restul ortodocși. Nu îi mai puteai despărți de români, pentru că nu aveai pe ce criterii. Rezultatul general este că, dacă faci calculele aritmetice conform statisticilor neprelucrate, atunci ies: germani negativi din cauza evreilor sau găsești evrei ucrainenii dacă se socotește după limbă; numai conform anchetei paralele, după religie, putea fi clar extras numărul de evrei. De asemenea, când luai cifrele în amănunt și făceai niște ecuații de gradul întâi, puteai găsi foarte frumos care sunt ucrainenii dintre ei, și care sunt trecuți catolici, dar iarăși îi confunzi cu polonezii. Era un amestec de un rafinament nemaipomenit.

Mi-a făcut plăcere; încă nu am publicat datele rezultate din separarea asta. Pe baza lor am putut urmări de exemplu situația migrației între 1880–1910 a evreilor în și din Bucovina. Veneau din partea dinspre Rusia a Galiției, unde evreii erau vorbitori de rusă, din partea de vest a Galiției, unde erau vorbitori de germană și din Rusia (Basarabia). Din Galiția veneau sub influența presiunii demografice, determinată de diferența de densitate; din Rusia sub presiunea terorii exercitate prin pogromuri antisemite în Rusia țaristă. Emigrau către România, stimulați de prevederile Tratatului de la Berlin (1878), care obligau România să ușureze în mod drastic încetățenirea evreilor în țară, de oriunde ar fi venit. Textul unor articole din Tratat a fost considerat aproape drept o invitație pentru evrei de a imigra, sub protecția marilor puteri, în România independentă. Trebuie totuși să te duci la amănuntele recensămintelor, ca să obții aceste rezultate, și multe altele.

M-au atras apoi *alte recensăminte, făcute între anii 1772–1774*, cam cu un secol înaintea celor despre care v-am povestit. Le-am studiat în amănunt și am publicat rezultatele.

Aici aș face din nou o paranteză; istorică.

Era perioada în care războiul ruso-turc era aproape sfârșit, Galiția tocmai fusese încorporată, în 1772, în Imperiul Austriac, iar împăratul Iosif al II-lea urmărea formarea unei legături teritoriale între Marele Ducat al Transilvaniei și Galiția recent anexată. El a obținut prin Pacea de la Kuciuk-Kainargi din 1774 – mituind masiv vizirii turci și pe comandantul suprem al trupelor ruse în retragere – colțul de nord-vest al Moldovei aflată sub protectorat turcesc. Înalta Poartă ar fi fost de fapt obligată – prin capitulațiile încheiate în sec. XVI cu Moldova și care au rămas valabile, cel puțin în principiu, până în 1877 – să-i apere integritatea teritoriului. Când domul fanariot al ei, Grigore Ghica, a protestat împotriva cedării către Austria a acelei părți din Moldova – din interes personal, spun istoricii germani; din patriotism românesc idealizează unii istorici români – el și-a atras numai mânia și ordinul de asasinare din partea sultanului.

Este cert că această cedare a fost o încălcare a unei înțelegeri internaționale și că turcii vânduseră ceva ce nu le aparținea. Porțiunea cedată a fost botezată Bucovina. Se întindea de la sud, puțin mai jos de linia Vatra Dornei – Gura Humorului – Suceava, învecinându-se cu Moldova; la est, cam pe linia Suceava – Siret – Boian – Onut, învecinându-se tot cu Moldova și, mai sus, cu Basarabia, ce aparținea Rusiei; la nord până în dreptul localității galițiene Zalescică, învecinându-se cu partea dinspre Rusia a Galiției; la vest, pe linia Slobozia – Vijnița – Dolhoplie – Cârlibaba și Dorna Candrenilor, învecinându-se cu partea vestică a Galiției și, mai jos cu Transilvania. Ea era locuită predominant de moldoveni, adică români, și de un număr greu de precizat de huțani și ruteni, adică ucraineni imigrați din Galiția și stabiliți, fără a fi proprietari de pământ, numai în vestul și nord-vestul zonei.

Împăratul Iosif al II-lea a fost un monah care gândea ca un iluminist, dar care, față de Principatul Moldovei, a folosit un procedeu nepermis din punct de vedere juridic și moral, iar față de teritoriul nou ocupat, al Bucovinei, a procedat ca un adept al lui Machiavelli.

Pentru slăbirea puterii populației autohtone majoritare și „alierea ocupantului cu cei slabi din afara și dinlăuntrul provinciei ocupate”, așa cum recomandase în

trecut Machiavelli, Bucovina a căpătat un caracter voit multinațional. Elementul românesc și ortodox trebuia deci slăbit. Trebuia întărit cel polonez și rutean (ucrainean) pe plan etnic, ca fiind minoritare, dar și pe plan religios, aceste elemente etnice reprezentând catolicismul, fie sub forma sa pură romano-catolică, fie sub varianta hibridă greco-catolică. Imperiul a organizat în acest spirit o colonizare cu locuitori germani și a favorizat o imigrare iresponsabilă și neîngrădită a unor elemente străine, de etnii foarte variate. Imigrare care, atenție, nu s-a întins și în județele limitrofe ale Moldovei.

Revin acum la recensămintele din această perioadă.

Între anii 1772–1774, deci într-un interval de mai puțin de doi ani, s-au făcut trei recensăminte diferite. Unul de generalul austriac care a ocupat Bucovina (făcea parte încă din Moldova). Unul făcut la cererea rușilor de către moldoveni și ceva nu le-a plăcut rușilor – ei aveau alte informații suplimentare. În primăvara anului 1774 s-a făcut încă un recensământ, tot de către moldoveni în slujba rușilor. Deci ai la un interval care aproape că nu contează pentru numărul de copii născuți, ai posibilitatea să constai dacă ele au fost făcute corect – și am constatat, că într-adevăr au fost făcute corect – să vezi cum a evoluat populația. Am constatat că deși comandate și efectuate de două mari puteri ce aveau același scop, însă interese opuse, dar care doreau amândouă să cunoască starea de fapt, recensămintele reflectau în perfectă concordanță realitatea.

Constai că uneori populația crește, în alte localități scade în acești ani și, foarte ciudat, vezi, de exemplu, că un sat întreg a dispărut în 1773 (între recensămintele din 1772 și 1774) și că în 1774 este întreg din nou acolo. Ce s-a întâmplat?

Să vezi pe hartă. Pe hartă vezi că satul acela este pe drumul care duce din Moldova de nord, prin munți, spre Fălticeni. Alături este o vale foarte adâncă și adăpostită. Ei s-au speriat că vine armata austriacă, vin străinii, vine nu știi ce, și-au luat tot calabalăcul și s-au mutat la 30 de kilometri în sus pe vale și au dispărut. Când au văzut că austriecii sunt oameni liniștiți, au coborât iarăși în vale și s-au așezat iarăși acolo.

Te uiți pe urmă. Și alt sat, tot acolo în apropiere, foarte aproape de acest drum, avea însă șapte panțări. Panțărul era un infanterist ieșit la pensie dar capabil încă de serviciul de jandarm sau așa ceva. Dar și luptător. El era considerat încă soldat. Un ofițer retras mai poate apărea cu șapca pe cap. Aceia nu s-au mutat. Știau că ei au niște soldați de meserie, care o să trateze cu străinii care vin și o să fie liniște. Aceia nu s-au mutat din loc, deși cele două sate sunt unul lângă altul, în valea Moldovei. Și sunt mii de alte lucruri pe care le poți observa dacă te duci până la amănuntul datelor de recensământ.

În Moldova exista posibilitatea ca boierul, care stătea bine la curte, să capete ca o serie din iobagii lui să fie scutelnici, adică să nu plătească bir și să îi servească boierului la ce vrea el. Da, era o chestie de favoritism, evident, și numărul acestor scutelnici în istorie a tot crescut în vremea în care fanarioții au instalat sistemul lor.

Au venit rușii. S-au așezat și ei la Iași, cu generali, cu tot ce trebuie, și au descoperit chestia asta grozavă. Și vezi că în satul cutare, jumătate din sat sunt scutelnici ai grafului nu știi cum. Graful – nu știi cum – era un german în slujba armatei ruse. Deci el pur și simplu se așezase ca boier acolo, cu scutelnici. Nici

măcar nu trebuia să plătească bir pentru iobagi. Poate și recruta, nu se știe, fiindcă eu nu am reușit să găsec ce se întâmpla cu acești scutelnici. Pentru scutelnici era o pagubă grozavă. Ei nu își mai puteau lucra pământul lor pentru ei. Lucrau numai pentru respectivii, care au dispărut evident după ce s-au retras rușii.

Găsești, așadar, niște lucruri foarte, foarte interesante. Dar trebuie să ai răbdare, trebuie să înveți rusește, căci unul din cele două recensăminte făcute la interval de un an are toate denumirile, totul în rusește. Și vezi cu ocazia asta deosebiriile dintre numele satului, cum se chema rusește, cum se chema românește și, ce să vă mai spun, ca o cercetare.

M-am lansat în aceste studii de demografie istorică și apoi am mai făcut un lucru, am fost primul care l-a făcut. Trecând pentru prima dată prin Germania, m-am oprit la Augsburg, ca să văd ce-i cu Institutul Bucovina de acolo. Am găsit un institut care se cheamă Institutul „Bucovina”, în care nu este nici un bucovinean. Șvania este partea în care s-au refugiat sau au fost plasați cei mai mulți bucovineni (Stuttgart are o întreagă „mahala”, care este înființată de bucovineni de diverse naționalități și germanizați așa, oarecum). Atunci guvernul Șvabiei, pentru propagandă, partidul respectiv, dă bani pentru un Institut „Bucovina”, ceea ce înseamnă că aceia votează pentru el. Totul bine și frumos le-am zis, dar voi ce știți despre Bucovina?

Aveau un singur om care știa ceva despre Bucovina. Cei care cunosc puțin istoriografia română știu că un sas pe nume Armbruster a făcut o teză de doctorat care a făcut senzație pe vremuri, el căutând să dovedească permanența elementului roman (deci devenit român) în timpul mileniului întâi, de unde nu există documente. El era căsătorit cu Viorica Cortez, și în felul acesta a devenit bucovinean prin adopție, și el era singurul care lucra acolo așa, pe dinafară. Ceilalți erau în general nemți sau bănățeni. Ultimii, pe de o parte, știau totuși mai mult despre români, iar pe de altă parte, proveneau din Banat, deci dintr-o regiune unde înțelegerea dintre diferitele națiuni a fost incomparabil mai bună decât în Bucovina. Acolo sunt insule de diferite nații, care nu numai că nu se ceartă între ele, dar conlucrează. Nu există acea separare de care v-am spus la început.

Așa s-a făcut că a fost înființat și la noi, în 1992, la Rădăuți, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Academiei Române*. Asta cu atât mai mult, cu cât exista și la Cernăuți, în Ucraina, un Centru de studii „Bucovina”.

Și m-am mai ocupat de ceva. De *traducerea unor documente privitoare la Bucovina*, în special din perioada ocupării de către Imperiul Habsburgic a Moldovei de Sus. Le-am publicat într-o ediție bilingvă. Cunoșteam foarte bine limba germană și așa am putut să descurc textele scrise într-o germană mai mult sau mai puțin corectă și în limbajul oficial austriac de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tipărite cu litere gotice. Lucru de folos, m-am gândit, pentru cercetătorii interesați de trecutul și viitorul Bucovinei. Ca intelectual bucovinean bătrân, născut pe vremea împăratului Franz Joseph, am îndrăznit chiar să le comentez.

M-au pasionat și pentru că cele mai multe dintre documente se referă tot la o perioadă de tranziție social-economică, așa cum o trăim și noi acum. Dar, o tranziție de la o economie pastorală primitivă la o economie agrară, de la o societate feudală la una bazată pe proprietate privată. Deosebit de interesant a fost să urmăresc trecerea părții de nord a Principatului Moldovei de sub administrația moldove-

nească în administrația austriacă, din sfera de influență orientală turco-fanariotă, în sfera de influență occidentală, europeană, nu? Era o trecere de la o dezordine în modurile de guvernare economic și politic, la o lume organizată, bazată pe legi scrise, bine definite și respectate, o lume preocupată de dezvoltarea economică și morală a întregii societăți, la lumea Imperiului Habsburgic în care accesul la învățământul mediu și apoi superior reprezenta o deschidere către ascensiunea socială, către o mai bună stare materială și către civilizație. Asta au înțeles curând românii și le-a fost de mare folos.

Ce bine ar fi pentru politicienii de azi – și pentru noi toți – dacă ei s-ar putea opri o clipă din jocul lor și în schimb s-ar apleca în acea clipă cu curiozitate, cu interes, dar și cu bună credință asupra acestor documente. Ar mai trebui însă să găsească timp să și reflecteze la ele. Dacă măcar doi dintre ei ar face-o. Ce iluzie!

M-am ocupat cu spirit de cercetător, dar și cu dragoste, ați înțeles desigur, de o serie de studii demografice, ca și de încercarea de a comenta documentele traduse. M-am documentat, firește, mult. Cunoștințele mele de cultură generală mi-au fost îndreptar, dar nu era suficient. Privirea de ansamblu s-a lărgit. Mi-am format păreri proprii asupra diverselor evenimente. Am scris și *câteva studii privind istoria Bucovinei*. Toate acestea la un loc analizează însă, din păcate, numai fragmente răslețe de istorie și demografie a Bucovinei. Și nu știu cât voi mai putea să lucrez de aici înainte.

Acum, dacă mai aveți un strop de răbdare, vă spun și câteva cuvinte despre *tensiunile interetnice* din Bucovina și despre încercarea de atenuare a lor prin așa-numitul *Ausgleich*. Și despre părerea pe care o am în această privință, diferită de a celor din Institutul de la Augsburg.

După anexarea din 1775 a părții de nord-vest a Principatului Moldovei de către Imperiul Austriac, a urmat o încercare de împărțire a Bucovinei într-o parte de nord alipită Galiției și o parte de sud alipită Transilvaniei, dejucată de tânărul boier român Vasile Balș, care se bucura de influență la curtea imperială.

În 1786, întreaga Bucovină a fost alipită totuși la Galiția, căpătând numai rang de județ. Dezlipirea completă de Galiția, cu rang de ducat, s-a făcut în fapt abia aproape un secol mai târziu, în 1862.

În tot acest răstimp, țăranii ruteni din Galiția, care găseau condiții de lucru și de trai mult mai bune pe moșiile răzeșești și boierești decât pe moșiile stăpânite de polonezi, au emigrat treptat în Bucovina. Călăuzite parcă de unul dintre principiile machiavelice, autoritățile austriece nu au pus stavilă acestei imigrații. Aceasta a permis rutenilor să se așeze *compact* în nordul Bucovinei, între Prut și Nistru.

În plus, a fost tolerată și o altă imigrație, în virtutea acelorași principii, cea a evreilor galițieni, care, deși nu era nici măcar o minoritate creștină, era menită totuși să slăbească elementul majoritar românesc.

S-a mai adăugat colonizarea germană organizată, plus imigrație poloneză, rusă, armeană. Și *Bucovina a devenit astfel, în mod voit, un stat multinațional*. Așa au apărut apoi și tensiunile interetnice de acolo și, mai târziu, încercările de rezolvare a lor, prin *Ausgleich*-ul de care v-am spus.

Primul înțeles al cuvântului *Ausgleich* este *nivelare*. Prin el s-a înțeles apoi ceva ca mediere, compromis, acord.

Cuvântul a intrat în lumea politică austriacă în 1867. Atunci, pentru a rezolva neînțelegerile crescânde cu ungurii din imperiu, acutizate începând cu anul 1848, austriecii au încercat să realizeze un compromis. Și Austria a fost divizată într-o monarhie bicefală. Același domnitor devine împărat al Austriei și rege al Ungariei. Nou formată structură statală se numește acum Monarhia austro-ungară. O parte a teritoriului se numea neoficial Austria cisleithană, după râul care o desparte de cealaltă parte, care se numea pur și simplu Ungaria. (Ducatul Bucovina ținea de Austria cisleithană; toate instituțiile și titlurile ei erau imperiale.) Fiecare parte avea propriile instituții și legi. Iar peste acestea două, guvernă un sistem complicat de instituții împărătești-regești (*kaiser-königliche*, prescurtat k.u.k.) Instituțiile responsabile erau cele trei ministere k.u.k.: Afaceri Externe, Război și Finanțe. Cum pentru încheierea acordului ambele părți au trebuit să cedeze câte ceva, procedeul a fost numit *Ausgleich*. Buna înțelegere nu s-a realizat însă nici atunci, nici mai târziu. Cele două capete ale vulturului bicefal imperial au privit mereu în direcții opuse. În 1918, deci după 50 de ani de la *Ausgleich*, împăratul Karl I face, ce-i drept cam târziu, o propunere de federalizare a Austro-Ungariei, pentru salvarea imperiului. (Țin să vă spun că au făcut-o însă fără a aminti cel puțin pe românii care trăiau în monarhia bicefală. Astfel au pierdut simpatia lor, în măsura în care mai exista, căci îi expunea în continuare, în Transilvania, privării de drepturi și deznaționalizării din partea regatului Ungariei, și preda, în Bucovina, unei mari Ucraine ipotetice, sub domnia unui arhiduce austriac. Neamintirea românilor în proclamația lui Karl I a fost pentru aceștia dovada unei atitudini dușmănoase, în care până atunci mulți nu voiseră să creadă și care a contrabalansat toate avantajele incontestabile pe care ocuparea austriacă a nordului Moldovei le-a adus acestei regiuni.)

Ungaria refuză însă să i se asocieze și renunță astfel de bunăvoie la visul său, a unei Ungarii Mari, uninaționale.

Din toată istoria vremii se vede că în jurul cuvântului *Ausgleich* a plutit încă de la început o aură de magie.

Prietenul meu Șerban Țițeica, fizician teoretician – îl știți – mi-a dovedit că există într-adevăr cuvinte magice. Era o discuție importantă, într-un grup mai larg de colegi. Au apărut deosebiri accentuate de păreri, care amenințau să degenereze într-o ceartă. Nu se întrevedea nici o rezolvare rațională. Atunci, Șerban a rostit tare, cu glasul său profund: „Asta-i situația!” S-a lăsat ca prin farmec o liniște totală. Deși nu se găsiseră de fapt nici o soluție, problema a fost considerată rezolvată. Toți colegii s-au despărțit prietenește.

Așa se întâmpla atunci în Austria la auzul cuvântului *Ausgleich*. Aproape toată lumea considera că, pentru detensionarea relațiilor interetnice, în toate Land-urile din Austria se va putea ajunge ușor la diferite *Ausgleich*-uri. Se știa poate mai puțin de câte probleme de ordin pur tehnic se loviseră Austria și Ungaria, pe care, neputându-le rezolva, au trebuit să se mulțumească doar cu o soluție de compromis.

Nerezolvate au rămas, chiar și între Austria imperială și Ungaria regală, problemele de limbă, de sisteme electorale și de relații interetnice dinlăuntrul Land-urilor Austriei.

Revin la *Ausgleich*-ul *bucovinean*. A fost singura reușită într-un Land austriac. A fost inițiat de un jurist și economist român, bun specialist, Aurel Onciul,

om credincios Austriei. Alegerile din Bucovina pentru Dieta Țării și Camera Imperială, care au urmat la scurt timp, au prilejuit singura aplicare – reușită și admirată de mulți – a *Ausgleich*-ului: candidații și alegătorii erau *separați* în cinci corpuri închise, care corespundeau celor cinci etnii mai numeroase ale ducatului Bucovinei: ruteni, români, germani, evrei și polonezi. De exemplu, un român nu putea vota pentru sau contra unui candidat german. Singurii cu adevărat mulțumiți au fost evreii, care până atunci fuseseră asimilați cu germanii, conform statisticii după limbă, iar acum aveau un corp electoral separat.

Acest *Ausgleich* bucovinean, cu unică aplicație cea electorală, n-a avut nici o influență asupra înțelegerii dintre români și ruteni, dimpotrivă, a indus, numai, în mentalitatea grupărilor etnice ideea separării. În acest sens, el a favorizat realipirea integrală a Bucovinei la România, în 1918, după primul război mondial.

Acest cuvânt nu și-a pierdut nici astăzi magia, deși istoria, analizată la amănunt, a arătat că a fost o iluzie. Mulți oameni cred și astăzi sincer că datorită încheierii reușite a unui *Ausgleich*, Bucovina austriacă, multietnică și pașnică ar putea servi de model Europei în construcție. Mai întâi, acest *Ausgleich* a fost de fapt numai o reformă electorală, bazată pe separare și nu pe colaborare interetnică. Apoi, Bucovina a fost o țară a *toleranței* reciproce, și nu o țară a *înțelegerii* reciproce, așa cum v-am spus la început. Iar în timp, *Ausgleich*-ul bucovinean a durat mult prea puțin pentru a se putea trage o concluzie.

Cei din Germania nu înțeleg toate aceste amănunte. Nu înțeleg că *Ausgleich*-ul ăsta face, un conglomerat, dar nu o înțelegere cum credeau ei. Nici după ce am făcut cunoștință cu ei și am discutat și ne-am împrietenit, de înțeles nu ne-am putut înțelege niciodată asupra acestui punct, fiindcă ei aveau și continuă să aibă o vedere cu totul greșită despre ce a fost Bucovina istorică.

Aceasta m-a făcut să scriu două articole în revista lui Vatamaniuc, „Analele Bucovinei” – care este o revistă serioasă și apare de două ori pe an câte un volumaș – despre politica Austriei în Bucovina și rezultatele obținute și despre viitorul unei iluzii.

Și pentru că am vorbit de alipirea integrală a Bucovinei la România după primul război mondial, să vă mai spun că la propunerea Austriei, Bucovina urma să fie împărțită în două și cedată fie nemților, fie polonezilor, fie mai știu eu cum, care erau niște lucruri absurde. Și atunci s-a făcut cearta între națiuni. Deși a fost că s-au făcut comitete naționale și s-a dezvoltat în mare românism. Polonezii au preferat să fie sub români, nemții au preferat să fie sub români, ucrainenii nu prea, ceea ce era firesc. Evreii au trimis vorbă că preferă să fie sub români, dar dacă cumva chestia nu reușește, atunci ucrainenii o să-i măcelărească cum se obișnuia la ucrainenii, și prin urmare ei au spus: „Noi suntem înscriși, dar să nu apărem”.

Deci s-a făcut unirea cu România. Tatăl meu, George Grigorovici, a fost cel care, ca deputat social-democrat român, singurul în Parlamentul austriac, a dat o declarație, de altfel ca și naționaliștii, dar mult mai îndrăzneț, în sensul că a spus că Bucovina este parte din Moldova furată cu mijloace care nu prea se cuvine să le folosești și prin urmare trebuie să vină întreagă la România. „Și dacă nu merge de bună voie, atunci chemăm armata română, care este armata națiunii noastre.” Ceea ce s-a și făcut până la urmă.

Aici mai intervine încă un factor interesant. În toată regiunea asta nu exista decât o armată profesională, ca să zic așa, experimentată în luptă, echipată și care stătea degeaba, conform Tratatului de la Berlin. Era armata română. Avea armament, adus de francezi, plasat de ruși, de tot ce vrei, structura rămasă întregă, dar nu avea voie să intervină. Delegația română din Bucovina care a plecat la Iași cu rugămintea ca să intervină, căpătase răspunsul că da, dar nu poate să trimită armata, ci numai jandarmi pentru menținerea ordinii. În acea noapte, însă, a căzut de la guvern Marghiloman și a venit generalul Coandă, ca prim-ministru, și a denunțat Tratatul de la Berlin. România a devenit liberă ca să intervină.

Mi-aduc aminte, într-un an, după 1990, bineînțeles, cu ocazia unei vizite la Cernăuți, am fost invitați să participăm la o pomenire făcută peste ani boierului Iancu Flondor, la mormântul său, pe care sătenii, în anii de restriște, îl camuflaseră sub o movilă de pământ. El a fost președintele acelor organizații care s-au creat pentru separarea Bucovinei de Austria și alipirea de România. Boier acolo, lângă Rădăuți, și nașul tatei. Când bunicului meu, învățătorul și apoi directorul școlii primare din Storojineț, i s-a născut un copil, atunci băiatul boierului l-a botezat la biserică. Și eu m-am trezit, când a murit Iancu Flondor, că mi-a lăsat în testament niște acțiuni la fabrica de săpun și lumânări din Cernăuți, pe care le-am vândut imediat.

Lumea se miră ce face nebunul ăsta, de unde a scos iară atâtea informații din niște date de recensământ, din care nici demografiile nu aflaseră atât de multe lucruri. Cum analizează aspecte din istoria Bucovinei, evenimente pe care le cunoaștem, dar pe care nu le-am mai auzit comentate în așa fel. Și mi-am făcut un nume printre bucovinenii naționaliști, care se bucură de toate acestea și mă primesc bucuroși în mijlocul lor, deși eu nu pot împărtăși optimismul lor născut din dor, din nostalgie și speranță. Deși nu pot spune ca și ei, că „să sperăm că la anul suntem la Cernăuți”. La început mi se părea ciudat. Acuma m-am obișnuit cu această chestie. Am auzit-o și acum câteva zile, când am fost sărbătorit tot pentru acești 90 de ani. Impresionant!

Este interesant. Recunoașteți că este o lume care are anumite caracteristici – rezultate din amprenta benefică lăsată de Imperiul austriac asupra educației și mentalității bucovinenilor autohtoni, de la țăran la intelectual – și care se ține la un loc peste generații tocmai prin dănuirea acestor mentalități. O lume despre care se vorbește și se scrie încă și azi destul de des, dar care nu mai există oficial deloc. Nu mai există decât, *în sud*, în România, *județul Suceava*, mărit cu locuri care au fost cândva ocupate de austrieci, temporar, și *în nord* – cu o bucată agățată din Hotin, adică aproape județul Hotin – formând *regiunea Cernăuți* din Ucraina. Unde este Bucovina? Există în schimb muzeul de nu știu ce pe Bucovina, la ucrainenii există același lucru, există institute de cercetare pentru trecutul Bucovinei, în Germania, în Ucraina și în România, și așa mai departe. Deci Bucovina continuă să existe deși nu există. Nu cred că undeva mai găsești așa ceva.

Sunt așadar lucruri originale de care merită să te ocupi la bătrânețe, când nici nu ai mai putea călători în fiecare zi până la Măgurele. Pe urmă, dacă te-ai duce acolo, nici nu ai avea cu ce lucra, și pe urmă nu ai căpăta nici leafă (*râde*). Așa că mai bine stai și te joci acasă, faci vin și faci studii științifice despre Bucovina.

Am spus destul?!

SUMMARY

Academician Radu Grigorovici tells of his friends and collaborators, who came to his home to celebrate his ninetieth birthday. He tells of the historical and social events of Austrian Bucovina. He argues that the image of a multinational Bucovina has been somewhat idealised because of nostalgia and the lapse of time since the early twentieth century. Inter-ethnic tolerance in the former Dukedom of Bucovina did not pursue assimilation but rather Austrian interests. Tolerant and peaceful inter-ethnic relations were in reality the result of a number of factors working together. The inter-ethnic tensions that did exist were allayed by means of the renowned Bucovinian *Ausgleich*.

Having researched, since the 1970s, the Austrian statistics and censuses in Bucovina, R. Grigorovici, although he was a physician by profession, claims that they contain a host of falsehoods and "tricks". For example, using the criterion of conversational language, the German-speaking element was deliberately amplified when it came to the census. Moreover, the lingua franca was transformed into an indicator of nationality (ethnicity). Immigrants from Galicia, who were not naturalised in Bucovina, were included in the census forms as native citizens. Thus, the relationship between the number of Romanian speakers and Ruthenian speakers was distorted and falsified.

Radu Grigorovici, like a true historian, comes to the conclusion that the Bucovinian *Ausgleich* was the only efficient policy in an "Austrian *Land*". The Austrian policy in general had a Machiavellian hue. In this way, based on research into the official Austrian statistics and censuses, a physician came to have a passionate interest in the history of Bucovina. The results of this passion can be seen in his studies and books on Bucovina, which today are working instruments for historians.

SCRIITORII ȘI ARTIȘTII PLASTICI PARTENIE MASICHIEVICI (1887–1952) ȘI HORTENSIA MASICHIEVICI-MIȘU ÎN RETROSPECTIVA UNEI EXPOZIȚII

Ilie Luceac

Cernăuți

În primul număr din 2005 al revistei „Glasul Bucovinei” (an. XII, nr. 1 [45], 2005), într-un articol intitulat *Între devotamentul față de culoare și tentația pentru cuvânt*, semnalăm apariția a două cărți care au văzut lumina tiparului la București, consecutiv, după cum urmează. În 2003 a apărut cartea *Microbul și alte povestiri adevărate*, iar în 2004 – a doua carte, intitulată *Povestiri mai mult sau mai puțin adevărate*. Aceste cărți de proză scurtă poartă semnătura doamnei Puia Hortensia Masichievici-Mișu, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, foarte puțin cunoscută admiratorilor de artă plastică cât și cititorilor din nordul Bucovinei. În numărul următor al aceleiași reviste („Glasul Bucovinei”, nr. 2 [46], 2005) am publicat și un dialog cu doamna Hortensia Masichievici, intitulat *„Dincolo de spectacolul lumii...” cu Hortensia Masichievici-Mișu – artist plastic*. Dumneaei este un grafician de esență pură, care a reușit o simbioză de stiluri și tehnici diferite în domeniul artelor plastice românești. Pentru admiratorii de frumos din acest domeniu, numele artistei este foarte bine cunoscut și apreciat nu numai în țară, ci și în străinătate. Ea a reușit să folosească – poate pentru prima dată în arta plastică românească – mouse-ul calculatorului în locul acului de gravat, aplicând procesele complexe ale gravurii în metal peste desenul executat la calculator. Artista experimentează tehnicile de gravură în relief sau în adâncime, lucrând în linoleum, lemn sau metal (xilografură, linografură, aquaforte sau aquatinta).

**Artista plastică și scriitoarea
Puia Hortensia Masichievici-Mișu.**

Opera graficienei și pictoriței Hortensia Masichievici-Mișu merită o descriere aparte. Referiri la lucrările ei au făcut reputații critici de artă, începând de la Petru Comarnescu și până la Dan Grigorescu.

Pictura Hortensiei Masichievici, acel „microb» pe care l-am lăsat să mă domine și care a determinat drumul vieții mele” (Hortensia Masichievici-Mișu, *Microbul și alte povestiri adevărate*, Editura Anima, București, 2003, p. 13), după cum frumos spune artista însăși într-o povestire cu același titlu, cere o pregătire aparte de la acel care dorește s-o înțeleagă. Această pictură merită să fie cunoscută.

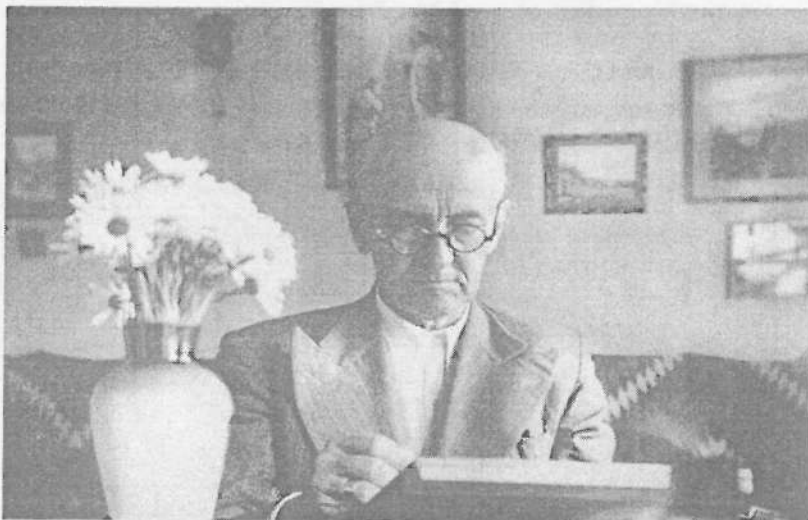
Hortensia Masichievici, *Privire*, 1977 (tuș).

În rândurile ce urmează vom încerca să înșirăm câteva gânduri despre activitatea scriitoricească și cea de editor a Hortensiei Masichievici. Așa se face că acel „microb” – care nu este altceva decât arta – despre care vorbea graficiană atât de delicat, a fost dintre cei molipsitori. El s-a transmis nevăzut și fără zarvă de la culoare la cuvânt, încât astăzi vorbim cu toată certitudinea despre scriitoarea și îngrijitoarea mai multor ediții de carte și albume de artă plastică care fac cinste culturii românești. Criticul de artă Dan Grigorescu, prefațându-i prima carte de proză, scrie: „Concluzia, când întorci ultima filă a cărții, e că Hortensia Masichievici, a cărei operă de graficiană înseamnă atât de mult pentru arta românească, e vinovată de a fi ignorat prea multă vreme pe scriitoare”. Într-adevăr, doamna Masichievici-Mișu a știut și a reușit „să atingă scopuri mari în liniște, fără a înzgomota lumea de primprejur”, vorba lui George Barițiu, atunci când se referea la activitatea lui Constantin Hurmuzaki. Bucovineancă și ea la origine, Puia Hortensia Masichievici-Mișu a scris nu numai frumoasele sale

cărți de povestiri despre care aminteam mai sus, dar a și contribuit – un exemplu aproape fără precedent – la scoaterea din anonimat a operei tatălui ei, Partenie Masichievici. E suficient să amintim despre cărțile lui Partenie Masichievici *Egül (Laeri)*, *Aus meinem Leben (Din viața mea)* sau a Albumului 1940–1941. *Schițe din taberele de strămutare*, îngrijite, traduse și editate de către fiica sa, Puia Hortensia. Aceste cărți, și nu numai ele, au fost prezentate în cadrul *Expoziției de carte aparte Partenie Masichievici (1887–1952) și Hortensia Masichievici-Mișu*, care a avut loc în Sala Galateca de la Biblioteca Centrală Universitară din București, între 6–12 aprilie anul curent. Expoziția a fost organizată cu concursul Editurii Anima, fondată în 1990. Iată ce citim în prospectul Expoziției, care s-a deschis la Biblioteca Centrală Universitară din București, pe data de 6 aprilie 2009, la orele 18: „Expoziția de carte aparte” este de fapt o prezentare de carte, prezentarea a

douăsprezece cărți făcute să fie frumoase nu numai prin conținut, dar și prin formă, de Editura Anima și Tipografia Editurii Anima, autorii cărților fiind Hortensia Masichievici-Mișu, pasionată și înzestrată graficiană, și tatăl ei, Partenie Masichievici, secretarul general al Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți în perioada interbelică, dar și un pasionat și înzestrat poet, pictor și compozitor. În sala Galateca de la Biblioteca Centrală Universitară, vor fi expuse, alături de cărți, și desenele, acuarelele și gravurile autorilor. Va fi deci o triplă expoziție: a lui Partenie Masichievici, a Hortensiei Masichievici-Mișu și a Editurii Anima, care își dorește din suflet să ofere publicului un adevărat eveniment de suflet”.

**Artistul plastic și scriitorul
Partenie Masichievici (1887–1952).**

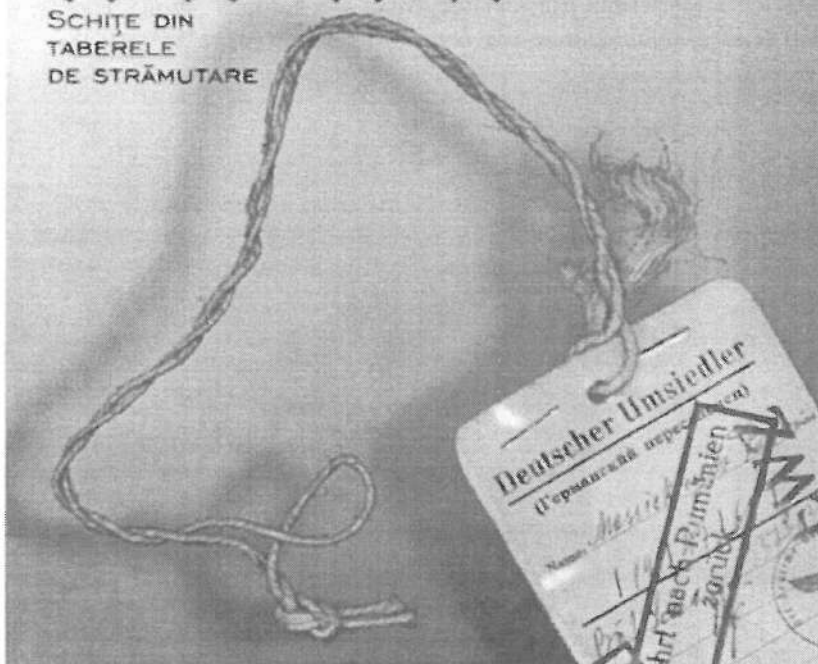
Ceea ce a reușit să facă fiica, Puia Hortensia, pentru tatăl ei, Partenie, este nu numai un lucru nobil în numele artei plastice românești, ci și o reparație de suflet, scoțând astfel din anonimat frumoasele lucrări de grafică și acuarele ale lui Partenie Masichievici, care a fost un înzestrat artist, scriind concomitent poezie, proză, compunând muzică și făcând pictură. Referindu-se la albumul lui Partenie Masichievici, 1940–1941 – *Schițe din taberele de strămutare* (Editura Anima, București, 2006), una dintre admiratoarele operei artistului scrie: „Când am văzut aceste schițe, am avut, pentru primul moment, o mare bucurie: am avut bucuria să reîntâlnesc chipuri de oameni purtând amprenta unei lumi în care valorile supreme erau pentru toți – intelectuali, meseriași sau țărani; români, ruteni sau germani – demnitatea, onoarea, temeinicia, seriozitatea, omenia. În următorul moment însă, am avut o teribilă strângere de inimă: oamenii aceștia au fost portretizați – am putea spune – la o secundă după ce lumea lor se scufundase. Deși pe chipurile lor se citeau deja umbrele îngrijorării sau ale consternării, ei poate nici nu își dădeau seama încă prea bine de anvergura tragediei pe care o trăiau. Nu știau că din acea lume de unde proveneau nu mai rămăsese decât exact atât: amprenta ei pe chipurile lor”, mărturisește doamna Suzana Holan, directoarea Editurii Anima, unde a văzut lumina tiparului, între copertele unui album, o lume trecută demult de apele

PARTENIE MASICHIEVICI

SKIZZENBLÄTTER AUS DEN JAHREN

1940-1941

SCHIȚE DIN
TABERELE
DE STRĂMUTARE

Albumul lui Partenie Masichievici cu schițe de portrete din taberele de strămutare.

Stixului, dar immortalizată în figuri și chipuri de *oameni care au fost* și pe ale căror fețe sunt imprimate frământările și sentimentul dezolant al tragediei umane, de care au avut parte aceste persoane, în virtutea vicisitudinilor istoriei. Admirând portretistica grafică a lui Partenie Masichievici avem impresia că suntem martorii unui memorial ce cuprinde o lume care mai poartă doar parfumul amintirilor. Pentru istoria Bucovinei din perioada celor două războaie mondiale ale secolului al

XX-lea, albumul lui Partenie Masichievici este o cronică inedită și extrem de valoroasă. Conceput și îngrijit de către Hortensia Masichievici, albumul cuprinde trei părți. Prima parte intitulată *Falkenhain*, prin câteva peisaje și desene reprezentative prezintă lagărul de strămutare de la Falkenhain, împrejurimile lagărului, câteva schițe în creion care redau interiorul lagărului (*Sala de mese, Vedere spre hotelul „Heimwald” de la fereastra coridorului II, Lagărul de strămutare sala 27 – vedere din patul meu, În sala de mese la jocul de 66, Patul mamei etc.*) Cea de a doua parte a albumului, intitulată *Schițe de portret*, este cea mai reprezentativă. Ea cuprinde patruzeci și trei de portrete în creion, „o galerie de portrete, cu o mare varietate de fizionomii. Ele sugerează, fiecare în parte, starea de spirit dominantă: evident, de îngrijorare”, scrie Dimitrie Vatamaniuc în prefața albumului, intitulată *O cronică în imagini*. Șaptesprezece schițe de portret nu au nici un nume, deci nu poate fi identificată persoana care este desenată, altele apar cu numele incomplet sau greu descifrabil, încât este dificil și aici să identifiți persoana. Partea a treia a albumului, intitulată *Leubus*, prezintă lagărul de strămutare de la Leubus (Germania), în apropiere de râul Odra. Peisajele, desenele (unele în culori) prezintă mănăstirea, biserica evanghelică din curtea mănăstirii Leubus, capela romano-catolică și însăși mănăstirea Leubus, una dintre cele mai vechi ctitorii cistercine din Silezia, situată pe râul Odra, la aproximativ 50 km spre nord-vest de Wrocław.

Prin 2004–2005, când realizăm interviul cu doamna Hortensia Masichievici-Mișu (atunci era în viață și regretatul Nicolae Mișu, soțul artei, descendent dintr-o veche familie de diplomați), am avut posibilitatea să văd mai multe portrete din Caietul de schițe al tatălui ei. Doamna Hortensia intenționa încă de pe atunci să le publice, idee care s-a împlinit în 2006, odată cu apariția albumului.

Unele schițe de portret, care poartă numele prototipului, ca, de exemplu, Bohatyretz, Vasilovici, Kajetanowicz, ing. Losert și altele, sunt nume care apar în contextul istoriei Bucovinei din perioada interbelică. Celelalte nume însă sunt pentru noi, din păcate, necunoscute. Printre refugiații strămutați erau și basarabeni, pe care cu atât mai mult nu avem cum să-i identificăm. Cercetătorul german Horst Fassel, în postfața albumului, intitulată *Strămutare din și reîntoarcere în România (1940–1941)*, scrie: „Este neîndoielnic că imaginile nu pot suplini cunoașterea destinului individuale, dar ele se constituie într-o cronică a însingurării”. Într-adevăr, „o cronică a însingurării”, a tristeții, care întregeste întrucâtva o pagină nefastă din istoria bucovinenilor care au cunoscut drama umană a înstrăinării de locurile natale și a plecării în necunoscut, în așa-zisa strămutare, care a zdruncinat destinele a zeci și zeci de familii bucovinene. Se știe că în 1940, după ce nordul Bucovinei a fost invadat de către armatele sovietice, potrivit înțelegerii dintre Uniunea Sovietică și Germania, înțelegere consfințită prin tratatul de tristă amintire, majoritatea covârșitoare a familiilor cu descendenți de origine germană au avut îngăduința să plece în Germania, în noiembrie 1940. Printre aceste familii a fost și cea a lui Partenie Masichievici, împreună cu soția sa Sofia Ustyanowicz, fiică a unui preot greco-catolic de proveniență galițiană, a cărei mamă era de origine germană. În noul regim situația nu era recomandabilă nici pentru Partenie Masichievici, care de asemenea era fiu de preot ortodox și nu ar fi fost bine primit de regimul comunist, a cărui atitudine față de biserică se cunoaște foarte bine.

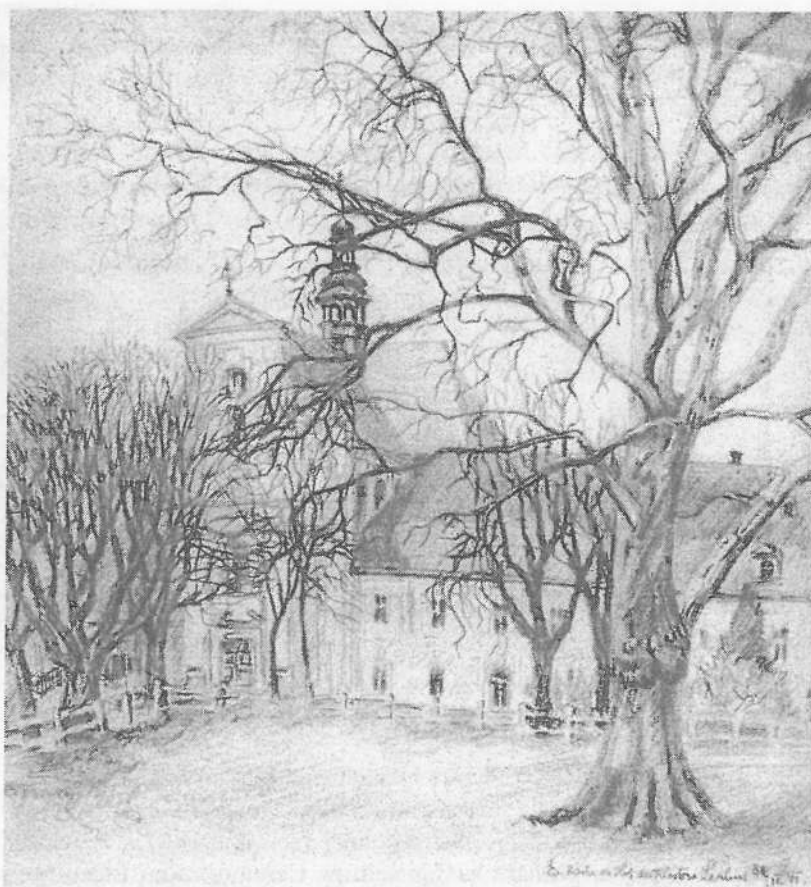

Partenie Masichievici, *Autoportret*, 1945
(în tabăra de strămutare)

Făcând trimitere la familia Masichievici, Horst Fassel face o remarcă zguduitoare referitoare la situația refugiaților, care înțelegeau plecarea lor „doar ca pe o primă scăpare de amenințarea spectrului sovietic și care – inclusiv din motive familiale (fiica sa Hortensia, fiind angajată a unei bănci, plecase din Cernăuți în 1940 cu un tren de refugiați și ajunsese la București) – voia de fapt să revină în România”. Cât privește familia Masichievici, ea își pierduse apartamentul confortabil de la Cernăuți, „apartament în care familia fusese fericit reunită”, ultima casă de pe strada Aviator Gagea în care au locuit Masichievicii și toate celelalte adăposturi din Germania și apoi din România nu i-au mai devenit o „a doua patrie”. Decepția a fost cumplită, „căci din toate promisiunile demagogice, propagandistice nu mai rămăsese nimic atunci când cei strămutați din România acelor vremuri, din Bucovina, Basarabia și Dobrogea, au ajuns la locurile lor provizorii de cazare, oriunde ar fi fost acestea. Ei au fost plasați în așa-numitele «lagăre de recepție ale Reich-ului» («Reichsauffanglagern»), în cantine, săli de sport, cămine pentru tineri, în internate și mănăstiri. S-au pomenit înghesuți laolaltă cu până la 75 de tovarăși de suferință, puși sub observație, măsurați și înregistrați, supuși unui sistem de clasificare, sistem ce nu era nici îndreptățit, nici inteligibil, nici omenos... În cazuri izolate, situația se

Și apoi să nu uităm că Partenie era educat la școala germană, germana se folosea și în familia lor. De asemenea și postul său de secretar general al Camerei de Comerț din Cernăuți nu l-ar fi recomandat pozitiv față de puterea sovietică. I s-ar fi pus imediat eticheta de „burghez”, după care cu siguranță ar fi fost deportat în Siberia, cum s-a întâmplat cu Sever Zotta, de exemplu. E de la sine înțeles de ce s-a decis pentru strămutare. Partenie Masichievici descrie sentimentul amar al acestei strămutări într-o poezie intitulată *Refugiatul din al doilea război mondial*, care deschide de fapt Albumul său. Poezia a fost scrisă în limba germană. O traducere reușită în română îi aparține Elenei Pașcalău: „Copac, ce dus în alt pământ,/ se stinge pradă-amărăciunii,/ silit a se vedea dansând/ în ritmul odelor minciunii,// azi o epavă doar și o povară,/ de cei din jur abia răbdat,/ de parcă de întreg războiul/ el singur ar fi vinovat”.

poate să fi fost alta. Dar fapt este că, în afara desenelor lui Masichievici, nu prea există urme ale bucovinenilor în Falkenhain sau Leubus. Tocmai de aceea, accentuează în continuare Horst Fassel, este important să luăm în seamă aceste mărturii și să le facem cunoscute – poate chiar în Leubus – urmașilor populației locale, germanilor alungați din Silezia, dar și contemporanilor noștri europeni, în genere”. Tristețea și lipsa unei ocupații permanente, ordonate, i-au oferit posibilitatea lui Partenie

Partenie Masichievici, *Biserica Evanghelică din curtea mănăstirii Leubus (din Schițe din taberele de strămutare).*

Masichievici să se dedice întru totul observațiilor sale, exprimând experiența sa de viață în limba artei. Schițele sale de portret sunt o mărturie umană. „Fizionomiile și principalele ocupații ale celor transpuși dintr-o viață ordonată de muncă zilnică, într-o stare de așteptare sever organizată au rămas vii până în ziua de astăzi, deoarece Partenie Masichievici, cu talentul său artistic, le-a prins în desene, consemnându-le totodată îngrijorarea și gravitatea proprii unor victime ale bunului plac politic exercitat de marile puteri.” În aceste chipuri, scene de grup sau peisaje, lucrate cu creionul sau cu cretă colorată, unde se redau momentele trăite de artist și

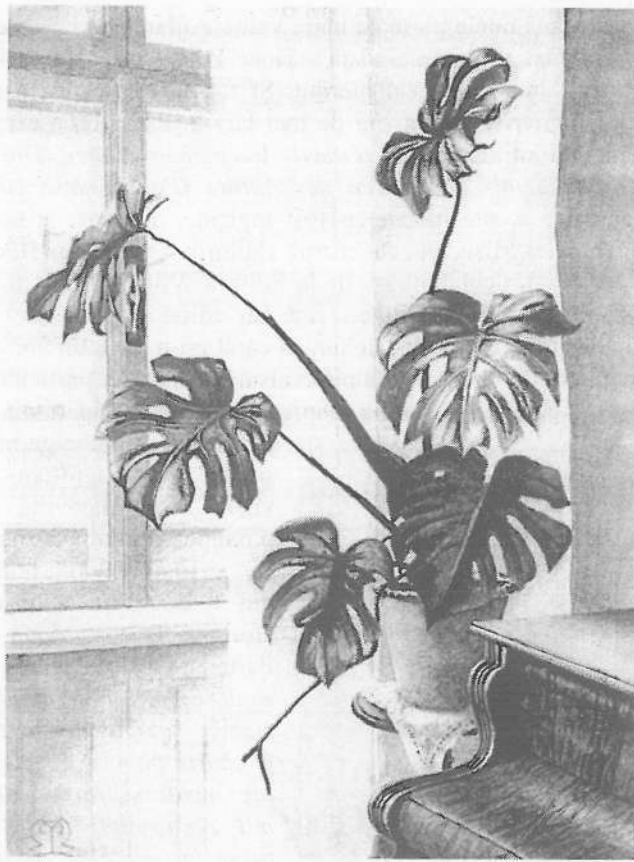
compatrioții săi la Leubus și Falkenhain, Partenie Masichievici a imprimat fața adevărată a unei file din istoria zbuciumată a bucovinenilor și nu numai, lăsând posterității o mărturie impresionantă din punct de vedere artistic și uman. Fiica sa, Hortensia, – și ea o artistă polivalentă – a „strămutat” în cotidian aceste documente profund umane, subliniind încă o dată nevoia oricărui om de a fi înțeles și ocrotit. Și aceasta nu este puțin.

Partenie Masichievici, *Capela romano-catolică a mănăstirii Leubus văzută dinspre grădina (din Schițe din taberele de strămutare).*

Cât privește omul Partenie Masichievici, el a fost un om înzestrat de la natură. Școala pe care a făcut-o la timpul său i-a oferit posibilitatea să se afirme profesional în câteva domenii artistice. Se naște în 7 februarie 1887 la Cuciurul Mare, în Bucovina. Face școala primară la Carapciu pe Ceremuș, apoi Liceul german la Cernăuți (pe timpul acela încă nu se numea Liceul „Aron Pumnul”) și Facultatea de Drept a Universității Francisco-Josefine din Cernăuți. Nu se oprește aici. Va urma mai târziu și Conservatorul din Cernăuți, unde studiază compoziția, armonia și contrapunctul. A fost și un filatelist pasionat. Iată ce scrie fiica sa Hortensia: „Era deosebit de dotat și pentru alte ramuri artistice: în afară de muzică, era pasionat și de pictură, dar un curs de desen va urma abia mai târziu”. Într-adevăr, prin anii 1928–1930 s-a înscris la un curs de desen și pictură, care se putea realiza prin corespondență. Acest curs intitulat „Mal-und Zeichen-Unterricht GmbH, Berlin” trimitea o serie de manuale cu teme pe care trebuia să le faci. Desenele executate erau trimise la Berlin, de unde se întorceau corectate, cu observații critice, aprecieri și note. Partenie Masichievici a urmat acest curs până în 1933. Cunoștințele acumulate i-au prins bine, mai ales în lagărele de strămutare, unde desenul și pictura

Partenie Maschievici, *Pianul nostru* (acuarelă).

Îl făceau să mai uite de starea sufletească apăsătoare, provocată de neliniștile și așteptările prelungite. A pictat, bineînțeles, și în timpul refugiului din Banat, de la Rusca Montana, cât și în ultimul său refugiu – cel din Caransebeș – unde a și decedat, la 20 septembrie 1952, la vârsta de numai 65 de ani. Câteva din desenele lui le întâlnim în cartea Hortensiei Maschievici-Mișu *Microbul și alte povestiri adevărate*. Amintim aici lucrările: *Viță sălbatică* (acuarelă), *Gălbioara din grădină* (acuarelă), *Pianul nostru* (acuarelă). Mai mult decât sigur că despre lucrările în domeniul artei plastice pe care le-a realizat Partenie Maschievici se va mai vorbi în lumea artistică. Fiica sa, Hortensia, împreună cu Editura Anima au făcut gestul cel mai frumos, și anume, de a deschide subiectul, pentru care merită toată recunoștința, dragostea și aprecierea iubitorilor de artă plastică. Din păcate, nu vom ști niciodată câte din aceste lucrări frumoase s-au pierdut odată cu refugiul din 1940. Din amintirile fiicei lui Partenie mai aflăm că „după zile și nopți de argumentări, părinții mei s-au hotărât să ceară protecția germană și «repatrierea». Au fost înscrși pe listele de refugiați... Dispozițiile erau însă stricte: 50 de kilograme de fiecare membru de familie. În bagaje nu se admiteau cărți, manuscrise sau alte obiecte de valoare... Tata însă, corect – poate exagerat de corect –, a depus toate scrierile lui, toate compozițiile lui muzicale și, în plus, colecția noastră de

timbre care cuprindea și unele piese de mare valoare filatelică. Le-a depus cu forme în regulă. Nu le-a mai primit niciodată”. Doar Puia Hortensia mai poate ști ce picturi și compoziții muzicale s-au pierdut. Și tot ea este aceea care a reușit să salveze câteva din scrierile tatălui său de mai târziu. Este vorba despre cărțile lui Partenie Masichievici intitulate *Egül (Laeri)*, *Aus meinem Leben (Din viața mea)* și *Ausgewählte Gedichte mit Aquarellen des Autors (Poezii alese cu acuarele de autor)*. Sigur că toate aceste lucrări au fost îngrijite, ordonate și tipărite de Puia Hortensia Masichievici-Mișu, cu concursul Editurii Anima din București. Într-o prezentare din 1994 a doi colaboratori de la Editura Wilhelm Fink din München, și anume, Amy Colin și Alfred Kittner, care au editat *Versunkene Dichtung der Bukowina*, citim despre Partenie Masichievici că el „și-a făcut un nume și în calitate de compozitor, pictor și poet. A compus valsuri și hore, a participat la expoziții locale, cu lucrări originale realizate în tehnica siluetelor decupate din hârtie neagră

și a scris [în limba germană] poezii și schițe autobiografice, care evocă viața din Bucovina în perioada dinaintea primului război mondial”.

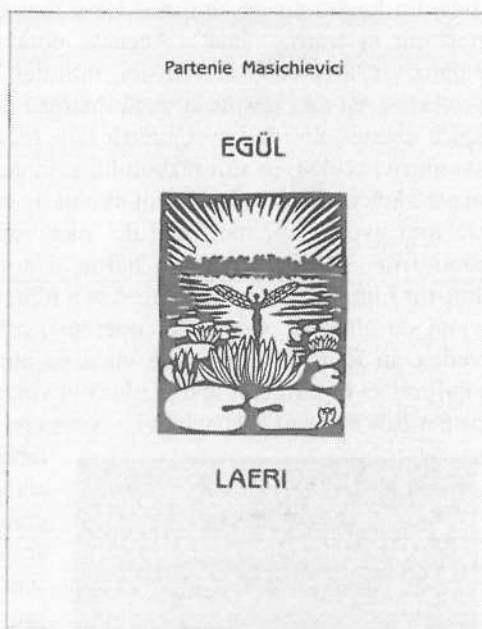
În anul 2005, la Editura Anima din București, prin strădania Hortensiei, apar două cărți ale lui Partenie Masichievici, și anume, *Egül. Eine Kurzgeschichte zu meinem sieben Scherenschnitten (Laeri. O scurtă poveste la cele șapte siluete ale mele)* și *Ausgewählte Gedichte mit Aquarellen des Autors (Poezii alese cu acuarele de autor)*. Printre celelalte cărți prezentate în cadrul *Expoziției de (c)arte (ap)arte* din București un loc de cinste i-a revenit cărților bucovineanului Partenie Masichievici. Primul titlu, *Ausgewählte Gedichte mit Aquarellen des Autors (Poezii alese cu acuarele de*

autor), este o carte de versuri scrise în diferite timpuri, pe parcursul anilor, de către autor. În tot cazul, întâlnim poezii cum este piesa *Was mir die Blumen sagten (Ce mi-au spus florile)*, redactată în 1908, cât și poezia *Weihnachtstrinklied (Colind de Crăciun)*, care datează din 1946. Cartea este dedicată fiicelor autorului, Carmen și Hortensia. Cu o fotografie a autorului la masa de scris, nu se știe din ce perioadă, cartea este scrisă în limba germană și este secundată de unsprezece acuarele color ale autorului care sunt încadrate în text, paralel cu poeziile. Meritul autorului și al îngrijitorului de a ilustra cartea de poezii cu acuarelele proprii ale poetului imprimă ediției o valoare și o eleganță deosebită. Cele patru capitole ale volumului, intitulate *Amintiri, Înfloriri întârziate, Balade și Traduceri*, ne prezintă un liric, un romantic întârziat, cu pronunțate acorduri melancolice. Un poet care a trăit perioada *generației pierdute* de după primul război mondial. Un intelectual care s-a adaptat

perioadei interbelice din Bucovina, dar care era obsedat de parfumul care se stingea al Cernăuțiului din perioada austriacă. Și nu e de mirare, fiindcă Partenie Masichievici a copilărit și s-a format la școala austriacă, în spiritul culturii germane. Ca dovadă este faptul că majoritatea lucrărilor sale sunt scrise în limba germană. Nota melancolică care se resimte în poezia lui Masichievici cu siguranță că este o reverberație a reminiscentelor refugiului din 1940. Poezia *Der Flüchtling des zweiten Weltkrieges (Refugiul din al doilea război mondial)* demonstrează cu prisosință că amintirile refugiului sunt vii în memoria autorului. Penultima piesă din volum este o traducere în română a primei poezii care deschide capitolul *Amintiri*. Ea se intitulează *Mein Grossvater (Bunicul meu)*. Iar ultima poezie cu care se încheie volumul este o traducere liberă din George Topârceanu, și anume, cunoscuta poezie *Acceleratul*.

Cea de a doua carte care a fost prezentată la *Expoziția* din București poartă titlul următor: *Egöl. Eine Kurzgeschichte zu meinem sieben Scherenschnitten (Laeri. O scurtă poveste la cele șapte siluete ale mele)*. Personajul central din această povestire imaginară este o fiică de zei, care se născu dintr-un nufăr. Laeri a venit pe lumea asta într-o vreme atemporală, în chip de libelulă. De ce avea acest nume, nimeni nu știe. Și cine i-l dăduse, de asemenea nu se cunoaște. Ceea ce știm este faptul că ea era cu totul deosebită, chiar ireală. Lumina cerească era icoana ei. Toate frumusețile de pe pământ o încântau: florile, verdeța din jur, zămisirea însăși a acestei naturi. După toate descoperirile pe care le făcuse gingașa libelulă în lumea aceasta reală-ireală, ea se întâlnește și cu dragostea, acest sentiment pe care Laeri l-a simțit la întâlnirea cu tânărul fluture în frac. Însă se întristă când îl pierde pe galantul cavalier, care dispăru în lumea minunilor din natură. Tristețea o învăluie. Astfel, viața romanticei libelule se sfârșește cu adevărat atunci când ea întâlnește o șopârlă, care i-a fost fatală... Povestea rămâne frumoasă numai dacă vom ști să citim corect numele lui Laeri. Autorul ne îndeamnă să facem acest lucru. Cartea lui Partenie Masichievici, cu textul la cele șapte siluete de același autor, este o realitate în plus la talentul său de pictor și scriitor.

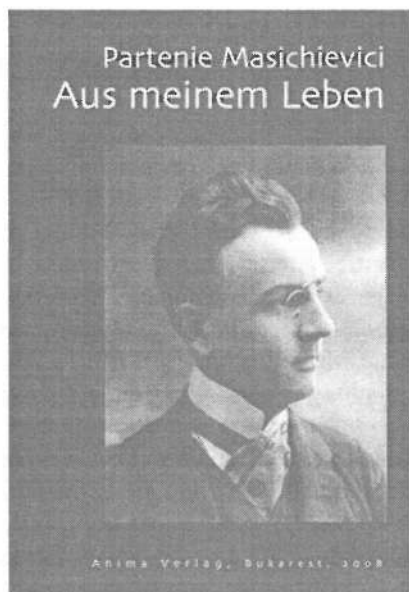
Cât privește memoriile lui Partenie Masichievici, intitulate *Aus meinem Leben Jugenderinnerungen*, Anima Verlag, Bukarest, 2008 (*Din viața mea. Amintiri din tinerețe*, Editura Anima, București, 2008), prima parte a lor a fost tradusă de către fiica scriitorului Puia Hortensia Masichievici-Mișu. Cartea cuprinde descrierea copilăriei scriitorului, pe care acesta și-a petrecut-o în Bucovina. Descrierea acoperă

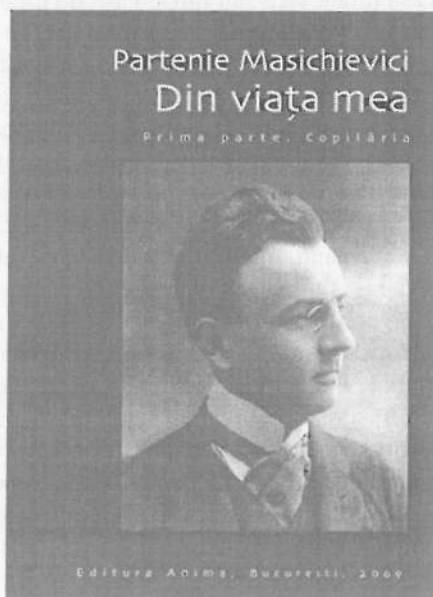
perioada dintre anii 1890–1900. În celelalte patru părți care nu au fost traduse din limba germană, povestirea continuă până la începutul primului război mondial. Regretăm că cititorul de limbă română nu poate lua cunoștință de perioada primelor două decenii din viața Bucovinei de până la începutul primei conflagrații mondiale, povestită de Partenie Masichievici.

Editura Anima din București și-a făcut o datorie de onoare publicând în 2009 atât varianta germană a Memoriilor lui Partenie Masichievici, cât și versiunea în limba română a primei părți, *Din viața mea. Prima parte. Copilăria*, realizată în condiții excelente de Hortensia Masichievici-Mișu. Această primă parte a cărții, cu o prefață la început, cuprinde *Copilăria și adolescența* autorului. Ea este împărțită în două capitole: primul se intitulează *Copilăria* și cel de al doilea – *Băiat mare*. Cartea se și deschide cu o dedicație foarte frumoasă a autorului pentru fiica sa. Iată textul acestei dedicații: „Dragă Puia! Mi-am aplecat urechea la a ta dorință/ Și am ales din lungul șir de amintiri/ Ce-a fost frumos, ce-a fost cu suferință/ O lume de portrete și trăiri./ Tata”. Aceeași notă melancolică o întâlnim și în cuvântul călăuzitor la carte al Hortensiei, intitulat *Tatăl meu*. Ea scrie următoarele: „De ce povestesc eu aici despre o viață distrusă de destin? O fac doar pentru a arăta că un spirit creator, nici în împrejurările cele mai potrivnice, nu poate fi redus la tăcere. În vremurile acelea, în anii războiului și în cei ce i-au urmat, părinții mei au trăit într-o aspră sărăcie. Își pierduseră tot avutul, le era imposibil să mai recupereze ceva. Tata nu mai avea pian, nici pensule, nici vopsele, dar îi rămăsese un lucru de preț: amintirile... A luat creion și hârtie și și-a chemat amintirile să se desfășoare, ca într-un film, în fața ochilor lui. Așa a refăcut, imagine cu imagine, pagină cu pagină, viața de altădată. Copilăria, tinerețea, maturitatea – toate învăluite în felul de a vedea, în felul de a concepe viața pe atunci. O lume dispărută, o lume pierdută, scufundată în uitare, a fost readusă la viață”. Ca să înțelegem cât de pasionat pentru artă a fost Partenie Masichievici, vom cita o amintire a fiicei sale din perioada când

familia încă era întregită. Iată cum descrie ea activitatea de zi cu zi a tatălui ei: „După o zi grea de muncă, tata se grăbea să ajungă acasă, pentru ca, după un prânz bun și după o scurtă odihnă, să se așeze la masa de lucru sau la pian, unde, până târziu în noapte, desena, picta sau compunea muzică. Apăreau de sub mâna lui studii de flori, peisaje, naturi moarte, dar și copii după pictori cunoscuți; apăreau compoziții muzicale: nocturne, lieduri, hore, un început de simfonie, precum și un început de operă”. Toate acestea nu le mai avem astăzi, s-au pierdut în noianul vremurilor. Am rămas însă, grație fiicei sale Puia Hortensia, cu amintirile lui Partenie Masichievici. Dacă nu ar fi închis ochii pentru totdeauna în septembrie 1952, Partenie Masichievici ar fi reușit poate să-și scrie memoriile sale până în perioada de după

cel de al doilea război mondial. Oricum, ce ne-a lăsat autorul scris în cartea sa, este o perioadă care acoperă ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea. Nu prea avem memorialiști pentru Bucovina din această perioadă, cu excepția lui Victor Morariu, Leca Morariu, Constantin Morariu (*Cursul vieții mele. Memorii*), Simeon Florea Marian sau Emanuil Grigorovitză. De aceea, cartea lui Partenie Masichievici este extrem de valoroasă pentru această perioadă și nu numai. Putem afirma cu certitudine că scriitorul despre care nu știam până acum nimic s-a întors acasă, în Bucovina. Amintirile sale sunt în stilul scrierilor lui Iraclie Porumbescu sau Constantin Morariu. Și nu e întâmplător acest lucru, deoarece Partenie Masichievici a fost și el fiu de preot. În memoriile sale el descrie evenimente și locuri, cu personaje și situații concrete din Bucovina sfârșitului de secol al XIX-lea. Nepretențios și cu multă finețe, autorul se destăinuie: „Din primii ani ai copilăriei, memoria mea a luat cu sine, pe drumurile vieții de mai târziu, doar câteva imagini, dar acestea, deși puține, sunt atât de însoțite încât, în orele mele de reculegere le rechem în minte cu mare drag, bucurându-mă de fiecare amănunt rememorat”. Și poate cele mai duioase amintiri ale scriitorului sunt acelea care evocă frageda copilărie – „o copilărie fericită, lipsită de griji – vârsta de aur a copilăriei mele”, pe care autorul o descrie cu foarte multă dragoste și nostalgie. Evenimentele devin vii sub penița povestitorului, încât aflăm lucruri interesante despre satul Cuciurul Mare, de lângă Cernăuți, unde a văzut lumina zilei scriitorul, iar apoi este descrisă frumoasa comună Vășcăuți, unde a fost mutat cu serviciul tatăl său, vrednicul și harnicul preot ortodox Ilie Masichievici. La Vășcăuți, de exemplu, în lipsa unei case parohiale, familia preotului a locuit într-o casă din curtea castelului Petrino. Cât de multă istorie se perindă în fața ochilor noștri atunci când ne gândim la oamenii și la timpurile de pe vremea descendenților familiei Petrino, în sânul căreia s-a născut poetul Dimitrie Petrino, înrudiți pe linie maternă cu Hurmuzăkeștii prin mama poetului, Eufrosinia Petrino, născută Hurmuzaki! Gânduri neasemuit de frumoase îl încearcă pe autor și atunci când evocă satul Carapciu pe Ceremuș, la vreo nouă kilometri depărtare de Vășcăuți, unde tatăl său fusese numit paroh. Destinul a împărțit ca aici să-și doarmă somnul de veci părinții și bunicii autorului. „Aici l-a condus tata la locul de veci pe părintele său și tot aici am pășit eu, încovoiat sub imensa povară sufletească a doliului, părăsit de toți cei dragi ai mei, rămas singur de tot, în urma sicriului în care își dormea somnul de veci tatăl meu... În cimitirul din Carapciu se odihnesc ei toți, de decenii deja, și un destin necruțător și aspru îmi interzice să spun măcar o scurtă rugăciune la mormintele lor...”, scria Partenie Masichievici după cel de al doilea război mondial. „Jubitul meu ținut natal a devenit

o țară străină, ale cărei granițe mi-e imposibil să le trec! Dacă le voi mai putea trece vreodată este foarte îndoielnic. Nu știu dacă furia războiului a cruțat mormintele și mă tem că această neștiință este un dar al lui Dumnezeu, care mă cruță astfel de noi dureri.

Dar, pentru toți cei dragi mie, continuă autorul, am clădit un monument, pe care, chiar dacă nu este din piatră și din marmură, atâta vreme cât sunt eu în viață, nu-l va putea distruge nici un dușman. Iar după moartea mea, sper că vor continua copiii mei să-l îngrijească, împreună cu monumentele mamei lor și al meu. Locul meu natal însă, chiar dacă este astăzi sub stăpânire străină, îmi va fi întotdeauna drag, și va rămâne pentru mine așa cum l-am cunoscut și cum îl văd în amintire...". Referindu-se la perioada austriacă din Bucovina, atunci când scriitorul s-a format ca intelectual, Partenie Masichievici face o remarcă semnificativă, consemnând că „acea epocă nu a fost doar pentru mine, copilul de atunci, «una de aur». Comparând-o cu vremurile ce au urmat, ar putea fi numită «de aur» și pentru contemporanii mei, fiindcă, pe atunci, domnea în general, printre oameni, o stare de bine și de mulțumire, cum nu am văzut mai târziu, în special după primul război mondial. Înainte de toate, era asigurată juridic siguranța individului. Fiecare își vedea liniștit de meseria și munca sa, putea să-și câștige pâinea de toate zilele, iar cu o oarecare hărnicie, putea chiar să câștige bine, iar după o muncă cinstită de o viață, putea să se aștepte în liniște la un amurg al vieții lipsit de griji și îndestulat, adică, în genere, frumos. De abuzuri însă, de orice natură ar fi fost ele, era întotdeauna apărat de legi și de autorități. Așa era organizată viața într-un stat aflat la un înalt nivel de civilizație și condus în mod înțelept”.

Partenie Masichievici, fiind poet, a fost extrem de liric și în amintirile sale. El descrie cu deosebită frumusețe natura de la poalele Carpaților bucovineni, încât prin scrisul său el poate fi pus alături de cei mai meșteșugiți poeți în proză.

Din memoriile sale mai aflăm cum se gospodărea viața de toate zilele într-o casă țărănească sau într-o casă de preot din Bucovina, care nu ducea lipsă de nimic. Atitudinea mirenilor din sat față de un preot la locul lui ne amintește despre felul de a fi al lui Iraclie Porumbescu și atunci când se găsea la Șipote, și atunci când a păstorit la Boian sau la Stupca. Cele mai frumoase pagini ale primei părți, *Copilăria*, din memoriile lui Partenie Masichievici sunt închinat perioadei cernăuțene, când băiatul a fost „înscris în clasa a treia a școlii primare românești, care se află lângă vechiul teatru al orașului...”. Este vorba despre școala primară de stat în care a învățat și Eminescu, a cărei clădire s-a păstrat până în zilele noastre. La Cernăuți micul Partenie a stat în gazdă la unchiul său, Teodor Tarnavski, nimeni altul decât cunoscutul profesor de la Facultatea de Teologie din cadrul Universității cernăuțene, dr. Teodor Tarnavski. Frumoase sunt și amintirile în care autorul descrie călătoriile sale cu părinții la Cernăuți, fie cu trăsura, fie mai târziu cu trenul. Partenie Masichievici își aduce aminte că „la Cernăuți, atunci când veneam cu trăsura, ne opream la Hotelul Weiss din Ringplatz, care avea grajduri și remize pentru adăpostirea cailor și trăsurilor. Câțiva ani mai târziu, aceste instalații «bătrânești» au cedat locul altora, conform noilor cerințe ale vremurilor. În locul hotelului «Moldavie» de alături, care a fost demolat, a fost ridicată clădirea impunătoare a Casei de Economii a Bucovinei, iar după câțiva ani, clădirea în care își desfășura activitatea Hotelul Weiss a devenit Casa Națională Română”.

Partenie Masichievici, având o fire artistică deosebită, ne-a lăsat niște pagini foarte frumoase în care descrie ambianța fermecătoare a sărbătorilor de Crăciun și Paște, așa cum le-a reținut el din copilărie. Toate pregătirile care se făceau, cumpărăturile care se aduceau de la Cernăuți, apoi toată bucuria așteptării sărbătorilor de Sfântul Nicolae și a celor din seara Crăciunului, cu colinde și urări de sănătate, este descrisă cu multă duioșie de către autor. Ceremonia împodobirii bradului de Crăciun, cântecele de leagăn și mirosul de aer sfânt al sărbătorilor de iarnă în Bucovina sunt descrise miraculos. În ziua de astăzi un copil nu mai are posibilitatea să simtă cu adevărat parfumul acestor sărbători. Descrierea lor în cartea lui Masichievici aparține perioadei de până la venirea sa în școala de la Cernăuți. Cartea ne convinge încă o dată în plus că lucrurile scrise cu suflet rămân mereu frumoase peste timp.

O amintire din vremea de când autorul încă nu umbla la școala din Cernăuți este foarte interesantă pentru cititorul de astăzi, și anume, dezvelirea monumentului dr. Constantin Tomașciuc, străunchiul lui Partenie Masichievici. Acest eveniment cultural care s-a desfășurat în Grădina Publică din Cernăuți a sensibilizat publicul din capitala Bucovinei. Cititorul bucovinean de astăzi poate lua cunoștință nu numai de faptul cum a fost înveșnicită în Cernăuți amintirea despre primul rector al Universității Francisco-Josefine, înființată în 1875, dar poate afla detalii și de la manifestarea de deschidere a monumentului.

În cartea lui Masichievici găsim informații chiar și despre Cofetăria Filacinski, de lângă biserica catolică, care mai târziu a devenit Cofetăria Kuharcik, despre toate bunătățile alimentare care se aduceau în Cernăuți tocmai de

la Viena, ca, de exemplu, brânza Ementhaler, sardelele, crenvurștii etc. Sau magazinul Ștefan Găină din perioada interbelică, pe atunci cel mai mare magazin de coloniale din oraș, situat în Ringplatz, mai târziu Piața Unirii, astăzi Piața Centrală. Aflăm lucruri interesante de asemenea și despre Piața Elisabeta, mai târziu Vasile Alecsandri, astăzi Piața Teatrului, despre Palatul Justiției, clădirea Camerei de Comerț, noul Teatru Orășenesc, Casa Națională Evreiască, ca și celelalte clădiri arhitecturale din ansamblul Pieței Teatrului, care s-au construit mai târziu.

**Partenie Masichievici copil,
împreună cu părinții (1894).**

În general, această piață a devenit, după anul 1906, una dintre cele mai frumoase piețe ale orașului, cu celebra „grădină englezească”.

În amintirile lui Partenie Masichievici găsim un crâmpoi în care autorul povestește despre prietenia preotului Ilie Masichievici cu consilierul judecătoresc din Cernăuți, dr. Erast Mandyczewski. Din acest fragment aflăm cum părintele Masichievici îl roagă pe Erast Mandyczewski ca acesta să intervină pe lângă fratele său, celebrul profesor de la Conservatorul din Viena, dr. Eusebiu Mandyczewski, pentru ca dânsul să-i aleagă un pian modern, cu coadă (Sturzfluegel). În interiorul acestui pian, care a ajuns la familia Masichievici, la o extremitate a lui era iscălitura *manu proprio* a dr. Eusebiu Mandyczewski. E vorba de pianul pe care l-a și desenat Partenie în frumoasa acuarelă intitulată *Pianul nostru* și despre care a scris Puia Hortensia în zguduitorul povestire *Destinul unui pian*. Autoarea povestirii, invocând perioada anului 1940, își aduce aminte următoarele: „...Apoi a venit ziua despărțirii definitive. Pianul a fost vândut, pentru câteva ruble, unui nacialnik. Atmosfera era a unei camere în care moare cineva. Oamenii străini, puternici, brutali, au apucat pianul și l-au dus. Un sicriu! Înăuntrul lui se afla o parte a vieții mele” (Hortensia Masichievici-Mișu, *Destinul unui pian*, în cartea *Microbul și alte povestiri adevărate*, Editura Anima, București, 2003, p. 127). Părintele Ilie Masichievici se cunoștea și cu domnișoara Kathi Mandyczewski, sora profesorului de la Conservatorul din Viena, în a cărei casă elevul Partenie făcea de două ori pe săptămână pianul.

**Partenie Masichievici student,
Cernăuți, 1908.**

Interesantă este și descrierea procesiunilor care aveau loc la sărbătoarea Iordanului în Cernăuți. Autorul amintirilor admira desfășurarea sărbătorii de pe podul din fața Pieței Teatrului vechi, de unde se auzeau foarte bine sunetele fanfarei militare, care cânta marșul *Doppeladler*. În sunetele muzicii urma o întreagă procesiune a stărilor sociale, care se îndreptau spre Fântâna Turcească pentru a-și ocupa fiecare locul stabilit. Imediat după cortegiul fețelor bisericești venea președintele landului (Landes-präsident) și căpitanul landului (Landshauptmann), iar după ei urmau toate celelalte autorități ale statului. Frumusețea acestor descrieri o găsim imortalizată în albumul lui Franz Xavier Knapp, în impresionanta pictură intitulată *Sfințirea apei în Cernăuți la serbarea Arătării Domnului* (Iordanul). Interesant că Masichievici nu mai

vorbește de Biserica *Adormirii Maicii Domnului*, care străjuia muchia dealului din stânga podului turcesc (dacă privești din vale) și care la timpul său era numită biserica de la marginea Seliștei, ctitorită din dania voievodului Nicolae Mavrocordat. Duiioase sunt și amintirile lui Partenie Masichievici despre profesorul Nosievici, învățător la școala primară românească, pe care o urma autorul în Cernăuți.

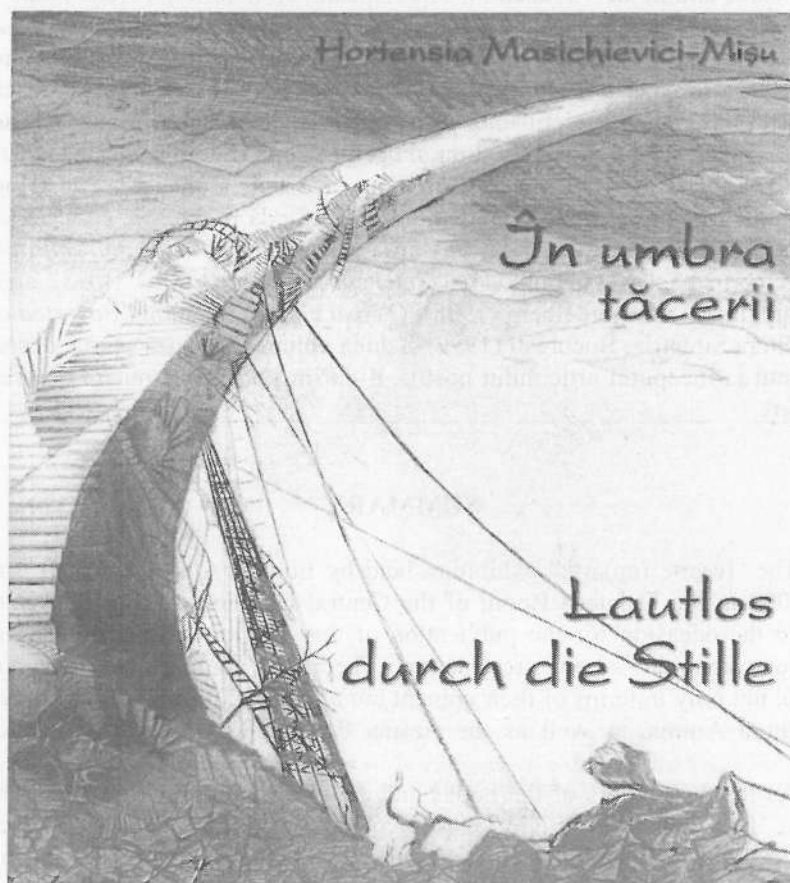
Incontestabil că celelalte patru părți ale memoriilor trebuie traduse în limba română de urgență. Ele sunt intitulate astfel: *Adolescență târzie* (partea a doua), *Tinerețea* (partea a treia), *Timpul studenției* (partea a patra) și *Într-o lume ostilă* (partea a cincea, care se încheie cu capitolul *Fuga sau Refugiul*). Aceste memorii care acoperă perioada de până la începutul primului război mondial au menirea de a dezvălui o porțiune din istoria Bucovinei, care este, din păcate, puțin cunoscută. Memoriile își așteaptă traducătorul în limba română și editorul care le va publica. Ar fi păcat să nu le cunoaștem. Prin traducerea și publicarea lor istoriografia noastră își recuperează un autor și-și completează o pagină inedită din istoria Bucovinei la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, până la începutul primului război mondial.

Pe parcursul întregii evocări am vorbit despre fiica lui Partenie, Puia Hortensia Masichievici-Mișu, grație căreia avem publicate aceste memorii. În încheiere nu putem să nu amintim și despre cele două albume pe care le-a publicat artista plastică în 2005 și, respectiv, 2006, întrucât ele sunt concepute și realizate într-un mod absolut original. Trebuie să amintim că Hortensia Masichievici-Mișu a organizat pe parcursul activității sale artistice numeroase expoziții personale în țară și străinătate, de asemenea a beneficiat de diverse invitații pentru a participa la expoziții internaționale de gravură. Printre premiile și distincțiile de care s-a învrednicit, amintim pe cele mai prestigioase, ca, de exemplu: *Meritul cultural* clasa I; *Medalia de aur pentru gravură*, Academia „Tommaso Campanella”, Italia; *Premiul pentru grafică*, Uniunea Artiștilor Plastici din România; *Premiul „Ion Andreescu”* al Academiei Române și altele. Așadar, pe lângă numeroase alte albume de pictură și grafică pe care artista le-a publicat anterior, în 2005, la Editura Anima a ieșit de sub tipar un album intitulat *Răsfângeri*— șaptesprezece lucrări inedite de grafică semnate de Hortensia Masichievici-Mișu cu un comentariu în versuri de Mariana-Magda Crăciun. Colaborarea unui artist plastic cu o fiziciană, care a dat dovadă de o înțelegere perfectă a operei grafice, operă ce poartă însemnul unei profunde meditații filozofice, a făcut să apară o lucrare originală, în fața căreia cugetul trebuie să pătrundă adânc în labirintul existenței umane. Originalitatea colaborării, implicit și cea a albumului, constă în faptul că Mariana-Magda Crăciun a reușit să deslușească în versuri ideea gravurii, să redeie din punctul de vedere al poetului ceea ce vrea să sugereze artista plastică. Colaborarea este, după părerea noastră, reușită și absolut originală. Într-o poezie, dedicată Hortensiei și intitulată *Portret de artist*, Mariana-Magda Crăciun scrie: „Pantagruelica sete purtată prin vremi:/ răsfângere-n apa cu lucie față a oglinzii./ Ce liniște adâncă, ce durabil popas,/ în sfidătoarea albă a clipei!”, ceea ce caracterizează laconic nu numai felul de a fi al Hortensiei Masichievici, ci și bogata ei operă. Versul Mariane-Magda Crăciun poartă haină postmodernistă, un vers cu o „ințrigă panteistă... atent investigatoare”, un vers „țâiat pe muchia sensului”

(Aurelia Mocanu). Gândul, împovărat de însemnele culturii, deslușește într-un fel ideea gravurii, ca în poezia *Nimic*, care încearcă să se alăture sugestiei din gravura intitulată *Muntele blestemat*: „nimic nu mai cântă/ nimeni nu visează/ destinul mușcă/ din piatră și rocă/ priviți-l cum roade/ și nu se sufocă...” (p. 12 din album). Este o poezie care respiră cu aer barbian, un „univers nostalgic din amintiri țesut/ obiecte ticsite împreună din ore de timp revolut” (*Univers din amintiri țesut*), o expresie lirică a gravurii *Cutie cu jucării* (p. 4), care comentează într-un mod reușit aglomerația de lucruri care apare în gravură. De fapt este o „cutie-sertar cutie de perete/ plină de umbre concrete”, care însumează mai multe obiecte strict metafizice, ca, de exemplu: „lingură de argint bob de piper/ smoc roșcat de dromader/ șapte alune cioburi de Corint/ toate-mpreună ce bine se simt!!! se aleg se caută la colț trâncănesc/ șușoteli confidențe vise ireale/ destin don-quițotes”. Cea mai fericită explicație aparține artistului însuși. Graficianul și poetul dialoghează, demonstrând deopotrivă floarea strălucită a gândului artistic. Iată ce spune Hortensia Maschievici-Mișu: „La început au fost desenele, diverse, risipite, fără o legătură directă între ele. Ivite din acea zonă a subconștientului ce nu-ți divulgă imediat sensul lor. Mariana le-a văzut și ele i-au vorbit. A știut să le citească, le-a descifrat secretele. S-au născut gândurile care au descoperit sensul. S-au născut cuvintele care au îmbogățit imaginile. Așa s-a născut acest album”. Și răspunde poetul:

„Între puzderia de lucruri devenite subit accesibile, familiare, comune... practica uimirii, ca bucurie constantă a sufletului, devine tot mai stingheră. Și nu e ingratitude în teama de a savura, drept bucurii suficiente, bucuriile tangibile. Căci nemăsura este măsura noastră. Iar pentru cei îndrăgostiți de orizontul nefinirii, iată, nimic nu egalează provocările imaginii abstracte. Totul a început într-o după-amiază, la un taifas fără pretenții. Hortensia mi-a întins pe masă șaptesprezece desene. Le-am privit îndelung, levitând deja cu gândul. Simțeam că-mi pot uni zborul cu al lor” (Mariana-Magda Crăciun).

Celălalt album al Hortensiei Maschievici-Mișu, apărut în 2006 la Editura Anima din București, a fost intitulat *În umbra tăcerii* – cu cincisprezece gravuri ale autoarei (*Lautlos durch die Stille-mit fünfzehn Radierungen der Verfasserin*). Este un album care poartă dedicația: *Lui Nicu*. Textul care este scris tot de Hortensia apare în două limbi, în română și în germană. Așa cum prea bine știm că doamna Hortensia este și o foarte bună scriitoare, albumul se prezintă ca un bilanț al creației în domeniul artei plastice, ca o „după-amiază a unui faun” în ceea ce privește profunzimea, liniștea și puritatea gândului. Cele cincisprezece povești-parabole la cele cincisprezece gravuri selectate de autoare dialoghează între ele într-un mod

miraculos. De exemplu, gravura *Bufnița mică (Kleine Eule)* (1979), în care autoarea încearcă să se identifice chiar cu tăcerea înțeleaptă a acestei solitare păsări, are următorul text: „Sfârșimată ți-e colivia/ și inima ți-e frântă/ Cel ce te-a iubit/ nu mai vine/ DIN LUMEA UMBRELOR/ îți îndrumă pașii”. Sau povestea la gravura *Adam și Eva (Adam und Eva)* (1982): „Naivă/ curioasă/ împinsă de șarpe/ călcând o poruncă/ ai mușcat din măr/ LA FEL ȘI ADAM/ atunci s-a trezit năvalnica sete/ de-a ști/ de-a găsi/ de-a cunoaște/ ADEVĂRUL/ suprem”. Răscolitoare este piesa din ciclul „Figuri de șah”, intitulată *Regele nebun (Der König, ein Narr)* (1986), care ne aduce aminte de viziunea lui Shakespeare, cu nefericitul Rege Lear. Textul poveștii scris de Hortensia este următorul: „E rege/ un nebun/ singuratic/ În spatele lui/ răd alți nebuni”. Albumul începe și se încheie cu gravura simbolică a bufniței, în care se încadrează polifonic piesa *Solitudine (Einsamkeit)* (1986), urmată de povestea caracteristică a vieții unor artiști și, în special, a destinului Hortensiei: „Șoptește nepătrunsul nopții/ țiuie timpul oprit în zori/ Cine mă cheamă? TU?/ Din lumea umbrelor ai venit?/ Tăcere/ Singurătatea mă învăluie iar”. Puia Hortensia Maschievici-Mișu este tot atât de inefabilă și profundă în tot ceea ce scrie, ca și în pictura sau grafica pe care a creat-o. Dânsa a mai publicat *Destinul unui pian*, în versiune germană, în volumul *Von Reichenbach bis Buenos Aires*, apărut la Akademie für Ältere, Heidelberg (1996), *O casă uitată* în volumul *Povestea caselor* de la Editura Simetria, București (1999) și două volume de proză scurtă, despre care am amintit la începutul articolului nostru. Îi dorim sănătate și putere de creație în continuare.

SUMMARY

The “(c)arte (ap)arte” exhibition held by Editura Anima between 6 and 12 April 2009 in the Galateca Room of the Central University Library in Bucharest provided the occasion for the publication of this article. Original in its way, the exhibition was in fact a book presentation. The books, some twelve titles in all, are beautiful not only in terms of their content but also their form, thanks to the authors and Editura Anima, as well as the Anima Printing Press (director Mrs Suzana Holan).

As for the authors of the books and art albums presented in the exhibition, they are Bucovinian in origin: plastic artist and writer Partenie Maschievici (1887–1952), former secretary of the Cernăuți Chamber of Commerce and Industry in the inter-war period, and his daughter, plastic artist and writer Hortensia Maschievici-Mișu, who now lives in Bucharest. Besides the fact that she is a brilliant painter and draughtswoman, a member of the Romanian Union of Plastic Artists, Hortensia Maschievici is also an outstanding writer. The most beautiful moral quality she displays is the fact that she has endeavoured to preserve and bring to the public knowledge a part of her father’s work, which had previously been known to no one. In this way, thanks to Hortensia Maschievici-Mișu, the Romanian history of Bucovina has regained a writer unknown up until now. This writer was a diarist who describes in his memoirs, entitled *Aus meinem Leben*, the social and cultural life of Bucovina from the late nineteenth century up until the

First World War. Partenie Masichievici, who suffered the harsh life of the deportation camps at Leubus and Falkenhain (Germany), preserved over the years his feeling of love for the place where he was born, namely the Cuciurul Mare suburb, in Bucovina. Of particular value is his album, entitled *1940–1941 – Sketches from the Deportation Camps*, in which he reproduces in his drawings the sadness and waiting of the refugees in those camps, presented by the author in a “chronicle of solitude” and human drama.

Partenie Masichievici was also a poet and a composer, besides the fact that he had a gift for storytelling. His daughter, Hortensia Masichievici-Mișu, has inherited the same gifts and qualities. Their work is highly important for Romanian culture, emphasising once again that Bucovina has given birth to outstanding people and artists.

ISTORIE ȘI MIT ÎN ROMANUL *BISERICA ALBĂ* DE ION DRUȚĂ

Alexandrina Cernov

Cernăuți

Ion Druță începe să scrie romanul *Biserica Albă* în anul 1975 (continuând între anii 1975–1981 și 1986–1987), când se împlinesc 200 de ani de la anexarea Bucovinei de către Casa de Habsburg, într-o perioadă când se încetățeniseră alte priorități, iar tânăra generație însușise deja o altă istorie, iar hotarele dintre țările Europei aveau cu totul altă configurație. Scriitorul Ion Druță a evocat drama istorică a poporului său, trecută atunci sub tăcere, transformată într-o „istorie interzisă”. Și astăzi încă se găsesc destule motive de conjunctură politică care evită să amintească evenimentul, acesta fiind exclus din manualele de istorie sau literatură. Rămâne însă memoria poporului, regăsită în doinele și cântecele de cătanie și război¹, care nu poate fi ștearsă cu ușurință.

Romanul abordează problema complicată a relațiilor dintre marile imperii ale secolului al XVIII-lea – habsburgic, rus și otoman – care-și revendicau pretențiile asupra gurii Dunării, a Mării Negre și a strâmtoarelor Bosfor și Dardanele. În calea realizării acestor ambiții geopolitice strategice stăteau Principatele Române – Moldova și Țara Românească. Îndeosebi Moldova, care urma să asigure printr-o parte a teritoriului său: pentru Austria – legătura necesară dintre Transilvania și Galiția, care trecea prin nordul Moldovei, iar pentru Rusia – ieșirea spre Dunăre și Marea Neagră, la sud, ceea ce însemna teritoriul Basarabiei. Acestea erau interesele comune ale celor două imperii care s-au unit în războiul împotriva Imperiului Otoman din 1787, război desfășurat pe teritoriul Moldovei, sub pretextul ipocrit de eliberare a unui popor creștin: „Când războiul cu Turcia a devenit inevitabil și s-a semnat în mare grabă pactul de alianță cu Austria, Colegiul militar, însărcinat cu pregătirea noului război, a dispus formarea a două armate. (...) Austrieții, de pildă, urmau să asedieze Hotinul, Potiomkin avea să cucerească fortăreața din Oceakov, pe când Armata Ucraineană era de la bun început lăsată în rezervă. Trecând Nistrul, Rumeanțev-Zadunaiski urma să-și dislocheze polcurile pe malul Cuboltei, un mic râuleț, în așteptarea veștilor de la Hotin și Oceakov. În rescripțele Colegiului militar se mai spunea că, dislocată fiind în Moldova, Armata Ucraineană va imobiliza armata turcă de la Dunăre în încercarea de-a veni în ajutorul Hotinului...”². Astfel, războiul a cuprins tot teritoriul Moldovei.

În roman, fenomenele real-istorice nu sunt rediate pasiv. Atitudinea creatoare a scriitorului față de faptul istoric începe de la selectarea izvoarelor istorice de inspirație și a materialului de viață prelucrat în puterea plastică a cuvântului artistic. Arta, ca punct de vedere asupra unui fapt istoric, își schimbă viziunea de la o epocă

la alta, de la un popor la altul, de la un individ la altul, de la o personalitate creatoare la alta. Diferă scopul evocării faptului istoric, criteriile de valorificare a operei, contextul spiritual al poporului și al personalităților care-l reprezintă. Cititorul, la rândul său, poate interpreta unilateral și tendențios atât fenomenul respectiv cât și reflectarea lui de către scriitor. Criticul literar este și el plin de prejudecățile contemporanilor cointeresați într-o anumită cauză, ei nu sunt doar niște judecători senini și atenți la toate coliziile ce se prefigurează în opera de artă. Nu există o apreciere perfect obiectivă, atemporală și în afara spațiului. Astăzi, Ion Druță este judecat de conaționali săi, în primul rând, sub aspectul atitudinii scriitorului față de problema moldovenismului și al influenței exercitate de spațiul în care a locuit o lungă durată de timp, nu după voia sa, ci nevoit fiind să se refugieze la Moscova sub influența conjuncturilor politice impuse de regimul comunist de la Chișinău. Viața culturală de excepție a Moscovei nu a putut să nu-l influențeze, iar susținerea scriitorilor disidenți ruși, care, spre diferență de mulți conaționali ai săi, l-au ajutat la timpul respectiv să evite multe din consecințele ce puteau să urmeze, au susținut și editarea operelor druziene, acestea fiind traduse, mai întâi, în limba rusă, ca doar peste câțiva ani ele să apară și la Chișinău în limba originalelor³.

Izolată de viața culturală și politică a Basarabiei, scriitorul a avut destulă tărie de caracter și o adevărată noblețe a sufletului pentru a evoca pătimaș o epocă istorică a cărei semnificație este transparentă. Se impune firesc concluzia, că evocarea în roman a celor trei provincii românești, Moldova, Țara Românească și Transilvania, și lupta lor împotriva celor trei imperii, inclusiv destinele Bucovinei și Basarabiei, legate în roman de aceleași evenimente istorice, nu este întâmplătoare.

Fenomenul în sine încetează să fie istorie din momentul când este privit ca un simplu fragment. Mentalitatea istorică nu poate vedea fenomene izolate, ci devenirea lor, cauzele și efectele. Personajele istorice acționează și ele într-un anumit raport. Analizând opera druziană, criticul literar Andrei Hropotinschi, în lucrarea *Problema vieții și a creației*, afirmă că scriitorul are „o intuiție a cuvântului și a istoriei”⁴. În viziunea lui Druță, fiecare om „este obligat să-și cunoască istoria, pentru că viața unui om nu este o apariție unică”. Eroul povestirii *Clopotnița*, profesorul de istorie Horia Holban, le spune elevilor săi: „Istoria se ține ca o umbră, de toate câte sunt pe lume”. Detaliul, meditația filozofică sau teologică, digresiunea lirică, dar mai ales intervențiile istorice directe se împletesc cu iscusință în roman. Autorul nu stabilește o relație istorică între personalități și mase, ci între mase și mase, personalități și personalități, Druță intuind importanța acestor relații. Coliziile stabilite între personaje (ce este comun și adversitățile), calitatea diferită a spiritelor naționale constituie, după afirmația savantului Vasile Pârvan, „o entitate de ordin diferențial și potențial, iar nu esențial”⁵, dar care condiționează istoric comportamentul lor. A. Hropotinschi propune gruparea personajelor în două forțe, prima – este cea de rezistență a poporului Moldovei (Ecaterina cea Mică, Paisie Velicikovski, poslușnicul Ioan), iar cea de a doua grupare reprezintă ambițiile imperiale ale Rusiei (Ecaterina cea Mare, Rumeanțev-Zadunaiski, Potiomkin).

Semnificațiile caracteristice pentru cele două Ecaterine formează o opoziție prin care sunt reliefate pregnant situațiile din cele două țări, un imperiu și o țară rămasă realmente fără ocrotire. Ecaterina cea Mare, țărița, – personaj istoric,

hotărăște în palatele de la Petersburg destinele popoarelor, și Ecaterina cea Mică – țărâna din Ocolina, sat situat pe malul drept al Nistrului, – personaj simbolic, care prin puritatea ei morală și credință rămâne să păstreze și să apere de urgențele războiului spiritualitatea celor năpăstuiți de soartă. Ambele constituie esența conflictului principal: pe de o parte, războiul ruso-turc declanșat de împărăteasa Rusiei, ce are loc pe un teritoriu străin, în Moldova, conflict care implică o serie de personalități istorice ale Rusiei; pe de altă parte – efectele distrugătoare ale războiului și destinul unui popor chinat de adversitățile istorice, necazurile suferite de oamenii batjocoriți, neînțeleși, trădați – un popor terorizat de istorie. Legate în mod fatal între ele prin voința țăriței, – care declanșează războiul și reprezintă interesele unui imperiu străin, cauza, și destinul tragic al Ecaterinei din Ocolina, care este păstrătoarea tradițiilor și exponentul spiritual al poporului său, simbolizând calitățile și destinul tragic al unor oameni asupra cărora s-au exercitat ambițiile imperiale, efectele, – cele două Ecaterine sunt diferite nu numai prin statutul lor social și național, dar și spiritual, prin atitudinea lor față de valorile perene umane. În anturajul acestor două personaje se vor grupa și vor evolua celelalte personaje, unite și ele în jurul unor probleme care, prin contrast, evocă atmosfera din cele două țări. Acțiunea romanului se desfășoară pe mai multe planuri: pe de o parte – hotărârea țăriței de a declanșa războiul, relațiile ei cu conducerea armatei ruse, războiul, evenimentele și intrigile ei amoroase (devenite aproape legendare) de la Curtea din Petersburg, pe de altă parte – Moldova transformată în teatru de război, reacțiile diferite ale turcilor, rușilor și moldovenilor față de aceleași întâmplări, discuțiile dintre demnitarii ruși și moldoveni, care implică mai multe probleme morale și spirituale, și nu în ultimul rând – soarta celor două biserici creștine, modul diferit de a valorifica viața religioasă în Rusia și în Moldova. În roman problema istoriei nu a fost abordată direct, autorul evidențind câteva linii esențiale ale supraviețuirii poporului, viața umană tradițională și existența istorică. Este evidentă opoziția dintre societatea istorică (omul istoric) și societatea tradițională (omul tradițional), implicat fără voie în război, suferind consecințele lui, și îndepărtându-se de preocupările sale tradiționale vitale: cultivarea pământului, respectarea tradițiilor, regenerarea prin credință.

Înțelegerea semnificațiilor și a simbolurilor din roman impun cunoașterea evenimentelor istorice ce au precedat celor din roman, majoritatea fiind expuse lapidar și persuasiv în primul capitol al romanului.

Luptele pentru sferele de influență în bazinul Mării Negre începuseră cu multe secole înaintea declanșării războiului evocat în roman. Încă în anul 1527, când după bătălia de la Mohaci, Ungaria intrase sub stăpânirea turcească, Casa de Habsburg începuse să lupte consecvent împotriva prezenței otomane în politica Europei Centrale. Următorul eveniment important fusese Asediul de la Viena (1688), care punea în pericol nu numai Austria, ci și țările Europei Centrale, amenințând cu transformarea lor în pašalâcuri turcești. Însă, după Pacea de la Carlovăț (1699), Austria începea să-și realizeze intențiile, câștigând Ungaria și Ardealul, iar mai târziu, și Banatul Timișoarei. Astfel începuse să i se deschidă calea spre Marea Neagră, ceea ce afecta serios interesele Porții Otomane. Înaintarea spre nord-est a Austriei se complicase încă o dată cu apariția pe scena istorică europeană a țarului rus Petru cel Mare, care-și îndreptase și el atenția spre Bosfor și

Dardanele, ceea ce i-ar fi înlesnit comerțul pe Mediterana, intenții care au fost realizate de abia de împărăteasa Ecaterina cea Mare, unul din personajele principale ale romanului.

În primul capitol al romanului, *Nimic sfânt*, Ion Druță, încercând să motiveze istoric evenimentele ce urmau să se desfășoare în roman, atât în plan intern (luptele duse de domnitorii Moldovei împotriva turcilor), cât și în plan extern (reacțiile și implicările Rusiei și Austriei în soarta Moldovei, relațiile lor cu Poarta), face o prezentare istorică succintă a acelor „vremuri cumplite”, explicând astfel cititorului neinițiat (ceea ce era și firesc pentru perioada în care scrie) două lucruri importante: 1. de ce s-au mâniat atât de rău turcii, încât au recurs la decapitarea domnitorului moldav, Grigore Ghica, episod cu care începe romanul; 2. care au fost adevăratele intenții ale Rusiei în acest război.

După domnia lui Dimitrie Cantemir, „om curajos și de-o mare cultură”⁶, și înfrângerea lui Petru cel Mare la Stănilești, pe Prut, Moldova a trecut printr-o perioadă vitregă, numită „epoca fanarioților”. Turcii își pierduseră încrederea în domnitorii de origine autohtonă, care râvneau la independența țărilor sale. „Cât despre Moldova, scrie Druță, ea a cules de pe câmpul de luptă de la Stănilești o samă de vremuri cumplite, cărora mai apoi li s-a zis «epoca fanarioților»”⁷. Romancierul caracterizează această epocă grea a fanarioților, justificând oarecum și orientarea țărilor din sud-estul european către Rusia, țară pravoslavnică și unica, care, alături de Austria, ar fi putut să-i elibereze de turci: „Era vai și amar, scrie în continuare autorul, de țărișoara peste care se lăsau lăcustele flămânde de la periferia Constantinopolului. Moldova a fost pustiită de dâșșii de atâtea ori, că e de mirare cum de-a supraviețuit”⁸. De unde veneau acești fanarioți și cum au ajuns să conducă Țările Române? Răspunsul la această întrebare îl găsim în primele pagini ale romanului: „Fanarul era o mahala a Constantinopolului, populată mai ales de greci și cunoscută prin bogăția prăvăliilor sale, prin învălmășeala gălăgioasă a străzilor, unde se puneau la cale afaceri dintre cele mai deocheate. Patima cea mare a fanarioților a fost din totdeauna aurul. Era un fel de nebunie a lor, nu se mai puteau opri. Cei cărora nu le prea mergea acasă, urcau pe corăbii, colindau mările, țările, continentele. Umblați prin lume, fanarioții vorbeau o mulțime de limbi, și de la o vreme osmanii au început a recurge la serviciile lor, pentru a se informa despre situația în cutare sau cutare colț al lumii. Fanarioții, ajunși la curtea sultanului, nu se mai grăbeau să plece de acolo, gata fiind pentru orice slujbă, și turcii, intuind marea lor sete pentru prețiosul metal, au început să-i trimită să strângă bir în țările vasale”⁹. Astfel, în Moldova și Țara Românească se înmulțiseră birurile: „Numai denumirea impozitelor, scrie cu strângere de inimă Druță, te îngrozește: vâcăritul, oieritul, vinăritul, albinăritul... Când nu au mai avut ce lua, când frigul scotea de prin codri sârmanul nostru neam pribeag și oamenii se adunau tăcuți pe lângă vetre, a apărut fumăritul...”¹⁰.

Rusia, „cutremurată de Petru cel Mare și bântuită de gândurile de a ieși la Dunăre și Marea Neagră, avusese și ea o perioadă istorică încordată”¹¹. Astfel, „o jumătate de secol și mai bine a trecut până ce polcurile rusești au reapărut pe malul stâng al Nistrului”¹². În urma biruințelor repurtate de Rusia și a Tratatului de pace încheiat de către Rumeanțev-Zadunaiski „cu turcii în sătucul Kuciuk-Kainargi”, Rusia obținuse dreptul de a naviga pe Marea Neagră, iar Moldova și Muntenia,

intrând sub protectoratul Rusiei, capătaseră și ele anumite privilegii: „De astă dată generalul Rumeanțev, zice-se – unul din fiii nelegitimi ai lui Petru cel Mare, a obținut, la Cahul și sătuceanul Larga, biruințe dintre cele mai strălucite, zdrobind o armată ce depășea de zece ori propria lui oaste”¹³. Astfel, tânăra împărăteasă Ecaterina se răzbuună, în sfârșit, „pentru înfrângerea marelui său predecesor”¹⁴. Anume Rumeanțev-Zadunaiski (numele primit după acest război biruitor) a încheiat cu turcii Pacea de la Kuciuk-Kainargi, prin care Rusia „își afirmă dreptul de suverană peste Marea de Azov, Crimeea și regiunea Kuban”, iar „corăbiile rusești căpătau pentru prima oară dreptul de liberă navigație în Marea Neagră”. Rusia căpătase atunci și drepturi de a interveni în politica Moldovei și a Munteniei, astfel numirea domnitorilor putea fi făcută doar „cu consimțământul Petersburgului. Bisericiile s-au ales cu o brumă de libertate”¹⁵. Scriitorul expune persuasiv situația geopolitică a Țărilor Române amenințate de cele trei imperii, otoman, rusesc și austriac, fiecare nutrind gânduri dintre cele mai hrăpărețe, motivând astfel comportamentul turcilor față de Tratatul de la Kucik-Kainargi, pe care îl încalcă cu nerușinare, și decapitarea domnitorului Grigore Ghica după protestul lui împotriva nelegiuirilor săvârșite de către turci prin cedarea nordului Moldovei către Casa de Habsburg: „Asasinarea de la Iași, scrie Druță, a cutremurat întreaga Europă și, în primul rând, Petersburgul, care împreună cu Constantinopolul garantau stabilitatea Țării Moldovei. Iată însă că unul din garanți își calcă în picioare semnătura, dovedind prin această crimă că tratatul nu era pentru ei decât un petic de hârtie mânjită cu cerneală”¹⁶.

Decapitarea domnitorului Moldovei, Grigore Ghica al III-lea, și imaginea poporului său umilit și urgisit, pribegind prin țară, ascunzându-se prin codri sau apărând valorile spirituale ale neamului, integritatea morală a satului asupra căruia se năpustesc pe rând ba oștenii turci, ba oștenii ruși, pedepsindu-i pentru ospitalitatea cu care i-au primit pe fiecare din cei ce le-au călcat pragul casei în zi de sărbătoare; războiul ruso-turc din 1787, reflecțiile Ecaterinei a II-a și a celorlalte personaje istorice, participante la acest război, asupra acestor evenimente, interesele Turciei, Austriei și ale Rusiei în Principatele Române sunt teme istorice majore, care determină și canavaua compozițională a romanului. Astfel, scriitorul își asumă riscul de a reflecta evenimentele legate de decapitarea domnitorului Grigore Ghica al III-lea care nu-și putea măsura atunci puterile cu Maria Thereza și – nici să se opună sultanului. Încercase diferite căi pentru ca să-și apere integritatea țării, intervenind pe lângă Thugut și Ecaterina a II-a a Rusiei, care obținuse statutul de protectoare a Principatelor Române. Însă protectoratul Rusiei urmărea mai întâi de toate, nu atât eliberarea popoarelor din Balcani de sub jugul otoman, cât realizarea propriilor interese: „Marile speranțe ale Rusiei, scrie Druță, le constituiau regiunile de la sud retrocedate de turci în războiul trecut. Pământurile trec ușor dintr-o țară în alta atâta timp cât nu sunt populate, și cneazul Grigori Aleksandrovici Potiomkin, favoritul și primul sfetnic al împărătesei, numit guvernator al Novorosiei, se străduia din răspuțeri să populeze stepele sudice. Se împărțeau moșii, se punea temelie unor noi orașe, se sfințeau biserici, pentru că numai un dangăt de clopot poate însemna până unde ține lumea pravoslavnică și unde începe împărăția celor necredincioși.

Dar tot amânată de azi pe mâine, marea bătălie cu turcii, odată și odată, firește, avea să reizbucneasă¹⁷.

În peisajul istoric al vremii, scriitorul include imaginea Iașului de la 1775, inundat de mulțimea săracă și pribeagă, care se retrăgea în fața urgiei și a nefastei cotropiri, victime ale unor interese străine lor: „Piața din fața palatului gemea de lume. Mulțimea de călugări, sărmani de curgeau zdrențele de pe ei. Flămânzi și vineți de frig, se țineau cu mâinile, cu dinții se țineau de gratiile de fier ale curților domnești.

– De unde v-o fi adus nevoile, frați creștini?

– Din Bucovina, taică, din Bucovina.

Cu toată înfrângerea de la Cahul și Larga, Poarta mai avea încă destulă putere petru a rămânea credincioasă moravurilor sale. Tratatul de pace care i-a fost impus o înjosea oarecum prin încercarea Rusiei de a-i prescrie anumite limite în Muntenia și Moldova. Mai ales îi irita pe turci Moldova, care, de la Dimitrie Cantemir încoace, se tot întorcea cu fața spre răsărit. Pentru a pune la încercare Tratatul de la Kuciuk-Kainargi, Constantinopolul, într-un mod cu totul neașteptat, se lasă convins de Viena și, sub pretextul reajustării hotarelor dintre cele două țări, cedează în folosul Austriei Bucovina. (...) Pe drumul cel mare al Podoliei, pe Nistru, pe Prut, pe Siret, coborau mii și mii de bejenari, părăsindu-și vatra și mormintele neamului, pentru a se adăposti sub stema țării. (...) Oameni simpli, neprihăniți, fiind mai mult cu gândul la cele cerești, au lăsat totul baltă, plecând mai fără nimic, și, flămânzi, dezbrăcați, au inundat pur și simplu Iașul¹⁸.

Pus în fața faptului împlinit, domnitorul Moldovei încercase să salveze nordul „decapitat” al țării sale. Reacția sa nemulțumise însă atât Poarta, cât și Curtea de la Viena, care își împlinise astfel interesele. Avea nevoie de acest pitoresc pământ moldav pentru a lega între ele teritoriile cucerite anterior, Transilvania și Galiția: „Ajuns prin voia sorții, între două mari puteri, Grigore Ghica balansa cu dibăcie și iscusință între Constantinopol și Petersburg, când, deodată, se pomenește că o a treia mare capitală, Viena, îi retează partea de sus a țării, decapitând-o oarecum. Împreună cu Bucovina rămâneau înstrăinate bogatele sate cu pământuri mănoase, frumoasele păduri, împreună cu renumita Dumbravă Roșie. O mulțime de mănăstiri, printre care și cea mai mică, dar, poate cea mai însemnată din toate – Putna.

Mai ales pentru Putna îi durea inima pe toți. Acolo, în biserică, sub o candelă aprinsă își dormea somnul de veci, într-un mic sicriu de marmură cel mai mare dintre domnitorii țării, Măria sa Ștefan¹⁹.

Autorul evocă principalele evenimente istorice care au prefigurat atunci hotarele sud-est europene, introducându-l pe cititor în atmosfera încordată a secolului al XVIII-lea, începând cu războiul din 1711 de la Stănilești, pe Prut, reconstituind specificul epocii fanariote ce s-a instaurat după încercarea lui Dimitrie Cantemir „de a-și scoate țara de sub semiluna turcească” și „în urma tainicei înțelegeri cu Petru cel Mare, împăratul Rusiei”, când „Cantemir a lăsat armata rusă să treacă hotarele țării, pentru ca, mai apoi, alăturându-și oastea de polcurile Moscovei, să coboare spre Dunăre, spre a da bătălia cea mare cu Imperiul Otoman²⁰. După înfrângere, domnul Moldovei „s-a ales cu o lungă și grea pribegie, după care doar osemintele i s-au întors în orașul unde își avusese scaunul

de domnie”. După lupta de la Stănilești, Moldova a trecut prin „vremuri cumplite”, cărora mai apoi li s-a zis epoca fanarioșilor: „Era vai și amar de țărișoara peste care s-au lăsat lăcustele flămânde de la periferia Constantinopolului. Moldova a fost pustiită de dânsii de atâtea ori, că e de mirare cum de-a supraviețuit. Petru cel Mare, pus și el la grele încercări, nu a mai răspuns la insistențele sfetnicului său Cantemir de a porni un nou război cu turcii. (...) Trecut-au ani mulți și grei, scrie Ion Druță în continuare, o jumătate de secol și mai bine a trecut până ce polcurile rusești au reapărut pe malul stâng al Nistrului”²¹.

Rumeanțev, numit, după victoriile raportate în războiul împotriva turcilor, Zadunaiski, și Ecaterina a II-a, ambițioasa împărăteasă a Rusiei, obținuseră biruințele de la Cahul, Larga și Dunăre și în urma Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, Rusia își reafirmase dreptul de suverană peste Marea de Azov, Crimeea și regiunea Kuban, iar corăbiile rusești căpătaseră pentru prima oară dreptul de a naviga liber în Marea Neagră. Autorul scrie și despre raza de speranță, „bruma de libertate”, de care avuseseră parte atunci Principatele Române care, deși continuau să rămână vasele Imperiului Otoman, s-au ales și ele cu un șir de privilegii. Numirea domnitorilor, de pildă, nu mai putea fi făcută decât cu consimțământul Petersburgului ²².

Prezentate în stilul poetic caracteristic drușian, sunt evocate în continuare evenimentele care se derulau la Iași: venirea călăului turc, poreclit Corbul Plângăreț, după capul domnitorului Grigore Ghica, care îndrăznise să i se plângă împărătesei Rusiei și care, ca și Cantemir, „își întorsese capul spre răsărit”, protestând împotriva cedării „în folosul Austriei” a Bucovinei.

Decapitarea lui Grigore Ghica, „asasinarea de la Iași”, i-a revoltat pe ruși: „... Petersburgul, care împreună cu Constantinopolul garantau stabilitatea Țării Moldovei”, constata că „prin această crimă” turcii au transformat tratatul de pace într-un petic de hârtie mânjit cu cerneală”²³. Rusia, însă, slăbită după războiul lui Emilian Pugaciov („Ploile încă nu apucaseră să spele din piața Bolotnaia sângele lui Emilian Pugaciov, conducătorul marilor războaie de pe Volga. Groaza mulțimilor revoltate ținea Petersburgul într-o stare letargică”), încă nu putea să se aventureze într-un nou război împotriva turcilor. Domnitorul Moldovei, însă, intervenea insistent ca împărăteasa Rusiei să se folosească mai hotărât de drepturile sale de protectorat și să nu îngăduie această nedreptate. Grigore Ghica i-a înfruntat pe turci și pe austrieci, căutând să-i împiedice să desprindă de Moldova partea de nord, spre a o dăruia Austriei. S-a dovedit însă a fi zadarnică această trudă a domnitorului moldav.

Marile puteri europene, care erau preocupate de alte probleme, legate și ele de acapararea de teritorii străine și sfere de influențe, au nesocotit soarta unei mici țărișoare care se zbătea din răzputeri să-și păstreze integritatea și independența statală. Domnul Moldovei i se adresase în repetate rânduri lui Thugut, ambasadorul Austriei la Poartă, să i se facă dreptate. Încercase și alte căi prin care să convingă Poarta să înțeleagă că cedarea Bucovinei către Austria ar fi o faptă inadmisibilă, avertizând că Austria nu se va opri aici și va râvni în continuare la noi teritorii ale Principatelor Române.

Gândurile hrăpărețe ale Austriei se înfiripaseră probabil mai demult. Încă în februarie 1773, ambasadorul austriac îi ceruse cancelarului Kaunitz o hartă a

județelor Moldovei care urmau să fie cedate Austriei, iar în septembrie 1774 – intenția de a răpi nordul Moldovei fusese înaintată oficial Porții.

Reacția Rusiei, care pretindea că apără creștinătatea, îl încurajase pe domnitorul Grigore Ghica, care sperase la un sprijin efectiv: „Petersburgul a rămas adânc indignat de împărțeala tacită dintre Viena și Constantinopol. Intuind o anumită susținere din partea Rusiei, Grigore Ghica a protestat împotriva intrării armatelor austriece în Bucovina. Viena, oarecum iritată de protestele domnitorului moldovean, îi insuflă sultanului, prin ambasadorul său la Constantinopol, că zarva de la Iași n-ar fi fost observată de nimeni, de n-ar fi fost susținută de ruși”²⁴.

Compozițional, romanul cuprinde trei linii de subiect care, succesiv, redau evenimentele ce se petreceau în Moldova: a) migrarea, în 1774, a bucovinenilor spre Iași și mănăstirile Moldovei, unde sperau că vor fi ocrotiți; evenimentele de la Iași și din satele Moldovei, imaginea satelor moldovenesti în războiul din 1878, transformate de cele trei puteri imperiale în teatre de război, sufletul țaranului român, care sunt potențele lui și rolul Ecaterinei din Ocolina, polul opus al împărătesei Ecaterina, în străduința ei de a salva tot ce e mai important, credința, care regenerează viața unui sat prin reconstruirea bisericii; b) evenimentele de la Curtea din Petersburg: pregătirile pentru războiul din 1878, viața și intrigile amoroase ale împărătesei, strălucirea petrecerilor de la Curtea Ecaterinei, care, sub pretextul eliberării creștinătății, hotărăște soarta Moldovei, haosul ciocnirilor politice pătimașe de la Curte, răsturnarea de către împărăteasă a întregii scări a valorilor; c) evenimentele de la Mănăstirea Neamțului, unde starețul, Paisie Velicikovski, meditează asupra rolului credinței și al moralității creștine ca suport al rezistenței spirituale și naționale a moldovenilor. El este cel care, din punctul de vedere al teologului, încearcă să aprecieze soarta Moldovei, inclusiv și rolul Rusiei în salvarea creștinătății.

Acțiunea primului capitol, concepută ca o introducere istorică a evenimentelor derulate până la declanșarea războiului ruso-turc din 1787, începe într-o noapte ploioasă de toamnă, când un bătrân armean, Zarzarean, chinuit de podagră, observă în curtea reprezentanței turcești, printre cei cinci călăreți veniți, pe „înpăimântătorul Mahmud, brațul necruțător al sultanului Ahmud Hamid”. „Maica Domnului, nimic sfânt!” rostise Zarzarean, descoperind că turcii, „folosindu-se de-o vreme urâtă cum nu se mai poate, au mai strecurat un ticălos în cetatea de scaun a Moldovei”. Portretul fizic al călăului, „nalt, osos, uscățiv”, „smolit, cu nasul încovoiat”, aducea oarecum a pasăre de pradă, dar în ciuda neomenoasei sale meserii, în ciuda nasului corioat, avea ochi blânzi, topiți de jale, lucru pentru care a și fost poreclit „Corbul Plângăreț”. Contrastul acesta devine izbitor mai ales în momentul când aflăm că îi plăcea meseria și vărsarea de sânge și „s-ajuns că pe acolo, pe unde trecea Corbul Plângăreț, ani de zile nu mai creștea fir de iarbă”. Îngrozit de cele văzute, Zarzarean îl avertizează pe domnitor de venirea călăului: „când răsare Corbul Plângăreț, el numai și numai după capul cuiva vine”²⁵, își spune negustorul armean. La Palat este primit de către Grigore Ghica, însoțit de mitropolitul Gavriil și părintele Paisie Velicikovski, care se îngroziseră de vestea adusă de armean, și-și făcuseră semnul crucii.

Consecințele protestului, care au culminat cu decapitarea domnitorului răzvrătit, pentru că „Grigore Ghica a avut nenorocul de a pune la o grea încercare

sus-pomenitul tratat de pace”, trebuiau să liniștească oarecum „iritarea Vienei”. Mai ales că ajunsese domnitor „în urma înțelegerii dintre Petersburg și Constantinopol”. Îngrozindu-se de cele ce ar fi putut urma după venirea călăului la Iași, boierii ziceau că „Vodă al nostru umblă în cămașă de moarte”. Portretul fizic și moral al domnitorului anticipează desfășurarea în continuare a evenimentului. Grigore Ghica era un om „înclinat spre glume”, „...avea o față greoaie, cărnăasă, acoperită cu păr negru, smolită, des, ce semăna întrucâtva cu pielica unui berbecuț tânăr și bătauș. Acești Ghiculești, coborând de undeva din Albania, domneau de câteva generații, când în Muntenia, când în Moldova, și au ajuns, în cele din urmă, să cârmuiască cu atâta dibăcie, încât consuli străini acreditați la Iași i-au poreclit «sfincși», pentru că era cu neputință să le ghicești intențiile»²⁶.

Scena decapitării este înfiorătoare mai ales prin cinismul cu care călăul discută la o cafea cu jertfa sa despre lucruri lumești obișnuite, ca apoi să-i dăruiască „din partea celui mai puternic, strălucitor în veci, precum soarele pe cer...” o simplă năframă albă, pe care Ghica o percepe la început ca un semn de pace: „Nici vorbă de simboluri, răspuse călăul. E o simplă basma, pe care marele meu stăpân v-o dăruiește ca să aveți în ce vă duce capul, când o să plecați de aici”, după care cuvinte, domnitorul vede pe perete umbra securii ce se îndreaptă spre capul său. Și ultimele cuvinte pe care le rostește capul domnitorului înaintea decapitării – „pentru că glasul se stinge abia după ce se stinge conștiința” – „chiar că nu au nimic sfânt”.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, când aproape toate țările europene ajunseseră în stare de război, pacea devenise o problemă grea, iar încordarea dintre Turcia, Austria și Rusia întunecau tot mai mult perspectivele de afirmare ale Principatelor. „Turcii, scrie Druță, lăsau peste tot să se înțeleagă că Tratatul de la Kuciuk-Kainargi nu era decât un jalnic petec de hârtie”, menit să asigure răgazul necesar pentru pregătirea unei noi armate. În această ordine de idei, sultanul aștepta de la domnul Moldovei, vasalul său, o înțelegere deplină a intereselor stăpânului, cu atât mai mult cu cât însuși Grigore Ghica servise o vreme sultanului în calitate de dragoman, adică tâlmaci, și, prin urmare, era la curent cu politica și interesele strategice ale Constantinopolului.

Pe de altă parte, Rusia, ieșind cu corăbiile în Marea Neagră, își strămuta interesele sale vitale de la nord la sud și sultanul aștepta din partea domnitorului Moldovei o interpretare cât mai liberă a tratatului.

Aceleași cuvinte: „chiar că nu au nimic sfânt”, le va rosti și Ecaterina a II-a, aflând mai târziu de atacurile turcești de la Marea Neagră. Asasinarea de la Iași cutremurase atunci întreaga Europă, dar mai ales Petersburgul care garantase, împreună cu Constantinopolul, stabilitatea Moldovei. Însă, împărăteasa Rusiei conștientizează faptul că nu va fi ajutată de marile puteri europene. „Rece și calculată cum era”, țărița apreciază treaz situația: „Anglia a pierdut prea multe pentru a-și permite luxul de a se ține de cuvânt; caleașca franceză, cu osiile frânte, vine nebunește la vale și nimeni nu poate ști ce se va alege din ea până la urmă. Prusia va sta zi și noapte cântărind profiturile și pierderile. Rămâne Viena”²⁷. Viena, ale cărei interese se încrucișau cu cele ale Petersburgului.

Amănuntele istorice din primul capitol erau absolut necesare pentru înțelegerea corectă a acțiunilor din roman și introducerea cititorului în atmosfera epocii.

Modul în care ficțiunea se împletește cu linia istorică, măsura în care istoria devine mit, iar simbolurile devin istorie, „calitatea diferită a sufletelor naționale”, raportul și semnificația personajelor simbolice, care acționează în paralel cu personalitățile istorice, reconstituie împreună soarta unui popor într-o epocă istorică cu un destin crunt. Stăpânul care-și părăsește câinele și se ascunde prin păduri de oștirile străine, devine simbol al destinului Moldovei: „Și-au dat seama cumva că lumea ce se risipește printre dealuri e lumea căreia i-au purtat cândva dragoste și credință. Au fost vremuri când acești oameni, oploșindu-i pe lângă casele lor, găseau pentru fiștecare câte o poreclă, o vorbă bună, câte un pumn de fărâmaturi... Amu, iată-i, se duc. S-o fi întâmplat ceva cumplit pe această lume, căci nu de flori de cuc își părăsește stăpânul câinele. Cutremurate de viitoarea lor singurătate, de frigul, de foamea prin care aveau să treacă, javrele au ieșit din pădure și, cu cozile în pământ, cu boturile ridicate către cer, urlau. Urlau, că te ajungea până la oase, și prin jalea ceea a lor sălbatică părea că însuși destinul unui neam se plânge la o margine de pădure”²⁸.

Capitolele sunt însoțite de motto-uri care au un sens opus și sunt importante prin faptul că rezumă ideile lor principale și reprezintă, în cele mai multe cazuri, dialoguri sugestive între Ecaterina a II-a și poetul rus A. Pușkin, sau sunt preluate din Biblie. De exemplu, motto-urile primului capitol reprezintă două atitudini diferite, primul – caracterizează sentimentele imperiale ale Ecaterinei a II-a, cel de al doilea este o rugă pentru rezistența spiritului în lupta de supraviețuire, este o aluzie directă la situația domnitorului Grigore Ghica al III-lea: „Imperiul presupune semințe de groază în sine, cu vecini ținuți la distanță” și „Întărește, Doamne, pașii mei pe cărările Tale, să nu-mi șovăie cumva piciorul” (David). În unele motto-uri, de exemplu, în replicile lui Pușkin, sunt caracterizate personajele istorice, Ecaterina a II-a și Potiomkin: „Dacă a domni înseamnă a cunoaște slăbiciunile omului și a profita de ele, apoi, în această privință, Ecaterina chiar că nu-și avea seamăn” și „Din mulțimea de favoriți demni de disprețul urmașilor, numele ciudatului Potiomkin va rămâne consemnat în istorie”.

De fapt, Ecaterina a II-a se caracterizează chiar pe sine însăși prin afirmațiile sale: „Cuvântul meu cuprinde șaisprezece mii de verste și douăzeci de mii de rosieni smeriți”; „Trăiește-ți veacul din plin, căci cât trăiești, atât e al tău”; „Fiece popor cu rostul său”. Uneori motto-urile exprimă atitudinea diferită a demnitarului și cea a poetului față de poporul rus sau față de călugări. Dialogul dintre Petru I și Pușkin este sugestiv în acest sens: „Călugării țin să ajungă în rai cu votcă și cu zeamă de pește, dar las’ că ți-i îndrept eu într-acolo cu pâine seacă și cu apă chioară”; „Călugării ne-au păstrat flacăra trecutului, spune poetul, iar asta înseamnă că lor le datorăm și ceea ce ne încălzește sufletul în ziua de azi”. În replicile poetului rus vom găsi și atitudinea lui față de poporul rus, urgisit și el de soartă: „Câți vor fi fiind și unde-i duce”; „...un popor obișnuit să respecte vocile atotputernicilor săi”; „De sus până jos se fură, totul se vinde”; „Dumnezeu să vă ajute, dragii mei...”. Și doar într-un singur capitol, în care Druță descrie codrul care-i adăpostește pe sârmanii țărani moldoveni de dezastrul războiului, sunt alăturate cuvintele celor doi mari poeți, Eminescu și, respectiv, Pușkin: „Ce te legeni, codrule?” și „De-ar fi să scăpăm noi cu zile, că veseli vom fi mai pe urmă”.

În roman evenimentele sunt urmărite cu îngrijorare și judecate de către starețul Mănăstirii Neamțului Paisie Velickovski, originar de pe meleagurile Poltavei. El a pribegit apoi prin mănăstirile Ucrainei și ale Moldovei, după ce poposise la Sfântul Munte Athos, trecând prin ani „grei de sărăcie, foamete și suferință”. La miez de noapte, el este „cutremurat de priveliștea celor prin care i-a fost dat să treacă”, îl copleșeau gânduri grele, mai ales văzând mulțimea pribegilor ce căutau să se adăpostească la mănăstire. După ce „Bucovina este cedată Austriei”, este și el nevoit să se mute mai întâi de la mănăstirea Dragomirna, – „una din cele mai frumoase mănăstiri bucovinene”, apoi „de la Secu, mănăstire mică și sărăcăcioasă, care nu mai putea adăposti credincioșii, apoi la Neamț”.

Părintele de la Neamț, Paisie, se roagă pentru „îmblânzirea cugetului”. Autoritatea lui crescuse datorită darului său deosebit de „reîmprospătare totală a creștinismului”, calitate ce s-a numit în timp „*paisianism*”. El devine martorul unor evenimente zguduitoare. Din Transilvania, se retrag spre mănăstirile Moldovei oștenii lui Horia: „Se strecurau prin munții ardeleni, veneau zi și noapte, pentru că unde își mai putea găsi bietul creștin dreptate și apărare dacă nu în mănăstirile neamului său”²⁹. Starețul privește cu îngrijorare la mulțimea care nu mai avea loc în mănăstire și pe care nu mai este în stare să-i adăpostească, și se vede nevoit să închidă porțile. Însă poslușnicul Ioan – unul dintre personajele a cărui misiune mitică era de a reconstrui o biserică și de a începe o nouă etapă a vieții, și de a veghea la sănătatea sufletului enoriașilor care i-au fost încredințați prin blagoslovirea starețului Paisie, de a regenera o comunitate creștină, ajutând-o pe Ecaterina cea Mică să-și îndeplinească idealul – sare gardul mănăstirii. Era un tânăr „vânjos, cu o căpățână roșcovană, cu trupul puțin fugit pe spate, de parcă ar fi ochit în ceva”. Pentru firea lui veselă, „era numai zâmbet și vorbe de duh”, a fost poreclit „Vânătorul de munte”. El se întorsese la Neamț, având experiența luptelor în răscoala lui Horia din Transilvania. Este o fire răzvrătită, iar lupta era „marea patimă a vieții lui”: „M-a făcut maica fierbinte, săritor la nevoie și cum văd o cât de mică nedreptate, brațul mi se și repede să scoată sabia din teacă. Îmi mai trebuie mult până mă voi potoli și eu, pentru ca, lăsându-le pe cele lumești, să-mi îndrept cugetul numai și numai către Domnul”³⁰. I se tot amâna călugăria de vreo doi ani și mai bine, din cauza firii lui nepotolite și „încăpățanată de ardelean”: „A fi un bun creștin, i-a zis îngândurat starețul, nu înseamnă a fi neapărat o oiță. Chipul tău mi-a plăcut tocmai pentru că pare gata, la o nevoie, a se apăra”.

Cu ochii osteniți, bătrânul stareț se roagă: „La ceas de mare cumpănă, Prea binecuvântată fecioară, aruncă scutul milosteniei tale peste suferințele acestei lumi”. În Moldova începea un nou război, se pregătea să lupte „Austria cu Rusia – împotriva turcilor”. Din punctul lui de vedere, starețul Paisie se bucură: „Neamurile se sting atunci când mult prea mult rămân nerăzbunate. Auzind de un nou război, am zis «slavă Domnului», și împreună cu mine a rostit aceste două cuvinte întreg blagoslovitul pământ al Moldovei, pentru că fiecă bulgăraș, fiecă fir de iarbă așteaptă să vină frații creștini de la răsărit să ne răzbune”. În dialogul ce urmează, poslușnicul Ioan, care înțelegea mult mai profund suferințele neamului său, îl contrazice:

„– Cel ce nu e în stare să se răzbune pe sine însuși poate să tot aștepte mult și bine.

– Și totuși războaiele duse de ruși ne-au făcut să răsflăm mai ușurați. Poate de astă dată două mari împărății vor înfrânge sabia otomană...

– Că o vor înfrânge, că n-o vor înfrânge, nimeni nu poate ști, dar *luptele se vor da pe pământul nostru, și-o să ne fie de-a scăpării... Suferințele bietului nostru popor...* (subl. noastră). Starețul se va convinge mai târziu de acest mare adevăr. „Trăise o viață lungă pe pământurile dominate de otomani și văzuse îndeajuns suferințele acestui mult pățimit popor. Văzu și de această dată urmele unui război devastator, sate și biserici arse, copii rămași pe drumuri, case părăsite...”³¹.

Când războiul a devenit inevitabil și Armata Ucraineană, condusă de feldmareșalul Rumeanțev-Zadunaiski, încercat în repetate rânduri în luptele cu turcii și cunoscând bine aceste meleaguri, se oprise pe malul stâng al Nistrului, în dreptul Ocolinei, ofițerii ruși constatând mirați că, acolo, pe malul drept, oamenii, văzând pe celălalt mal armata creștină rusă, care pretindea că-i eliberează de păgânimea turcească, se retrăgeau „spre cele două păduri fumurii din depărtare”: „Nu uita, Ivan Karlovici, că avem în fața noastră un popor lăsat ostatic de către lumea creștină lumii musulmane, le răspunse ofițerilor nedumeriți feldmareșalul. Cu alt cuvânt un popor martir... Cum trecem Nistrul, turcii pe loc își vor scoate sabia, iar turcul, când își scoate sabia, nu se oprește până nu vede sângele curgând pârâu...”³². Rumeanțev-Zadunaiski, „faima Rusiei, sabia necruțătoare a lumii creștine”, care „a făcut să îngenuncheze Imperiul Otoman”, cunoștea bine aceste locuri. Acum, stând pe un butoiș cu pulbere, visa să șadă „dincolo de Prut... Acolo casele-s mai încăpătoare, și prispele mai largi, și vinurile mai bune...”³³.

Trecând Nistrul, „doi ofițeri, urmați de o ceată de cazaci”, se întâlnesc cu Ecaterina din Ocolina, care „avea o voce joasă, plină de unduire frumoase, ritmice, tulburătoare. Ofițerii stăteau încruntați. Când mândra ta împărăteasă se numește Ecaterina și tu, ofițer tânăr, pornești la război, cu gândul la vitejie, la slavă, și, călcând pe pământul unei țări vecine, te pomenești cu o asemenea matahală, care, întrebată fiind de nume...”³⁴. Ecaterina fusese surprinsă în momentul când pregătea varul pentru a vărui mica bisericuță din deal („Era o simplă casă țărănească și, numai la o cercetare amănunțită, se putea zări o mică cruce de lemn, ridicată pe un leaț, înfipt așa la întâmplare pe acoperiș”), la vederea căreia cazacii începuseră să râdă, alții, aducându-și aminte de manifestul împărătesei, „care le atrăgea atenția că intră într-o țară creștină, s-au abținut”. Ecaterina însă, senină, își făcu de trei ori semnul crucii, „închinându-se cu evlavie căsuței din vârful dealului”.

Istoricul și criticul literar Haralampie Corbu, în cartea *Dincolo de mituri și legende*³⁵, se referă la modul direct în care Druță concepe istoria și pledează pentru păstrarea memoriei istorice în paginile povestirii *Clopotnița* (1972), ale dramei *Horia* și ale romanului *Biserica Albă* (1975–1987). Nu este întâmplător faptul că eroul primelor două lucrări este profesorul de istorie Horia Holban, originar din Bucovina, realizând, prin originea lui, legătura istorică dintre Bucovina și Basarabia. Horia le cultivă elevilor săi interesul pentru trecutul neamului și păstrarea valorilor materiale și spirituale care atestă acest trecut. Într-o altă dramă, *Cervus Divinus*, autorul scrie: „Rămași fără memorie, ne-am pomenit rămași și fără rădăcini, ne duce vântul de pe un deal pe altul”.

Mihai Cimpoi consideră că „evocarea istorică în *Biserica Albă* e axată pe o ideologie teologică ce demonstrează șansa mântuirii de suferințele războiului ruso-turc

și de înălțarea spirituală prin construirea unui templu. Într-un atare context, alături de Paisie Velicicovski figurează și Grigori Potiomkin în care Druță nu vede atât simbolul expansionismului, al «mândriei ruse» (Dostoievski), cât al omului religios căruia îi sună mereu în urechi melodia clopotului de la Cernigov, localitatea sa de baștină»³⁶.

În romanul istoric *Biserica Albă*, scriitorul ne transmite o informație istorică densă și nuanțată, începând cu momentul anexării Bucovinei și al decapitării domnitorului Grigore Ghica al III-lea, continuând apoi cu declanșarea de către Rusia și Austria a războiului din 1787 împotriva turcilor și culminând cu reînvierea satului Ocolina prin biserica sa albă, prin străduințele Ecaterinei, care cu credință și demnitate a salvat spiritualitatea și tradițiile satului.

Pentru Druță istoria este și o problemă de moralitate și credință, de calitate a relațiilor umane. „Secolul XVIII, scrie în roman, după cum se știe, a fost un secol crunt, barbar. Războaie și pustiiri peste tot. Mă rog, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Răutatea omului față de om a răzbătut peste tot, devenind normă, o lege, un merit chiar. A ști să te clănțănești cu cei din jurul tău însemna a fi un om de ispravă. A ști să-l lovești, ba chiar să-l dobori pe aproapele tău era o faptă eroică»³⁷.

Visul de demult al rușilor era de a îngenunchea și stăpâni Constantinopolul pe care-l numeau Țarigrad – orașul Țarilor. Drumul spre Marea Neagră, fie că venea de la Viena, fie dinspre Petersburg, trecea prin Țările Române, al căror destin a fost afectat o lungă perioadă de timp de aceste interese imperiale. Străduindu-se să-și mențină independența și integritatea teritorială, demnitatea și identitatea națională, dar să și scape țara de jugul turcesc, Principatele au fost puse la grele încercări, pierzând rând pe rând importante teritorii.

Cele două personaje principale, Ecaterina cea Mare, împărăteasa Rusiei, personaj istoric real, și Ecaterina cea Mică, simbol al mult pătimitului popor al Moldovei, păstrătoare de mituri și tradiții creștine, sunt cele două poluri opuse reprezentative pentru cele două țări. Așa le-au zis sătenii din Ocolina. Ajunsă la starețul Paisie, Ecaterina se prezintă:

„– Și cum zici că te cheamă?

– Ecaterina. Sătenii uneori mai adaugă «cea Mică».

– Cum adică, «Mică»?

– Își bat joc de mine. Că mai avem doar o Ecaterină – «cea Mare»»³⁸.

Împărăteasa Ecaterina declanșează războiul, râvnind la pământurile de la sud, la ieșirea Rusiei la Dunăre și Marea Neagră. Ea hotărăște că Rusia avea mult prea multe motive pentru a declanșa un război împotriva turcilor: „...demnitatea împărăției cerca să ia atitudine în urma asasinării domnitorului Moldovei. Ambasadorul Rusiei la Constantinopol a înmănat sultanului o notă energică de protest. Spre cumplita uimire a Ecaterinei, osmanii păreau a nu lua în serios împărăția, a cărei coroană o purta. Ba, dimpotrivă. Intuind că marea vecină de la nord trece și ea prin vremuri grele, turcii, printr-o notă ultimativă, i-a cerut Rusiei recunoașterea cnezatului Gruzin drept vasal al Imperiului Otoman. Indignată de o asemenea obrăznicie, Ecaterina refuză primirea notei. Așa stând lucrurile, flota turcească din Marea Neagră, completată cu veliere mici, ușor de manevrat, a atacat flota rușilor, obligând-o să se retragă în portul Kinburn.

– Mon Dieu! a exclamat Ecaterina când i s-a comunicat vestea atacului de pe Marea Neagră. Cu siguranță că turcii nu au nimic sfânt!³⁹.

Și doar în asemenea împrejurări, în august 1787 (după 11 ani de la anexarea Bucovinei), au reînceput luptele ruso-turce. Fiind atinse interesele imperiului, Rusia se aliază de această dată cu Austria, semnând în grabă un pact de alianță.

Cele două Ecaterine, Ecaterina cea Mare și Ecaterina cea Mică, nu se vor confrunta direct. Împărăteasa Rusiei „avea una din cele mai strălucitoare Curți, îi plăceau balurile, reprezentațiile teatrale, intrigile amoroase ale curtenilor, la care participa cu mare îndemnare și dăruire, pentru că avea și o anumită slăbiciune pentru bărbații chipeși, cu ținută militară”⁴⁰. Era o împărăteasă autoritară, care reușise să se impună în Petersburg: „Adunată și cultivată de tânăra suverană, Curtea de la Petersburg era trup din trupul ei, suflet din sufletul ei. Multe din cele ce ar fi vrut să întreprindă împărăteasa, dar nu o lăsa coroana, întreprindea Curtea. Că doar nu de flori de cuc zicea Suvorov, spre sfârșitul vieții, că a fost de șase ori rănit în lupte și de douăzeci de ori rănit la Curtea împărătesei”⁴¹. Împărătesei îi plăcea luxul pentru care poporul rus plătea cu sărăcia: „Ambasadorii țărilor occidentale au fost cutremurați de strălucirea și rafinamentul Curții de la Petersburg. Cu toată zgârcenia sa, Ecaterina cheltuia pentru întreținerea Curții cam tot atât cât îi haleau războaiele cu turcii. Vicleană, isteată, bine informată despre sărăcia și mizeria poporului rus, Ecaterina din când în când orbea lumea cu bogăția și fanteziile Curții sale, astupând pentru un timp gurile rele și în interiorul și în afara țării. Șireata Curte își știa bine rolul în spectacolul jucat, și împărăteasa, recunoscătoare, nu mai înceta a le împărți moșii și palate”⁴².

Ecaterina cea Mică avea și ea o căsuță, așezată pe un mal stâncos al Nistrului, care, „năpădită de sărăcie și pustietate cum era, ea ținea totuși piept împrejurărilor, căci, oricum avea pereți, avea acoperiș, avea ușă și fereastră, de bine, de rău”⁴³. Ea apare în fața ofițerilor ruși „cu urme de funingine pe obraji, cu basmaua fugită pe ceafă de-o mult prea multă hărnicire, avea femeia ceva comic în felul ei de-a fi. Ceva ce te îndemna parcă să râzi, și numai ochii căprui, deștepți, plini de demnitate nu permiteau în nici un fel să fie luați în derădere” (...) „Avea o voce joasă, plină de unduire frumoase, ritmice, tulburătoare”⁴⁴.

Țăranca Ecaterina este personaj simbolic, întrunește toate calitățile poporului său care-și apără cu demnitate credința și existența, care suportă toate urgiile și nedreptățile unui război perfid a unor state străine. Idealul și speranța Ecaterinei din Ocolina era biserița din sat pe care o păzește cu pietate în toată perioada războiului și pe care o reconstruiește în final, o apără de indiferența oamenilor, care, împovărați fiind de nevoile aduse de război și în lipsa unui preot, încep să uite de credință. Ea se simte stăpână pe aceste meleaguri și nu părăsește satul, chiar atunci când cei mai înstăriți oameni, în frunte cu preotul satului, se retrag în codru, ea rămâne să-și apere cu demnitate credința, să păstreze lumina în biserița din vârful dealului, care „părea că se clatină, urmând din clipă în clipă să se prăbușească”. Îngrijorată de soarta copiilor orfani, pe care i-a adunat în jurul ei încă din timpurile când bântuise ciuma, Ecaterina face un lung pelerinaj, timp de două săptămâni, la mănăstirea Neamțului: „Ca să ajung la aceste sfinte lăcașuri, îi povestește starețului mănăstirii, am tot mers și mers pe jos, că, de la o bucată de drum, nici nu mai vedeam pe unde calc. Fiind încă primăvară și drumurile bolovănoase, iar pe-aici, pe

lângă munte și piatră se nimerește, am ajuns, iaca, de mi s-au umflat picioarele și sângerează. Dacă stau mult pe loc, rămân urme. De asta și nu mă încumet să pășesc pragul. Ca să nu fac urme”⁴⁵. La îndemnul starețului mănăstirii Paisie Velicikovski și a послушnicului Ioan, Ecaterina povestește despre necazurile ei, care sunt nu numai necazurile Ocolinei, ci ale întregii Moldove, își împărtășește îngrijorarea pentru sătenii care în lipsa unui preot își pierd încetul cu încetul credința. Ea își justifică lungul pelerinaj la mănăstirea Neamțului: „...Nainte vreme, ce-i drept, ai noștri o luau spre răsărit, decât spre apus, dar amu, de când cu războiul ista, m-am hotărât să-mi duc păcatele la cea mai îndepărtată mănăstire de care s-a auzit. (...) Doară-doară vom fi și noi auziți în ceruri. Că, dacă am căutat și nu am găsit într-un loc, să mergem să căutăm în altă parte. Scrie doar în cartea cea mare – *căutați și veți afla*”⁴⁶. După ce le povestește despre cele pătimate de oameni în război, ea mărturisește și despre grijile sufletului: „...lumea satului nostru a sălbăticit, părinte. Nici să audă de curat, de frumos, de sfânt... Își face de cap care mai de care, și trăind în mocirla aceea, m-am gândit într-o zi: da ce crezi? Mai trec un an, doi, trei – și să vezi cum ajungem iară păgâni...”⁴⁷. Zguduit de cele văzute și auzite, părintele Paisie îngenunchează în fața ei: „Vină, copilă, cu picioarele în ciubărașul ista. Afundă-le așa ostenite cum sunt, și lasă-mă să ți le spăl, pentru a îndeplini porunca... (...), așa cum «le-a spălat Mântuitorul ucenicilor săi picioarele»”⁴⁸. Cu ochii plini de lacrimi, în urma acestei sincere spovedanii, послушnicul Ioan cere blagoslovenia starețului să participe și el la refacerea spirituală a Ocolinei: „Dacă nu îi vom ajuta pe cei căzuți să se ridice, pentru ce-am mai sărbătorit noi azi Înălțarea Mântuitorului?”⁴⁹.

Așa începe să se reconstruiască biserica din Ocolina, ceea ce înseamnă și începutul unei vieți noi. „Orice construcție, scria Mircea Eliade⁵⁰, este un început absolut, adică tinde să restaureze clipa inițială, plenitudinea unui prezent care să nu conțină nici o urmă de «istorie». Bineînțeles, ritualurile de construcție pe care le întâlnim în zilele noastre sunt în bună parte supraviețuiri și este greu de precizat în ce măsură corespund unei experiențe în conștiința celor care le păstrează. Dar această obiecție este neglijabilă. Ceea ce ne interesează este că omul a simțit nevoia de a reproduce cosmogonia în construcții de orice natură ar fi ele; că această reproducere îl făcea contemporan cu momentul mitic al începutului Lumii și că simțea nevoia de a se reîntoarce cât mai posibil la acel moment mitic pentru a se regenera”. Ecaterina parcurge toată această cale de regenerare mitică a sa și a întregului sat pe care îl readuce la credință prin reconstrucția bisericii, și aducând aici un preot, pe послушnicul Ioan de la Neamț. În timpul profan, istoric, ea o păzește, încercând să mențină în biserică lumină, o populează cu copiii orfani, adunați de pe drumuri, pe care îi crește. Ecaterina săvârșește un ritual mitic. Când oamenii încep să se întoarcă de prin păduri la vetrele sale, ea pleacă la mănăstirea Neamțului unde se spovedește, se împărtășește și primește binecuvântarea starețului Paisie, se întoarce înapoi în Ocolina, unde reconstruiește biserica împreună cu послушnicul Ioan. Este un moment de regenerare mitică a poporului care a trecut prin urgiile unui război străin și începe acum o viață nouă. M. Eliade susține că „ritualurile de construcție presupun și ele imitarea mai mult sau mai puțin explicită a actului cosmogonic. Pentru omul tradițional, imitarea unui model arhetipal este o reactualizare a momentului mitic, când arhetipul a fost revelat pentru prima oară.

În consecință, și aceste ceremonii, care nu sunt periodice, nici colective, suspendă scurgerea timpului profan, durată și proiectează pe cel care le celebrează într-un timp mitic, *in illo tempore*⁵¹. Se deschide o nouă eră pentru toți cei ce vor vieții în acest lăcaș. „Construind templul nu se construiește numai Lumea, se construiește, de asemenea, și Timpul cosmic”⁵².

Părintele Ioan, după ce înfăptuise cea mai mare minune din viața sa, „o bisericuță albă cu crucea ridicată sus, să se vadă cât mai departe”, spunea în prima sa predică: „Soarta ne-a fost vitregă și grea. După atâta vărsare de sânge au prins a ni se pustii pământurile. Săracă ne este masa, posomorâtă ne este casa, maicile nu mai prind leagănele în cuiele bătute în grindină. Dar, cu toată sărăcia și toate necazurile, decăzuți nu ne putem socoti, căci Domnul s-a întors iară cu fața spre noi, dăruindu-ne acest sfânt lăcaș, iar acolo unde coboară binecuvântarea Domnului, acolo, firește, începe a încolți nădejdea în ziua de mâine”⁵³.

Dacă Ecaterina țărâna reprezintă arhetipul tradițional, înfăptuind un ritual mitic, Ecaterina țărița trăiește într-un timp istoric, profan. Ea nu cunoaște sacrificiul restabilirii primordiale, iar biserica este pentru ea o obligație în fața nobilimii de a asista doar fizic la slujba religioasă, ea, ca țăriță, fiind și protectoarea bisericii ruse: „Împărăteasa a binevoit să meargă și ea la biserică, iar asta însemna că trebuie să se prezinte toată Curtea”⁵⁴. În comparație cu bisericuțele din Ocolina sau Sălcuța, sfințite de suferințele credincioșilor, la Petersburg, „Catedrala, de curând sfințită, era rece și posomorâtă, de parcă ar mai rămânea în schele”⁵⁵. Împărăteasa se plictisea în biserică: „Deși era, potrivit orânduielilor introduse de Petru cel Mare, și capul bisericii, nu pune mare preț pe credință ca atare și, stând în jilțul său, se distra, urmărind cu coada ochiului tabăra dușmanilor ce-i făcuseră atâta sânge rău viteazului Potiomkin”⁵⁶. Desigur că apărarea credinței unui popor creștin nu este pentru ea decât un pretext care ar justifica hotărârea de a duce războiul pe un teritoriu străin. Felul în care ea realizează această misiune se reliefează în roman clar. Bisericile din satele Moldovei, distruse, arse din temelie împreună cu oamenii ce-și găsesc în ele adăpost, atât în Ocolina, cât și în Sălcuța, sunt reconstruite de credincioșii moldoveni, ce înfăptuiesc prin acest gest un act de regenerare, de supraviețuire care nu mai este istorie, ci reprezintă sacralitatea unei vieți tradiționale, o construcție nouă fiind și începutul unei vieți noi. Construcția unei biserici este și o reactualizare a timpului mitic. Cât despre apărarea unui popor creștin, precum proclama împărăteasa, nu poate fi vorba. Important era țelul suprem, precum reiese, mai ales, din dialogul dintre boierul Movilă și Potiomkin, pe care nu-l interesează dispariția unui sat, precum Sălcuța: „...satele se fac și se desfac, îi spune acesta boierului Movilă, venit să caute apărare, satele pustii de oameni și biserici – se mută dintr-un loc în altul, așa cum ne vine nouă la socoteală. Satele se vând și se cumpără, așa cum se vând și se cumpără moșiile pe care au fost ele așezate...”⁵⁷. Cuvintele boierului moldovean, întristat de cele ce se întâmplă, care-i spune că „satele nimicite, șterse de pe fața pământului, nu se pot întoarce cu nici un preț”, nu-l impresionează pe feldmareșal. Potiomkin asculta „cu fruntea ridicată sus” cum cei „o sută de țărani, desculți și dezbrăcați, lipiți de peretele sfântului lăcaș, îngheață unul câte unul”, cum un popă creștin colindă după ajutor, înghețând de frig pe drumuri. El trăiește în timpul său istoric, iar scopul final, declarat în acel moment de durere a unui popor, este pe cât se poate de dur. El îi

aruncă cu nepăsare lui Movilă: „Am jurat să șterg de pe fața pământului Imperiul Otoman și nu voi părăsi această lume până nu-mi voi îndeplini datoria”⁵⁸. Replica boierului demască adevăratele intenții ale Imperiului pe care-l reprezintă Potiomkin, căruia puțin îi pasă că odată cu biruința rușilor asupra Imperiului Otoman ar putea să dispară poporul creștin al Moldovei: „Mă tem, spune Movilă, că sărmana noastră țărișoară nu va putea răzbate până la acele zile mari... Și creștini fiind cu toții, voi veți sărbători acea mare biruință, iar noi ne vom duce pe urma aceluia sătuc...”⁵⁹.

În tot acest răstimp, la Curtea împărătesei se petrece, se leagă și se dezleagă intrigă amoroase.

O semnificație aparte îi revine în acest context culorii *albe*, care „aici nu e atât o culoare cât un destin”, ce simbolizează conștiința și calitățile sufletești ale acestui popor. Ecaterina cea Mică insistă ca biserica reconstruită cu atâtea eforturi să fie de culoare albă. În minutele de reculegere sau când participă la un eveniment sacru sau când apare, de exemplu, pentru prima dată în fața ofițerilor ruși, îmbracă o năframă albă. Ea îl înfruntă cu încăpățănare pe părintele Ioan, care, de la munte fiind, nu înțelege cum o biserică „făcută din stejar” poate fi albă. Pentru ea însă culoarea albă are o semnificație aparte: „Țărancă din câmpie, ea, ca toată lumea de unde a răsărit, nu vedea cu ochi buni o casă care să nu fie albă. În case de lut date cu var, și-au trăit traiul buneii, viețuiesc și ei cu părintele într-o asemenea căsuță. (...) Cu cât casa e mai albă, cu atât e mai cinstită, mai vrednică – așa a fost de când lumea...”⁶⁰.

Albă a fost și biserica din Ocolina. „Alba iarna când cădeau peste dânsa fulgi mășcați și moi, ningând-o cu turla cu tot; alba în toiul verii, când soarele, topindu-se în pereții văruși, o făceau să lumineze...”⁶¹.

În finalul romanului, aceiași soldați din armata rusă, întorcându-se în „matca hotarelor sale”, peste Nistru, au auzit bătaia clopotelor bisericii din Ocolina, construită din temelii de Ecaterina și părintele Ioan, rânduit aici preot de către starețul Paisie Velickovski, „își scoteau șepcile, își făceau semnul crucii, căutând îndelung în zare, până ce deslușeau, pe un vârf de deal, o albă bisericuță. Se minunau ei între ei:

– Ia-te’ moldovenii iștea! Au pornit mai din nimic și până unde au ajuns!

– D-apoi că așa-i zodia sufletului... Cu cât mai adânc îi îngropi, cu atât mai înalt se înalță!”⁶².

Opera lui Ion Druță a apărut în spațiul literar basarabean la sfârșitul anilor '50 ai secolului trecut și a fost apreciată de către cititori, dar primită cu anumite rezerve de autoritățile comuniste, deoarece ea nu se încadra în preceptele ideologiei realismului socialist dogmatizat. Scriitorul s-a situat pe pozițiile valorilor etno-naționale, constituite de-a lungul istoriei. Aflându-se în opoziție cu ideologia propagandistică a regimului comunist totalitar, el este nevoit să părăsească Chișinăul și se stabilește cu traiul la Moscova, asigurându-și, într-un fel, identitatea artistică. A avut tăria și curajul de a spune adevărul istoric. A scris despre credința în Dumnezeu într-o perioadă când ateismul era o politică de stat. Investigațiile etno-psihologice și spirituale au constituit o problemă esențială a operei drugiene. Problemele istoriei, destinul istoric al personajelor, istorismul, ca modalitate de redare a specificului unei epoci, ca indice concret al timpului în care se desfășoară acțiunea, sunt trăsături inconfundabile ale operei lui Ion Druță. Romanul *Biserica Albă* se înscrie în acest context.

NOTE

- 1 În folclorul bucovinean au fost înregistrate și publicate în cartea profesorului Valerie Zmoșu *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2006, cântece de cătanie din perioada austriacă și cea a primului și a celui de-al doilea război mondial: „Foaie verde de trifoi/ Ardă-l focul de război/ Că a fost și pe la noi” sau „Împărate, împărate,/ Pune pace, nu te bate./ Împărat cu ochii verzi./ Nu te bate-n patru părți/ Că-mi omori feciorii toți”, p. 189–199.
- 2 Ion Druță, *Scrieri*, vol. 3, Editura Hiperion, Chișinău, 1990, p.52
- 3 Într-o convorbire, care am avut-o la Moscova la începutul anilor '80 ai secolului trecut, scriitorul a confirmat faptul că tot ceea ce a scris, a fost scris mai întâi în limba română. Încercasem să precizez acest amănunt deoarece lucram atunci la teza de doctorat, în care cercetam particularitățile lingvo-stilistice ale traducerilor artistice din limba română în limba rusă și posibilitățile lingvistice ale limbii ruse de a păstra nuanțările stilistice ale limbii române. A fost o încercare de a pune un început de poetică comparată. Teza a fost realizată mai ales în baza traducerilor din opera lui Ion Druță care dădeau posibilitatea de a cerceta fenomenul traducerii reieșind din trei aspecte: traducerea realizată de un vorbitor nativ de limba rusă, traducerea autorizată de scriitor și traducerea realizată de autor. Un alt aspect al cercetării l-a constituit problema bilingvismului artistic, fenomen frecvent în acea perioadă, caracteristic mai multor scriitori din republicile unionale sovietice, printre care și renumitul scriitor chirghiz Cinghiz Aitmatov, ale cărui opere sunt cunoscute și cititorului român. În limba română a apărut în 1989 la Editura Albatros o selecție de nuvele și microromane în traducerea lui Nicolae Iliescu. Ediția a fost remarcată de diferiți critici literari și scriitori români ca L. Ulici, T. Nicolescu, V. Cristea. Mai târziu, au apărut în limba română aproape toate operele scriitorului chirghiz. Ele au fost cunoscute în întreaga lume, mai ales romanele *O zi mai lungă decât veacul* și *Eșafodul*. Istoricul și criticul literar Mihai Cimpoi consideră că: „Bilingvismul exercită asupra scriitorului basarabean teroare, înstrăinând și neantizând limba română și chiar dacă Ion Druță a acceptat limba rusă ca a doua limbă a scrisului său (aceasta fiind și o stratagemă pentru a-și publica și edita cărțile la Moscova în ciuda neacceptărilor la Chișinău), faptul nu a trecut fără consecințe negative grave asupra românei lui. Druță o fi cunoscut în fața limbii ruse, același complex ca și Cioran în fața francezei («Prin rigiditatea ei, prin suma de constrângeri elegante, pe care le reprezintă, limba franceză îmi apare ca un exercițiu de asceză sau mai degrabă ca un amestec de cămașă de forță și de salon».) și o fi fost întărit în convingerea că „nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Asta și nimic altceva înseamnă patria” (Emil Cioran, *Eseuri*, București, 1988). Astfel, stabilirea limbii originalului era o problemă principială, care hotăra direcția și esența cercetării. Menționez că însăși momentul vorbește de la sine despre tragedia prin care a trecut scriitorul, nevoit să-și părăsească țara de baștină, din cauza atrocităților comuniste de la Chișinău.
- 4 Andrei Hropotinschi, *Problema vieții și a creației*, Editura Literatura Artistică, Chișinău, 1988, p. 281.
- 5 Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească, București, 1920, p. 27.
- 6 Ion Druță, *ibidem*, p.10.
- 7 *Ibidem*, p.11.
- 8 Idem.
- 9 Idem.
- 10 Idem.
- 11 Ion Druță, *ibidem*, p.20.
- 12 *Ibidem*, p. 11.
- 13 Idem.
- 14 Idem.
- 15 Ion Druță, *ibidem*, p.12.

- 16 *Ibidem*, p. 20.
- 17 *Ibidem*, p. 21.
- 18 *Ibidem*, p. 12.
- 19 *Ibidem*, p. 18.
- 20 *Ibidem*, p. 10.
- 21 *Ibidem*, p. 11.
- 22 *Ibidem*, p. 12.
- 23 *Ibidem*, p. 15.
- 24 *Ibidem*, p. 16.
- 25 *Ibidem*, p. 9.
- 26 *Ibidem*, p. 25.
- 27 *Ibidem*, p. 26.
- 28 *Ibidem*, p. 95.
- 29 *Ibidem*, p. 32.
- 30 *Ibidem*, p. 29.
- 31 *Ibidem*, p. 36.
- 32 *Ibidem*, p. 53.
- 33 *Ibidem*, p. 32.
- 34 *Ibidem*, p. 55.
- 35 Haralampie Corbu, *Dincolo de legendă și mit. Studii. Eseuri. Atitudini*, Editura Cartea Moldovei, Chișinău, 2004.
- 36 Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Editura ARC, Chișinău, 1997, p. 180.
- 37 Ion Druță, *ibidem*, p. 27.
- 38 *Ibidem*, p. 272.
- 39 *Ibidem*, p. 39.
- 40 *Ibidem*, p. 40.
- 41 *Ibidem*, p. 70.
- 42 *Ibidem*, p. 69.
- 43 *Ibidem*, p. 54.
- 44 Idem.
- 45 *Ibidem*, p. 271.
- 46 Idem.
- 47 Idem.
- 48 Idem.
- 49 *Ibidem*, p. 49.
- 50 Mircea Eliade, *Mitul eternei reînnoierii*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 77.
- 51 *Ibidem*, p. 76.
- 52 *Ibidem*, p. 78.
- 53 Ion Druță, *ibidem*, p. 361.
- 54 *Ibidem*, p. 54.
- 55 Idem.
- 56 Idem.
- 57 *Ibidem*, p. 145.
- 58 Idem.
- 59 Idem.
- 60 *Ibidem*, p.
- 61 Idem.
- 62 *Ibidem*, p. 362.

SUMMARY

Ion Druță started writing the novel *The White Church* in 1975 (1975–1981 and 1986–1987), on the occasion of the two-hundredth anniversary of the annexation of Bucovina by the Habsburg Empire, during a period when other priorities were at the fore, the younger generation has already adopted a different history, and the borders between European countries had a wholly different configuration. The writer evoked the historical drama of his nation, which was passed over in silence at the time, having become a “forbidden history”.

The novel tackles the complex problem of relations between the major empires of the eighteenth century – Habsburg, Russian and Ottoman, which all laid claim to the mouths of the Danube, the Black Sea, the Bosphorus Straits, and the Dardanelles. The Romanian Principalities, Moldavia and Wallachia, stood in the way of these geopolitical and strategic ambitions.

The two Catherines, the main characters, form a contrast whereby the situations in the two countries – an empire and a land genuinely left unprotected – are thrown into relief. In the palaces of Petersburg, Catherine the Great, the Tsarina, a historical character, decides the fates of nations and Catherine the Little, a peasant from Ocolina, a village on the right bank of the Dniester, a symbolic character, who by her moral purity and faith is left to preserve and defend from the ravages of war the spirituality of those oppressed by fate. Both characters constitute the essence of the main conflict: on the one hand, the Russo-Turkish War unleashed by the Empress of Russia, which is fought in Moldavia, a conflict that involves a series of Russian historical figures; and on the other hand, the destructive effects of war and the destiny of a nation wracked by historical adversities.

Compositionally, the novel contains three narrative threads, which successively portray the events that take place in Moldavia: 1) the migration of the Bucovinians in 1774 to Jassy and the monasteries of Moldavia, and the fate of the Moldavian villages, transformed into theatres of war; 2) events at the Court of Petersburg, preparations for the War of 1878, the life and amorous intrigues of the Empress, the glittering parties at the Court of Catherine, and the chaos of passionate political conflicts at the Court; 3) events at Neamtz Monastery, where the Abbot, Paisie Velichkovsky meditates on the role of Christian faith and morality as a means of spiritual and national resistance for the Moldavians.

Ion Druță's work was published in the Bessarabian literary milieu in the late 1950s and was appreciated by readers, but met with a certain reserve on the part of the communist authorities. Finding himself in opposition to the propagandistic ideology of the totalitarian communist regime, he was forced to leave Chisinau and moved to Moscow, where, in a way, he was able to preserve his artistic identity. He had the strength and courage to tell the historical truth. He wrote about faith in God during a period when atheism was a state policy.

PERSONALITATEA LUI GREGOR VON REZZORI ÎN CONTEXTUL TRADIȚIEI CULTURALE EUROPENE

Tatiana Basneak

Cernăuți

În ultima perioadă, creația bucovineanului Gregor von Rezzori (1914–1998) atrage atenția istoricilor literari mai mult decât în timpul vieții scriitorului. Evident, popularitatea lui Gregor von Rezzori (publicațiile sale în revistele mondene ilustrate, critica adresată publicului german, comportamentul său specific ș. a.) a influențat condiționat succesul său literar. Atenția noastră se concentrează asupra cauzelor procesului lobbyistic, dependent de perceperea ideilor artistice rezzoriene de către publicul european inteligent; asupra comentariilor subiective ale textelor scrise de către Rezzori și ale personalității sale, concepută de noi într-o legătură strânsă cu „mistificarea” literară a vieții scriitorului. Cercetările științifice contemporane întreprinse de către H. Bergel, A. Corbea-Hoisie, C. Magris, I. Musienko, H. Neumann, P. Ryhlo, K. Jaštal reprezintă o bază științifică care ne permite să vorbim despre imaginea mult-puțin obiectivă a acestui scriitor.

Gregor von Rezzori.

Gregor von Rezzori s-a născut și a trăit, în primii ani ai copilăriei sale, în condițiile multiculturalității bucovinene. Sentimentele rezzoriene, legate de ținutul natal, sunt exprimate în felul următor: „Fără de el este imposibil să mă imaginez, să mă înțeleg, fără de el eu singur, nu mă pot închipui”¹. Și aceasta a avut loc în condițiile în care Rezzori a părăsit în 1923 orașul Cernăuți, pentru a-și continua studiile gimnaziale în orașul Kronstadt (astăzi Brașov, România), apoi la Viena.

Orașul natal, cu timpul, a devenit pentru Rezzori un mit cu care el a trăit toată viața. În anii despărțirii de toposul mitic, „ imaginea adevărată a lui (a Cernăuțiului – n. n.) a devenit neînțeleasă”². Acest lucru i-a permis lui Rezzori „să inventeze propriul său Cernăuți”³. Coloritul internațional al acestei ficțiuni a făcut ca opera scriitorului să fie inedită și a constituit acel substrat din care au apărut *Maghrebinsche Geschichten* (Istoriisirile din Magribinia), *Hermina din Tschernopol*, *Memoriile unui antisemit*, *Flori pe zăpadă* și o mulțime de nuvele din seria „magribină”, în care realitatea cernăuțeană, în majoritatea cazurilor, pare a fi deformată, aflându-se sub influența mistificării tradiționale a copilăriei păstrate în conștiința matură a scriitorului.

Analizând personalitatea lui Gregor von Rezzori în contextul european, nu trebuie ignorat acel fundal istoric în baza căruia s-a format toată cultura europeană. La începutul secolului al XX-lea, Europa de Est era alcătuită dintr-o mulțime de fragmente ale imperiilor istorice, fapt care modifica modul de viață tradițional al popoarelor, lăsându-i pe foștii locuitori ai imperiilor, inclusiv și etniile din Bucovina, să caute noi modalități de autoidentificare. Membrii comunităților fărămițate au luat-o care încotro. Unii, conștientizând imposibilitatea soluționării problemei dependenței spirituale de lumea care a dispărut și rămânând doar cu sentimentele nostalgice, au început să le descrie prin mijloacele ficțiunii artistice. Aceasta se referă, mai ales, la acei autori care se simțeau confortabil în „corabia sub pânze de toleranță”⁴, care era Austria în „veacul său de aur”, și care, pe neașteptate, au nimerit în afara ei.

„Debutul” ucrainean al lui Rezzori ca scriitor a avut loc doar în 1997, datorită primei traduceri în limba ucraineană, realizată de către cernăuțeanul P. V. Ryhlo. Este vorba de una dintre cele mai timpurii și populare opere, în orice caz în timpul vieții autorului, și anume, *Maghrebinsche Geschichten* (1953). Citită pentru prima dată în eter, direct, în timp de seară, opera povestea istoria „măreței și slăvitei țări Magribinia”⁵. Această istorie era compusă din bancuri, anecdote și minciuni. Adevărul este, că această antologie nuanțată, apărută în urma influenței atmosferei multiculturale din Bucovina austriacă, a format temeliile creației ulterioare a lui Rezzori, îndreptând-o într-o direcție nostalgică, necunoscută, simplă, nici într-un caz fanatică, dar plină de distracții și iubire față de ținutul natal, reprezentând fundalul majorității operelor sale. Ținutul natal, în care Rezzori și-a petrecut copilăria, este numit de către cercetători „acumulatorul” scriitorului⁶. Din amintirile sale din copilărie, „din pământul său, iarba, semințele, pădurile, munții, norii și cerul bucovinean”⁷, scriitorul a acumulat energie artistică, material și curaj, transformând Cernăuțiul iubit în Tschernopol⁸ – metropola creației sale. Din „frumusețea sa, meleagurile și originalitatea sa” și „poporul său, care se compune nu dintr-o singură națiune, nu dintr-o singură confesiune, nu dintr-o singură limbă, dar care, oricum, va rămâne un singur popor cu o mentalitate deosebită”⁹, s-a format fantezia furtunoasă a lui Rezzori.

Oamenii îl numeau „eretice vesel” și „ispititor dumnezeiesc”, cel mai elegant cosmopolit și bonvivant, povestitor de neîntrecut și un neobosit creator de mituri¹⁰. El era un om curios, iubitor de oameni și niciodată nu părea insuportabil. Și chiar dacă acest *Prometeu rușinos* și inteligent¹¹, care povestea o mulțime de istorii umoristice, niciodată n-a fost un om simplu, dar totdeauna simpatic, cei ce-l

înconjurau se simțeau în prezența scriitorului ca la examen¹². În afară de faptul că Gregor von Rezzori era un scriitor lucid, autor al multor cărți, care erau în fruntea listelor celor mai populare opere literare europene, universul său artistic nu se limita doar la talentul de romancier. El era și un pictor înzestrat, ceea ce ne demonstrează ilustrațiile autorului din *Maghrebinsche Geschichten*. El era și un bun ziarist german, care a descris într-un mod competent atât procesul de la Nürnberg, cât și rețetele bucătăriei de la „Magrib”. În afară de aceasta, el și-a încercat propriile sale forțe și ca artist, fiind, de exemplu, partenerul Brigitei Bordeaux în filmul *Viva Maria*. În felul acesta, sinteza artelor, ce s-a împletit și s-a completat una pe alta, avea o mare influență asupra autorului și-l impuneau să fie un participant activ al mișcării culturale europene.

Rezzori n-a renunțat niciodată la plăcerile lumesti. El avea multe lucruri, la care majoritatea scriitorilor europeni puteau doar să viseze: o popularitate scandaloasă, băuturi scumpe, automobile, femei. De aceea, luând în considerație valoarea estetică a operelor sale, majoritatea criticilor considerau că operele scriitorului erau „mai inteligente decât autorul însuși”¹³. Și chiar dacă manierele specifice ale scriitorului erau menite să ascundă adevărata lui ființă, oricum, această apreciere pare, într-o oarecare măsură, subiectivă.

Mai mult decât atât, relațiile dintre scriitor și cititorii lui europeni păreau complicate din cauza viziunii caracteristice scriitorului, fapt care a fost descris de către Rezzori în felul următor: „...Sunt lucruri în operele mele, care nu pot fi înțelese de către cititorul german contemporan, în schimb, ele sunt înțelese doar de acei oameni, care provin, ca și mine, din lumea austriacă multinațională a Bucovinei”¹⁴. De aceea, considerăm că pentru a cerceta problema în cauză trebuie să acordăm mai multă atenție acestor adevăruri literare.

După apariția glumelor brutale din *Maghrebinsche Geschichten* și a satirei înțepătoare din *Hermina din Tschernopol*, oamenii care erau dominați de mitul despre o lume fericită și fără de nori, fondatorii „legendei despre imperiul din povești de pe Dunăre”¹⁵, care ar fi trebuit să simtă o legătură spirituală cu Rezzori, l-au numit, în schimb, un om care „aduce gunoi în propriul său cuib” (Nestbeschmutzer), transformându-l într-o „mlaștină de la care miroase urât și-n care se sparg bulbuci umpluți cu gaze otrăvicioase”. Critici de felul acesta au mai fost adresate lui Rezzori. Pe de altă parte, toate aceste lucruri mărturiseau mai mult despre dorința încăpățânatului Rezzori de a rămâne un provocator obraznic și nu un îndrăgît al publicului de rând. Termenul „magribin”, ce-l caracteriza, era mai mult un compliment decât un element al criticii. Suferind în urma dispariției patriei sale imperiale, Rezzori a transformat-o într-o țară literară utopică – Magribinia. Fiind în căutarea unei identități statale noi, el așa și n-a fost înțeles de către cititorul european, deoarece „vorbind ca un neamț, el manifesta o activitate negermană”¹⁶. De fapt, aceasta este principala trăsătură a scriitorului. În schimb, o mulțime de cercetători americani, italieni și români îl consideră pe Gregor von Rezzori ca fiind un reprezentant de vază al scriitorilor postbelici din secolul al XX-lea și „ultimul maestru al pământurilor coroanei austriece”¹⁷.

După cum știm, scriitorul a trăit mulți ani în afara mediului germanofon¹⁸, și anume, în Donnin, lângă Florența, în provincia italiană Toscana, unde au fost scrise cele mai valoroase opere, începând cu romanul *Moartea fratelui meu Abel*

(Der Tod meines Bruders Abel, 1976). Acest text este considerat ca fiind capodopera lui Gregor von Rezzori. Sfârșitul creației sale este legat de „ultimul manuscris” „Kain” (*Kain. Das letzte Manuskript*), care a fost publicat postmortem. Acest manuscris a fost numit de Rezzori, când acesta încă era în viață, o autobiografie a tuturor operelor sale.

Nuwelele rezzoriene, scrise la persoana întâia, sunt percepute ca amintiri autentice. Prezența elementelor „autobiografice” în majoritatea operelor scrise de către Rezzori creează anumite dificultăți pentru cititorii care nu percep deosebirea dintre realitate și ficțiune. Pe de altă parte, astăzi este evident faptul că în operele scriitorului erau prezente anumite elemente ale stilisticii postmoderne, ceea ce ne permite să apreciem creația lui Rezzori ca fiind reprezentativă pentru postmodernismul european timpuriu.

Însuși autorul numește operele sale, scrise la persoana întâia, „autobiografii ipotetice”, accentuând în felul acesta, că folosirea amintirilor și a evenimentelor istorice a fost selectivă. El își exprimă propriile sale păreri în privința romanului *Moartea fratelui meu Abel* în felul următor: „Autorul trebuie să scrie autobiografii ipotetice, deoarece necesitatea cititorului în adevăruri e foarte mare, chiar și în cazul ficțiunilor”¹⁹. Pe de altă parte, dreptul scriitorului la ficțiune, în majoritatea cazurilor, nu este luată în considerație de către cititorii dezorientați, după spusele lui K. Verner, de ideile rezzoriene contradictorii.

Și chiar dacă Rezzori scria liber despre viața sa, numindu-se „persoană neascunsă”²⁰, nu este întâmplător faptul că criticul J. Peters l-a numit omul care povestește bancuri, dorind să se îndepărteze de atenția altora²¹, aidoma încercărilor de a ascunde miturile copilăriei sale, Bucovina și orașul Cernăuți, de oameni străini, camuflându-le sub forma unor denumiri inventate și glume caraghioase.

Autorul, care și-a trăit viața în diferite forme statale (Imperiul Habsburgic, Regatul României, Republica Austriacă, al treilea Reich, Germania postbelică și Italia), a înțeles cu timpul, că soarta sa a fost determinată de nașterea „nelegitimă”. Văzând lumina zilei într-o familie nobilă, cu o jumătate de an înaintea primului război mondial, și trăind primii patru ani în afara hotarelor Bucovinei, el „a fost născut prea târziu și prea devreme” (Spät – und Nachgeborene), fiind un urmaș al timpului neliniștit, vulgar și lipsit de splendoare²². Această „naștere târzie” îi permite să se identifice în exclusivitate cu Bucovina multinațională. Structura mitului personal al lui Rezzori e făcută în așa fel, încât se pare că refuzul mitului este ireal și letal. Nu este întâmplător că autorul compară sfârșitul lumii vechi cu moartea timpurie a surorii sale, crezând că pricina acestei morți este încercarea ei de a refuza la mitul trecutului. El edifică această sentință sub forma unei maxime: „Cred că refuzul ei de la mitul trecutului i-a surpat energia vitală”²³.

Conștientizând faptul imposibilității trăirii unei vieți în afara acestui mit, concomitent cu aceasta – a trăirii doar în conformitate cu legile lui – Rezzori găsește ieșirea din situație în forma creației, numindu-se pe sine „strângător de epoci” (Epochenschlepper), având în vedere „camuflarea anacronică a realităților contemporane cu elemente, care sunt caracteristice epocii anterioare”²⁴. Cu ajutorul acestui mit, Rezzori parcă încearcă să explice aspirația sa spre amintirile despre Cernăuțiul postbelic, despre Bucovina habsburgică și despre Austria crăiască, care „într-o zi înghețată și curată de martie din Viena a anului 1938”²⁵,

după alipirea Austriei la Germania nazistă, a nimerit de partea cealaltă a vieții lui împărțită în două jumătăți. Această jumătate pierdută Rezzori o căuta în operele sale. De exemplu, în romanul *Moartea fratelui meu Abel*, Rezzori scrie: „Eu, ca un adept al lui Aristofan, caut o parte pierdută din mine. Ea a fost pierdută într-un fel... Eu caut acea Europă, care a fost cândva europeană”²⁶. Mai târziu, în autobiografia sa *Pe urmele mele*, Rezzori scrie: „Peste o zi eu am văzut o altă Vienă. Lumea s-a schimbat. Deseori mă întristez când îmi dau seama cât de complicat e să demonstrezi că e real să simți începutul unei ere noi într-o singură zi. Dar, eu am simțit acest lucru, de parcă au existat și alte lumi. Eul meu de ieri s-a întors cu fața spre legendă”²⁷. De aceea, orașul Cernăuți a rămas în ziua de ieri.

Rezzori nu se aseamnă cu contemporanii săi. Comunitatea literară din Germania postbelică era politizată și cerea de la scriitorii opere cu un caracter ideologic²⁸. Poporul de rând, însă, cerea o artă mai simplă pentru înțelegerea lui, care ar propaga ideile fericirii generale, ceea ce înseamnă că poporul cerea kitsch. De aceea, cheia succesului consta în „îmbinarea seriozității cu bancurile”²⁹. Acest lucru este demonstrat și de faptul că publicul german era pasionat și de contemporanul lui Rezzori, caricaturistul, scriitorul, pictorul și actorul Lorient (numele adevărat Viktor von Bülow, 1923). Acești doi maștri ai umorului sunt considerați „spirite comune care, făcând abstracție de biografia, stilul de viață și proveniența lor, au avut un mare talent, un simț umoristic specific, o eleganță lingvistică și retorică aparte”³⁰. Popularitatea lui Lorient în Germania se datorează, în primul rând, mentalității sale germane. Pe lângă aceasta, Lorient se adresa lumii contemporane lui, despre care a și desenat o mulțime de caricaturi. Acest lucru constituie marea diferență dintre pozițiile literare ale lui Lorient și Rezzori.

Viziunea propusă de către autorul „Magribiniei” n-a putut găsi în Germania de atunci propriul său cititor și propria sa critică literară autentică. Mediul literar, în marea lui majoritate, n-a putut înțelege sensurile adânci ale textelor rezzoriene, mulțumindu-se doar de imaginea din exterior a bancurilor și de primitivismul lor înșelător. De aceea, devine clară taina popularității *Maghrebinsche Geschichten*, cititorii lui, procurându-i toate cărțile din prima ediție. În schimb, această popularitate n-a putut atrage atenția criticii oficiale.

Această situație l-a întristat pe Rezzori³¹ și i-a impus să-și schimbe cardinal vectorul genurilor literare. În operele care au urmat, scriitorul ridică și mai sus ștacheta literară, complicând pasajele umoristice, punând accentul pe ironie, adresându-se unui cititor inteligent. De aceea, pe autorul care a scris mai mult de 20 de cărți, cu o tematică diferită, l-au uimit cuvintele unui critic literar din München³², care a spus că „de când Rezzori a scris *Maghrebinsche Geschichten*, autorul continuă să meargă în aceeași direcție”³³. Deci, subiectivismul criticii germane a fost atât de neschimbător, încât operele lui Gregor von Rezzori n-au avut nici o șansă de a fi supraapreciate.

În viața sa scriitorul a jucat o sumedenie de roluri (în afară de scriitor, ziarist și pictor, el era și vânător, fiu, frate, soț, părinte) și a făcut din „povestitorii” acestor roluri – eroi ai operelor sale. Ei, desigur, că erau „trup din trupul creatorului lor”, dublând chiar anumite fragmente din biografia lui. Acest lucru era caracteristic majorității scriitorilor de atunci, însă, din anumite cauze, criticii literari îi reproșau deseori lui Rezzori anume această manieră de a prezenta lucrurile. Răspunsul la

această întrebare îl găsim în paradigma din Magrib: cu ajutorul naratorilor la persoana întâia autorul cerceta propria sa realitate³⁴, prezentând programul său literar. În ceea ce privește hiperbolizările literare, Rezzori le explica în felul următor: „Eu sunt scriitor, fiindcă hiperbolizez. Eu nu numai că am dreptul, dar și sunt obligat să fac acest lucru”³⁵. Datorită hiperbolizărilor comice, datorită ironiei dominante și, după cum spunea Rezzori la sfârșitul vieții sale, datorită „urii cu unele calități spirituale” („Hass” der „gut gelaunt (en)” „Art”)³⁶, autorul intenționa să diminueze influența epocii pierdute și să nu permită ca el să se dizolve singur în realitățile sumbre ale primei jumătăți a secolului al XX-lea. În felul acesta, el și-a ales o metodă de sinesalvare. Ironia din sufletul său, care protesta împotriva lucrurilor vulgare, a putut crea, în afară de vorbe îndrăznețe și umoristice, în afară de mormăitul neputincios, adevărate capodopere care au fost traduse în mai multe limbi europene, ceea ce demonstrează că scriitorul era foarte creativ.

Toată viața sa scriitorul „se străduia să folosească cât mai bine acel teazar îndoielnic”, pe care l-a primit de la „orașul cunoscut în toată lumea, în care – conform autorului – ca într-un cazan de topit fierbeau o mulțime de grupuri etnice, lingvistice, profesionale, de temperament și de obiceiuri, topindu-se într-un amestec de vagabonzi”³⁷. Se pare că autorul s-a lăsat influențat, ca un erou implicit al operelor sale, în atmosfera zilelor obișnuite, petrecute în Cernăuțiul postbelic. Spațiul narativ deosebit, creat de către scriitor, este în permanență dominat de Bucovina, ca o zonă spirituală transformată în literatură. Un asemenea devotament față de toposul specific se aseamănă cu cel din operele lui W. Faulkner. Unele coincidențe pot fi observate și în tematica autorilor, care vizează problemele noii generații. Această generație a devenit jertfa conflictului dintre legenda elegantă a trecutului și realitatea contemporană³⁸, dintre lumea reală și cea inventată, care de fapt constituie esența viziunii postmoderne. În opera lui Rezzori acest conflict s-a transformat într-o trăsătură a creației. Viziunea ironică a lui Gregor von Rezzori privind valorile vitale moderne, echilibrarea continuă între fantezie și realitate, mistificarea propriei sale biografii, ale cărei elemente pot fi găsite în toate operele scriitorului, componentele intertextuale și, în sfârșit, specificul spațiului narativ, ne permit să vorbim despre acest autor ca despre un scriitor clasic al secolului al XX-lea, ca despre un reprezentant de vază al aceluși context european, fără de care practica literară contemporană ar părea incompletă.

(Traducere din limba ucraineană de Marin Gherman)

NOTE

- 1 *Die Epiphanie des Balkans. Gregor von Rezzori im Gespräch mit Hanjo Kesting*, Die Horen. Zeitschrift für Literatur, Kunst und Kritik, 35. Jahrgang, Band 3/1990, Ausbäge 159, S. 33.
- 2 Gregor von Rezzori, *Blumen im Schnee*, München-Augsburg, Goldmann Verlag, 1989, S. 295.
- 3 *Ibidem*, S. 296.
- 4 Igor Cehovski, *Cernivți – kovceg pid vitrâlamy tolerantnosti: Istorycyni studii bahatokulturnoho etnorelihiinoho fenomenu v jentri Evropy*, Cernivți, Editura Ruta, 2004, p. 8.

- 5 Gregor von Rezzori, *Magribinski istorii. Anekdoty, jarty, nebylyți*, traducere de Petro Ryhlo, Cernăuți, „Molodyi bukovineț”, 1997, p. 5.
- 6 Peters Jürgen, *Gregor von Rezzori*, Welfengarten. Jahrbuch für Essayismus [Hrsg. von L. Kreutzer und J. Peters], Hannover, Revonnah Verl, 9/1999, S. 72.
- 7 Hans Bergel, *Bukowiner Spuren. Von Dichtern und bildenden Künstlern*, Aachen, Rimbaud, 2002, S. 38.
- 8 Gregor von Rezzori, *Ein Hermelin in Tschernopol. Ein maghrebinscher Roman*, Hamburg, Rowohltverlag, 1958, 432 S.
- 9 Gregor von Rezzori, *Blumen im Schnee*, München-Augsburg, Goldmann Verlag, 1989, S. 42.
- 10 P. V. Ryhlo, *Magribinskij mifotvorets/ Gregor von Rezzori, Magribinski istorii. Anekdoty, jarty, nebylyți*, Cernăuți, „Molodyi bukovineț”, 1997, p. 165.
- 11 Peters Jürgen, *Gregor von Rezzori*, Welfengarten. Jahrbuch für Essayismus [Hrsg. von L. Kreutzer und J. Peters], Hannover, Revonnah Verl, 9/1999, S. 78.
- 12 *Ibidem*, S. 80.
- 13 *Ibidem*, S. 79.
- 14 *Die Epiphanie des Balkans. Gregor von Rezzori im Gespräch mit Hanjo Kesting*, Die Horen. Zeitschrift für Literatur, Kunst und Kritik, 35. Jahrgang, Band 3/1990, Ausgabe 159, S. 25.
- 15 D. V. Zatonskyi, *Šleah cerez XX stolittea. Statti pro nimețkomovni literaturı*, Kiev, Editura Dnipro, 1978, p. 240.
- 16 *Die Epiphanie des Balkans. Gregor von Rezzori im Gespräch mit Hanjo Kesting*, Die Horen. Zeitschrift für Literatur, Kunst und Kritik, 35. Jahrgang, Band 3/1990, Ausgabe 159, S. 22.
- 17 Claudio Magris, *Der Habsburgische Mythos in der österreichischen Literatur*, Wien, Paul Zsolnay Verlag, 2000, S. 358.
- 18 Igor Cehovski, *Cernivți – kovceg pid vitrálamy tolerantnosti: Istorycini studii bahatokulturnoho etnorelihiinoho fenomenu v ţentri Evropy*, Cernivți, Editura Ruta, 2004, p. 175.
- 19 *Die Verleger-Hirne sind träge. Ein Interview mit dem Schriftsteller Gregor von Rezzori von Toni Meissner*, Arbeiter Zeitung vom 24.12.1981.
- 20 *Die Epiphanie des Balkans. Gregor von Rezzori im Gespräch mit Hanjo Kesting*, Die Horen. Zeitschrift für Literatur, Kunst und Kritik, 35. Jahrgang, Band 3/1990, Ausgabe 159, S. 20.
- 21 Peters Jürgen, *Gregor von Rezzori*, Welfengarten. Jahrbuch für Essayismus [Hrsg. von L. Kreutzer und J. Peters], Hannover, Revonnah Verl, 9/1999, S. 78.
- 22 Gregor von Rezzori, *Blumen im Schnee*, München-Augsburg, Goldmann Verlag, 1989, S. 213.
- 23 *Ibidem*, S. 213.
- 24 Gregor von Rezzori, *Mir auf der Spur*, München, C. Bertelsmann Verlag, 1997, S. 382.
- 25 Gregor von Rezzori, *Der Tod meines Bruders Abel*, München, C. Bertelsmann Verlag, 1967, S. 22.
- 26 *Idem*.
- 27 Gregor von Rezzori, *Mir auf der Spur*, München, C. Bertelsmann Verlag, 1997, S. 167.
- 28 Andrei Corbea-Hoisie, *Gedächtnisort „Maghrebiniin“*; *idem*, Andrei Corbea-Hoisie, *Czernowitzer Geschichten. Über eine städtische Kultur in Mittel (Ost)- Europa*, Wien, Köln, Weimar, Böhlau Verlag, 2003, S. 222.
- 29 *Loriot und Rezzori im Gespräch mit Hellmuth Karasek* (resursă electronică), Zwei Interviews der Sendereihe SPIEGEL TV Thema aus den Jahren 1993 und 1994, 2 Audio-CD, 95 Min, Freiburg, Audiobuch oHG, 2006.
- 30 *Idem*.
- 31 *Die Epiphanie des Balkans. Gregor von Rezzori im Gespräch mit Hanjo Kesting*, Die Horen. Zeitschrift für Literatur, Kunst und Kritik, 35. Jahrgang, Band 3/1990, Ausgabe 159, S. 19.

- 32 Idem.
- 33 *Ibidem*, C. 20.
- 34 Peters Jürgen, *Gregor von Rezzori*, Welfengarten. Jahrbuch für Essayismus [Hrsg. von L. Kreuzer und J. Peters], Hannover, Revonnah Verl, 9/1999, S. 80.
- 35 Gregor von Rezzori, *Blumen im Schnee*, München-Augsburg, Goldmann Verlag, 1989, S. 296.
- 36 Gregor von Rezzori, *Mir auf der Spur*, München, C. Bertelsmann Verlag, 1997, S. 296.
- 37 Gregor von Rezzori, *Blumen im Schnee*, München-Augsburg, Goldmann Verlag, 1989, S. 295.
- 38 Hribanov B., *Mir Wiliama Faulknera, Uileam Folkner; Sartoris. Medved. Oskver* Gregor von Rezzori *nitel ptaha*, traducere din engleză, Moscova, Editura Progress, 1974, p. 10.

SUMMARY

Analysing the personality of Gregor von Rezzori in the European context, it is inadvisable to ignore the historical foundations upon which the whole of European culture rests. At the beginning of the twentieth century, in Eastern Europe number of historical imperial unions broke up, and this altered the traditional way of life, leaving the former inhabitants of empires, including the ethnic groups of Bucovina, to seek new means of self-identification. The Ukrainian “debut” of Rezzori as a writer did not occur until 1997, thanks to the first translation into Ukrainian, made by P. Ryhlo. People used to call him the “merry heretic” and the “divine tempter”, the most elegant cosmopolitan, an unsurpassed storyteller, and an untiring creator of myths. Besides the fact that Gregor von Rezzori was a lucid writer, author of a number of books, which headed the lists of the most popular European literary works, his artistic horizons were not limited only to his talent as a novelist.

Thanks to comic hyperbole, irony and “hatred with a hint of wit”, the author set out to diminish the influence upon his personality of the age in which he was born. He did not want the spiritual world to dissolve into the sombre realities of the first half of the twentieth century. His soulful irony, which protests against vulgar things, was also able to create, besides audacious and witty sayings, true masterpieces, translated into many European languages. The presence of “autobiographical” elements in many of Gregor von Rezzori’s works creates certain difficulties for readers unable to distinguish between reality and fiction. On the other hand, it is obvious today that post-modern stylistic elements can be found in the writer’s work, which allows us to recognise Rezzori’s work as representative of early European post-modernism.

EU NU SUNT DECÂT TURNUL DE VEGHE AL CETĂȚII...

(Interviu aproape jubiliar cu scriitorul Simion Gociu)

Vasile Tărățeanu

Cernăuți

Vasile Tărățeanu: *Dragă Simioane. Ne cunoaștem din anii adolescenței și nu o dată ne-am încrucișat săbiile în diverse dialoguri pașnice și prietenești, dar destul de aprinse, încă din anii studenției. Păcat că nu le-am înregistrat ca acum, când dispunem de tot mai multe posibilități tehnice dar avem tot mai puțină tinere de minte. Ce zici dacă la trecerea celor 60 de ani ai tăi am proceda ca atunci, în tinerețe, dialogând despre viață, despre problemele noastre? Ca să ne putem regăsi pe noi înșine ca români, ca scriitori.*

Simion Gociu: Dacă e să facem un calcul, ne cunoaștem de vreo 44 de ani. S-a întâmplat aceasta la redacția ziarului raional „Constructorul comunismului” din Hliboca, la o ședință a cenaclului literar raional. Se apropiase ora începutului și Ilie Gavanoș, amfitrionul, pe atunci colaborator la acel ziar, ne-a propus să începem ședința. Dumitru Hrinciuc, profesor-poet de la Sinăuții de Jos, l-a rugat să mai așteptăm până ce va veni Vasilică Tărățeanu, care e tocmai în concediu. N-a rostit bine fraza și în sală, val-vârtej, trântind zgomotos ușa, a apărut un tânăr de vreo două șchioape și jumătate înălțime, cu o cravată albastră lată și lungă până mai jos de genunchi. A rotit ochii în jur, a ochit un scaun într-un colț opus ușii, ne-a salutat, s-a avântat spre locul ales și, săltându-se pe maldărul de ziare de pe scaun, a rostit aproape ceremonial: „Începem ședința”.

Scriitorul Simion Gociu.

Cu ceva timp mai înainte, îți citisem în „Bucovina sovietică” o poezie în care rulmenții se certau cu trotuarul. Ți mai amintești de acea apariție zgomotoasă la cenaclu? Eu nu o pot uita, precum nu uit nici zgomotoasele noastre discuții de mai târziu, când am devenit colegi de facultate. O făceam amândoi pe filozofii care au inventat teoria chibritului. Mă bucură însă că tot români am rămas și amândoi suntem scriitori. Buni, răi... Lumea să spună, că, în rest, vedem și singuri ce a mai rămas din maximalismul din tinerețe, acum, când în fiecare dimineață, ne radem în fața oglinzii bărbile deja albe, ca să nu speriem care cumva copiii cu ele.

V.T. Pentru început aș vrea să-mi vorbești despre un copil ce s-a născut la 1 septembrie 1948 într-o familie de țărani dintr-un sat, mai vechi cu câțiva ani decât Cernăuțiul, care din frageda sa copilărie, fiind cel mai mare dintre copii, a fost, într-un anumit fel, mâna dreaptă a părinților săi prin faptul că trebuia să le poarte de grijă frățiorilor săi mai mici și a surioarei. Ce-i plăcea pe atunci cel mai mult lui Simion a lui Simion Gociu?

S. G. Tu știi cum se încheie dracul mai sus de bulboană sau mai jos de ea, unde apa e până la glezne, iar mărul până la brâu? Ai găsit vreodată porțile iadului, îndemnându-ți prietenii creduli să coboare până acolo, ca să ceară de la talpa iadului cheile de la fericire? Dar știi cum se poate zbura ca o rachetă, păcălitul chiuind după zbor vreo oră, două ca o sirenă de alarmă? Acestea și încă multe alte drăcovenii au fost puse la cale de copilul care am fost eu. Cred că mai bine de cum am vorbit despre acel copil născut la 1 septembrie 1948 în schița publicată în „Concordia” la 1 iulie 2000 și care a fost intitulată *Miraculoasa Patrie pe care n-o poți pierde*, nu voi reuși. Atunci și acolo am vorbit despre felul cum omul deprinde alfabetul dragostei de neam, iar drept motiv pentru o asemenea mărturisire sinceră a constituit-o aniversarea a 600 de ani de la prima atestare documentară a localității de baștină. Dragul meu, știi de la cine am deprins statornicia? Chiar de la satul meu, de la faptul că și acum se numește așa cum se numea cu 600 de ani în urmă – Molnița.

Cea mai luminoasă operă scrisă de Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, s-a născut în cea mai grea perioadă în viața autorului, când boala îl mistuia, iar el pentru a-și îndulci durerile a hotărât să se scufunde în apa celor mai fermecătoare clipe ale vieții, apa copilăriei zglobii...

De ce mă provocă să mă scald iar în apele acelor ani miraculoși? De, am fost și eu copil ca toți copiii. Încărcat de povara grijilor pentru frații mai mici, dar și pentru gospodăria peste care rămâneam de dimineață și până în seară principalul stăpân. Cu toate aceste griji, am avut timp berechet și pentru hărjoneala pusă la cale de copilul care am fost eu.

Nu mi-a plăcut, în schimb, niciodată să dau iama prin grădinile oamenilor și să fac pârjol pe acolo. Ca alți leați de-ai mei. N-am fluierat în urma bătrânilor neputincioși, ci întotdeauna mi-am descoperit creștetul în fața lor.

V. T. Când ai prins gustul cititului și al scrierii de poezii? Cum s-a întâmplat asta? Ți mai aduci aminte? Te întreb pentru că anume la sfârșitul unei poezii consacrate satului natal, apărută-n prima ta culegere, Sărutul spicelor, mărturiseai că la Molnița îți crește „versul ca grâul – de-a dreptul din pământ”.

S. G. Nici nu mai știu când. Poate că s-a întâmplat odată cu deprinderea laptelui matern. Sau poate l-am învățat odată cu frumoasele minciuni pe care mi le povestea străbunicul Toader Gociu care era un om înalt de vreo doi metri, dar domol și bun la vorbă ca pâinea cea caldă...

Într-o casă părăsită s-a aciuat grădinița pentru copii. O jumătate de zi am stat acolo. Spre norocul meu l-am văzut, trecând pe lângă poarta legată cu sârmă ghimpată, pe străbunicul Toader și am început a plânge: „Moșule, nu mă lăsa aici!” Și bătrânul n-a avut încotro, s-a aplecat peste gard și m-a cules de jos ca pe o păstaie. Ajunși acasă, moșul m-a așezat pe genunchii lui înalți de-mi părea că sunt călare pe un cal. Toată ziua m-a ținut cu “minciuni frumoase”. Până m-a luat mama acasă, dar numai după înțelegerea că a doua zi mă va lăsa iar la moșul. „Apoi, Vitorie, ce să fac eu toată ziua. Adă-l și mâine pe zbenghiul ista, că văd cum îi place să stea cocoțat pe genunchi și să asculte de vorbele mele”. Până a merge la școală, stând pe genunchii moșului, multe „minciuni frumoase” am ascultat.

Străbunicul m-a învățat cu năravul poveștilor, tata-bătrân, adică bunicul după mamă, Vasile Ignat, care a fost la timpul lui cel mai mare meșter în sat, m-a învățat să fiu respectuos cu oamenii. Într-o bună zi, când m-a văzut că trec ca un mogorogea pe lângă un bătrân, mi-a spus: ”Măi nepoate, cine dă binețe, sieși își dă. Să nu mă faci de rușine în fața satului”. Era scurt la vorbă și avea argumente convingătoare când îi ieșeau din cuvânt. Tot de la tata-bătrân am învățat dragostea de neam. Tata m-a învățat să-mi apăr demnitatea. Odată, întorcându-mă acasă cu ochii plânși, m-a întrebat: „Ce-ai pățit?” Când i-am povestit toată tărașenia cu niște băieți, m-a întrebat: „Și eu ce să fac? Să mă bat pentru tine cu băieții satului ori cu părinții lor?” Mama m-a învățat scrisul și cititul. Într-o zi bunelul a avut grijă să-i spună: „Vezi, fată hăi, să-l înveți să scrie și să citească pe limba noastră că, Doamne ferește, să nu se pomenească a nu ști carte dacă...”. Adică să nu pătesc ca mama în 1940, când au venit rușii, și ea, care tot timpul a primit coroniță la sfârșit de an pentru învățătura bună, într-o singură zi s-a pomenit neștiutoare de carte. Așa că în serile lungi de toamnă și de iarnă, când tata nu era acasă și ea trebuia să rotunjească singură treburile gospodăriei, îmi puneam în față un creion și un caiet ca să desenez în lipsa ei bețișoare, cârlige, cerculețe, și litere. Astfel, într-o zi m-am pomenit că scriu și citesc românește destul de bineșor. De felul meu fiind stângaci, și mama, ocupată cu treburile gospodăriei, n-a observat în ce mână țin creionul. Mai târziu, din pricina aceasta, am avut de suferit. Dar până atunci am văzut într-o zi pe prichiciul sobei o carte. Am răsfoit-o până am dat de un desen ce mi-a plăcut. Și atunci, hai să citesc, să văd ce e cu acel desen. În text era vorba despre un țigan care a fost prins când fura ceapa de la un gospodar. Când stăpânul l-a întrebat ce caută în grădină, hoțul i-a răspuns că se ține de ceapă de frică să nu-l sufle vântul peste gard.

Citeam mult. Poate că ar fi mai bine să zic că îngھیteam totul. Prima vizită la biblioteca sâtească am făcut-o pe la sfârșitul lunii septembrie, eram în clasa întâi. Țin minte că pe bibliotecar îl chema Vieru. Când a văzut ce pici a intrat, m-a întrebat dacă nu am rătăcit cumva pe acolo. Și când a mai auzit cu ce pretenții am intrat la bibliotecă, a început să râdă, iar eu – să plâng. Noroc că era de față un verișor de-al mamei, Dumitru Jitarașu, care l-a rugat să-mi facă mai bine proba cititului, pe care am trecut-o cu succes. Până la urmă am ieșit din bibliotecă cu

Căluțul năzdrăvan, prima carte citită de mine, în timp de șapte zile, că acesta era termenul pentru care se elibera o carte. Dacă întârzi ai, erai șters de pe lista cititorilor. A doua carte a fost *Poezia Moldovei*. Atât de mare încât nu-mi încăpea în tășcuță și am fost nevoit să o car acasă ca pe un sac.

Devenise pentru mine o obișnuință să trec pe la bibliotecă în zilele de duminică. Era pe la sfârșitul lui august. Am ieșit cu cărțile schimbate în sala clubului, am încălecat un oslon (un fel de bancă) și am început să le răsfoiesc. În timpul acesta a intrat în sală un tânăr chipeș cu păr bogat. Observându-mă călare pe oslon m-a întrebat ce fac. I-am spus că am schimbat cărțile la bibliotecă și acum fac cunoștință cu ele. Când a aflat că sunt în clasa a cincina, mi-a spus că va fi profesorul meu de limbă și literatură. Așa l-am cunoscut pe Ion Chilaru. Anume el m-a învățat să păcătuiesc în ale scrisului.

V. T. Iartă-mă de această curiozitate, dar aș vrea să știu cum îți ziceau părinții când erai mititel? Simionel, Simionuță, că nu puteau să-ți zică tot timpul Simion. Sună cumva prea serios pentru un prunc de doi, trei, patru, cinci, șase anișori?

S. G. Părinții, până prin clasa a noua, mi-au spus Sânică, mătușile nu m-au scos din Sănuță. Numai străbunicul Toader Gociu, care avea sub o sută de ani, îmi spunea Simion cel mic. Cică nu i-a prea rămas mult timp să mai aibă când să mă dezmierde.

V. T. După ce ai absolvit școala din satul natal, ți-ai continuat studiile la Școala medie din Horbova. Mai apoi ți le-ai definitivat la Universitatea din Cernăuți, Facultatea de Filologie Romano-Germanică. Mărturisește-ne câteva întâmplări-amintiri din acea perioadă, petrecute în satul vecin sau la Universitatea din Cernăuți.

S. G. La Molnița toți îmi spuneau că dețin două locuri de frunte pe școală: locul întâi la învățătură și tot locul întâi la șotii. De, nu pot spune că eram până într-atât de obraznic, dar tot puneam la cale câte o șotie, două pe zi. La recreații mai ales, că la lecții nu prea aveam timp pentru așa ceva. Faima de popă tuns mi s-a dus din clasele primare. Învățătoarea mea, pe care am respectat-o tot timpul, ținea foarte mult la așa-numiții favoriți, care trebuiau s-o pună la curent cu tot ce se întâmpla în clasă și în afară de clasă. Am avut noroc de niște colege-informatoare celebre. Nu le scăpa nici un amănunt din ceea ce făceam la școală și prin sat. Era destul s-o superi pe una din informatoarele acestea și mai negru ca tine nu era nimeni în clasă. Nu puteai dovedi cu nimic în fața învățătoarei că nu e chiar așa cum a spus-o cutare sau cutare favorită a dumneaei. Iată unul dintre cele mai dramatice cazuri, care m-a marcat pentru totdeauna. Eram în clasa a patra. Recreația mare. Tocmai mă pregăteam să ies afară, când o mică gâlceavă dintre doi băieți s-a transformat într-o adevărată păruială. S-a întâmplat să fiu în acel moment tocmai lângă dânșii. Și cum trânta era în toiul ei, acești doi cocoșei s-au prăbușit peste mine, iar eu am nimerit cu cotul într-un ochi de fereastră, mare de 15 pe 15 centimetri, care s-a spart. Una dintre aceste fete, cu care mă certasem cu câteva zile în urmă, a alergat în

cancelarie să-i raporteze învățătoarei că Gociu a spart geamul. Ce-a fost, a fost, dar culmea obidei mele a fost momentul în care m-a învinuit învățătoarea că nu am dreptul să mă numesc pionier pentru că sunt un nemernic mincinos. Am ieșit în fața clasei, mi-am scos cravata, am aruncat-o pe masă, rostind următoarele cuvinte: „Nu v-am rugat să mă primiți în pionieri și nici de școala aceasta nu mai am nevoie”. Discuția din cancelarie a fost și mai aprinsă. M-am rupt din mâinile învățătorilor și am fugit acasă, declarându-le părinților: „Băteți-mă, spânzurați-mă, dar eu la școală mai mult nu mă duc”.

Au trecut aproape două săptămâni și nimeni nu m-a putut îndupleca : nici părinții, nici directorul, nici ceilalți învățători, care au curs șuvoi pe la poarta noastră. Gluma începuse să se îngroașe. Și într-o bună zi a venit primăreasa, împreună cu directorul și adjunctul directorului, pentru a mă convinge pe mine că nu mi-a rămas mult să învăț în clasa a patra, că voi trece în clasa a cincia și voi avea alți învățători. Cu chiu, cu vai am acceptat să merg la școală.

Eram prin clasa a șasea. Făcusem rost de o carte despre Păcală și Tândală. La una din recreații le povesteam colegilor snoavele citite, iar aceștia râdeau de zângăneau geamurile. Nu înțeleg, de ce diriginta s-a supărat pe mine și împreună cu un coleg, care era un adevărat terchea-berchea, am nimerit în gazeta de perete. O săptămână n-am făcut nici o trăsnaie, n-am suflat un cuvânt care să stârnească râsul colegilor. Am fost poate cel mai disciplinat elev nu numai din clasă, dar din școală. În consecință – apare numărul următor al „Urzicii” în care acel terchea-berchea este lăudat, iar eu – criticat în continuare. I-am declarat dirigintei că voi ști cum să mă port în continuare. Am sărit pe bănci, am fluierat haiducește, apoi am sărit pe fereastră afară. Până la sfârșitul lecțiilor, gazeta de perete a dispărut de la locul ei. Din ordinul directorului. Acesta era Ion Chilaru. În schimb, ori de câte ori făceam câte o trăsnaie, eram chemat la el în cabinet. Toți se temeau să nimerească sub mâna lui fierbinte. M-am temut și eu. Numai că pedeapsa lui s-a dovedit a fi pentru mine cea mai plăcută. Întotdeauna ieșeam de la el cu câte o carte în mână. Cu timpul, nu mai era nevoie să fac șotii pentru a citi următoarea carte, mi-o puneam el singur la dispoziție. Astfel, am făcut cunoștință cu toți clasicii literaturii române și cu mulți clasici ai literaturii universale. În genere, până la absolvirea celor opt clase, citisem toate cărțile de pe etajera din stânga mesei de lucru a directorului.

Abia la Horbova am scăpat de faima ce-am avut-o la școala din sat. Acolo n-au fost pârători, dar și eu începusem să mă maturizez.

Totuși, nu știu de ce, dar în școlile medii de pe timpuri băntuia o credință, precum că cei sosiți la studii în clasele superioare de la alte școli sunt mai slăbuți la învățătură decât localnicii. În privința aceasta am avut și eu probleme la geografie și la literatura rusă. Și acest lucru mă deranja. I-am spus chiar profesorului de geografie că nu sunt de acord cu poziția Domniei sale. Ca să mă încerce, împreună cu încă un coleg de clasă am fost trimis la olimpiada raională, de unde m-am întors cu locul întâi, colegul meu fiind printre ultimii concurenți. La întoarcere, profesorul mi-a spus: „Consideră că ai pus punctul pe «i»”.

Războiul dintre mine și profesoara de rusă s-a încheiat abia la examenele de absolvire. Iată cum a fost. La o oră de consultații dumneaei a vrut să afle de la eminenții clasei ce „mâncare” o fi și realismul socialist. Toți horbovenii au tăcut mălc. Și atunci, supărată, profesoara a conchis: „Dacă nu știu nimic eminenții mei,

de frunțași nici nu vreau să aud!”. „Chiar așa credeți?” am provocat-o eu, unul dintre frunțașii sosiți din satul vecin. „Chiar.” „Să verificăm.” „Ciobanule, face ea către un coleg, îmi aduci jurnalul din cancelarie. Dacă Gociu răspunde la întrebare, primește nota cinci. Iar vouă, eminenților vă schimb nota în patru. Dacă nu răspunde, îl las corigent!” După ce i-am dat definiția, după ce am vorbit despre romanul lui Gorki *Mama*, după ce am analizat și alte opere din literatura rusă și literatura universală, am întrebat-o dacă e mulțumită sau nu de răspunsul meu. S-au schimbat notele, iar la examen am primit cinci.

La universitate am așteptat cu nerăbdare demobilizarea ta. Cu atât mai mult că trebuia să fim în aceeași grupă. Deci, pe lângă un Victor și un Valentin, doi moldoveni înveterați, aș mai fi avut un coleg Vasile, cu care speram să mă împac bine decât cu primii doi, care iubeau să meargă la o „pivă”, râzând că noi, românii, avem doar berea, pe care ei nu vor s-o recunoască. În cele din urmă, ai schimbat mantaua pe paltonul studentesc! Ai fost ales președintele cenaclului literar studentesc. Iar eu am fost pus să am grijă de gazeta de perete a cenaclului. Dar nu ai rămas mult la secția de zi. Te-au supărat cei de la catedra militară, în ziua când te-au trimis de trei ori să-ți scurtezi frizura. După o înjurătură cu adevărat ciobănească, la finele anului, te-ai transferat la secția fără frecvență și te-ai angajat la ziarul „Zorile Bucovinei”. În anul următor am fost ales, în locul tău, președinte al cenaclului.

Era în toamna lui 1968. Într-o zi m-a sunat cineva de la postul de radio regional, spunându-mi că ar fi bine să organizez cu membrii cenaclului o emisiune literară. Pentru aceasta trebuia să strâng de la fiecare câte două poezii, să fac o prezentare, să trecem pe la studio să ne înregistrăm și apoi să audiem într-o zi de joi emisiunea. Spre stupoarea mea, nu mi-am auzit vocea. M-am prezentat la redacție să vorbesc cu colaboratorul de acolo. Știi ce mi-a spus el? Chipurile, la radio nu se difuzează poezii despre țărani care mor extenuați de muncile câmpului. Colhozurile nu sunt niște întreprinderi capitaliste care să exploateze fără pardon țărani. Aveam în poezia *Țăranii* o găselniță – trecerea acestora în nemurire – care suna cam în felul următor: „Țăranii mei/ mor în fiecare zi câte un pic,/ până ce ajung să trăiască/ în firul ierbii/ în bobul din spic...”. Cu o lună mai târziu, profesoara de latină, Zinovia F. Peniuc, în timpul unei discuții între patru ochi, avea să-mi spună: „Simioane, nici nu știi prin ce cumpănă ai trecut. Te rog, scrie despre patria sovietică, despre partid, despre Lenin și te vor publica zilnic, tot zilnic îți vor difuza poeziile la radio...”.

De unde să știu eu atunci că începe marele meu calvar, că micile mele necazuri de la școală au fost niște nimicuri în comparație cu ceea ce urma să înfrunt.

V. T. Ai uitat sau ai evitat să relatezi despre unul dintre cele mai importante momente din viața de student, care ține de perioada de căutare a „dușmanilor poporului” de „vânătoarea de vrăjitoare”... Cum de n-ai fost înscris și tu pe „lista neagră a KGB-ului” și n-ai fost exmatriculat de la Facultate odată cu unii „preținși azi eroi” dintre foștii tăi colegi de facultate? De fapt, ce se urmărea atunci? Cine era ținta? Și cine a avut de suferit?

S. G. Pentru acea „vânătoare” era nevoie de un pretext. Și el a apărut odată cu versurile prezentate la radio. Deci, pe listă am nimerit, dar nu s-a ajuns la exmatriculare. Poate că de aceea am optat, în filozofia noastră, pentru „orificiu cu direcție”. Nu aveam dreptul moral să mă aflu într-un spațiu închis și încă având un „orificiu fără direcție”, prin care să nu văd ceea ce se întâmplă în lumea înconjurătoare, dincolo de acel spațiu închis. Aflându-mă într-un asemenea spațiu aveam nevoie de o intuiție care să-mi dirijeze „orificiul” în direcția necesară. Orbecăind prin acel spațiu cu un „orificiu fără direcție” și cu posibilități mai mult decât vagi de a te orienta, erai sortit autodesfășurării. Ca persoană și ca personalitate. Am avut un simț acut în această privință. Trecusem, la acei ani fragezi, o universitate a vieții. În primul rând, am avut nevoie de ea pentru că bunelul meu, Ion Gociu, a fost deportat la 1940. În 1945, mama, o fetișcană fragedă, a fost dusă la Donbas să îngrașe păduchii. Tata, fie-i țărna ușoară, a stat un timp ascuns prin lunci, apoi, în caroseria unei mașini, sub fânul încărcat în ea, a ajuns la Cernăuți pentru a simula o criză de apendicită, pentru ca să scape de Școala de meserii. Uncheșii și mătușile din partea părinților, pentru a scăpa de teroarea sovietică, s-au refugiat în România. Acolo erau majoritatea verișorilor mei. Prin urmare, fiind un urmaș al „dușmanului poporului”, nu aveam dreptul să fiu adeptul unui „orificiu fără direcție”, adică fără să știu cum și unde, când și de cine să-mi apar integritatea ființei mele, fără a trece prin calvarul dedublării.

V. T. *Povestește-ne și despre conflictul ce l-ai avut cu unii dintre foștii noștri profesori, fie-le țărâna ușoară! Mă gândesc la relațiile tale încordate din ultimii ani de facultate cu profesorul Mihai Dăscălescu. Eu din cauza ofițerilor de la catedra de militarie, care mă muștruluiam obligându-mă să mă tund scurt de tot, ca soldații, asta după ce, spre deosebire de mulți alți colegi de facultate, făcusem trei ani de cătănie. Tu, însă ai avut neînțelegeri chiar cu profesorul nostru de specialitate. Explică-ne în ce a constat acel conflict și cum s-a derulat el?*

S. G. Nu, Vasile, nu am uitat, nu am vrut să amintesc numele profesorului de la care, sunt convins, ni se trag tuturor toate relele, că anume el a inventat povestea cu naționalismul burghezo-moșieresc român la facultate. Conflictul dintre noi a izbucnit la finele primului an de studii, când mi-a propus să-i fiu „ochii” și „urechile” lui printre studenți. Am refuzat categoric.

În anii studenției am avut printre profesori un mare dușman, Mihail V. Dăscălescu, și o mare prietenă, latinista Zinovia F. Peniuc. În povestirea *Tânărul din camera cu fum de țigară*, pe care am scris-o în luna iulie 1973 la Cupca (lucram atunci educator într-o tabără de vară), anume despre ea e vorba și despre o altă latinistă, prietena dumneaei, care m-au sprijinit în toți anii de studenție. Dacă primul iubea lingăii, cele două – mințile agere.

V. T. *Un alt moment tensionat din viața ta mi se pare a fi cel de la începutul carierei tale de pedagog, la Școala medie din Cupca, raionul Hliboca, unde te-am vizitat de câteva ori. Erai proaspăt absolvent al Universității, tânăr specialist de limba și literatura română, pe atunci numită, conform tradiției sovietice, „limbă moldovenească”, și copiii te-au îndrăgit chiar din primele zile. Satul Cupca e un*

sat de buni români, înfiți, care știu să-și respecte tradițiile strămoșești, să-și onoreze limba și portul. În ce consta atunci „neintegrarea ta în colectivul pedagogic”, nemulțumirile tale în afară, desigur, de dorul tău firesc de a fi mai aproape de casa părintească, satul Molnița sau, în mod special, de a fi angajat la ziarul „Zorile Bucovinei”?

S. G. La Cupca n-am ajuns întâmplător. După ce mi s-a impus să părăsesc „Zorile Bucovinei”, acolo am fost ademenit de fostul director Constantin Foca. Dar până aici să-ți amintesc două momente dramatice din perioada studenției. Dăscălescu, dacă a văzut că nu vreau să închei cu el diavoleasca înțelegere de a-mi turna colegii, a hotărât să-mi dea o lecție: exmatricularea mea. Prima încercare, cu poeziile prezentate la radio, a eșuat grație latinistei care a pus cheazășie pentru mine. Dar să-ți mai spun despre ceea ce n-am divulgat până în prezent și despre ce hotărâsem să scriu în memoriile pe care să le las nepublicate până în momentul când va dispărea generația noastră. Bunăoară, după cazul cu emisiunea de la radio, am avut o întâlnire cu un lucrător de la KGB, pe care mi-a organizat-o un pretins prieten, student la limbi străine. El, chipurile, a făcut cunoștință cu un intelectual de la Iași care dorea cu orice preț să aibă o întâlnire cu mine. Acest prieten mă convinge într-o zi că numaidecât trebuie să mă întâlnesc cu acea persoană, deoarece îl interesează soarta tinerilor scriitori cernăuțeni, iar eu sunt președintele cenaclului literar studențesc. Nu i-am dat un răspuns afirmativ. Am amânat întâlnirea pentru mai târziu. Doream să mă sfătuiesc cu latinista. A doua zi am găsit-o la facultate și am rugat-o ca după prelegeri să-mi acorde puțin timp. A căzut de acord. Și iată-ne ieșind pe poarta Universității eu mărturisindu-i cele puse la cale de pretinsul prieten de la franceză. „Gociule, tu îți dai seama de unde pornește întreaga afacere?” I-am răspuns că bănuiesc, știu de unde pornește, dar nu știu cum ar fi mai bine să procedez: dacă refuz nu e bine, dacă nu refuz – tot nu scap ușor. Deci, trebuia să aleg ceva. Am hotărât împreună că e mai bine să mă prezint la întâlnire, cel puțin pentru a afla ce-l interesează pe enigmaticul intelectual. Ajuns la cămin, am intrat direct în camera colegului de la franceză, anunțându-l că accept întâlnirea. Acesta, bucuros la culme, îmi spune că mă pot prezenta la ora cinci, că tipul respectiv mă va aștepta în fața magazinului Rubin și că va fi îmbrăcat într-o haină de piele, va avea pălărie neagră, iar în mână va ține gazeta „Zorile Bucovinei”. Tipul mă aștepta la locul indicat. Era între două vârste, vorbea româna, dar mi-au ajuns doar o sută de metri să mergem împreună pentru a-mi da seama că, totuși, un român sadea nu folosește în vorbire expresii calchiate din limba rusă. Sub pretextul că trebuie să fiu urgent la biblioteca universitară, mi-am cerut scuze și l-am lăsat în mijlocul străzii.

A doua încercare de a fi exmatriculat pare a fi ridicolă într-un fel oarecare și cred că un altul ar fi fost tras ușor pe sfoară. E vorba de gazeta de perete. Colega mea de grupă a fost atât de amabilă, încât mi s-a oferit singură să mă ajute, asigurându-mă că în două ore o dă gata. Iată ce-am văzut, când m-am întors din oraș: gazeta era gata, iar titlul scris în trei culori: albastru-galben-roșu, exact în ordinea tricolorului românesc. De unde putea ști tipa în ce ordine erau aranjate culorile?

După inaugurarea Consulatului General al României la Cernăuți, într-o zi de Crăciun, a sosit un grup de studenți din țară. Erau îmbrăcați în straie populare.

O fetișcană era încinsă cu un brăuleț național. Văzând culorile inversate m-am apropiat de ea și am întrebat-o: „Drăguțo, oare te-ai încins corect cu brăulețul?” „Da, mi-a răspuns ea privind-mă bănuitor, dar de ce credeți că am greșit?” I-am arătat culorile inversate, spunându-i că albastrul trebuie să fie întotdeauna la albastru, adică la cer, așa cum mi-a spus mama cândva, în copilărie. Prin urmare, înțelegi, că cel care i-a sugerat colegei mele ideea cu titlul în trei culori, și în ce ordine să urmeze ele, a fost profesorul Dăscălescu. Nu i-am spus nimic, i-am mulțumit pentru trudă și am rugat-o să iasă din cameră. Deoarece colegii încă nu se întorseseră din oraș, am încuiat ușa cu cheia și am revopsit tot titlul în culoarea roșie. Seara, pe la ora nouă, afixam deja gazeta în rama de pe culoarul facultății. Știam că a doua zi trebuie să se întâmple ceva și m-am prezentat la facultate cu jumătate de oră mai devreme. Locul din ramă era gol. Fără a sta mult pe gânduri am intrat la decan. Gazeta era pe biroul său. Fără multă ceremonie, l-am întrebat: „De când Fiodor Stepanovyci nu vă place culoarea revoluționară?” Și i-am desfăcut pe loc sulul de hârtie. El a rămas perplex. În locul celor trei culori care trebuiau să fie, după cum l-a informat profesorul meu, a văzut doar una singură, roșie.

A treia și ultima încercare de a fi exmatriculat s-a întâmplat în luna iunie 1972, cu două săptămâni înainte de susținerea tezei de diplomă. Și în afacerea aceasta a fost implicat tot Dăscălescu. Anume el i-a dat lui Opaîț broșurile *Trăiască regele* și *Marș militar* pe care acesta trebuia să mi le înmâneze de față cu mai mulți studenți, printre care era și viitorul lucrător al KGB-ului regional, Cezar Vântu, pe atunci student în anul întâi. „Operația” a fost atât de bine gândită, încât persoana numită mai sus a avut și un complice, care, în caz că nu voi lua broșurile de la Opaîț, să le preia el pentru a mi le înmâna cu prima ocazie. Erau siguri că de la complice le voi lua, deoarece eram consăteni și, prin urmare, nu m-aș fi temut să le iau de la el. M-am convins că acest consătean al meu i-a fost complice mai târziu, în momentul când l-am rugat să se prezinte la procesul care mi l-a intentat Opaîț, pentru a confirma că anume el a luat broșurile de la Opaîț. S-a făcut că nu știe nimic și atunci i-am mulțumit pentru refuz, fiindcă, astfel peste ani de zile, am înțeles ce rol l-a jucat atunci. Cu atât mai mult, un alt martor prezent în acea zi în camera de la cămin, când l-am întrebat dacă-și aduce aminte de cazul respectiv, a răspuns afirmativ și și-a dat consimțământul să fie martor la proces.

Nu pot înțelege până în prezent de ce acești tovrășei au crezut că aș putea fi tras pe sfoară în acest mod. Cu atât mai mult că provocarea nu a fost în premieră. Ceva mai înainte fusese exmatriculat de la facultate prietenul meu de la secția ucraineană, Mykola Kolomieț, căruia cineva i-a aruncat în noptieră o culegere de versuri a poetului ucrainean, interzis pe atunci de cenzura comunistă, V. Simonenko.

Dar Dăscălescu, dacă i-a eșuat ideea exmatriculării mele, nu m-a lăsat în pace nici după absolvirea facultății. Lucram deja la „Zorile Bucovinei”. Într-o bună zi, doamna Cernov, speriată la culme, mă găsește la redacție să-mi aducă o veste neplăcută: mă sfătuiește să fiu vigilent, fiindcă Dăscălescu a declarat la comitetul de partid al universității, că dacă aceștia nu se ocupă de concedierea mea de la „Zorile”, o va face el. Când mi-a spus acest lucru, mi-am dat seama de prostia pe care o făcusem. La rugămintea lui Petru Hrior și încă a câtorva băieți, am acceptat

să mă prezint la niște ședințe ale unui cerc cultural clandestin, pentru a vorbi despre *Luceafărul* lui Eminescu, violonistul Niccolo Paganini, pictorii Goya și Van Gog.

În dimineața zilei de 26 ianuarie 1973, în camera de la cămin în care locuia Petru Hrior, sunt găsite de către niște lucrători de la securitate broșurile *Trăiască regele și Marș militar*. Patru studenți sunt exmatriculați, printre care și Petru Hrior, care face armata într-o unitate militară din Cernăuți, iar la demobilizare este restabilit la secția fără frecvență a Facultății de Litere și este angajat la lucru în Secția de documente secrete a Arhivei Regionale de Stat.

Tot la 26 ianuarie am fost chemat la o ședință a colegiului redacțional și mi s-a propus să depun o cerere de demisionare. Nu mi s-a spus motivul acelei concedieri, dar eu îl știam încă din momentul când doamna Cernov mi-a adus la cunoștință cele puse la cale de profesorul Dăscălescu. O uimitoare coincidență, nu-i așa, Vasile? În aceeași zi sunt exmatriculați studenții pentru cele două borșuri, iar mie mi s-a impus să mă concediez pentru că m-am prezentat la câteva ședințe ale acelui cerc cultural despre care am vorbit mai sus. Și am vorbit despre *Luceafărul* lui Eminescu, despre violonistul Paganini și pictorul Van Gog. Am refuzat să-mi depun demisia, insistând să mi se facă o expertiză a tezei de diplomă și dacă o vor găsi contaminată de naționalism, să mi-o anuleze, iar eu să fiu deposedat de diplomă și să părăsesc redacția.

La Cupca, dragă Vasile, nu eram proaspăt absolvent al Facultății de Litere, ci proaspătul concediat de la „Zorile Bucovinei”. Constantin Foca, fie-i țărna ușoară, atâta timp a trecut pe la redacție, iar acolo atâta m-au presat să depun cererea, încât la sfârșitul lunii mai am fost nevoit să părăsesc redacția. Soția mea, pe atunci absolventă în acel an a Facultății de Limbi Străine, se putea angaja la lucru doar la Școala Medie din Cupca, că numai acolo s-a dovedit a fi un loc vacant la specialitatea ei (uimitoare coincidență!), iar mie, acel Constantin Foca să-mi propună un salariu la limba și literatura română și 0,5 salariu de organizator.

La Cupca colectivul m-a primit ca pe un lup. La început n-am înțeles de ce, până nu mi-am dat seama că cele 18 ore de literatură, promise de Foca, lipseau, iar 0,5 salariu de organizator aparținea profesoarei Elisaveta V. Bogdaniuc, care mai avea și 0,5 salariu de ore de literatură în clasele a 9–10-a. În schimb, Foca i-a informat pe toți profesorii de la școală, că vine un monstru care a cerut să i se dea cu orice preț postul de organizator și 18 ore de literatură, iar el nu are ce face. Puteam eu oare să fiu îndrăgît de cei care riscau să rămână pe drumuri din cauza mea? Orele și postul de organizator nu le-am avut. Abia la începutul lui septembrie Constantin Foca mi-a adus de la secția raională de învățământ ordinul de angajare în postul de educator la grupa cu regim semiintern, iar peste o săptămână și ordinul că sunt angajat pe post de instructor militar. Profesorii de la Cupca, după ce le-am povestit cele întâmplate, și-au schimbat atitudinea față de mine. Pe la Anul Nou mi s-au propus 12 ore de istorie. Am rugat-o pe doamna Elisaveta V. Bogdaniuc să facă un schimb cu mine: în locul celor 12 ore de istorie să-mi cedeze cele 9 ore de literatură în clasele superioare. Îi sunt recunoscător până în prezent pentru că a acceptat acel schimb care s-a dovedit a fi pentru mine salvator.

Am lucrat la Cupca cinci ani. Dacă la început eram „veneticul în ochelari”, apoi, spre sfârșitul carierei mele în acest sat, pentru toți eram „dom’ învățator”. Dacă în primul an îi salutam pe toți cei care-mi apăreau în cale, în al doilea an dovedeam să

dau binețe numai la jumătate, iar în al treilea an, când toată lumea din sat știa că eu salutam omul când era în fața mea cu doi-trei metri, nu mai dovedeam să dau binețe...

Eu m-am integrat de minune și în colectivul pedagogic, și în acest sat de oameni minunați. Neintegrat am rămas cu încercările direcției școlii de a-mi călca demnitatea în picioare, iată adevărul, dragă Vasile. Apropo de cele afirmate numai ce, iată numai două exemple concludente. S-a întâmplat aceasta într-o zi de la finele lui august. Era sărbătoare și oamenii satului se plimbau pe ulițe în cămăși albe, iar noi, învățătorii și profesorii, am fost scoși la strânsul paielor, până la amiază, iar la ora 15 trebuia să fim în centru, la un seminar agitatoric. Lanul cu paie era în hotar cu Corceștiul, iar de la școala din deal până în vale – trei kilometri. Închipuie-ți cum am ajuns noi la ora 15, dacă am lucrat până la ora 13 și jumătate. Prin urmare, ca să nu întârziem, într-o oră și jumătate a trebuit să ajungem pe la casele noastre, să ne spălăm, să luăm masa, să ne schimbăm hainele și să ajungem la casa de cultură. N-a întârziat nimeni. Numai directorul școlii, secretarul de partid și primarul nu erau nicăieri. Abia pe la 17 și jumătate au intrat în sală beți cuc. Desigur, revolta clocotea în noi pentru batjocura la care am fost supuși. Un profesor s-a ridicat și i-a sfătuit că mai bine ar fi, în locul bețiilor pe care le organizează, să se gândească cum ar putea aproviziona satul cu legume. Eu i-am întrebat dacă știu cam ce preț are o oră pierdută zadarnic. Cu aceasta s-a încheiat seminarul agitatoric. Și nu din cauză că noi am fi făcut scandal, ci pentru că fiecărui demnitar îi trebuiau cel puțin trei proptele, una din stânga, alta din dreapta, iar a treia din spate, că din față avea tribuna.

La 25 august, în ziua când întregul colectiv a plecat la conferința raională a învățătorilor, eu am fost lăsat în școală, chipurile să am grijă de ea. Pe la ora 12 când la poarta școlii s-a oprit o mașină din care au coborât doi tipi: un civil și un militar. Aceștia erau președintele comisiei de partid a comitetului raional, iar maiorul – șeful securității raionale. Au sosit la Cupca să mă întrebe de ce, în timpul cât a vorbit la tribună secretarul de partid, eu am umblat prin sală cântând poezie. M-au mai întrebat, dacă profesorul de istorie a avut dreptate când a afirmat că nu se aplică în viață hotărârile congresului de partid (nu mai țin minte al cătelea a fost atunci). Deci, bețivii, ca să scape basma curată, au ticluit mârșaveniile cu cântatul prin sală și cuvântarea antipartinică. Cred că îți dai seama de revolta ce clocotea în sufletul meu. Fiind ora mesei, i-am invitat cu mine să facă o călătorie până la alimentara de lângă școală, unde jucau șoarecii pe tejghele. Au refuzat, știind că acolo nu este nimic. Atunci i-am întrebat, dacă ceea ce este în magazin corespunde hotărârilor congresului de partid. N-au avut ce să-mi răspundă. Iată cum apar miturile. Printre altele, la fel e un mit și faptul că sunt un nestăpânit, un scandalagiu, un instigator de certuri.

În 1976, am hotărât să fac un experiment la orele de literatură, cu privire la educația estetică în școală, din care cauză am luat clasa a 4-a, unde urma să desfășor acest experiment, pe care să-l termin odată cu absolvirea școlii de către acești micuți. Am scris un studiu *Cu privire la unele particularități ale educației estetice la lecția de literatură în clasa a 4-a*, pe care l-am trimis la „Cultura”, un săptămânal din Chișinău, tocmai în momentul când acesta a fost desființat, ca să apară alte două publicații, „Literatura și Arta” și „Învățământul public”. Un fragment din acest studiu, printre altele, a apărut în primul număr al săptămânalului „Învățământul

public”. Tot în primăvara anului 1977 în „Ucitelskaia gazeta” (Gazeta învățătorului) a apărut un anunț al Academiei de Științe Pedagogice a URSS cu privire la primirea la studii la aspirantură pentru secția Educația estetică în școlile naționale la lecțiile de literatură, desen, artă plastică și muzică. Împreună cu Lena am tradus studiul în limba rusă și l-am expediat pe adresa comisiei de primire. În două săptămâni am primit invitația la doctorat, lista studiilor necesare pentru susținerea examenelor de admitere și înștiințarea că nu trebuie să prezint un autoreferat, deoarece mi-au acceptat studiul pe care l-am trimis. Pentru a face acest pas aveam nevoie de o simplă caracterizare, pe care directorul, desigur, n-a vrut să mi-o deie. Am înțeles atunci, că eu trebuia să fiu ținut bine în chingi, în mâini de nădejde și cât mai departe de orice centru cultural.

În popor se spune: schimbarea domnilor, bucuria proștilor. După plecarea din post a lui Constantin Foca, relațiile mele cu noul director, Domițian Cucuruz, n-au devenit mai dulci. Iată un caz hazliu, într-un fel oarecare. Demult am plecat de la Cupca, dar anul trecut a intrat pe la redacție o veche cunoștință de-a mea, care, cu toate că, în virtutea funcției de serviciu, trebuia să prezinte rapoarte la organele respective, totuși îl respect, pentru că nu e lipsit de scrupule. Niciodată nu s-a străduit să vopsească oamenii în negru. Iată ce mi-a spus el: „Cândva, la o beție, Domițian s-a mirat cum oare ai ajuns tu redactor-șef la «Concordia», că doar «ai fost aranjat» atât de bine la organe, încât niciodată nu ai fi putut să ocupi un post de conducere, cât de mic n-ar fi fost el”. Am râs amândoi și l-am rugat să-i transmită fostului meu director că au cam trecut timpurile când puteau fi angajați în posturi de conducere numai cei care repetau ani la rând cursurile pe la institute și își mai luau, pe deasupra, câte un concediu academic, pentru a se pregăti de susținerea examenelor de stat. I-am iertat lui Domițian Cucuruz toate șicanele pe care mi le-a făcut, că ele nu au pornit din îndemnul inimii lui, ci la cererea superiorilor, în fața cărora trebuia să-și motiveze cumva postul de director, pe care altfel nu l-ar fi meritat. De fapt, lui Domițian Cucuruz i-am spus că l-am iertat încă în 1989, când, împreună cu corul de bărbați din Cupca, a ieșit pe scenă la sărbătoarea „Limba noastră cea română”.

Dar cum să-l iert pe domnul Bogdaniuc, fostul secretar de partid al celor două școli din Cupca, când el în timpul aflării mele la spitalul regional, pentru a-mi lecu ulcerul gastro-duodenal, la indicația comitetului raional de partid a făcut o adunare deschisă de partid la care au participat cadrele didactice de la ambele școli, adunare la care el a propus, în lipsa mea, să fiu exclus din învățământ, fiind învinuit de naționalism. Acest naționalism al meu a fost dat în vileag în timpul în care am hotărât să organizez la școala medie un teatru de miniaturi satirice, incluzând în repertoriu și schița lui Ion Luca Caragiale *Marius Chicoș Rostogan – profesor de școală nouă*. Chipurile, cum am îndrăznit eu să fac așa ceva, să propag un scriitor român. Ei, bine, dar noi cine am fost și suntem, dacă nu români? M-a salvat atunci colegul Iancu Popescu, profesor de fizică, care a pus problema în felul următor: Ce drept au comuniștii să discute la adunarea lor un nemembru de partid și încă în lipsa lui. Închipuie-ți prin ce stres am trecut, când la ora 19 intră în salonul de la spital Lena, soția mea, plânsă și speriată, povestindu-mi despre cele întâmplate. Am rugat-o să se grăbească la tren ca să poată ajunge în acea seară la Cupca și că totul

va fi bine, că adunarea nu a adoptat nici o hotărâre, iar adunarea sindicală va avea loc abia după întoarcerea mea la școală.

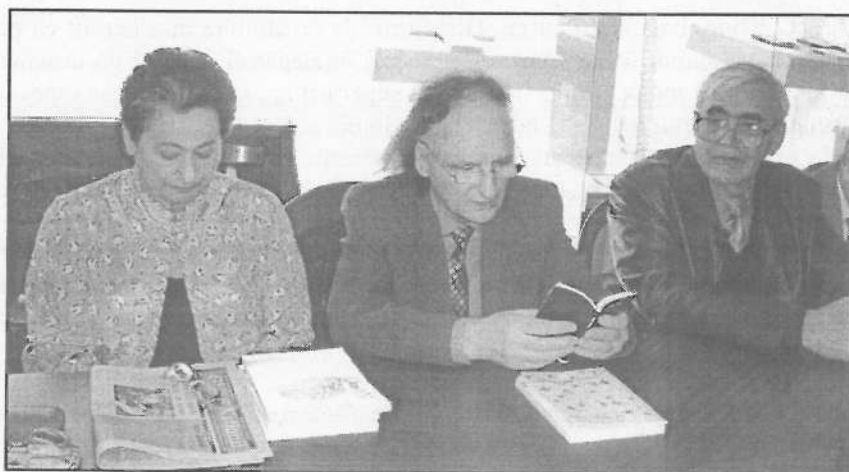
V. T. Și încă un moment din viața ta pe care trebuie să-l explici. Nu cred să nu-ți amintești de anul 1992 când a avut loc primul – și vai! ultimul Congres al Românilor din regiunea Cernăuți. La Congres ai fost ales în directorat. Dar în preajma Congresului a apărut un fel de „Bloc 5 iunie”, din care, după cum a declarat atunci colegul nostru Dumitru Covalciuc, se zicea că ai fi făcut și tu parte. Ce-o mai fi fost și asta: o intenție de sciziune sau ce? De ce crezi că n-a mai avut loc cel de-la doilea Congres? Erați în directorat, spre deosebire de Consiliul național, o mână de oameni. Era chiar atât de greu să găsiți limbă comună?

S. G. Pentru a termina speculațiile cu „de ce nu a avut loc cel de-al doilea Congres și cine poartă vina”, hai să clarificăm următoarele momente: a) știi că Statutul a fost elaborat de către mine și de către dl Ion Popescu și că a fost discutat la o ședință a grupului de inițiativă; b) nici eu, nici Ion Popescu nu am fost în prezidiul primului Congres; c) când s-au pus la vot lucrările Congresului, cine din prezidiu a cerut să nu se voteze Statutul, dacă nu dl Constantin Dabula și te mai întreb încă: cine l-a încadrat în mișcarea noastră națională; d) cum oare v-ați lăsat trași pe sfoară cu propunerea de a nu pune la vot Statutul, știind că nici un document adoptat la o simplă adunare nu are valoarea pe care o are un document votat la un forum al unei persoane juridice, cum era Congresul. Dacă se vota Statutul la primul Congres, atunci și documentele noastre înaintate la organele de conducere ar fi avut un alt ecou. Noi, dacă nu am adoptat Statutul la primul Congres, le-am dat răgaz celor de la putere pentru a ne trăgăna organizarea Congresului sau pentru a împiedica chiar această organizare. Apropo de „Blocul 5 iunie”: nu a existat un asemenea bloc. Să-ți mai repet încă o dată ce a fost atunci: am citit o simplă declarație despre intenția de a se împăca celelalte societăți cu Societatea „Mihai Eminescu”. Ai pomenit de Dumitru Covalciuc. Dar știi oare că anume acest Dumitru Covalciuc m-a rugat să fac public textul adresării, eu fiind unul care nu am fost implicat în cearta dezlănțuită între societăți. E foarte comod să nu-ți recunoști greșeala proprie, ci să dai vina pe cu totul altcineva. De vină că nu a avut loc cel de-al doilea Congres, nu pot fi eu, nici dl Ion Popescu, cu care am lucrat asupra Statutului, la prima variantă și la a doua, care a fost adoptată de grupa de inițiativă.

Apropo de Dumitru. Doar știm cu toții că acest om umblă ca sita la cumătra și este cel mai virtuos sforar între români.

V. T. Dacă tot am ajuns la situațiile de conflict în care ai fost implicat, ori ca principalul lor declanșator sau ca persoană vătămată, aș vrea să-ți expui poziția și în legătură cu procesul juridic ce l-ai avut mai târziu, peste ani, cu dl Arcadie Opaș, președintele de neschimbat până mai ieri al Societății de cultură românească „Mihai Eminescu”, pentru interviul ce l-ai publicat în „Concordia” cu anchetatorul lui, colonelul Pilipciuk, pe tema învinuirilor ce i se aduceau lui Opaș în legătură cu înfierile nelegitime de copii din regiunile Cernăuți și Lvov. N-aș fi amintit despre acel proces dacă în presa periodică și-ar fi găsit oglindirea

necesară. Dar cum acel eveniment a fost trecut cu vederea, consider că asemenea momente din viața unui scriitor nu pot fi lăsate în sfera supozițiilor, câtă vreme părtașii sau martorii lor oculari sunt în viață și pot să clarifice lucrurile ce s-au întâmplat în viața noastră.

Simion Gociu, Grigore Vieru și soția poetului Ion Vatamanu.

S. G. Dragă Vasile, iată că și tu ești unul dintre cei care scornesc mituri despre Gociu. Vorbești despre situații conflictuale în care aș fi fost implicat sau în care aș fi fost principalul declanșator. Mă doare când vorbești așa despre mine. Da, sunt aprins și nu pot face diplomația datului din coadă, precum sunt meșteri unii. Cu asemenea diplomații nu câștigi nimic. În asemenea cazuri ai nevoie de fermitate. Eu nu lingușesc pe nimeni, când trebuie să obțin ceva, mai ales dacă acel ceva îmi aparține prin lege. Acum să revenim la acea situație conflictuală cu Arcadie Opaîț și cu acel interviu realizat cu colonelul Pilipciuk, șef de anchetă a cazului cu înfierea nelegitimă a copiilor ucraineni de către italieni. Oare să fi uitat atât de repede cum am luat o hotărâre comună de a realiza interviul cu colonelul Pilipciuk, oare ai uitat că și tu ai participat la luarea acelei hotărâri? Atunci de ce mă faci pe mine vinovat de declanșarea unui conflict? Colonelul Pilipciuk, care a participat la acel proces în calitate de martor și care a confirmat că textul publicat în „Concordia” coincide cu cele relatate de el, poate arunca asupra lui Gociu vreo vină oarecare? Vinovat ar fi putut fi Pilipciuk, dacă ar fi mințit, dar el, ca șef de anchetă, a spus la proces chiar mai mult decât în acel interviu. Vorbești de lipsa unei oglindiri necesare în presă. De ce nu s-a implicat atunci și „Arcașul” în acest proces de elucidare a unui caz aproape că ieșit din comun? Vina tot să fie oare a lui Gociu, iar Tărățeanu să fie un îngeraș, care se pricepe la diplomația datului din coadă?

Vasile, ziaristul trebuie să fie, când îi cere cazul, dur, colțos. Diplomație nu se face în astfel de cazuri, pentru că nimeni nu are nevoie de diplomația struțului. Atât pot răspunde la întrebarea ta.

V. T. *Depinde de caz... Acum, cum te-ai simțit la școala din satul natal în calitate de profesor? Or, se știe, că din unele puncte de vedere e mai greu să fii*

„profet” în satul tău. Atunci ai avut alături un adevărat prieten, pe regretatul director Liliac, mi-ai vorbit nu o dată cu multă dragoste despre el. Dar ai făcut-o așa, într-un moment de sinceritate, de intimitate. Acum ai ocazia să-ți faci publică recunoștința ce i-o porți și de ce?

S. G. Bine, liniștit sufletește. Directorul de la Molnița m-a ocrotit ca pe un fiu al său. Până atunci nu am avut parte de șefi înțelegători, care să nu urmărească numai îndeplinirea indicațiilor primite de la superiori apropo de persoana mea, ci și să pătrundă în sufletul meu, să vadă ce se întâmplă acolo. Domnul V. Liliac nu m-a turnat la organe, întotdeauna, în momentele riscante pentru mine, m-a prevenit să fiu atent, să-mi dau seama cu cine și ce vorbesc. Ca și orice șef de colectiv, avea și el obligațiile de a ține sub supraveghere pe fiecare membru al colectivului pe care îl conduce, să lupte cu cei care ar fi „elemente nesigure”. În privința mea el nu a respectat indicațiile primite de sus, ci a ocrotit un om care se deosebea de ceilalți prin anumite calități spirituale pe care le avea. Tocmai în perioada cât am lucrat la Molnița mi-a apărut prima culegere de versuri, *Sărutul spicelor*.

V. T. *În viața ta de scriitor român din Bucovina, ctitor de ziare și reviste românești, de om politic cu anumite merite în viața comunității noastre sunt încă atâtea necunoscute. Să dăm perdeaua la o parte și să lăsăm să cadă lumina asupra unor pagini din cartea vieții tale. Câte-o fi albe printre ele?*

S. G. Aș vrea să știe toată lumea că anume eu am obținut clădirea în care s-a deschis Școala Medie nr. 29 din Cernăuți; că la Dinăuți, raionul Noua Suliță, s-a înălțat o școală mândră datorită intervențiilor mele active pe timpul când comuniștii erau mari și tari; la fel să afle toată lumea că la Poieni, raionul Herța, s-a înălțat o școală, fiindcă după intervențiile mele insistente la Administrația Regională de Stat Cernăuți s-a permis finanțarea de către ploieșteni a acestui edificiu; că banii pentru înălțarea statuii lui Eminescu la Cernăuți au fost votați în bugetul regional tot în urma cerințelor mele insistente la sesiunea Consiliului regional; de ce n-aș aminti și de reparația școlii românești la Herța și a claselor I–XI de la școala din Pătrăuții de Sus, raionul Storojineț și încă a multor alte clase, pe care noi nu le-am putut apăra, așa cum aproape că nu am întreprins nimic, noi toți, pentru a scăpa de diabolicul ordin de deznaționalizare a școlilor naționale, semnat anul trecut de ministrul Vakarciuk. Astea sunt doar câteva din lucrurile pe care am izbutit să le fac până în prezent, ca scriitor, ca român, ca fost membru al prezidiului Societății pentru cultură românească „M. Eminescu”, și ca fost deputat în Consiliul regional două legislaturi la rând.

Și tot aș vrea să se mai știe, că în jurul persoanei mele s-au creat multe mituri false. Nu sunt un descreierat care declanșează scandaluri publice. Chiar și tu, în unele întrebări ai încercat să subliniezi acest fapt.

La fel aș vrea să se mai știe, că toate cărțile mele au apărut cu mare întârziere, că primul manuscris respins de editură, în 1972, l-am aruncat în foc, că cinci ani, cât am lucrat la Cupca, nu am scris nici o poezie, dar anume atunci mi-am scris povestirile și poveștile pentru copii, că am revenit la poezie abia după ce am trecut la Molnița și am înțeles adevăratul motiv al concedierii mele de la „Zorile

Bucovinei” și că adevăratul vinovat nu a fost Ion Chilaru, ci securiștii de pe strada Șevcenko.

V. T. În anii studenției, cât am fost în aceeași grupă, ne-am numărat printre cititorii gazetei literare de perete „Luceafărul”, ce apărea la facultatea noastră, în care inseram multe dintre modestele noastre încercări literare și ale colegilor noștri, tineri aspiranți la gloria literară, înainte ca acestea să-și găsească loc în atât de îndrăgitele pagini literare, găzduite cu generozitate de cotidianul „Zorile Bucovinei”, redactat de regretatul Vasile Levițchi, profesorul nostru. Eram atunci la vârsta celor mai îndrăznețe visuri. Câte din ele nu s-au realizat până acum, când soarele nostru a trecut cu mult de amiază? Ai multe regrete?

S. G. Mă bucur că un sistem ostil literaturii românești în regiunea Cernăuți, care a avut ideea fixă de a demola generația noastră, n-a putut să ne pună călușul în gură nouă, acelor tineri rebeli, care am reușit să învingem toate vicisitudinile timpului, să trecem prin mari încercări, dar să nu renunțăm la scris. Noi, adică Ilie T. Zegrea, tu și eu, am rămas aici. Arcadie Suceveanu s-a afirmat la Chișinău, iar Ștefan Hostiuc – la Cernăuți și București. Regretul cel mare ar fi că ne-am născut într-un timp nepotrivit și într-un loc atât de vitregit.

V. T. Care sunt scriitorii tăi preferați din literatura română și universală. Ai vreun model printre ei sau nu?

S.G. Tot ce citesc și-mi place îmi devine preferat. Nu pot numi pe cineva concret din motivul că așa putea supăra pe altul. Nu mă refer la cei în viață, ci la literatură și la scriitori în genere.

V. T. N-aș vrea să trecem cu vederea un fapt incontestabil, pe care mulți dintre neprietenii tăi, de fapt și ai noștri, îl speculează adeseori când vor să te atace. Cred că ți-ai dat seama că am în vedere acel moment crucial din viața noastră, când o bună parte dintre reprezentanții de frunte ai intelectualității românești din regiunea Cernăuți au semnat Scrisoarea privind susținerea trecerii la grafia latină în Republica Moldova și, inclusiv, regiunea Cernăuți, Ucraina, pe care, temându-mă s-o expediez prin poștă, am dus-o personal la Chișinău ca să ajungă la timp, până la votarea în Parlamentul Moldovei a deciziei cu privire la trecerea la grafia latină.

Sincer vorbind, ca și în tabletele pe care le semnezi în fiecare număr al „Concordiei”, spune care a fost motivul refuzului de a semna împreună cu noi acea scrisoare? Recent și-a amintit de ea în ultimul număr al almanahului „Țara fagilor” colegul de universitate, Dumitru Covalciuc: neîncrederea în faptul că demersul nostru nu ar putea să aibă sorți de izbândă sau teama că vei fi scos pentru acest gest de solidaritate de pe lista de obținere a apartamentului atât de așteptat, deoarece partidul unic era încă la putere, iar tu te numărai printre colaboratorii „Zorilor Bucovinei”, pe atunci organul de presă al regionalei de partid? Sau poate au existat și alte momente? A fost un caz de slăbiciune sau de precauție? Mărturisește-te.

S. G. De câte ori să repet unul și același lucru pentru toată lumea? Mai înțelegător mi s-a părut a fi atunci Ion Chilaru, pe care îl ponegrim fiecare în fel și chip, dar care în fond s-a dovedit a fi un om de omenie. La cei peste 40 de ani pe care îi aveam în 1989, anume el m-a rugat să mă deplasez la Chișinău pentru a-mi pune semnătura și nu la Cernăuți. Tocmai atunci el urma să-mi rezolve problema apartamentului. Câți ani aveai când ai primit apartament, Vasile? Câți ani avea Dumitru Covalciuc? Tu te-ai deplasat la Chișinău să depui scrisoarea de susținere cu semnăturile adepților. Eu, cu întreaga mea familie, cu datele din pașapoarte și adresa din Cernăuți am depus semnăturile pe Aleea Clasicilor din Chișinău înainte de a fi ajuns scrisoarea din Cernăuți în Parlamentul Moldovei. Printre altele, copiii cărui patriot din regiune au semnat alături de părinți? Ai mei au făcut acest lucru la Chișinău. S-a trecut la grafia latină. Cine dintre scriitori, în afară de Gociu, a ținut cursuri speciale pentru învățătorii din regiune timp de trei luni, alături de Ștefan Hostiuc și Ilie Luceac, care s-au deplasat și în regiunile Odesa și Transcarpatia, cursuri organizate de Institutul de Reciclare a Cadrelor Didactice? Cine dintre scriitorii români a mai ținut asemenea cursuri în iarna anului 1990?

Unica mașină de dactilografiat la redacția ziarului „Zorile Bucovinei” se afla pe masa mea de lucru. Inițial, în gazetă, apărea cu litere românești numai pagina a treia și numai materialele redactate de mine și de Dumitru Covalciuc, care, după cum știi, a fost și a rămas un ilustru sforar al românilor din regiune. Respect mintea lui, îi detest gura lui de mare bârfitor.

V. T. *Tu ai ținut cursuri. Alții făceau naveta de două ori pe lună la Chișinău ca să editeze „Plaiul Românesc” în grafie latină. Dar să-i lăsăm pe alții să ne evidențieze meritele, dacă le avem. Următoarea întrebare: ai fost unul dintre cei mai înflăcărați susținători ai ideii de reafirmare, într-un anumit fel, a unui adevăr istoric, cel de restabilire parțială a unei foste unități administrative istorice desființate. E vorba de raionul Herța. Ai avut atunci mulți partizani, dar și oponenți, care își exprimau teama de enclavizare, de ghetoizare a românilor din regiunea Cernăuți. Acum, când conducerea raionului respectiv se află în mâinile unor ucraineni care nu-și dau nici pe departe silința să însușească măcar cât de cât limba băștinașilor, când procesul de ucrainizare și a acestui raion, absolut majoritar românesc, capătă proporții îngrijorătoare, n-ai impresia că toată truda a fost zadarnică?*

S. G. Și acum cred așa ca atunci. De ce herțenii mei să bată calea mânzului până la Hliboca? Cei care ați fost contra revenirii la fostul raion, v-ați gândit la câte incomodități ar fi fost supuși herțenii? Hliboca, din 1962 și până în 1992, dintr-un sat prăpădit care avea doar o simplă gară, s-a transformat într-un orașel destul de bine amenajat. Herța, care pe timpuri era cel mai frumos centru raional, ajunsese de râsul lumii. Șaptezeci la sută din bugetul fostului raion Hliboca provenea din plasa Herței. Acest oraș n-a beneficiat de bani pentru a fi construit. De fapt, politica fostei

---

* La aceste cursuri speciale au predat și profesorii de la Catedra de filologie, care tot atunci a recăpătat titlul de Catedră de filologie română și clasică, titlu mult discutat, dar aprobat în final la ședința Senatului Universității din Cernăuți (n. red.).

Uniuni Sovietice s-a dovedit a fi una diabolică pentru noi, distrugând insistent absolut tot ce era românesc. Herța a fost în acest plan una dintre jertfe.

Toate satele din fostul raion Herța au fost pentru revenirea la vechea unitate teritorial-administrativă în afară de Tureatca, Poieni Regat și Sinăuții de Jos, care n-au vrut să fie alături de „sărăntocii” herțeni. Pentru noi n-a fost mare pagubă că satul tău de baștină n-a vrut să revină la matcă. În schimb au fost alături de noi cei din Poieni Bucovina, Ostrița și Țureni. Truda oamenilor nu a fost zadarnică. Printre cei care au insistat asupra revenirii la vechiul raion a fost și Victor Liliac, președintele grupului de inițiativă. Abia după moartea lui năprasnică, conducerea grupului a fost preluată de Ilie Avasiloaie. Cei care-și exprimau teama de enclavizare sau de ghetozare erau, de fapt, câțiva dintre liderii mișcării de renaștere națională. Acum, când conducerea raionului se află în mâinile unor ucraineni, vina o poartă actualii capi ai societăților naționale, ajunși a fi lideri doar cu ștampile în buzunare și nimic altceva.

V. T. Ai fost nu numai consăteanul, ci și elevul (nu zic discipolul) poetului Ion Chilaru, redactor-șef al „Zorilor Bucovinei” după plecarea forțată a lui Vasile Levițchi, pentru că între felul tău de a concepe poezia și a fostului tău învățător există, totuși, o mare diferență. Ce rol a avut Ion Chilaru ca profesor în viața ta, iar mai târziu ca șef și coleg. Spune-ți și părerea despre valoarea creației lui poetice.

S. G. Opera lui Ion Chilaru nu prezintă o mare valoare poetică. Din cele zece cărți ale sale, cu mare greu s-ar face o selecție de câteva poezii bune. Eu nu l-am bârfit, ci i-am spus de câteva ori, după revenirea mea la redacție, în 1985, despre aceasta. Se bucura sincer că scriu mai bine ca el. Ca profesor, a făcut foarte mult pentru mine. Poate și mai mult chiar decât a făcut Vasile Levițchi pentru tine.

V. T. Te rog...

S. G. Ion Chilaru, repet, m-a învățat să pătrund în miezul operei citite, să-i înțeleg adevărata valoare. Datorită bibliotecii sale am cunoscut literatura română. Ion Chilaru a fost o fire generoasă și voi aminti aici doar faptul, că pe timpul lui colaboratorii gazetei „Zorile Bucovinei” au primit atâta spațiu locativ, cât nu au primit cei de la ziarele ucrainene „Radianska Bukovyna” (Bucovina sovietică), „Molodoi Bukovynet” (Tânărul bucovinean) și Comitetul Regional de Radio și Televiziune.

În rest, Ion Chilaru a fost un produs al timpului său, pe care l-a servit cu devotament în fața superiorilor, dar și în zeflema l-a luat de multe ori.

V. T. Spre deosebire de fostul tău profesor, fiind ajuns în același post de redactor-șef, ce-i drept, nu la „Zorile Bucovinei”, ci la „Gazeta de Herța”, apoi la „Concordia”, în ultimul timp și ca director al revistei pentru copii „Făgurel”, nu te-ai temut de concurență, n-ai căutat să-i ții mai departe de redacție pe tinerii literați, ci, dimpotrivă, te-ai înconjurat de tinere talente, ai căutat să-i sprijini,

oferindu-le cu generozitate destul loc în paginile publicațiilor pe care le-ai condus și încă le mai conduci.

În această ordine de idei, ce ne poți spune despre creația poetică a foștilor tăi elevi, Liviu Rusu și Vitalie Zăgrea, a actualilor tăi colaboratori, Dumitru Mintencu și Doina Bojescu, precum și despre poezia tinerilor Marin Gherman, Gheorghe Ungureanu, Grigoraș Gherman, Lia Popova și a altora, publicați în paginile literare ale „Concordiei”? În care dintre ei crezi mai mult?

S. G. Vasile, se teme de concurență numai cel care nu are încredere în forța propriului talent și care, atingând anumite culmi, caută să înlătore din calea sa pe toți acei care i-ar pune la îndoială capacitățile lui intelectuale. Noi, cei care ne-am afirmat, suntem obligați moralicește să susținem și să promovăm talentele tinere. Toți îmi sunt dragi, în toți aș vrea să cred, pe nimeni dintre ei nu aș dori să-l văd că ar da cu pumnul în cultura națională.

V. T. Văd că începi să devii și tu mai diplomat... Sunt bine cunoscute și apreciate strădaniile Domniei tale de a edita „Făgurelul”, revista care se bucură de cea mai mare popularitate printre copiii din școlile noastre, care nu prea au ce citi în limba lor maternă, mai ales cei din clasele primare. Lucrul acesta mi l-a mărturisit nu numai învățătoarele, bibliotecarele, dar și cei mai tineri dintre cititorii tăi. Spunând aceasta mă gândesc și la acea colecție minunată „Biblioteca Făgurelului” care a ajuns la al câtelevolum?

S. G. În genere, din 1995 și până în prezent am lansat 40 de numere de revistă cu un tiraj de 80 de mii de exemplare și 20 de titluri de carte apărute în colecția Biblioteca revistei „Făgurel”, într-un tiraj total de 40 de mii de exemplare, toate fiind distribuite gratuit în bibliotecile școlilor cu limba română de predare din regiunea noastră. Printre altele, fie vorba, dacă nu mă înșel, a apărut și cartea *Degețelul salvator*, semnată de scriitorul Vasile Tărățeanu.

V. T. Ajuns aici nu mă pot abține să nu te întreb: Cum te-ai simțit atunci, când, peste capul tău și al întregului colectiv al „Făgurelului”, din gurile spurcate ale unor redactori de la „Clopotul Bucovinei” s-au rostit atâtea neadevăruri, s-a turnat atâtea venin, încât mierea „Făgurelului” putea să se împeleneze? Dar ea a rămas tot dulce și amiroznitoare. Păcat doar că acum „Făgurelul”, ca și „Arcașul” meu, ca și „Septentrionul literar” al lui Ilie T. Zegrea apar din ce în ce mai rar sau nu apar deloc.

Spune-mi, ce te-a supărat cel mai mult din toată povestea asta cu atacurile la adresa „Făgurelului”, cu dorința unora de a ponegri, de a denigra, de a împiedica realizarea unor proiecte editoriale deosebit de necesare și de binevenite în acest spațiu vitregit de istorie?

S. G. Pentru mine nu există o asemenea publicație, cum ai numit-o singur: „Clopotul Bucovinei”. În schimb, cunosc alta: „Talanga Bucovinei”, al cărei dangăt dogit îmi amintește de o turmă de berbeci, care nu pasc iarba mustoasă de sub boturile lor, dar behăiesc, din invidie sau, poate, și din alte motive, la cei care sunt

ocupați cu rezolvarea problemelor existente, reale, mai ales a celor de asigurare a școlilor noastre cu carte românească. Nu m-a deranjat behăitul lor. Eu am editat revista și am distribuit-o gratuit prin școli. Și că nu behăitul lor era așteptat prin bibliotecile acelor școli, ci revista, ai spus-o și singur.

V. T. De fapt, cum crezi că ar trebui să fie relațiile dintre instituțiile oficiale ale patriei noastre istorice – Departamentul pentru Relații cu Românii de Pretutindeni, Institutul Cultural Român, Ministerul Culturii, Ministerul Educației și Științei și alte ministere, – cu românii din imediata vecinătate, mai bine zis, din teritoriile noastre strămoșești? Pe ce criterii și principii ar trebui să se bazeze ele?

S. G. Numai nu așa cum sunt în prezent. Am dorit un Consulat al României la Cernăuți, l-am obținut, vedem cum este el. Cerem un Institut Cultural*, probabil că-l vom avea cândva la Kiev, cât mai departe de noi, la Cernăuți oferindu-ni-se doar o filială a lui. Vom trăi și vom vedea ce mâncare de pește va fi și filiala respectivă. Eu cred că, fiind vorba despre românii din apropiata vecinătate, adică despre noi, România, cel puțin ea, ar trebui să înțeleagă că nu suntem diaspora, iar în cazul nostru, că există un Tratat bilateral între Ucraina și România, cu un faimos articol-novelă 13, care se respectă de partea română și pe care partea ucraineană face nu știu ce fel de treabă. Principiile și criteriile trebuie să reiasă din necesitățile stringente ale comunității românești înstrăinate.

V. T. Ești considerat ca fiind unul dintre cei mai fecunzi scriitori bucovineni. La activul tău ai un număr important de cărți de poezie pentru maturi și pentru copii, o carte de publicistică, una de proză, una de fabule și epigrame, în care ai dat dovadă și de reale aptitudini satirice, carte pe care am avut onoarea s-o prefățez cu câteva cuvinte de înaltă apreciere.

Mă gândesc că dacă n-ai fi avut pacea și liniștea sufletească asigurate în familie de doamna Elena, cu calmul și echilibrul ei, și de cei doi copii, Iulian și Lia, mare lucru dacă ai fi reușit, ținând cont atât de caracterul tău aprins și de munca extenuantă de ziarist și de om public? Cum ar răsuna o mărturisire de dragoste dacă ar fi cazul să le-o faci celor dragi?

S. G. Aș fi fost în alte condiții și în alte locuri. Puținul ce l-am făcut îl datorez în întregime soției. Ea este o fire deosebită, o adevărată ocrotitoare a mea. Este drăgăstoasă, deșteaptă și singura care m-a înțeles până la esență. Nimeni nu mă cunoaște mai bine ca ea. Dacă lângă mama am fost doar 24 de ani, lângă mugurul de dor al soției trăiesc al 37-lea an. În tihnă și pace. Nu cunosc altă femeie care să fi rezistat la toate încercările prin care am trecut eu și, prin urmare, și ea. Mai ales în anii cei tineri, dar și mai plini de cumpănă. Uneori suferea poate mai mult decât mine.

Ai observat, aproape că nu apare deloc în lume alături de mine. Știi de ce? După câteva ieșiri, iritată de sforăielile ce se făceau pe la tribune, a dat a lehamite din mână.

---

*Inaugurarea ICR la Kiev și Cernăuți a fost blocată, deocamdată, de autoritățile ucrainene (n. red.).

Când mă întorc seara acasă, mă întâmpină în prag cu zâmbetul pe buze, ca să uit de toate grijile prin care am trecut ziua. Nu are nevoie să-i spun că o iubesc, știe și așa că pentru mine ea este unica și cea mai scumpă ființă pe lumea aceasta. Mă bucur de copiii mei, că s-au aranjat în viață. Mă bucur că am devenit bunic.

V. T. Spune-mi, în care dintre genurile literare practicate te simți cel mai bine: poezie, proză, literatura pentru copii, publicistică?

S. G. Întotdeauna am scris când îmi era mai greu pe suflet. Și întotdeauna, când îmi reușea ceva, simțeam o ușurare. Publicistica a devenit pentru mine pâinea cea de toate zilele, din care cauză, chiar și atunci când mă obosește, sunt obligat să o respect.

V. T. Am făcut această distincție, deoarece acum, de când ai fericirea de a fi bunic, aștept să scrii cu mai multă dragoste și mai mult pentru cei mici. Ce-ți drept, nepoțelul tău, Luca, e bucureștean și nu mai cred că va duce lipsă de literatură pentru cei de vârsta lui și nișel mai mărișori. Dar, oricum, sper că se va mândri cu moștenirea ce i-o lasă bunicul. Dar le așteaptă vârstenii lui de la baștina tatălui și bunicului? Ce zici?

S. G. Poate că am să mai scriu. Dar lui Luca Alexandru aș prefera mai mult să-i spun, vorba străbunicului, „minciuni frumoase”, adică povești. Așa cum am procedat și în cazul Liei sau al lui Iulian. Grozav îmi plăcea când ei mă îndemneau să le mai spun ceva. Dar când venea timpul somnului începeam să le depăn una și aceeași poveste despre un cioban și o turmă de oi care mereu treceau peste punte și tot treceau până când adormeau. Așa a durat câțiva ani, dar într-o zi, prinzând șmecheria cu trecutul oilor, Iulian mi-a spus: „Mai lasă-le în plata Domnului, tătică, pe oile celea. Povestește-mi altceva...”.

V. T. De fapt, la ce lucrezi acum? Și cum e să fii scriitor român într-un spațiu istoric eminent românesc ce se află într-un proces diabolic de înstrăinare forțată prin îngrădirea învățământului în limba maternă, prin reducerea orelor la limba și literatura română, prin trecerea la predarea istoriei și geografiei, a matematicii și a altor obiecte în limba ucraineană, prin interzicerea de a studia istoria neamului nostru românesc, sau chiar a istoriei românilor din Bucovina din care ne tragem cu toții?

S. G. La o carte de poezii. Când va fi să apară se va numi *Curcubeul răstignit*. Printre altele fie spus, soția mi-a sugerat acest titlu.

În acest spațiu, ca să fii scriitor român, nu e un lucru deloc ușor.

V. T. Cum ar putea fi reînviat interesul pentru carte, pentru lectură? În condițiile actuale când alte mijloace, în primul rând televiziunea cu nenumăratele ei studiouri din țară și de peste hotare îi răpesc omului timpul liber. Oare câți cititori mai pot avea un scriitor când tirajele cărților sunt, după cum le știi, mizere? Astăzi puțini se mai ocupă de difuzarea de carte.

S. G. Cartea întotdeauna a fost ceea ce este și acum. Chiar și pe plăcuțe de lut sau foi de papyrus, pe pergament sau hârtie fiind scrisă, tot e carte. Chiar și în varianta electronică va rămâne carte. Cineva tot va trudi să o scrie. În ce privește pofta cititului, ea ba crește, ba scade. După cum sunt și timpurile. În prezent lumea vrea să fie bogată. Când va înceta să fiarbă drojdia proastă în cei îmbogățiți, iar grosul populației va avea pâine și la pâine, ce îmbrăca și încălța, cu ce să plece la odihnă, adică tot ce nu are acum și ce își dorește, atunci avându-le pe toate, va dori să aibă și o carte. Și pofta de lectură e un fel de modă cu mofturile ei, mereu se schimbă.

V. T. *De obicei, cărțile oricărui scriitor sunt întâmpinate în mod diferit. Atât de critica literară, cât și de cititori. Unele sunt apreciate, admirate. Altele sunt supuse criticii. Cel mai rău, după părerea mea, este când ele sunt tratate cu indiferență.*

Cărțile Domniei tale n-au trecut neobservate de colegii tăi, de istoricii și criticii literari. Despre unele din ele, cum este, de exemplu, Bună dimineața, septembrie, distinsă cu premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, s-a scris destul de bine. Amintesc aici de prezentările făcute de Mihai Cimpoi, Mircea Lutic, Viorel Dinescu, Arcadie Suceveanu, Ștefan Hostiuc...

Care dintre cititorii tăi oficializați crezi că te-a înțeles mai bine, exprimând judecăți de valoare cu privire la creația ta?

S. G. Vreau să cred că toți au fost sinceri. Ceea ce mă bucură și mă face să-i cred, e că toți au sesizat accentul elegiac-melancolic al poeziilor mele. Tuturor le sunt recunoscător.

V. T. *Cu câteva decenii în urmă, când eram la primii pași pe această cale destul de grea, o școală bună pentru noi, în afară de lectura scrierilor celor mai în vârstă, era Cenaclul literar care funcționa mai întâi pe lângă ziarul „Bucovina sovietică”, apoi pe lângă „Zorile Bucovinei”.*

Putem spune că am fost martorii sau chiar participanții activi ai unei anumite vieți literare din perioada anilor șaiszeci ai secolului trecut. Nu mai vorbim despre viața care exista la Cernăuți în plan literar în perioada interbelică. Toate acestea au rămas de domeniul amintirilor. Acum parcă ar exista două cenacluri – studențescul „Mircea Străinul” și „Vasile Levițchi”, care funcționează pe lângă „Concordia”. Te rog să mă ierți, dar ambele sunt cam anemice. De ce oare? Ne-am pierdut interesul pentru creația aproapelui nostru? Că doar nu ne împiedică nimeni – slavă Domnului! – ca să ne desfășurăm din plin activitatea literară, ca cenaclurile noastre să devină momente de sărbătoare, dar și de lucru, dar și de studiu, dar și de confruntare benefică de idei între scriitorii de diferite vârste și cu diverse viziuni literare, întru binele literaturii de expresie română din nordul Bucovinei.

S. G. Citeam toate paginile literare din „Bucovina sovietică”. Și când am apărut la o ședință a Cenaclului și i-am văzut pe toți autorii poeziilor citite în acele

pagini în carne și oase m-am bucurat. Dar alte timpuri, alte interese, alți tineri și multă apatie este în prezent. Iată unica explicație. Dar să vedem ce s-a întâmplat cu activitatea Cenaclului literar studențesc. Dacă ar fi existat o continuitate, am fi avut în prezent tot Cenaclul „Lucafașul”, ca pe timpul nostru. Nu devenea peste ani un cenaclu „Eminescu” sau cum e în prezent – „Mircea Streinul”. Sunt generații cu anumite necesități, stări temperamentale, orientări, dorințe, sete de realizare ș.a.m.d. Bunăoară noi, când am fost studenți, am organizat nu numai un cenaclu, ci și un organ de publicitate al lui, gazeta de perete „Lucafașul”. După plecarea ta de la redacție, președinte al Cenaclului am fost ales eu, care am mai păstrat în timp ceea ce-am preluat de la tine și a rămas de la studenții precedenți, printre care au fost Grigore Bostan și Ion Țăbuleac. Odată cu absolvirea facultății de către Arcadie Suceveanu, viața Cenaclului s-a stins ca să reapară odată cu generația lui Nicolae Spătaru și să devină Cenaclul literar studențesc „M. Eminescu”. Dispare și el. Abia generația lui Dumitru Mintencu revigorează Cenaclul, dar sub altă denumire: „Mircea Streinul”. Se va stinge și această mișcare cenaclistă, susținută în prezent de grupul lui Grigore Gherman. Se va stinge și steaua acestui cenaclu. Iar peste ani, alți tineri vor avea nevoie de o asemenea școală literară. De ce să ne lamentăm? Vom mai face câteva încercări de a ne aduna la Cenaclul literar al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți. Poate vom reuși, iar dacă nu – să sperăm că alți tineri vor avea grijă de o școală literară a lor.

V. T. Sau poate am îmbătrânit prea devreme? Că nu întâmplător suntem născuți pe la mijlocul secolului trecut, ba chiar în mileniul trecut. Ții minte cât de plin de vigoare era regretatul Vasile Levițchi, ce discuții se încingeau pe marginea noilor apariții sau a cărților de poezie și proză de care se făcea rost și în acele vremuri nu chiar atât de ușor?

S. G. Nu am îmbătrânit, cu toate că suntem născuți pe la jumătatea secolului trecut, care s-a dovedit a fi și ultimul, tot din mileniul trecut. Sper să mai prindem discuții furtunoase și la acest început de secol și de mileniu nou că neamul „frumșilor nebuni”, care sunt poezii, nu va pieri. Poate că acum e nevoie de un mic repaos pentru o regenerare vertiginoasă și efervescentă ceva mai târziu.

V. T. Dacă interesul pentru literatură scade atât de vertiginos, nu crezi că la un moment dat nu va mai fi nevoie, să zicem, de poezie, care după cum a menționat una dintre cele mai interesante poete contemporane române, Denisa Comănescu, nu este altceva decât „un fel de luptă împotriva uitării”?

Dar pentru tine ce este sau ce înseamnă poezia?

S. G. Nu sunt de acord cu tine. De când există civilizația umană, poezia întotdeauna a fost alături de om. Or, s-au perindat atâtea civilizații, dar nu s-a produs catastrofa care să ducă la dispariția civilizației umane. Și nici nu știu când și dacă se va întâmpla așa ceva.

V. T. Despre poezie am întrebat, nu despre civilizație...

S. G. Da, știu. Pentru mine poezia este odihna sufletului, miraculoasa rouă care știe să șteargă orice oboseală. Lumea are nevoie de odihnă, are nevoie și de poezie. Chiar și de monosilabicele texte de cântec, uneori cu iz de debilizm, tot odihnesc niște suflete...

V. T. *Eu, dragă frate, regret pentru câteva poezii pe care le-am scris în perioada debutului, cu peste 30 de ani în urmă, pentru care am și tras deja cu obrazul și, probabil, voi mai trage încă. Unii, care poate că în acea perioadă au proslăvit partidul mai abitir decât mine, le-au republicat cu o satisfacție diavolească. Vreau să mai recunosc că, pregătindu-mă pentru acest dialog, am răsfoit din nou toate cărțile tale de poezie: Sărutul spicelor, La țărnire de suflet, Oul gastronomic, Lacrima toamnei, Ambasadorul luminii, Bună dimineața, septembrie, gășind și la tine câteva versuri scrise la fel „sub influența nefastă a timpului pe care l-am trăit”, necunoscându-l cu adevărat, scriind în stilul lui Ion Chilaru, pentru substratul ideatic al cărora acum, vrând-nevrând, ai motivul să roșești și tu. Citez: „Și ea mă-ndeamnă iar să-i cânt minunea împlinirilor sub raza stelei de rubin” sau „vă suntem cu câte o viață datori fiecare pentru stelele aprinse pe obeliscuri” și altele câteva. Sunt sigur însă că aceste rânduri ocazionale nu vor fi în stare niciodată să întunece lumina binefăcătoare a miilor de versuri pe care le-ai scris cu sângele preacurat al inimii tale „în lungul ei drum pe calea iubirii” din care ca poet ai „purces învățând” a dansa „pe lama unei spade” într-o „lume compusă din vicii mai mult”.*

E clar, fiecare dintre noi va da seama pentru tot ce a scris și a promovat prin creația sa. Mai ai și alte lucruri, în afară de aceste mici compromisuri făcute într-o perioadă în care nu se putea ca să nu le faci? Or, istoria literaturii contemporane române e plină de asemenea exemple. Ele pot fi întâlnite chiar și-n opera unor creatori de talia lui Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Nicolae Labiș, Eugen Barbu ș. a. Aceleași compromisuri ideologice le întâlnim într-un grad cu mult mai mare în literatura fostelor republici din întreg spațiul sovietic. Ucraineanul Dmytro Pavlyciko, rusul Evgheni Evtușenko, lituanianul Eduardas Mejelaitis și câți alții! Ca să-i numim doar pe cei mai mari. Și nimeni nu le scoate ochii pentru aceasta. Ori scriitorii nu sunt și ei oameni, ca să aibă dreptul de a greși?

S. G. Eu nu trag cu obrazul pentru cele scrise de mine. Steaua poate fi de rubin, nu numai pe Kremlin. Ultima strofă în care a apărut această stea a fost scrisă la indicația redactorului de carte, care insista cu orice preț să-mi arunce poezia din carte. Am fost primul dintre noi care a cântat graiul matern. Am salvat poezia, la fel, prin ultima strofă, în care vorbeam despre frăția dintre limbi. În anii războiului au murit nu numai ostași sovietici. Câți ostași de-ai noștri au rămas pe fronturile de la Odesa, Crimeea sau Stalingrad? Eu chiar mă mândresc cu prima poezie, *De dragoste*, din culegerea a doua, fiindcă „dragostea curată/ nu e-n zvoană de orchestre,/ ci în suflet totdeauna/ se păstrează a ei zestre”. Iar în suflete fiecare știe ce poartă...

V. T. *Apropiindu-ne de sfârșitul acestui dialog, după ce am reprodus două versuri, permite-mi ca să citez și câteva rânduri din nenumăratele poezii*

excepționale, cărora le-ai dat viață lungă. Dintre acelea care te pun pe gânduri și-ți fac sufletul să vibreze prin sinceritatea lor: „Mulțumit cu puținul –/ Chiar și pelinul/ Îi miere pe masă/ La dânsul acasă./ (Îi paște un zimbru/ Floarea de cimbru)”. Sau: „eu nu sunt decât/ turnul de veghe al cetății/ în care osul domnesc/ al neamului meu/ doarme pe smirună// alături de lacrima zilei/ durerea trezind/ în ochii de sfinți/ tămăduitoarea lumină/ să se reverse din ei”...

Readucându-ți-le în memorie, te întreb, ce-i mai bine să fii, „turnul de veghe al unei cetăți”, chiar dacă ea există numai în visul nostru întreagă, sau „cavalerul rătăcit într-un lan de spice”, în care-și caută „lancea pierdută în timpul neobișnuitelor treceri în mit”?

S. G. Cel mai bine e să fii ceea ce ești cu adevărat. Și atunci în tine se întâlnesc toate: și dansul pe lamă de cuțit, și turnul de veghe al cetății și cavalerul rătăcit și încă multe altele, că din toate acestea se face un suflet omenesc.

V. T. *Ești o fire aprinsă, reacționezi destul de dur mai ales atunci când ești sau crezi că ești călcat pe bătătură. În cadrul unei dispute în contradictoriu poți deveni brutal, chiar nestăpânit în expresii. Spune-mi, după ce tensiunea discuțiilor mai scade nu-ți pare rău pentru izbucnirile tale uneori necontrolate? Ori, în fond, ești un om bine educat, civilizată, poți fi chiar gentil, mai puțin diplomat și iertător. Nu te încearcă uneori regretul, nu pentru motivul confruntărilor de idei, ci pentru felul cum ai reacționat? Chiar crezi că ai avut întotdeauna dreptate? N-ai greșit nicăieri?*

S. G. E drept că sunt o fire aprinsă și nu știu să dau din coadă ca un dulău ce se milogește în fața stăpânului. Poate de aceea sunt așa, pentru că nu vreau să am pe cineva care să-mi dicteze cum să fac aport, eu vreau să fiu stăpânul meu. Nu vreau să îngenunchez pe nimeni, nici să fiu îngenunchat. Nici brutal nu sunt. Pur și simplu disprețuiesc prostia și toate surorile ei. Nu mă pricep în a face diplomație curvească. Pot fi diplomat cu unul care se comportă cu mine la fel cu diplomație. Nu pot fi cruțător cu cel care vrea să-și ștergă picioarele de mine. Să-și pună acasă un preș special, pe care să-l tăvălească. În relațiile dintre mine cu alții întotdeauna am fost corect. Am greșit numai când am crezut prea mult în unele persoane. Și m-a durut că am greșit.

V. T. *Și ultima întrebare: Dacă ar fi să-ți iei viața de la început, ai păși pe aceleași căi, ai bate-n aceleași uși închise, te-ai certa cu aceleași oameni, te-ai lupta pentru aceleași idealuri?*

S. G. Dacă aș începe viața de la capăt, aș fi tot acel de acum, fiindcă, luând-o de la început, n-aș avea experiența anilor trăiți. Și tot m-aș certa, și cu tine, și cu altcineva, dacă s-ar închina prostiei și va încerca să-mi terfelească neamul.

SUMMARY

The new section of the magazine, *Writers in the Everyday*, edited by poet and journalist Vasile Tărășteanu, is aimed at presenting literary life in Cernăuți in the form of dialogues between Romanian-speaking poets, prose writers and translators, witnesses or even active participants in the literary life of Cernăuți. We hope that these dialogues will in future constitute a documentary source for the history of Romanian literature in northern Bucovina.

The first dialogue is with Simion Gociu, a poet, journalist, editor-in-chief of the "Concordia" newspaper and director of children's magazine „Făgurel”. He is also a respected children's author. "Făgurel" has been published since 1995, with forty issues to date, a print-run of eighty thousand copies, and twenty published book titles in the magazine's *Library* series, with a total print-run of forty thousand copies. All these are distributed free of charge to the libraries of Romanian-language schools throughout the Cernăuți region.

Simion Gociu is regarded as one of the most prolific writers of Bucovina, having published a substantial number of poetry books for children and adults, and collections of journalism, prose, fables, and epigrams, in the latter of which he demonstrates his genuine satirical talents. Some of his books, for example *Good Morning, September*, have been awarded the Prize of the Writers' Union of the Republic of Moldova.

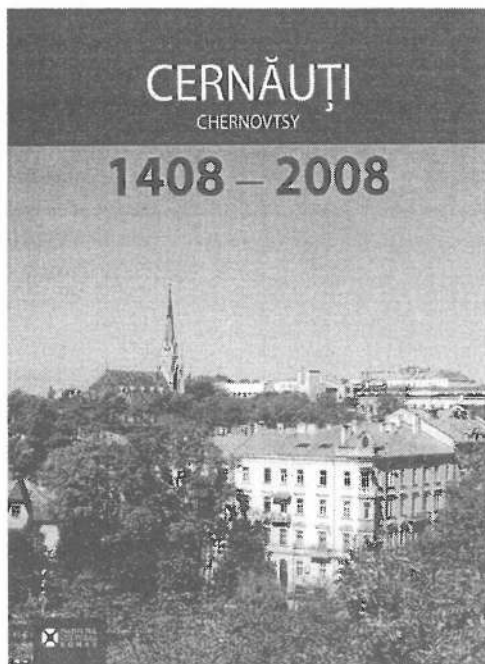
The significance of this dialogue resides in the fact that it evokes the writer's rather difficult period of development, as well as bringing into discussion the evolution of literary cenacles in Cernăuți and attempting to analyse the causes of their failure to work in the present period, including relations with the younger generation of Bucovinian writers.

O PREUMBLARE PRIN CERNĂUȚI

Adrian Dinu Rachieru

Timișoara

Un splendid album dedicat orașului Cernăuți, mereu „somptuos și enigmatic”, la șase secole de la prima atestare scrisă (grație *Privilegiului comercial* dat de Alexandru cel Bun la 8 octombrie 1408), gândit și înfăptuit de tandemul Alexandrina Cernov – Ilie Luceac, cu sprijinul artistului-fotograf Mihai Cratofil, ne prilejuiește aceste bucuroase rânduri. Să adăugăm imediat că albumul *Cernăuți / Chernovtsy* (1408–2008), condensând șase secole de istorie bogată, a apărut sub sigla Editurii ICR (redactor: Mariana Avanu), în excelente condiții grafice. Bineînțeles, așezarea de la vadul Prutului, aflată la intersecția unor vechi drumuri comerciale, a fost – ne prevenea, cu un alt prilej, Alexandrina Cernov – „de la bun început o localitate cosmopolită” (vezi „Glasul Bucovinei”, nr. 1/2008, p. 33). Se înțelege că târgul exista cu mult înaintea *Privilegiului*, figurând – cum ne informează o cronică rusească – pe lista orașelor „volohe”. Iar domnitorul moldav, oferind negustorilor lioveni acel *Privilegiu comercial*, încheiat la Suceava, îndreptătea vorbele de laudă așternute de Grigore Ureche în *Letopisețul* său, când scria despre voievod că „multe lucruri bune au început a face în țară”.

Alături de alte târguri moldovenești medievale, centre meșteșugărești și focare de cultură, și Cernăuții, iradiind o „energie ademenitoare” (cum scriu autorii), a cunoscut, în timp, numeroase jafuri, incendii, războaie, favorizând însă, în pofida potrivnicilor, legăturile comerciale. Or, istoria comerțului nostru, cercetată cu documentele pe masă, ne îngăduie a înțelege „subt toate raporturile istoria neamului însuși”, avertiza N. Iorga.

Cu atât mai mult se impune o cercetare acribios-contextuală, deoa-rece „vicleniile Istoriei” i-au rezervat o soartă dramatică. Motiv de a încerca, fie și fugitiv, o recapitulare, ținutul aparținând, pe rând, cum bine se știe, Moldovei, Imperiului Habsburgic, României, URSS și, din 1991, Ucrainei.

Judecând din perspectiva acestui specific, Bucovina a devenit, sub cupola spiritului european, în răgazul interbelic, un loc de încrucișare a tuturor curentelor. În consecință, și „capitala” sa, orașul Cernăuți, putea fi „un oraș al mai multor culturi”, sub semnul benefic al toleranței, o idee care – spun înțelepții – ține lumea. Azi însă, în regiunea Cernăuți, unii cercetători (Ion Popescu, printre ei) au descoperit trei zone sociolingvistice: de asimilare ireversibilă, de asimilare tranzitivă și una a bilingvismului echilibrat. Nu sunt, așadar, semne încurajatoare, deși dr. Otfried Kotzian, analizând atent spectrul politic, crede nestrămutat în efortul de identificare a noilor valori, așezat în climatul permeabilității/permisivității europene. Până atunci, privind chestiunea din *unghi românesc*, să mai notăm că Bucovina „sovietizată” și apoi ucrainizată întreține dureros ceea ce s-a numit *schizofrenia bucovineană*.

Așezată la „o răscruce de intenții” și, inevitabil, la o întretăiere a sferelor de interese, Bucovina, cea care a fost „leagănul statului moldovenesc” (deși enclavă în lumea slavă), a suportat dureroase prefaceri, transformând românii din nordul ei într-o „minoritate artificială”. Dacă estomparea caracterului românesc coabita în „etapa” austriacă cu ideea toleranței (interetnică și interconfesională), etapa ucraineană violentează modelele interetnice și ridică serioase semne de întrebare asupra etichetei de „mitteleuropäisch” (acordată Cernăuților) și, de altfel, întregii zone, considerată o autentică *Euregio*. Fluturând ideologia naționalistă în același stil totalitarist, pretențiile ucrainene par a suspenda ideea europeană, îmbrățișată de cei de la Augsburg, invocând mozaicul etnic al regiunii. Ca spațiu de interferență, Bucovina reproduce condiția noastră de țară dilematică, topind atâtea influențe și „funcționând” ca pod cultural. Or, efortul de personalizare și europenizare presupune *a aduce acasă Europa* (cum ar spune A. Marino), invocând „standardele europene”, fără a abandona specificul.

La Târgul Internațional de Carte „Gaudeamus” – 2008, București.
Prezentarea albumului *Cernăuți. 1408–2008*.

Deși Bucovina, numită inițial Moldova austriacă a fost prima provincie din fostul Imperiu Habsburgic care a dat semnalul Unirii, *alterarea etnică*, practică cu tenacitate – atacând baza românească a provinciei – nu a fost fără consecințe. Efortul germanizării (prin pulverizarea elementului autohton), colonizarea forțată (în special cu ucrainenii) și, nu în ultimul rând, răscoirea hărților au schimbat profilul demografic și au stânjenit sau deviat preocupările culturale, gravitând – firesc – către spațiul național. De la inventarea toponimului Bucovina și până la „oficializarea” limbii moldovenești, spațiului bucovinean i s-a refuzat un metabolism cultural normal, adică o „atmosferă românească decentă” (cf. George Muntean, *Literatura română din Bucovina postbelică*, în *Caiete critice*, nr. 1–3, [74–76]/1994, pp. 52–63). Refugierile masive, deportările, cultivarea românofobiei, ruperea legăturilor dintre nordul și sudul bucovinean au impus, după ce creionul lui Molotov a sfâșiat țara, o lungă tăcere, alimentând teama, suspiciunea și „absenteismul”, factori cât se poate de convenabili ocupanților. De unde, inevitabil, *necunoașterea*.

Fiindcă *istoria Bucovinei*, repetăm, în pofida atâtor voci contestatare are ca bornă anul 1775. Atunci, detrunchiată, Țara de Sus a Moldovei intra sub numele de Bucovina în vocabularul diplomatic, implicit politic și geografic, recompensând neutralitatea habsburgică. Printr-o dramatică „sfășiere” (M. Kogălniceanu), „vesela grădină” (cum suna un săltăreț vers al lui Alecsandri) trecea sub stăpânirea Casei de Austria.

„Istoria Bucovinei, nota încredzător istoricul Ion Nistor, începe la 1775 și se sfârșește la 1918.” Din păcate, optimismul celui care a scris chiar o temeinică *Istorie a Bucovinei*, pornind de la „anul fatidic” 1775, nu s-a confirmat; să se confirme, oare, în replică, spusa eminesciană, după care răpirea Bucovinei ar fi „de-a pururi o durere pentru noi?” Bucovina istorică a pierdut, prin anexarea sovietică, mai mult

La prezentarea albumului *Cernăuți. 1408–2008*,
în cadrul Târgului Internațional de Carte „Gaudeamus” – 2008,
București.

de jumătate din suprafața sa. Potrivit estimărilor profesorului Nandriș (1940), teritoriul ocupat reprezenta 6 340 km², iar ponderea populației românești se ridica la 37%. Este aici vorba de un contencios istoric, câtă vreme în intervalul 1711–1944 teritoriile românești au fost invadate de douăsprezece ori de trupele rusești!

Dar în urmă cu 234 de ani, când trupele imperiale austriece anexau Bucovina trecând-o zece ani sub administrația militară, habsburgii puneau mâna, s-a spus, pe „cheia Moldovei”. Aici era, afirma răsplatit același Ion Nistor (vezi „Glasul Bucovinei”, 11 decembrie 1918), o țară românească. Reformele josefine, politica etno-demografică, colonizarea dirijată au făcut din această provincie un mozaic etnic (Das Volker Konglomerat). Și astfel doctrina „bucovinismului” prindea contur, preparând în cancelaria imperială o specie exotică, „desfăcută” – s-ar fi vrut – de convingerile naționale: *homo bucovinensis*. Doar că în frumoasa Buchenlald, supusă unei opere de civilizare (cum nu ostenea să precizeze profesorul vienez A. Ficker la festivitățile prilejuate de centenarul anexării), concepția bucovinistă, încurajată de un episcop precum Eugenie Hacman (care blama „nesocotitele planuri naționale”), n-a înăbușit mișcarea națională. După planul de culturalizare germană (culminând cu înființarea Universității din Cernăuți pentru cei 53 de tineri români care începeau în anul universitar 1875/1876), a urmat sinistra culturalizare (deznaționalizare) sovietică, încât, actualmente, potrivit statisticilor, populația românofonă a regiunii Cernăuți ar reprezenta 19,67%. Dar nici *homo sovieticus*, în pofida unei istorii confiscate, n-a izbândit. Este în plină erupție, cum bine se știe, naționalismul ucrainean. De aceea, ne-am fi dorit ca albumul cernăuțean să poarte, mai apăsat, însemnele românității. Orașul, cu o „arhitectură uimitoare” (p.7), își conservă patrimoniul și respiră un fermecător aer crepuscular. Fie că admirăm vechile case (cea a Hurmuzăkeștilor, cumpărată de bătrânul Doxaki, cu monograma balconului, reperată chiar de Ilie Luceac, cea a lui Aron Pumnul ori a lui Sextil Pușcariu), fie că cercetăm lista îmbelșugată a personalităților (începând cu Eminescu, C. Porumbescu, D. Onciul, frații Hurmuzaki, odihnind la Cernauca ș. a.) sau poposind în cimitirul* care găzduiește criptele atâtor oameni de seamă (a se vedea, de pildă, *Detrunchiatul*, străjuind mormântul câtorva membri ai Societății studențești „Arboroasa”), albumul editat de ICR ne prilejuieste o incursiune fabuloasă în istorie. Putem admira fosta reședință a Mitropoliei Bucovinei (azi Universitatea națională „Iuri Fedkovyci”), fosta sală Sinodală, unde, în 1918, se anunța Unirea Bucovinei cu Țara, Catedrala ortodoxă (sfințită în 1864), Piața Teatrului, Palatul Cultural al Românilor (azi Casa ofițerilor), Turnul cu orologiu (cu atelierul pictorului academic al Eparchiei bucovinene, Epaminonda Bucevschi); ori ne vom preumbla pe strada Kobyleanska, fostă Herrngasse în perioada austriacă, fostă Iancu Flondor în perioada interbelică, când Cernăuțiul se voia „mica Viena”.

Un remarcabil *Album*, așadar, dedicat orașului Cernăuți la 600 de ani, datorat celor doi admirabili cărturari (asigurând concepția și coordonarea), prof. univ. dr. Ilie Luceac și Doamna Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, cărora se cuvine să le mulțumim pentru acest dar.

---

*Consemnăm, că la pagina 75 din albumul *Cernăuți. 1408–2008* s-a strecurat o greșeală regretabilă la ortografierea numelui familiei **Murguleț**. Așa încât textul corect urmează să fie citit astfel: Biserica din Cernauca cu hramul Arh. Mihail și Gavriil, ctitorită de Doxaki Hurmuzaki, cu mormintele familiilor Hurmuzaki și Murguleț (n. red.).

CERNĂUȚI, ÎNTR-UN ALBUM ANIVERSAR

Ion Filipciuc

Câmpulung Moldovenesc

Doamna Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, și prof. univ. dr. Ilie Luceac au reușit să editeze la Institutul Cultural Român din București un album aniversar al orașului Cernăuți, cu prilejul împlinirii a șase veacuri de la prima atestare documentară în *Privilegiul* din ziua de 8 octombrie 1408, emis în Suceava, pe care îl acorda domnitorul Alexandru cel Bun negustorilor din Liov pentru a-și vinde mărfurile și a plăti vamă în diferite târguri din Moldova: „Iar caii din țara noastră, ce-s de câte trei grivne, slobози le sunt și caii ungurești slobози le sunt, numai în care târg îi vor cumpăra, acolo vor da de fiecare cal câte patru groși, iar la descălecare, în Suceava, de fiecare cal câte șese groși, iar la Sireti de fiecare cal câte doi groși, și în Cernăuți câte doi groși”.

Documentul, scris în limba slavonă, cu caractere semiunciale, litere mici, fără spațiu între cuvinte, pergament, având pecetea Moldovei, a fost descoperit în arhiva din Lemberg (Liov) și tipărit în colecția *Acty zapad. Ross*, I, 1846, nr. 21, reprodus de Emil Kalužniacki în *Documenta moldawskie i multańskie z archiwum miasta Lwowa*, 1878, nr. 2, după care a făcut o copie istoricul român Ion Bogdan, dăruită apoi Academiei Române, ms. 126. A. D. Xenopol îl reproduce în *Istoria Românilor*, vol. III, p. 209; D. Onciul îl ia în seamă în cartea *Istoria României*, 1914, p. 42; Nicolae Iorga îl cuprinde în *Istoria comerțului românesc*, vol. I, p. 88–89, iar I. Nistor îl folosește în volumul *Handel und Wandel*, p. 7. Însă documentul, aflat astăzi, nu se cunoaște prin ce împrejurări, în Arhivele Statului din Moscova, nu a fost reprodus și în corpusul *Documenta Romaniae Historica*, Moldova, I (1384–1448), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și I. Șimanschi, Editura Academiei R. S. R., București 1975.

Amănunt care nu știrbește cu nimic atestarea târgului Cernăuți, pe unde musai că negustorii plăteau o vamă încă din vremea lui Petru I Mușat, dacă nu și mai degrabă. Nimerit ar fi fost ca asemenea album festiv să se deschidă chiar cu facsimila documentului emis de cancelaria domnească din Cetatea Sucevei și mai cu seamă fotografia peceteii ce atârna de *Privilegiul* dat negustorilor lioveni, cu atât mai mult cu cât astăzi documentul se păstrează în Muzeul de Stat de Istorie din Moscova.

Comentariul celor doi autori, *Orașul Cernăuți la 600 de ani*, este tradus în limba engleză de Samuel Onn, în limba ucraineană de Alexandrina Cernov și Ilie Luceac, iar în limba germană de Mariana Koch, fapt ce înlesnește o lectură multilingvă a unui act cultural deosebit de important, întrucât la recensământul din 5 decembrie 2001, orașul Cernăuți avea 236 691 de locuitori, dintre care 189 021 erau ucraineni, 26 733 – ruși, 14 384 – români (10 553) și moldoveni (3 829), iar 6 555 de alte naționalități. Introducerea lămurește cititorul că orașul Cernăuți, cu teritoriul înconjurător, făcea parte din „terra moldaviensis” de la descălecarea maramureșenilor până la acapararea austriacă (1359–1774), ținutul rășluit din

Moldova fiind numit de austrieci Bucovina (1775–1918) până în iunie 1940, când URSS îl ocupă „manu militari”, redobândit de armata română până în septembrie 1944, când trupele sovietice reintră în Cernăuți și fixează frontiera de stat a Regatului România între orașul Siret și satul Tereblecea, pentru ca din 1991 partea de nord a Bucovinei să intre în componența statului ucrainean.

Dar dincolo de „concepție, coordonare, introducere, legende”, semnate de cei doi autori, farmecul albumului aniversar constă în acuratețea fotografiilor realizate de Mihai Cratofil, căci imaginile au fost alese cu mare grijă și dispuse într-o ordine mai degrabă sentimentală decât cronologică. Biserici, cafenele, străzi, edificii particulare, statui (scriitori și compozitori germani pe fațada Teatrului Național, cronicarul Ion Neculce, poezii M. Eminescu și Paul Celan, Taras Șevcenکو, Isidor Vorobchievici, Iuri Fedkovyci, Osyp Makovei, Olga Kobyljanska), bolți, parcuri, mozaicuri, picturi, ornamente, basoreliefuri, turle, Reședința Mitropolitană, portrete (Alexandru cel Bun, Miron Barnovschii, împărăteasa Maria Teresia, fiul ei Iosif al II-lea – alături de care ar fi trebuit așezați și cei doi generali Spleny și Enzenberg –, Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, Mitropolitul Teoctist Blajevicei al Bucovinei), școli, capele, lăzi de zestre, covoare, bondițe, cămăși, ouă închistrite, case vechi și biserici din lemn, morminte și cripte din vechiul și noul cimitir, case trainice în care au locuit mari personalități (Aron Pumnul, Raimund Friedrich Kaindl, Sextil Pușcariu) și câte alte imagini ale unor ziduri sau clădiri pe lângă care am trecut adesea fără să le acordăm prea multă atenție.

Instructiv – deși sentimental foarte trist – ar fi fost să privim și imagini cu clădiri distruse din vremea războiului sau chipurile cernăuțenilor deportați de sovietici în Siberia, căci din istoria orașului Cernăuți nu trebuie să lipsească acele file însângerate și rupte din viața omului simplu aflat mai totdeauna sub „teroarea istoriei”.

Medalia jubiliară „Cernăuți – 600” (față-verso).

Și cred că asta este menirea acestui album aniversar: nu doar să ne aducă aminte cât de bătrân și vajnic este orașul Cernăuți, ci mai cu seamă cât de frumoasă și statornică este această fastuoasă bătrânețe. Ba mai mult, să ne asigure că la trecutu-i mare, cel mai bogat oraș bucovinean se poate învrednici de un viitor încă

și mai strălucitor. Iar, dacă autorii își amăgesc bucuria acestei cărți minunate cu nădejdea unor admiratori de peste hotar, de peste an și de peste visuri, eu nu le pot ura decât ca peste șase veacuri, în Biblioteca orașului Cernăuți, să intre un cititor hapsân de lectură și să ceară albumul *Cernăuți, Chernovtsy, 1408–2008*. Să sperăm că îl va găsi. Pentru că unul similar, *Illustrierte Bukowina*, realizat de Knapp, cu o prefață de poetul E. R. Neubauer, în anul 1875, nu se poate afla în bibliotecile noastre de toate zilele și neamurile.

De adăugat la cele de mai sus faptul că Fundația Culturală „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, așijderea prin cei doi inimoși oameni de cultură, Alexandrina Cernov și Ilie Luceac, a bătut o medalie din tombac argintat, cu diametrul 5,8 cm, grosime 0,5 cm, având portretul voievodului Alexandru cel Bun, în centru, cu anii de domnie (1400–1432) în partea dreaptă a chipului, și pecetea Țării Moldovei în stânga, cu inscripția «NOS ALLEXANDER VOIEVODA DOMINUS TERRE MOLDAWIENSIS» în exergă, iar pe revers, stema Moldovei de pe fațada turnului de intrare în Mănăstirea Putna, și înscrisul «Cernăuți – 600» sus, iar jos anii «1408–2008».

MONOGRAFIA UNUI SAT BUCOVINEAN, OPRİȘENI

Ion Filipciuc

Câmpulung Moldovenesc

Între cărțile cu care m-a dăruit scriitorul Dumitru Covalciuc din Cernăuți, într-o frumoasă zi de septembrie din anul 2008, când am încheiat cu mare poftă un ceas de taifas în pervazul unei cinstite crășme din preajma Teatrului Național din capitala Bucovinei, cea mai frumoasă și gospodărească este lucrarea *Oprîșeni, un sat la răspântiile istoriei*, editor M. Șapcă, Zelena Bucovina, 2008, 442 de pagini, format 29 x 20 cm.

De precizat că între mai multe sate cu asemenea nume, avem unul lângă Fălticeni, în fostul județ Baia, și altul în județul Iași sau în Neamț, dar mai avem *Oprești* (în Muscel și Argeș), *Oprinari* (în Prahova), *Oprîșani* (în Turda), *Oprîșenești* (în Galați), *Oprîșești* (în Tecuci), *Oprîșița* (în Vaslui) și *Oprîșor* (în Mehedinți).

În cartea lui Dumitru Covalciuc e vorba de satul *Oprîșeni* din stânga râului Siret, în Țara de Sus a Moldovei pe timpul lui Ștefan cel Mare, apoi în Bucovina, mai sus de târgul Siret, după ocuparea părții de nord de către Imperiul Austriac, începând cu anul 1775 și sfârșind cu Marea Unire din decembrie 1919, iar din august 1945 și până astăzi, în raionul Hliboca din regiunea Cernăuți, astăzi Ucraina.

Numele satului apare sub forma *Oprîșiinți* încă în vremea lui Alexandru cel Bun, când voievodul face „cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că a venit înaintea Domniei noastre credinciosul boier Sin Bârlici, și, de bunăvoia sa și cu gând bun, din dreapta și credincioasa sa vislujenie pe care tatăl său Bârlă a câștigat-o prin dreaptă și credincioasă slujbă la domnii care au fost mai înainte, și a dat mănăstirii Bunavestirea Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu, numită Moldovița, două sate, anume Provorotie și Oprîșiinți, ca să fie aceste sate mănăstirii numită mai înainte uric, cu tot venitul, neschimbat niciodată în veci”, într-un act scris în Târgul de Jos al Țării Moldovei, în anul 6926 (1418), luna martie 17.

Cum „hotarul acestor sate să fie cu toate hotarele pe unde din veac a folosit”, se înțelege că în primăvara anului 1418 satul *Oprîșiinți*, *Oprîșeni* din stânga Siretului trecuse de mult peste muchia unui veac.

Înțelesul cuvântului *Oprîșiinți* se deslușește dintr-un document din cancelaria lui Ștefan cel Mare, din 1490 (6998) martie 15, Suceava, prin care domnul dăruie Episcopiei din Rădăuți „50 de biserici cu popi, din ținutul Sucevei 44, iar din ținutul Cernăuți 6 biserici cu popi, care acele 50 de biserici cu popi au fost date de bunicul nostru, Alexandru voievod”, între care „a 11-a biserică, la Volcineți, a 12-a biserică, cu popă, unde este Cudrea Oprîșe; a 13-a biserică, cu popă, la Bainti, cu popă; a 14-a biserică, cu popă, la Telebecinți...”.

Despre Cudrea Oprîșe, cărturarul Ioan Bilețchi, în manuscrisul *Un sat ca oricare altul: Oprîșenii*, dă următoarea explicație: „În originalul slavon, satul nu e numit aici nici Oprîșiinți, nici Oprîșeni, ci e mai mult arătat prin cuvintele «gde

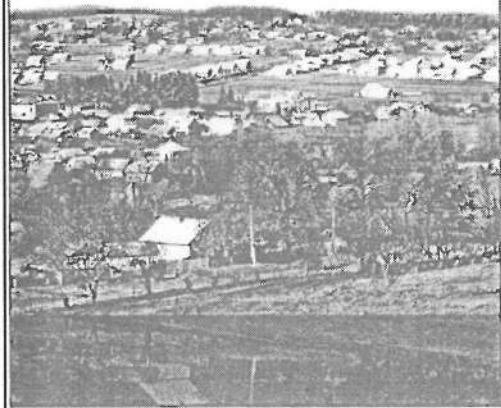
Cudrea Oprișe», adică «unde a fost sau este Cudrea Oprișe». În cazul acesta, *Cudrea Oprișe* poate să fi fost un jude sau vataman, cum se spunea pe vremea aceea. *Cudrea* e forma slavă a numelui *Condrat* sau *Codrat*, lat. *Quadratus*, nume de sfânt, iar *Oprișe* poate fi un participiu slav de la verbul *oprieti*, *opreșcii* sau *opreșchii*, care își făcea trecerea la sufixul *-iș*, având înțelesul de «cel ce oprește sau aține calea cuiva», cu aceasta înțelesul numelui satului – fie Oprișe, fie Oprișiți, fie Oprișeni – pare să fie lămurită.

Dacă acest Cudrea Oprișe era în anul 1490 încă în viață și cum existența Oprișiștilor e atestată acum prin uricul din anul 1418, familia Opriș avea o vechime seculară, era poate cea mai veche familie din satul care îi purta numele”.

Citez din manuscrisele cărturarului o bună descriere, de prin anul 1950, a satului său de baștină, în două caiete, vreo 90 de pagini, în care sunt amănunte foarte interesante și cu care Dumitru Covalciuc am nădejde că își va completa recenta monografie.

Dumitru COVALCIUC

Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei

Pentru incitarea cititorilor cărții lui Dumitru Covalciuc, voi preciza că prima pagină înfățișează drapelul Societății Arcășești „Avram Iancu” din comuna Oprișeni, județul Rădăuți (steag aflat la Muzeul Militar Național din București), urmând *Imnul Oprișenilor*, pe versuri și muzică de Pintilei Bilețchi-Agreculese, Stema Oprișenilor, legenda, poezia *Satul meu* de Vasile Băcu și cuvântul primarului Nicolae Popovici (p.7–11), geneza satului (p. 18–20), considerații privind denumirea satului (p. 21–24), microtoponimie (p. 25–27), cadrul fizico-geografic (p. 28–33), populația (p. 34–47), îndeletnicirile oamenilor (p. 48–86), repertoriul muzical-coregrafic (p. 87–94), carnaval țărănesc (p. 95–97), datini, obiceiuri, eresuri legate de naștere (p. 98–105), cântece, strigături și

orații de nuntă din colecția lui Axentie Bilețchi-Oprișanu (p. 106–115).

Și aici pot mărturisii de ce am așteptat cu nerăbdare această carte: mai întâi că în acest sat s-a născut Ioan Bilețchi-Albescu (1881–1962), fostul director al Liceului „Dragoș Vodă” din Câmpulung Moldovenesc, din scrierile căruia am alcătuit un volum cu *Studii filologice* (2007), o plachetă de poezii, *Versurile mele* (2007), și pregătesc pentru tipar încă două cărți, *Conspecte filologice* și *Școala din Câmpulung Moldovenesc de la începuturile ei până în anul 1948*, alese dintre multele manuscrise inedite (puse la dispoziția noastră de doamna Nectara Ghiliceanu, nora profesorului, căreia îi aducem mulțumiri și pe această cale), și mai

apoi, Ioan Bilețchi avea un frate care semna (poezii, culegeri folclorice, piese de teatru) *Axentie Bilețchi-Oprișanu*, despre care doar Liviu Papuc a scris un scurt articol (1999), semnalând existența unui poet, folclorist și dramaturg bucovinean „scăpat în noaptea uitării”.

Iată că Dumitru Covalciuc îl aduce în lumină și pe acest rătăcit fiu al satului Oprișeni.

Partea cu incursiuni în istorie – izvoare arheologice – este întregită de prof. Nicolae Bodnariuc (p. 116–125), urmată de primele mențiuni documentare (p. 126–128), situația supușilor mănăstirești (p. 129–135), Paștirii, slujitori militari (p. 136–138), moșie a Fondului bisericesc greco-oriental din Bucovina (p. 139–147), satul în primul război mondial (p. 148–159), legitimarea actului istoric din toamna anului 1918 (p. 160–170), perioada de frământări și speranțe (p. 171–178), reforma agrară și împroprietărirea unor țărani cu pământ (p. 179–187), primul an de ocupație bolșevică (p. 188–197), și multe mărturisiri amare de Vasile Pițul (p. 198–200), Vasile Birău (p. 200–202), Margalina Bilețchi (p. 202), Octavian Oloieru (p. 202–210), precum și amănunte din cel de-al doilea război mondial și consecințele lui pentru comună (p. 211–221), încheiate cu colectivizarea și viața colhoznică (p. 222–234).

Cadrul instituțional al satului cuprinde biserica parohială Nașterea Maicii Domnului și preoții care au slujit în ea (p. 235–253), biserica filială Cuvioasa Paraschiva (p. 255–261), biserica Penticostală (p. 262–265), școala (p. 266–287), primăria (p. 289–318), poșta (p. 318–319), dispensarul (p. 320–322), ca și secvențe din viața cultural-artistică (p. 323–327) sau comori folclorice înregistrând legende, povești, snoave și istorioare populare (p. 328–380), cartea având un mic dicționar de personalități oprășene – Ioan Bilețchi-Albescu (p. 381–382), Nicolae Bilețchi (p. 382–383), Simion Bilețchi (p. 393), Mircea Ghiliceanu (p. 384), Maximilian Hacman (p. 384–387), Axentie Bilețchi-Oprișanu (p. 387–390), Ion Băcu (p. 390–393), Doina Bojescu (p. 393–395), Ciprian Covalciuc (p. 395), Dumitru Covalciuc (p. 395–398), Gheorghe Covalciuc (p. 399), Domnica Rotaru-Constantinovici (p. 399–400), Liviu Rusu (p. 400–402), Silviu Rusu (p. 402–403), Gheorghe Bilețchi (p. 403), Pintilei Bilețchi-Agreculese (p. 403–404), Florin Covalciuc (p. 404), Vasile Davideanu (p. 405) Octavian Ghiliceanu (p. 405–406), Maria Plantus (p. 406) și un capitol cu slujitorii altarului: Gheorghe Bilețchi (p. 406–407), Ștefan Bilețchi (p. 407), Pantelimon Birău (p. 407–408), Gheorghe Covalciuc (p. 408), Vasile Covalciuc (p. 408–409), Aurel Pițul (p. 409), Grigore Popovici (p. 409) și Dimitrie Seleschi (p. 410).

Un capitol distinct îl formează semănătorii de cunoștințe ca Petrea Bezușco (p. 410), Gh. Pintilei Bilețchi (p. 411), Nicolae Bodnariuc (p. 411), Valentina Crauciuc (p. 412), Nicolae Haisuc (p. 412), Leon Nimigeanu (p. 412–413), Dragoș Oloieru (p. 413), Teodor Pițul (p. 413), Vasile Pițul (p. 414), Vasile Popovici (p. 414), Octavian Rusu (p. 415), Gheorghe Semcu și Mircea Semcu (p. 416).

Nu sunt uitați nici medicii Ecaterina Bilețchi-Tonenciuc, Constantin Condrea, Aurel Crauciuc (p. 417), Aurel Ignatiuc, Gheorghe Petrovici, Ion Petrovici (p. 418), Grigore Pițul, Viorel Raducan și Ștefan Rusu (p. 419), ca și alți oameni de diferite profesii, precum Angela Bilețchi-Chiseliță, Ifrim Bilețchi, Casian Birău, Dionizie Birău, Maței Birău, Mihai Birău (p. 420–421), Viorel Ivanciuc, Petrea

Ignatiuc, Ion Muntean, Vasile Nimigean, Aurel Raducan și Grigore Roic (p. 423–425).

Precizăm paginile fiecărui subiect, întrucât lucrarea nu are încă un cuprins ori un indice alfabetic (ușor de atașat fie și prin câteva pagini lipite după rotunjirea tipografică).

Dumitru Covalciuc deslușește oarecum și enigma numelui *Panțiri*, cu care e numit în mod obișnuit satul *Oprișeni*, de către oamenii locului sau de către cei din satele învecinate. Adică, în perimetrul satului a fost cândva instalată o trupă de panțiri, care, între anii 1726, va fi păzit, de hoți sau de atacuri din partea dușmanilor, drumul mare și liniștea așezărilor din preajmă, până prin anul 1775, la ocuparea Bucovinei de către administrația bicefală.

Ioan Bilețchi-Albescu, în paginile caietelor despre Oprișeni, era de părere că satul și-a avut vatra primordială în dreapta drumului ce trece de la Cernăuți la Siret, și dintr-o pricină sau alta – incendiu care mistuie întreg satul, năvăliri ale hoardelor barbare, un război nimicitor – a fost strămutat în partea stângă a drumului mare, gospodarii ridicându-și case și acareturi pe pâraiele Oprișanca și Cotovăț. Ceea ce oarecare cercetări arheologice nu s-au făcut în vechiul sau bănuitul întâiu perimetru al satului spre a se proba urme de așezare statornică și îndelungată: monede mai vechi, fragmente de unelte, podoabe, vârfuri de săgeți, arme, cenușă, morminte.

Dimpotrivă, prof. Nicolae Bodnariuc, în rândurile sale despre *Trecutul îndepărtat al satului în lumina izvoarelor arheologice* (p. 116–125), susține că „în luncile și în apropierea pâraielor Cotovăț și Oprișanca, precum și în Rediu și la poalele Tătărcii au fost găsite unelte confecționate din silex”, adică din epoca pietrei cioplite, iar din timpuri mai apropiate s-au descoperit cioburi de ceramică, topoare din cremene șlefuită, rămășițe din lutul ars al unor locuințe în țarinele numite Staniște și Vulpărie, ca și vârfuri de săgeți, vase ornamentate cu roșu și negru, dălțițe, greutate pentru pânza de prins pește, o suliță, un pumnal de silex, fragmente de oase, mărturisind că în urmă cu vreo cinci milenii în acel loc au trăit oameni. Mai mult, câteva statuete din lut ars, reprezentând animale (șase tauri și un berbec) sau trupuri omeneste, chipuri feminine, de culoare roșie, probează o cultură de tip Cucuteni, datând de prin anii 3000–2700 î.e.n.

De fapt, materialele arheologice nu fac decât să se înscrie în logica lucrurilor firești, căci oamenii se așezau în apropierea unei surse de apă atât pentru animalele turmei dacă erau păstori, cât și pentru grădină, dacă se apucau de lucrul pământului.

Pe o terasă deasupra pâraului Oprișanca, Nicolae Bodnariuc a observat urmele unor valuri de pământ, pe o suprafață de vreo 3 hectare, unde s-a aflat multă ceramică din veacurile II–V ale erei noastre, vase modelate cu mâna sau la roată, de culoare cenușie, neagră și roșie, căni, oale, capace, iar cuptoarele de ars oale pot argumenta că aceste obiecte erau produse la fața locului și de către meșteri statorniciți de mai multă vreme acolo.

Alte obiecte, precum un vârf de plug din metal – lung de 17 cm și lat de 12 cm, cu o gaură prin care se fixa de partea de lemn a plugului, și vase de lut decorate cu ornamente fine, în linii drepte și ondulate, așezate în rânduri, unele sub altele, cu puncte și figuri geometrice, unele aplicate cu un șablon în lutul încă moale, arată că în acest sat au viețuit oameni civilizați și pricepuți chiar și în primele veacuri ale mileniului al doilea după Iisus Hristos. Un vârf de lance din secolul al XVI-lea de 25 cm, din care

s-au păstrat doar 8 cm, un vârf de suliță, lung de 16 cm și lat de 3,5 cm, o monedă de aur de proveniență maghiară (sec. al XV-lea), un groș moldovenesc din vremea lui Bogdan cel Orb (1504–1517), inele cu peceți ale unor oameni bogați din partea locului sau poate doar poposiți întâmplător aici, ca și legendele despre comorile de aur ivite la săpatul tranșeielor pentru „eliberatorii” ostași sovietici, în 1940 sau 1944, toate presupun un trai omenesc îndestulat pentru acele timpuri.

Așadar, vatra Oprișenilor se poate așeza în timp cu cel puțin cinci mii de ani înaintea zapisului în care sin Bârlici dăruie satele Provorotie și Oprișinți mănăstirii Moldovița, iar numirea *La Panțiri* sau simplu *Panțiri* nu putea să capete uzanță decât atunci, când domnul Grigore al II-lea Ghica al Moldovei înființează un corp de armată, *Panțiri*, după model polonez, de unde și numirea împrumutată din limba germană, cuvânt despre care Ioan Bilețchi-Albescu glosează, în paginile despre satul său natal, ca un adevărat filolog:

„Cuvântul *Panțiri* e mult mai nou în limba noastră. Dacă poetul V. Alecsandri în poezia *Movila lui Burcel* spune că cinci panțiri se alegeau, cari luară pe Burcel de pe ogor și-l duseră la Ștefan cel Mare, el face un anahronism. Pe vremea lui Ștefan cel Mare nici vorbă de *panțiri*. Cuvântul vine din germ. *Panzer*, care înseamnă platoșă, za. Dar moldovenii nu l-au luat de la nemți, ci mai curând prin încunjur de la ruși. Dacă-l luam de-a dreptul de la nemți, îl puteam avea și pe vremea lui Ștefan cel Mare, dar atunci l-am întâlni într-o formă oarecare în documente, în limbă, în toponimie. Nu-l întâlnim însă. Rușii au însă ca împrumuturi nemțești *panțari* – platoșă, za, *panțarnii* – înzălat, și *panțarnie* – om care poartă zale. Rușii l-au împrumutat de la nemți abia pe vremea țarului Petru cel Mare. Moldovenii l-au putut lua de la ruși abia pe vremea lui Dimitrie Cantemir”.

Poetul Vasile Alecsandri face o licență poetică doar sub raport cronologic, pentru că în privința funcției coercitive a panțirilor nu a greșit cu nimic: panțirii lui Grigore Ghica erau mercenari străini, paznici ai hotarelor, poștași ai corespondenței oficiale, independenți de stăpânii moșiilor, nesupuși judecății civile, ascultători doar de hatmanul oștirii și de domnul țării, cu obligații directe doar către domnie, oprind și pedepsind răufăcătorii intrați în țară, hoții de drumul mare, participând la războaie și expediții militare, organizați și așezați „până la cincizeci de liude la stiagul lor” într-un vad de trecere, într-un punct de observație, scutiți de dările obișnuite, „iar cu altă nemică nu se vor supăra, ce numai de slujba aceluia vad vor fi” (p. 137).

Asemenea vad era și satul Oprișeni în drumul cel mare de la Cernăuți spre Suceava și mai departe către Iași, capitala Moldovei.

Cum se poate însă ca un toponim proaspăt *Panțiri*, din primul sfert de veac XVIII, să prevaleze în limba poporului asupra numirii mai vechi cu cel puțin trei veacuri, *Oprișeni*?

Răspunsul ar fi unul singur: prin „teroaarea istoriei”!

Panțirii erau ochiul treaz și brațul înarmat al domnitorului; panțirii, străini fiind, aplicau legea fără tocmeală și asupra străinului intrat fraudulos în țară și asupra băștinașului nesupus poruncilor domnești; panțirii, în virtutea privilegiilor lor, se dedau la abuzuri pe care nu le puteau pedepsi decât hatmanul oștirii sau domnul țării; panțirii erau cunoscuți și temuți nu doar de oamenii locului unde își aveau tabăra, ci mai cu seamă de satele din jurul „vadului” slujit de acești lefegii.

Panțirii devin astfel un punct sigur de orientare geografică. Numele lor și al locului păzit de ei rămâne ca reper geografic chiar și după ce *panțirii* ca formațiune militară dispar din acel spațiu, de prin 1775, când cătanele împăratului de la Viena însăilează cordunul către Moldova.

Pe moșia satului Oprișeni panțirii trebuie să fi avut un perimetru oferit domniei de către stăpânul satului și acest loc ar putea să fi fost în suprafața celor trei hectare înconjurată cu un val de pământ. Dar între toponimele din Oprișeni unul e *Prisaca*; or, *prisacă* nu însemna de la bun început locul în care sunt *stupi de albine*, ci o întăritură de apărare, o posadă, un *fosatum*, groapă, ridicătură, care ulterior se va cheama *sat*. Ar mai fi de văzut același nume și în alte locuri, precum *Prisaca*, moșia în hotar cu Sirețelul, în ținutul Sucevei (lângă *Lespezi*), *Prisaca*, sat în defileul râului Moldova, între Vama și Câmpulung Moldovenesc, și un sat *Prisaca* în județul Iași. Se prea poate însă ca însuși numirea *Opriș* sau *Oprișeni* să descindă din îndatorirea unor localnici *de a opri*, de vreme ce sufixul *-iș* dă înțelesul „cel ce oprește sau aține calea cuiva”, iar panțirii să nu fi făcut altceva decât să revigoreze paza unui vechi vad de trecere dinspre Suceava către Cernăuți.

Fiind un domeniu mănăstiresc, egumenul și călugării din Moldovița aveau întreg interesul să-și crească numărul brațelor de muncă de pe moșia Oprișenilor. Astfel sunt așezați acolo rutenii care vor forma satul Slobozia (Dimca) – despre care Ioan Bilețchi-Albescu scrie: „Satul e o slobozie, o colonie probabil mai nouă, de ucraineni. Are formă regulată de patrulater sau pentagon. O casă lângă alta cu ogrăzi mici. Din vale sau din deal îl prinzi cu o singură privire din toate părțile. Țarină aproape nu are. Acesta e satul tipic mai nou, boieresc sau mănăstiresc.” – dacă nu cumva acei ruteni erau chiar panțirii sloboziți de sub porunca domnească. Dacă nu toți, măcar o bună parte dintre ei se poate bănui că a rămas în locul în care aveau ridicată o casă, întemeiată o familie, iar noua stăpânire promitea să le ofere și pământ. Oricum, între atâtea familii cu nume curat românești, numărul mare de nume cu terminație slavă – *Bejușcu, Bilețchi, Bodnariuc, Coroliuc, Cudelca, Harena, Haiusiuc, Hlinițchi, Hnatiuc, Holotiuc, Kalmuțchi, Mereniuc, Mironiuc, Paulencu, Paveliuc, Scavronschi, Sencu, Toronciuc, Turanschi, Petrovici, Popovici, Stronschi, Zelinschi* –, într-un sat care se cheamă ba *Oprișeni*, ba *Panțiri*, sugerează un argument că *panțirii* din vremea lui Grigore Ghica nu și-au luat lumea-n cap la ocuparea Bucovinei de către austrieci.

Partea finală a lucrării trece în revistă oameni de altădată în condicile parohiale (p. 426–431) și câteva personalități „dintre sutele de oaspeți” (p. 426–435) care au poposit în Oprișeni. O bogată bibliografie probează râvna documentaristului Dumitru Covalciuc, iar mulțimea fotografiilor (în mare parte preluate din colecția bogatului muzeu sătesc „Maximilian Hacman”, organizat în localitate de prof. Nicolae Bodnariuc) și a facsimilelor arată că satul Oprișeni nu-i chiar unul ca oricare, precum îl prezenta Ioan Bilețchi-Albescu în urmă cu mai bine de jumătate de veac.

Într-un cuvânt, Dumitru Covalciuc oferă cititorilor nu numai o carte bine scrisă, alcătuită cu chibzuială și mare efort, nu doar pe măsura puterilor sale intelectuale, de excepție, ci și un minunat zapis doveditor că Oprișenii încă mai au parte la dreapta moștenire din vremea marilor voievozi ai Moldovei.

NICOLAE HACMAN – ARTIST EMERIT AL UCRAINEI

Câțiva ani în urmă, în splendida Sală de orgă din Cernăuți, publicul din capitala Bucovinei asista la un spectacol, care s-a dovedit a fi la înălțimea așteptărilor unui eveniment cultural veritabil. Evoluă atunci „Plai”-ul cântecelor noastre, orchestră îndrăgită și cunoscută de către iubitorii de muzică populară de pe întreg meleagul Bucovinei. De fapt, era un concert de gală, în care instrumentiștii din orchestra „Plai” demonstrau – a câta oară! – că se poate cânta cu aceeași măiestrie profesională atât muzică populară românească, ucraineană sau rusă, cât și piese din repertoriul clasic.

Președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, înmânând diploma de Artist Emerit al Ucrainei violonistului bucovinean Nicolae Hacman.

La 24 martie 2007, aceeași frumoasă Sală de orgă din Cernăuți, din incinta Bisericii armeano-catolice (arhitect Iosif Hlavka), ne-a adunat din nou la un spectacol ocazional, pentru a-i asculta pe băieții lui Hacman. Surpriza a fost atunci dublă. În primul rând, am fost bucuroși să-i ascultăm iarăși pe lăutarii noștri preferați, interpretând muzică instrumentală bună și, în al doilea rând, pentru faptul că aveam, de data aceasta, în fața noastră o orchestră din cadrul Filarmonicii regionale. Din cuvintele prezentatoarei programului de concert aflăm atunci că de la 1 februarie 2007, orchestra condusă de talentatul violonist și dirijor bucovinean Nicolae Hacman a fost cooptată de Filarmonica de Stat din Cernăuți, pe post de

ansamblu de muzică populară. Au trebuit să treacă mulți ani pentru ca să se învrednicească și românii din regiunea Cernăuți de un ansamblu de muzică populară, cooptat de o instituție oficială de stat pentru cultură. Cât privește profesionalismul instrumentiștilor din „Plai” – nu se mai discută. Ei sunt primiți întotdeauna pe scenă cu aplauze furtunoase de către spectatori. Așadar, pe lângă Ansamblul bucovinean academic de cântece și dansuri, condus de maestrul Andryi Kušnirenko, Artist al Poporului din Ucraina, Filarmonica din Cernăuți se mândrește acum și cu Ansamblul de muzică populară „Plai”, în al cărui repertoriu intră melodii și cântece populare ucrainene, românești, poloneze, cântece ale altor popoare din Europa, cât și, în aceeași măsură, piese din repertoriul clasic universal.

Maestrul Nicolae Hacman, violonistul și dirijorul acestei orchestre, a învățat mai întâi la Școala de muzică nr. 1 din Cernăuți, absolvind, în 1974, clasa de vioară a profesorului și binecunoscutului artist al poporului din Ucraina, Iuri Ghina. Acest pedagog înzestrat i-a pus temeinic vioara în mână viitorului interpret, încât muzica s-a transformat la el dintr-o pasiune explozivă de tinerețe într-o meserie responsabilă din punct de vedere profesional. Cultul frumosului și aspirația către perfecțiune vor deveni cu timpul îndeletnicirea de zi cu zi a muzicianului Nicolae Hacman. Astfel, în 1978, el absolvă Liceul de muzică din Cernăuți (azi Colegiul muzical „Is. Vorobchievici”). Ulterior, își continuă studiile la Institutul de Arte „Gavriil Musicescu” din Chișinău (azi Conservatorul din Chișinău), Facultatea de Interpretare. Iar în 1983, Nicolae Hacman absolvă clasa de vioară a profesoarei Eleonora Vlaicu, după care revine în Bucovina și-și începe activitatea concertistică.

Spirit organizatoric, înzestrat cu un talent nativ și o vivacitate ieșite din comun, Nicolae Hacman nu se va liniști până nu se va afirma definitiv. Angajându-se la Palatul de Creație al Tineretului din Cernăuți, el lucrează la început cu orchestrele „Mărțișor” din suburbia Roșa Stâncă (Cernăuți), apoi mai înjgheabă o formație orchestrală – de data aceasta a Palatului Tineretului – numind-o „Mugurel”. Din aceste două orchestre de muzică populară va lua naștere, în toamna anului 1994, orchestra „Plai”, o formație mai mică, mai selectă și mai profesionistă. Această orchestră are deja o istorie. Ne cade greu cuvântul, dar trebuie s-o mărturisim, că orchestra lui Hacman era (sperăm ca pe viitor să se schimbe lucrurile) mai bine cunoscută în Franța, Germania, bunăoară, decât la noi, aici, în Bucovina, în Ucraina, în general. Concertele susținute până acum în Franța, Germania, Polonia, în Luxemburg (Belgia), Olanda, România și în alte țări sunt o mărturie a faptului că cei șase băieți fac minuni la instrumentele pe care le posedă la perfecție. Ei se prezintă astfel: Mihai Amihalachioaie (clarinet, caval), Boris Burduja (fluiet, tilincă, nai, ocarină, fluiet îngemănat), Gheorghe Vâsoțchi (țambal), Rostislav Velyciuk (acordeon), Vasile Moloci (contrabas) și vioara magică a lui Nicolae. Așa cum pe vremuri virtuozul violonist Nicolae Picu zguduia Cernăuțiul de altădată cu măiestria lui de a cânta la vioară, tot așa astăzi Nicolae Hacman înmoaie inimile ascultătorilor când ia vioara sau bagheta în mână.

Despre piesele instrumentale românești, interpretate cu virtuozitate de către orchestranții formației „Plai” nu vom vorbi de data aceasta. Vom aminti doar că în repertoriul orchestrei intră peste o sută de piese instrumentale diferite, care variază în programele de concert. Printre cele mai frecvente piese se numără *Romanța* de D. Șostakovici, interpretată cu atâta căldură și profunzime de către clarinetistul

M. Amihalachioaie. Această melodie este foarte cunoscută, ea stă la baza filonului melodic din filmul „Tăunul”. Spectatorii așteaptă întotdeauna în concert și *Carnavalul din Veneția* de J. Piery, care, după cum știm, este o piesă de forță a talentatului clarinetist.

Rostislav Velyciuk se evidențiază în recitaluri cu piesa *Preludiul și Tocata în la-minor* de Daniel Barton, Vasile Moloci cu *Dans-ul fărânesc* de I. Dumitrescu, iar Boris Burduja, cu naiul său, evocă sonor amintirea despre Barbu Lăutarul în piesa arhicunoscută *Eu sunt Barbu Lăutarul...*, scoțându-ne apoi din amorțeala visului cu vreo *Horă* românească incitantă.

Cu Gheorghe Văsoțchi e greu să vorbești despre alte lucruri, decât despre muzica pentru țambal. Scump la vorbă, el este taciturn până nu amintești numele unui Efta Botoca sau a vreunui țambalist virtuos maghiar. Dar se luminează la față atunci când se așază la țambal. Ne-o demonstrează întotdeauna când evoluează cu o piesă solo pentru țambal.

De vioara lui Nicolae Hacman nu mai spunem. Orice ar cânta – Schubert (*Ave Maria*), Poliakin (*Le canary*) sau Porumbescu (*Balada*) – mereu este la înălțimea profesionalismului veritabil.

În tot cazul „virtuoșii Cernăuțului” – fiindcă merită acest blazon – sunt mândria noastră și pentru faptul că au fost cooptați în cadrul Filarmonicii din Cernăuți. De aceea, frumoasa și multășteptata veste cum că lui Nicolae Hacman i s-a acordat titlul de „Artist Emerit al Ucrainei” nu a mai fost o surpriză pentru noi. La 5 iunie 2009, în Palatul „Ucraina” din Kiev a avut loc un spectacol de dare de seamă a activității artistice a regiunii Cernăuți. Printre colectivele artistice profesioniste și cele de artiști amatori au participat „Plai”-ul lui Nicolae Hacman, cât și alte orchestre de instrumente populare, printre care „Plaiul Herței” din orașelul Herța, condusă de acordeonistul Ilie Crășmaru. Într-un cadru festiv al acestor manifestări, președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, a înmănat diploma de Artist Emerit al Ucrainei violonistului bucovinean Nicolae Hacman și titlul de Maestru Emerit al artei acordeonistului și dirijorului Ilie Crășmaru din Herța. Îi felicităm din suflet, dorindu-le mulți ani fericiți și piese inspirate.

Ilie Luceac

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bucovina or relating to authors from Bucovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned.

Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian or English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Printed texts shall be accompanied by a floppy disk or compact disk.

Handwritten texts and summaries will not be considered for publication.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, or by using numbers in round brackets, indicating the item in the bibliographical list and the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position. Only studies and articles that have not previously been published will be accepted.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications, in order for these to be presented at the end of the issue.

The adress of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House (for „The Voice of Bucovina” review),

str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105

Tel./Fax: 0038 0372/ 52 30 43

Editor-in-chief: Alexandrina Cernov

E-mail: alex-cernoff@yahoo.com

cernoff@ukr.net

Postal adress:

str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105

Chernivtsi, 58 000, Ukraine

Bukarest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bucovina” review),

str. Aleea Alexandru, nr. 38, Bucharest, Romania

Adviser: Bogdan Jitea

Tel.: 0317 100 681

E-mail: bogdan.jitea@icr.ro

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoțite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25–30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word. Textele listate vor fi însoțite de o dischetă sau un CD.

Textele și rezumatele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, fie prin numere încadrate în paranteze rotunde, indicând ordinea în lista bibliografică și, respectiv, pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua. Vor fi acceptate numai studiile sau articolele care nu au fost publicate.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante, pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Adresele redacției

Ucraina, Cernăuți:

Editura Alexandru cel Bun (pentru revista „Glasul Bucovinei”),

str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105

Tel./Fax: 0038 0372/ 52 30 43

Redactor-șef: Alexandrina Cernov

E-mail: alex-cernoff@yahoo.com

cernoff@ukr.net

Adresa poștală:

str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105

Cernăuți, 58 000, Ucraina

România, București:

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”),

str. Aleea Alexandru, nr. 38, București, România

Consilier: Bogdan Jitea

Tel.: 0317 100 681

E-mail: bogdan.jitea@icr.ro

Monetăria Statului este monetăria națională a României; are sediul în București și fabrică moneda metalică de circulație a țării. Funcționând din 1935 în actualul sediu din Dealul Filaret, ea a fost înființată în 1870, la trei ani după întemeierea sistemului monetar național al „Leu”-lui.

Medalie dedicată sărbătoririi a 135 de ani de la înființarea primei Monetării și a 70 de ani de la reînființarea Monetăriei Statului.

Din 1956, Monetăria a fost subordonată Băncii Naționale a României, iar în 1990 a fost reorganizată ca regie autonomă.

Deși întreprindere de stat, Monetăria este independentă financiar, nu apelează la subvenții, iar obiectivul ei este același ca al oricărei firme private: obținerea de profit.

Monetăria este condusă de un consiliu de administrație format din nouă membri, al cărui președinte este directorul general al instituției.

Pe lângă moneda de circulație, Monetăria fabrică moneda comemorativă, medalii, decorații, obiecte din aur și argint, precum și alte numeroase obiecte, realizabile cu tehnologia specifică ei: jetoane, insigne, brelocuri, medalii sportive, sigilii, obiecte gravate, presate, acoperite galvanic sau emailate etc.

Medalie dedicată sărbătoririi a 250 de ani de la nașterea lui Mozart; tombac argintat patinat; diametru: 80 mm.

În ultimii ani, o parte semnificativă a producției a fost destinată unor clienți străini. S-au exportat în special monede de circulație, comemorative și necirculate, dar și medalii, jetoane sau brelocuri în Marea Britanie, Germania, Olanda, Israel, Suedia, Moldova și Hong Kong.

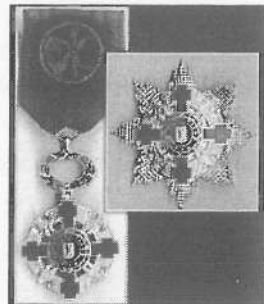

Carol Pop. Medalie dedicată lui Carol Pop de Szathmari (2002, Monetăria Statului).

Sistemul de calitate al Monetăriei Statului a fost reconfirmat, în 2002, de către Comisia de Supraveghere, Acreditare și Certificare a Ministerului Român de Interne, conform standardului internațional SR EN ISO 9002.

Tehnologia de fabricație a monedelor, medaliilor, decorațiilor este aceeași sau aproape aceeași cu cea folosită la fabricarea altor obiecte. Din producția diversă a Monetăriei Statului fac parte și alte produse, din metal comun sau prețios, a căror fabricare se face prin operații de turnare, laminare, presare la rece sau gravare, vopsite, emailate, ori acoperite galvanic cu metale comune sau prețioase, ca: mărțișoare, insigne, brelocuri, ace de cravată, butoni de manșetă, nasturi metalici, sigilii cu șnur,

sigilii de ceară sau plastilină, embleme, accesorii metalice pentru uniforme (insemne de armă, ecusoane, petlițe, catarama etc.), mașini de numerotat, datiere, poansoane, ștampile metalice sau din cauciuc, firme și plăcuțe gravate, jetoane, semifabricate cu destinație industrială din argint (table, sârme etc.), matrițe timbru-sec, bijuterii din aur și argint ș.a.

Steaua României.

Obiecte de podoabă.

În ultimii ani, pe lângă obișnuitele articole din aur și argint (monede, medalii, decorații) sau bijuterii și alte obiecte destinate populației, la Monetăria Statului s-a dezvoltat o producție specială de obiecte de cult religios: chivoturi, ferecături de carte și icoană, racle etc.

Chivot.

Raclă.

Tehnoredactor: VALENTIN RĂDULESCU
Corector: CONSTANȚA FILIP

Bun de tipar: 2009
Apărut: 2009

Procesare și producție:
Tipografia **EURO PRINT COMPANY S.R.L.** Buzău

ISSN 1222-5606